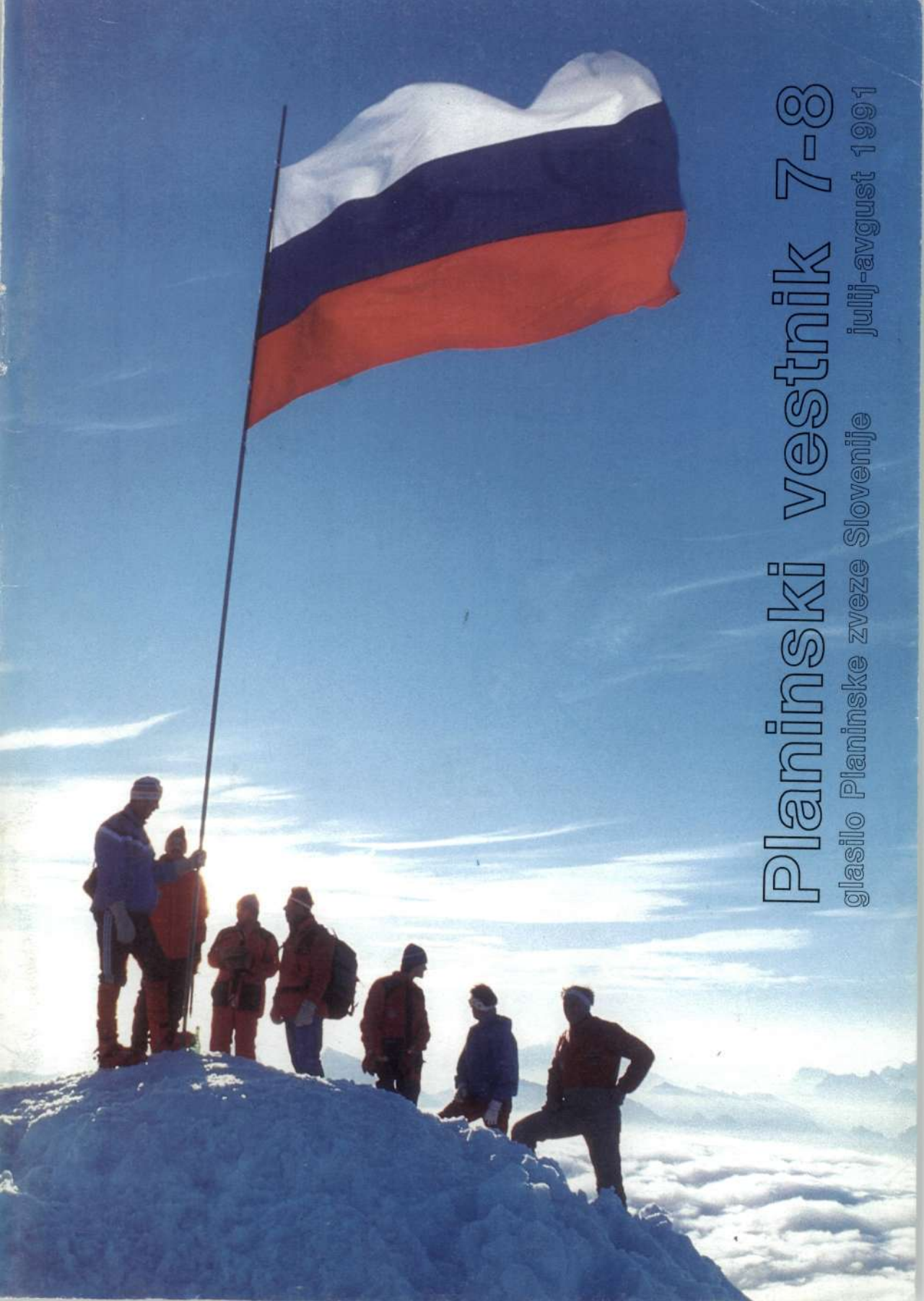

Planinski vestnik 7-8

glasilo Planinske zveze Slovenije julij-avgust 1991

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

julij-avgust 1991

7-8

letnik XCI izhaja od leta 1895

vsebina

Janez Duhovnik	Neizkoriščeni alternativni viri	289
Viki Grošelj	Dnevi veselja, dnevi slovesa	293
Bojan Počkar	Skoraj do konca in nazaj	295
Božo Jordan	Planinstvo, gornišтво ali še kaj?	299
	S trezno glavo iz pasti	300
	Zaščitna očala za planince	302
France Bernot	Sam svoj vreme nar	305
	Trillerjeva koč na Krnu	307
Danilo Škerbinek	Reševalci z gora ob divjih rekah	309
Iztok Tomazin	Zdravniki v skalnih višinah	310
Nuša Romih	Balet po konicah prstov	312
Stanislav Čičerov	Planinski žigi z vrha Triglava	316
Tonček Pangerc	Prvi na patagonskem orjaku	319
Janez Dolenc	Hinko Uršič – osemdesetletnik	323
Andrej Stritar	Vrhovi naših starih planincev	325
Peter Čižmek	Ljudje in dogodki izpod stene	329
Tone Golnar	2500 smeri iz slovenskih sten	332
Boris Mlekuž	Ograde Zlatorogove pravljice	336
Rafko Terpin	Odprava po sosednjih širjavah	338
Marjan Bradeško	Dolga veriga samotnih vrhov	340
Mojca Ipavec	Pomladno darilo za sive dni	343
Janez Lončar	Lepe noči, jutra in dnevi	344
Peter Vovk	Rdečegrla taščica	346
Jože Pikelj	Nepotrebno breme	347
Franc Temelj	Sončenje na Blegošu	348
Verena Mencinger	Družinska izleta	350
Marjan Bradeško	Dolga, samotna, divja pot	352
Lojz Šteblaj	Gorniki modre in hude krvi	355

Slika na naslovni strani: **Kresni večer leta 1991 na vrhu Triglava** Foto: Joco Žnidaršič

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p.p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojtn, Tone Škarja in Franček Vogeltnik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za tretje trimesečje leta 1991 znaša 130 dinarjev, posamezna številka stane 50 dinarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

VARSTVO OKOLJA IN PRESKRBA PLANINSKIH POSTOJANK Z ENERGIJO

NEIZKORIŠČENI ALTERNATIVNI VIRI

JANEZ DUHOVNIK

Konec letošnjega februarja je bilo v Ljubljani planinsko posvetovanje o varovanju okolja v gorah, ki ga je pripravila Gospodarska komisija Planinske zveze Slovenije. Rdeča nit tega posvetovanja je bila »Planinci pometamo pred svojim pragom«, izhodišče za posvet pa so bili referati **Janeza Bizjaka, Janeza Duhovnika in Janeza Kratnarja**, ki so vsak s svojega zornega kota osvetlili to témo. V močno skrajšani obliki posredujemo referat **Janeza Duhovnika**; kogar zanimajo podrobnosti, jih lahko prebere v knjižici, ki jo je PZS izdala ob tem posvetovanju. (Op. ur.)

***

Tako kot v dolini si tudi v gorah ljudje prizadevamo za čim večje udobje. To početje terja vedno več energije, njeno pridobivanje na doslej uveljavljene načine pa neusmiljeno uničuje naravo. Z nepremišljenjo dejavnostjo si torej uničujemo prav tisto, zaradi česar sploh zahajamo v gore.

Planinske postojanke (PP) so sicer sorazmerno skromni porabniki energije. Toda ker so večinoma postavljene v redkih še ohranjenih delih naše gorske narave, so tudi majhni škodljivi vplivi nezaželeni. Ker se planinci štejemo med zagovornike ohranjanja pristnega naravnega okolja, se moramo ustrezno obnašati tudi pri tistih napravah, s katerimi pridobivamo energijo za oskrbo naših PP.

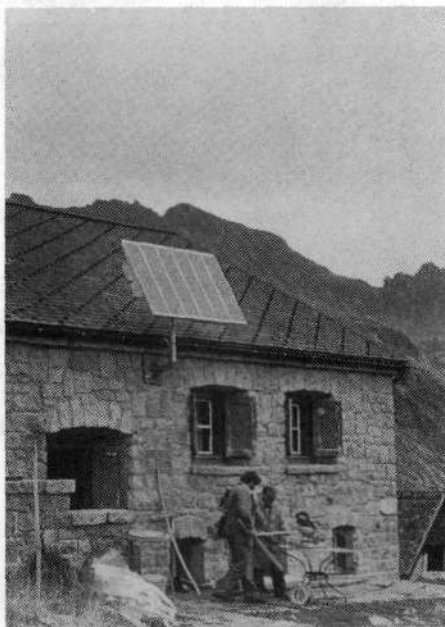
PREPROSTO ŽIVLJENJE V HRIBIH

Tega so se že pred nekaj leti zavedli v vseh alpskih deželah, najbolj celovito pa so se problemov (sodeč po razpoložljivih pisanih virih) lotili v Avstriji. V tem prispevku so povzete tuje ugotovitve in zbrana našim razmeram prilagojena navodila za ekološko primerno preskrbo PP z energijo.

Skupni ugotovitvi vseh, ki so se doslej ukvarjali z vprašanjem energetske preskrbe PP, sta dve:

- zavedati se je treba, da ni mogoče ohranjati sedanje rasti udobja v PP, ampak se bo treba marsikdaj že doseženemu odpovedati;
- probleme ekološko primerne energetske preskrbe PP lahko rešimo le ob tesnem sodelovanju ustrezno izobraženih tehničnih strokovnjakov, ki obvladajo posamezna področja, in izkušenih gospodarjev ter oskrbnikov PP, ki dobro poznajo krajevne razmere.

Tako kot v drugih alpskih deželah so se tudi pri nas potrebe po energiji povečale zlasti vzporedno z željami po povečanju udobja v PP. Po dolinskih navadah urejene sanitarije in kuhinje z vsemi mogočimi napravami zahtevajo stalen in zanesljiv vir električne energije. Kjer ni možen priključek na javno omrežje, električno energijo pridobivamo običajno z dizelelektričnimi agregati. Ti stroji so povzročitelji hrupa, smradu in škodljivih plinov. Rezervoarji, v katerih je shra-

Energija iz vesolja: sončna celica ne kazni videza planinske kočice

njeno gorivo zanje, stalno ogrožajo izvire pitne vode za širša dolinska območja. Iz začaranega kroga se lahko rešimo le tako, da čimprej spremenimo svoje mišljenje o tem, kaj je v PP nujno za kratko bivanje, kaj pa je le nepremišljeno prenašanje naših dolinskih navad v gore.

Tako kot je bilo še do nedavna hvalevredno prizadevanje za gradnjo novih, sodobnejših in večjih PP, mora odslej naš trud biti usmerjen v tako preurejanje energetskih naprav v PP, ki bodo čimmanj obremenjevale okolje.

HOJA PO SKRITIH POTEH

Predlagam, naj pri naložbah v PP veljajo v bodoče naslednja izhodišča:

- Odrekanje se vsakršnemu širjenju gostinskih in prenočitvenih zmogljivosti PP zaradi nekaj konic pri obiskih najbolj atraktivnih PP v poletnih mesecih. Namesto tega bomo poskrbeli za sistem, ki bo omogočal rezervacijo prenočišč v PP, informiranje o zasedenosti PP, predvsem pa bomo z vzgojo poskrbeli, da bodo obiskovalci gorá zahajali tudi v tiste PP, ki so sedaj skoraj zapuščene. Pri nadomestnih gradnjah bomo poskrbeli, da bodo energetske varčne in da bodo njihove zmogljivosti enake ali manjše kot v obstoječih objektih.

- Pri opremljanju in oskrbovanju PP bomo upoštevali samo najpreprostejše potrebe obiskovalcev, s čimer se bomo izognili problemu pri veliki porabi energije, obenem pa tudi pri

»Baterija« sončnih celic, ki jo je komajda mogoče opaziti

odstranjevanju odpadkov, preskrbi s pitno vodo in čiščenju odpadnih voda.

• Ker so prave PP vedno postavljene izven urbaniziranega okolja, bomo postopno poskrbeli, da bo sistem njihove celotne preskrbe čim bolj samozadosten in neodvisen. To predvsem pomeni, da bomo pri vseh rešitvah stremeli za medsebojno povezavo vseh delov sistema prekrbe in odstranjevanja odpadnih snovi. Pri tem je mišljeno npr. izkoriščanje energije, ki nastaja pri sežiganju odpadkov ali hlajenju električnih agregatov, uporaba odvečne energije za pospeševanje razkroja organskih odpadkov ipd.

• Pri načrtovanju sistemov preskrbe bomo upoštevali posebnosti vsake PP posebej, kot so čas obratovanja (ob koncu tedna, poleti, pozimi), obisk, dostopnost, možnosti transporta, razpoložljivi vodni viri, trajanje osončenja, vetrovne razmere, možnosti enostavnega upravljanja in vzdrževanja naprav ter možni ukrepi za varčevanje z energijo.

• Iztrošene dizelektrične agregate bomo zamenjali z drugimi viri energije, če pa bodo za to finančne možnosti, jih bomo zamenjali še prej, preden bodo iztrošeni. Kot nadomestne vire bomo uporabljali predvsem sončno energijo in veter, kjer pa je mogoče, tudi majhne hidroelektrarne. Tem bomo dajali prednost pred priključevanjem na javno električno omrežje. Kjer je mogoča učinkovita zaščita pred hrupom, bomo dizelektrične agregate zamenjali s plinskimi. Izogibali se bomo plinski razsvetljavi, za katero so potrebne žarilne mrežice iz radioaktivnega torijevega dioksida.

• Zavedamo se, da je za ekološko neoporečno delovanje PP potrebno kratkoročno nekaj žrtvovati, obnem pa tudi, da je to že sedaj nujno. Le z mnogimi majhnimi koraki lahko obvarujemo naravo pred propadom.

• Pri vzdrževanju in obnovi PP bomo smiselno upoštevali vse zakonske predpise s tega po-

dročja in tako prispevali k vzpostavljanju zakonitosti pri posegih v prostor.

PRESKRBA Z ENERGIJO

V Avstriji ocenjujejo, da so ocene energetskih potreb v večini PP pretirane. Zlasti za visokogorske PP so ugotovili, da lahko brez večjih problemov pokrijejo posamezne potrebe na naslednji način:

- razsvetljava in radijske zveze: naprave za neposredno pretvorbo sončne energije v električno;
- kuhanje: propan;
- ogrevanje: drva.

Kadar bi potrebovali električno energijo za moč, bi uporabili prenosni plinski agregat moči 2 kW, ki bi ga poganjal plin iz kuhinjske jeklenke.

PP se med seboj močno razlikujejo. Zato je treba vsako obravnavati posebej. Nikakor ni mogoče uveljavljati nekih univerzalnih rešitev. Pri tem seveda ni mišljeno, da bi posamezni deli naprav ne bili enaki; le sestav celotnega sistema mora biti prirejen konkretnim razmeram.

Najvažnejši porabniki energije v PP so razsvetljava, kuhanje in ogrevanje dnevnih prostorov. Vse ostalo, kot je ogrevanje spalnic, ogrevanje sanitarne vode za goste ipd., moramo šteti za odvečno udobje, ki si ga lahko privoščimo le v primeru, da zanj porabljamo odvisno energijo npr. majhne hidroelektrarne. V takem primeru je primerno, da je tudi pogon tovarne žičnice električen.

Doslej smo pri opremljanju in ocenjevanju udobja naših PP največkrat uporabljali kriterije, ki veljajo za dolinske razmere. Premalo smo upoštevali, da so kritične razmere v PP takrat, ko je v njej neobičajno veliko gostov, ki se jim ne da ustreči po normah, ki veljajo v dolini. Spomnimo se le na prenočevanje na tleh in mizah v jedilnicah ob tem, da ponavadi komaj slaba tretjina gostov udobno počiva na posteljah, ki

so take kot doma; na nemogoče razmere v jedilnicah naših PP, ki smo jih opremili z nerodnimi izrezljanimi stoli, kakršne imajo v vsaki dolinski gostilni, nimamo pa kam odložiti nahrbtnika in druge opreme. Toda ali ima to sploh kakšno zvezo z energijo? Kdor je imel priložnost hoditi po hribih drugih alpskih dežel, je lahko ugotovil, da ga je vsak oskrbnik skoraj ogorčeno opozoril, da s smrdljivimi čevlji, nabasanimi nahrbtniki in drugo opremo v ogrevani jedilnici nima kaj početi! Tu bomo svoja prepričanja morali še precej spremeniti.

MOŽNOSTI ZA ENERGETSKO PRESKRBO PP

Priključek na javno električno omrežje je običajen skoraj pri vseh nižje ležečih PP, niso pa redke tudi visokogorske PP, pri katerih je bilo omrežje izdelano posebej zanje. Ti priključki so največkrat izvedeni z drogovi in v težavnih vremenskih razmerah ne zagotavljajo zanesljivega obratovanja. Najbolj pa motijo vitez gorske pokrajine. Zato jih zavodi za varstvo kulturne in naravne dediščine največkrat ne dovolijo več. Kljub temu lahko ugotovimo, da so taki električni vodi še vedno primernejši kot sodi z nafto ter hrupen in smrdljiv agregat v luži strojnega olja sredi travnika pred PP. Najprimernejša oblika električnega voda je zemeljski kabel, ki pa mora biti vkopan tako, da kar najmanj moti okolje. Na vseh kritičnih mestih pri prehodih pod potoki in hudourniki mora biti

kabel posebej zaščiten, kar včasih zahteva velike stroške.

Majhna hidroelektrarna kot vir energije je pri naših PP uporabljena le enkrat. Vendar so male hidroelektrarne med vsemi obnovljivimi viri energije še najbolj razvite in tehnično dograne. Začetni stroški so sicer veliki, vendar se zagotovo povrnejo.

Za manjše PP imajo v Avstriji razvite tako imenovane »alternativne« majhne hidroelektrarne. To so prenosne, kompaktne naprave, ki jih čez poletja postavijo na primerno mesto, vodo do njih pa speljejo kar skozi gasilске cevi ali cevi za gnojvko. Prednost teh elektrarn je v Avstriji tudi ta, da zanje ne potrebujejo posebnih dovoljenj, ki so sicer potrebna za običajno malo hidroelektrarno.

Skupna energija, ki jo zemlja prejema s sonca, je desetstičkrat večja od primarne energije, ki jo porabi vse človeštvo. Žal se te energije ne da v celoti izkoristiti. V gorah so razmere boljše kot v dolini. En kvadratni meter površine prejme do 1400 kWh sončne energije na leto. Ker je dotok sončne energije največji poleti, ko PP porabijo največ energije, je sončna energija kot vir energije posebej primerna za izkoriščanje. Tudi cenovno postaja sončna energija čedalje bolj ugodna. Še najpomembnejša pa je njena ekološka neoporečnost in vsaj za naša merila njene neskončno velike zaloge. Sončno energijo lahko izkoriščamo pasivno in aktivno.

Pasivno izrabljamo sončno energijo tako, da

namesto komentarja

DRUŽINSKA POTEPANJA

Letos je bila po dolgem času spet prava zima in upamo lahko, da bo tudi pravo poletje. Ali je to kakšen znak narave, da se življenje spet vrača v normalne okvire in da bomo spet začeli živeti normalno, kar bi lahko pomenilo tudi v soglasju z naravo? Upamo lahko, da bomo, ljudje izpod gora, spet začeli normalno hoditi v normalne gore in da se bomo tam spet normalno obnašali. Da bo, na primer, spet začela čela družina hoditi po gorskem in gričevnatem svetu: ne samo ob koncu tedna, ampak v času počitnic in dopustov nasploh, da bomo del počitnic preživeli v gorskem svetu, na kakšnem prečenju, na primer, ali na kakšni krožni turi, na kateri se bomo bodisi nekaj večerov vračali v isto planinsko kočico, bodisi hodili od kočice do kočice; ne samo po modnih planinskih poteh in po modnih vrhovih, ampak tudi po grebenih in brezpotjih, kjer bomo komajda kdaj srečali kakšnega človeka; ne samo po Julijskih in Kamniških Alpah, ampak tudi po stezah Notranjske in Dolenj-

ske, Primorske in Prekmurja, pa tudi po Savinjskih Alpah in Gorjancih, na primer.

Na takih poteh bomo bolj skupaj, kot bi bili sicer, še bolj se bomo spoznavali in se vsi skupaj kaj naučili: predvsem skromnega življenja in premagovanja naporov, opazovanja žive in mrtve narave, spoznavanja naravnih zakonov in lastnih zmogljivosti, pa tudi domačinov, saj ni nujno, da bi vseskozi hodili le po visokogorju.

Morebiti pa bi na teh gorskih potepanjih mimogrede lahko kaj naredili tudi za planinsko organizacijo: poskušali bi živeti tako, kot mislite, da je pametno živeti v hribih, ob tem pa bi ocenjevali vsako planinsko kočico posebej, v kateri boste, in svoja mnenja pošiljali tja, kjer bodo tudi letos izbirali najprijetnejše slovensko planinsko domovanje; poskušali bi vplivati na druge, naj vsaj v prostorih planinskih koč, kjer je veliko ljudi, ne kajdijo; poskušali bi z lastnim zgledom pokazati, da veselje ni isto kot objestnost in da je mogoče v koči zapeti, če že tako nanese, tudi brez prevelikih doz alkohola.

Vsi skupaj lahko poskušamo spet narediti gore vsestransko prijetne – tudi tako, da se s tistimi, ki jih imamo radi, za nekaj dopustniškega časa preselimo vanje. Verjemite: to ne bo samo pesem, to bo ena sama ljubezen.

M. R.

čimbolj izkoristimo tisti del energije, ki pade na objekt. To lahko dosežemo tako, da:

- omogočimo, da pride čimveč sončne toplote v objekt;
- z učinkovitim shranjevanjem toplote v objektu;
- z dobro izolacijo objekta, zlasti pa severnih in vzhodnih sten;
- z zmanjšanjem izgub zaradi prezračevanja.

Aktivno izkoriščanje sončne energije imenujemo tako, kjer sončno energijo zbiramo v posameznih napravah, kolektorjih, ki jo pretvarjajo v uporabno obliko (toplotno ali električno), nato pa jo v objekt odvedemo po posebni napeljavi.

Največje učinke pri ogrevanju PP dosežemo s kombinacijo pasivnega in aktivnega izkoriščanja sončne energije. Zal pa je to mogoče izvesti le z večjimi rekonstrukcijami obstoječih objektov in je zato zaradi velikih stroškov le redko izvedljivo naenkrat.

Človek je že od nekdaj izkoriščal energijo vetra v krajih, kjer je veter stalen. Ta vir je sam po sebi ekološko zelo primeren, pa tudi naprave za njegovo izkoriščanje (mline na veter npr.) jemljemo kot del krajine. Sodobni vetrni generatorji so precej drugačne naprave kot stari mlinci na veter. Zlasti so različne vetrnice, ki jih poganja vzgon. Ogrodje, na katerem je pritrjen generator, je navadno visok jambor. Generator je z uporabniki povezan z zemeljskim kablom. Prednosti vetrnih elektrarn sta zlasti dve:

- največ vetra je takrat, ko so tudi potrebe po energiji največje; to se navadno dogaja ob poslabšanju vremena;
- vetrne energije je običajno dovolj, čeprav ni enakomerna, kot, recimo, na morskih obalah.

Marsikje v Alpah proizvaja električno energijo veter

Slabih strani, ki pa so že obvladljive, je več. Zlasti zaradi teh v Avstriji še nimajo veliko dobrih izkušenj z vetrnimi elektrarnami. Zgradili pa so tudi že take, ki stojijo na vrhu 20-metrskih jamborov in imajo premer vetrnice 16 metrov. Ugotovili so, da je dosti bolje postaviti več manjših in enakih elektrarn z močjo do 3 kW, ki jih med seboj povežemo paralelno.

VSE DOSEDANJE NI SLABO

V skrajnih primerih, ko ni mogoče uporabiti katerega od omenjenih obnovljivih virov električne energije, moramo kot vir električne energije uporabiti dizelski, bencinski ali plinski agregat. Zadnji je najprimernejši. Vsak agregat ima sorazmerno slab izkoristek, ki ga lahko izboljšamo tako, da uporabimo toploto, ki se sprošča pri delovanju eksplozijskega motorja, ki poganja agregat. To toploto lahko izkoristimo za pripravo tople vode ali ogrevanje. Tako lahko dosežemo do 92 odstotkov izkoristka. Ta rešitev je vabljiva tudi zato, ker pri dograditvi sploh ni treba predelavati obstoječih naprav.

Vsakemu obstoječemu agregatu lahko načelno dogradimo napravo za izkoriščanje odvečne toplote. Ker smo doslej električne agregate skoraj vedno postavljali v posebne objekte, da bi se izognili hrupa v PP, zahteva izkoriščanje odvečne toplote gradnjo povezovalnih cevovodov, ki morajo biti dobro toplotno izolirani.

V primerjavi z drugimi vrstami goriva je les še najmanj škodljiv. Poleg tega je to tudi obnovljiv vir energije, če ga le uporabljamo v razumnih mejah. Zato bo verjetno ostal eden izmed pomembnih virov energije v PP. Izkoristek lesa v pečeh je največ odvisen od vrste peči. Smotno je, da zato uporabljamo take vrste peči, ki imajo dokazano dobre izkoristke.

Drugih vrst goriv bi se morali izogibati. To zlasti

velja za kurilno olje, ki enako kot dizelsko gorivo ogroža predvsem nižje ležeče vire pitne vode, pa tudi zato, ker vsebuje (tako kot premog) veliko žvepla.

Nekaj energije lahko pridobimo tudi s kurjenjem odpadkov, za kar je pogoj njihovo sortiranje in primerne sežigalne naprave. Ker pa je za učinkovito delovanje teh naprav potrebna velika količina odpadkov, je navadno bolje vse odpadke odnašati v dolino.

V naših PP so motorni agregati poleg priključka na javno omrežje najpogosteje uporabljen vir energije, ki se mu tudi v bodoče ne bomo mogli v celoti odpovedati. Zato je smotno, da pri tem uporabljamo te naprave na tak način, da čimmanj škodimo okolju. Pri tem sta zlasti pomembna zmanjševanje smrada in hrupa, še posebej pa zaščita vodnih virov.

VARČEVANJE Z ENERGIJO

Preden se lotimo kakršnegakoli dela v zvezi z izkoriščanjem alternativnih virov energije, si moramo biti na jasnem, da bo to mogoče le ob istočasnem zmanjšanju porabe energije na še razumno mero.

Seveda vemo, da lahko izgube energije v stavbi bistveno zmanjšamo s primerno toplotno izolacijo. Enako pozornost kot izolaciji sten moramo kajpada posvetiti izolaciji stropov in tal.

PRVI MAJSKI DAN NA KANGČENDZENGI

DNEVI VESELJA, DNEVI SLOVESA

VIKI GROŠELJ

1. maja, malo čez drugo uro popoldne, so naju s Stipetom nevihtni oblaki, ki so začeli objemati vrh Kangčendzenge, spomnili, da sva s tem, ko stojiva na najvišji točki te 8586 metrov visoke gore, vendarle šele na polovici poti. Le za hip sva še postala na tem najvzhodnejšem osemti-sočaku Himalaje, nato sva krenila navzdol. Pri prvih skalah sva nabrala nekaj kamenčkov za najbližje in za prijatelje, ki doma stiskajo pesti in trepetajo za naju, potem pa – naprej. Takoj za robom, na težavnih policah, so nama prve snežinke udarile v obraz.

Kisik nama k sreči še ni poštel; šele sedaj, ko plezava navzdol, sem se zavedel izpostavljenosti južne stene. Varovati se ne moreva, ker bi bila prepočasna, in tako se popolnoma skoncentrirava na vsak gib, prijem, na vsak majav kamen ali varljivo stopinjo v snegu. Valovi pršečega snega naju zasipavajo z vse večjo silovitostjo. Skoznje včasih posije sonce, pa spet izgine v kipeči sivini.

Najtežje prečke pod vršnim grebenom so vendarle za nama. Stare vrvi naju vodijo proti rampi in ko jo bova dosegla, bo vse lažje. Nekje na 8300 metrih nama zmanjka kisika. Po svoje kar z olajšanjem odloživa bombi: nahrbtnik je šest kilogramov lažji.

Še zadnji zopni in nevarni metri po skalah, potem pa doseževa rampo. Velika skrb se

Precejšen del energije uide skozi slabo zatesnjena okna. Na trgu je kopica pripomočkov, s katerimi lahko zatesnimo tudi stara okna, nova pa so že kar tovarniško tako izdelana. Pri tesnjenju pa ne smemo pretiravati, saj morajo biti prostori, v katerih biva veliko ljudi, tudi prezračevani. K zmanjšanju porabe energije posredno vpliva tudi odpoved kajenju v PP, saj je zato potrebno bistveno manjše prezračevanje.

***

Vprašanje ekološko primerne energetske preskrbe PP je torej rešljivo, če se bomo za to zavzemali vsi člani PZS s svojim obnašanjem in če bomo za tehnično izvedbo angažirali ustrezne strokovnjake. Teh je v vrstah planincev veliko in vodstva PD bi jih morala še bolj kot doslej vabiti k sodelovanju.

Pri iskanju rešitev za navedene probleme moramo intenzivno spremljati dogajanja v drugih alpskih deželah. PZS mora podpirati širjenje informacij s tega področja in sproti obveščati društva o možnih rešitvah, ki se bodo pojavljale na trgu. Spodbujati mora tudi iskanje novih rešitev in za ta namen usmerjati del sredstev ter si prizadevati za pridobivanje sredstev pri raziskovalnih skladih za iskanje in preizkušanje novih rešitev.

nama je odvalila od srca. Zaradi novega snega je nevarnejša kot gor grede, vendar sva oba še dokaj pri močeh. Odločno in kar se da hitro sestopava.

Oblačnost in nastajajoči mrak pa naju postavlja ta pred novo dilemo: bova pravočasno, še pred temo, našla šotorček tabora štiri? V labirintu serakov bo to ponoči skoraj nerešljiva naloga. Še vedno sneži; hitiva, kolikor moreva in seveda paziva, da ne prekoračiva meje previdnosti. Mrak postaja vse gostejši in gor grede razmeroma preprosta orientacija postaja navzdol zelo zapletena uganka.

Nekje zgrešiva odcep proti šotoru: naenkrat sva v neznanem svetu, okoli naju sta tema in strmo pobočje, na katerem sva izpostavljena snegu, vetrovom, noči, mrazu in vse večji utrujenosti.

Vseeno naju ne skrbi. Kljub precejšnji izčrpanosti se čutiva kos preizkušnji in v siju čelnih svetilk sestopava naprej. Doseči morava plató, na katerem stoji trojka in četudi ne najdeva šotora, bova pač prebila noč nekje na ravnem. Oblečena sva dobro in če se vso noč gibljeva, bova preživela brez hujših posledic.

Še nekaj časa sestopava skozi sneženje in noč – do trenutka, ki se obema zazdi prelomen. Strmina se močno poveča in svetlobna snopa najinih svetilk zavrtata skozi snežni metež v prazno globino. Vsak nadaljnji korak bi bil lahko usoden. Zato se pri majhni razpoki ustaviva: če

Jože Rozman in Marija Frantar 2. maja 1991 v taboru 3 na višini 7300 metrov v pobočjih Kangčendzenge

se ne bo zjasnilo, bova tu bivakirala. Ne moreva biti daleč od trojke. Stipe s klicanjem skuša opozoriti na naju in ko prižge oddajnik, se iz trojke oglase Jože, Mariča in Uroš. Dogovorimo se: če se bo razjasnilo, bodo na šotor obesili luč, ki nama bo za orientacijo.

Še vedno sneži in da bi me manj zeblo, začnem širiti razpoko, da bi v primeru daljšega poslabšanja kar tu preživela noč. Čez kake pol ure me Stipe opozori na prve zvezde. Še nekaj minut – in pod seboj zagledava luč, ki jo je Uroš privezal na šotor. V približno pravi smeri sva in pogumno začneva sestopati naprej. Dva kritična prehoda sta med razpokami, potem pa se pobočje malo položi.

Bolj sproščena zakorakava proti luči. Stipe hodi naprej – in naenkrat se pobočje pod njim vdre. Zamolklo zagrmi in samo sij njegove svetilke mi kaže, kje je padel v razpoko. Onemoglo zavpijem: »Stipe, Stipe!«

»Ništa, ništa, sve u redu!« mi iz globine petih metrov zagode prijatelj. Ustavi se ga puhast sneg in rahlo nagnjena stena razpoke. Vržem mu še svoj cepin in kmalu se na drugi strani prikloplje ven. Sam v velikem krogu obidem nevarno mesto. Spet sva skupaj in sedaj jaz prevzamem vodstvo.

Nobenih težav ni več pred nama. Na uravnavi sva. Ker je šotor trojke skrit v dolinici, zaprosiva one tri, naj nama nekdo pride naproti. Že čez nekaj minut nedaleč proč zagledava sij čelne svetilke. Pristrčno se pozdravimo. Čestita, vprašuje, kako je bilo, midva pa sva najbolj vesela, da ga vidiva. Rešena sva neprijetnega mrzlega bivaka.

Tudi Mariča in Uroš sta vesela, da smo skupaj, čeprav sta v šotoru le dve spalnici vreči in dva armafleksa. Vseh pet se nas stisne v notranjost in vsak skuša v danih okoliščinah najti najboljši

položaj. Pet utrujenih teles se preplete v nekakšen voz, povezan s koščki spalnih vreč, puhašte obleke, rokavic in čevljev. Ura je enajst zvečer in vse se odlično končuje. Ena od najneudobnejših noči je pred mano, a lahko bi bila še veliko hujša.

Noč je kljub neudobju hitro minila. Ob prvem svitu nad glavo najdem še malo prostora in se ponudim za kuharja. Kuhalnik kmalu topi sneg za čaj in razpoložjenje se v hipu dvigne. Nakuham ga največji lonec in medtem ko počasi pijemo, čakamo na sonce in se pogovarjamo. Mariči in Jožetu razlagava posamezne podrobnosti s poti. Danes bosta šla do štirice, jutri pa proti vrhu. S seboj imata le eno kisikovo bombo, ker se je Mariča odločila, da bo poskusila brez. Jože sam ne ve, kaj bi. Malo neprijeten položaj je to, a bosta že nekako razrešila dileme.

Za nas tri z Urošem pa je vse končano. Uroš se je ravno tako včeraj vrnil z uspešnega solo vzpona na Srednji vrh; sam in brez kisika ga je opravil. Izjemen dosežek! Danes se moramo le še varno spustiti nazaj v dolino.

Ko posije sonce, začnemo sušiti stvari. Še kar naprej kuhamo velike količine čaja in se počasi pripravljamo. Z olajšanjem ugotavljamo, da orjaška gmota oblakov, ki nad Bengalskim zalivom sega več kot petnajst kilometrov visoko, še vedno miruje in se nam ne bliža. Le dvesto kilometrov smo oddaljeni od tod. Seveda tokrat nihče od nas ni niti slutil, kaj se dogaja pod njim: ravno v dneh, ko sva plezala na vrh, je pod besnečimi oblaki tajfuna v zalivu umrlo več kot sto tisoč ljudi. Samo droben premik proti severu bi bil potreben in neznanske nevarne sile bi udarile v zid Kangčendzenge. Kaj bi bilo z nami, si ni težko predstavljati.

Mariča in Jože sta prva nared. Fotografiramo ju in jima zaželimo veliko sreče. Oprtata si nahrbtnike in počasi izgineta za grebenskim robom. Od srca bi jima privoščil uspeh.

Niti v najbolj grozljivih in morečih sanjah si nisem mogel misliti, da se vidimo zadnjič. Na-

Stipe Božić na vrhu Kangčendzenge; v ozadju Jalung Kang
Foto: Viki Grošel

slednji dan, ko sta odšla proti vrhu, sam pa sem že iz varnega baznega tabora spremljal njuno napredovanje, nato pa vse večje težave, sem se čutil še bolj povezan z njima in z njuno usodo. Ko sta se pozno popoldne že močno izčrpana kakih stopetdeset metrov pod vrhom gore vendarle odločila za sestop, sem v mislih preletel prav vsak meter tega sestopa, ki ga morata opraviti. Silno upanje, da bi se jima uspelo vrniti v življenje, je izpodjedal mrzel razum: izčrpana, verjetno pomrzjena in močno

prizadeta od snežne slepote nista imela več možnosti vrnitve. Nekje zelo visoko jima je zbranost za hip popustila in zdrsnila sta v svetove, kjer nas ni.

Varljivih upov in iluzij o njuni usodi je bilo konec četrtega maja, ko smo njuni trupli našli na veliki uravnavi med taboroma tri in štiri. Dan kasneje sta ju Robi in Dare pokopala v ledeniški razpoki v bližini.

Namesto razigranosti in veselja nad uspehi, ki smo jih dosegli, sta bazo zagrnila obup in žalost. V dolgih nočeh brez sna sem razmišljal, kako v Himalaji vedno znova in pogosto od blizu zrem smrti v oči. Leta 1979 se je na Everestu ponesrečil Ang Phu, leta 1983 na Manasluju Nejc in Ante, leta 1986 je bilo kar trinajst mrtvih na K2, k sreči se nam na Broad Peaku ni nič zgodilo, leta 1989 Dime na Everestu in malo za tem še pet Poljakov. Sedaj sta se jim pridružila še Mariča in Jože. Nova, sveže odprta rana.

Dolgo, dolgo bom potreboval, da se bo zacelila, da bo iz bolečine z leti zrasel prijazen spomin na dva prijatelja in soplezalca, ki sta podobno kot jaz doživljala Himalajo in hrepenela po še nedoseženem in neznanem.

Sponzorji in donatorji projekta »Viki Grošel 8000 +«

Sponzorji: + Vaude - Nemčija, Loterija Slovenije - Ljubljana, SGP Primorje - Ajdovščina, Kolinska - Ljubljana.
Donatorji: + Rašica - Gmeljne, Zavarovalnica Croatia - Ljubljana, Ke-Fo - Ljubljana, Planinska zveza Slovenije - Ljubljana, Saša Slavec - Tacen, Jože Govekar - Ljubljana, Jože Lorbek - Izola, Iskra Zmaj - Ljubljana, Koflach - Avstrija, Edigs - Mengeš, Cankarjev dom - Ljubljana, Srečo Porenta - Virmaše, Iskra Zaščite - Ljubljana, Prešernova družba - Ljubljana.

PET DNI V STENI KUMBAKARNE

SKORAJ DO KONCA IN NAZAJ

BOJAN POČKAR

Tovornjak vozi divje, predivje za takšno razdrapano cesto. In za take prepade na levi strani. Pa vseeno mi ni mar; nekako sem si uredil sedišče (ali napol ležišče) na naši opremi, si razgrnil puhasto spalno vrečo, tako da mi je kljub neprestanemu premetavanju celo mehko. Tudi prah, ki ga imam polna usta, pljuča in oči, me ne moti več. V začetku je, sedaj po 15 urah vožnje ne več. Meter naprej od mene napol leži Uroš in drema, dva metra nazaj je Vanja z walkmanom na ušesih, drugi so na ali pa v kabini tovornjaka.

Kadim. Že osmi dan. Prvič v življenju! Zakaj pa ne! Mar bom od tega umrl? Mar se ne umira za druge stvari mnogo lažje?

Še vedno smo v vzhodnem Nepalju, čeprav je za nami osem dni hoje in cel dan vožnje s tovornjakom. Še dva dni vožnje ... veliko časa

za razmišljanje, čeprav sem se že odločil. Samo na glas si moram še povedati.

Himalaja. Vem, da se bom vrnil. Premlad sem in preveč energije imam, da bi se usedel in rekel: »Himalaja je prenevarna!« Pustolovščina, nevarnost, mejne situacije, strme in nepreplezane stene - to so stvari, ki me pomirjajo! Stik z divjino, njen divji okus me je uročil že pred leti in od takrat sem ujetnik nečesa. Kaj je to, morda ne bom znal nikoli povedati; pa morda tudi ni potrebe za to. Važno je, da me vleče z neustavljivo silo. In dokler bo tako, bom vedel, da živim.

***

»Take it to the limit...«
(Pojdi do konca...)
(Eagles)

Težje je, mnogo težje, kot sva pričakovala. To je dejstvo, ko prvič zagledam steno in se mi

Vzhodni vrh Kumbakarne s smerjo vzpona (polna črta), pretežak, čeprav imava s sabo le najnujnejše. Sestopa (pikčasta črta) in bivaki

naredi velik cmok v grlu. Ogledam si jo in nadaljujem pot proti baznemu taboru. Niti ozrem se ne več tja.

To bo noro plezanje; pa sestop. Sploh se ne da nikjer sestopiti! Torej kar nazaj čez steno!

***

Ob štirih popoldne začneva. Teško mi gre. Pravzaprav mi sploh ne gre. Nahrbtnik je težak, pretežak, čeprav imava s sabo le najnujnejše. Vroče mi je, naramnice nahrbtnika mi režejo ramena kot še nikoli, že zdaj sem žejen; pa tista neumna robna zev, za katero sem porabil preveč energije! Samo tako nadaljuj, Bojan, pa boš že na polovici smeri povsem crknjen...

»Vanja, pustiva spalne vreče tu! Pa še kaj drugega! Ne morem plezati tako strme stene s tako težkim nahrbtnikom!« – Vem, da govorim neumnosti; ampak mislim skrajno resno. Vanja me ne poslušaj; vse, kar imava s sabo, potrebujeva – in to krvavo.

Grizem v strmino. Čedalje bolj strmo je; diham globoko; v 20-metrskem odstavku skoraj navpičnega, tenkega ledu sva, kjer pozabim dihati, pozabim na nahrbtnik, pozabim celo, kaj trenutno delam – sploh ne mislim več: ne na žejo, ne na utrujenost, ne na vrh, ki jo imava spravljeno v nahrbtniku, ne na z nočjo prihajajoči mrz; sem samo še plezalni stroj, vse drugo je izključeno. Popolnost?

Noč, strme skale, iskanje prehodov s čelno svetilko, škripanje derez; bolečine v stegnih in mečih. Mehak sneg, udara se mi do pasu, naklonina pa je skoraj sedemdeset stopinj. Kolnem, da komaj sam sebi verjamem, kako znam. Samo tako, Bojan! Kar razmetavaj z energijo, preklinjaj, to ti bo zelo pomagalo! Spet se imam na vaje; spet plezam maksimalno – brez misli, brez čustev; izkušnje in samoohranitveni nagon skrbijo za varnost.

Počasna sva, Vanja! Madona, sva počasna! Mar sva res taka loja, da ne moreva plezati sto metrov v eni uri, kot sva se zmenila? Ne, ne moreva hitreje. Že vso noč plezava, zaspana in utrujena sva. Nad nama pa serak, sto in tisoč ton ledu; vendar naju to sedaj ne gane. Najine misli so skoncentrirane na sto metrov vertikale, ki jo bova morala preplezati. Zabijsva cepine v led, se pripraveva nanje in počivava. Samo pol ure, da bo poln dan, potem se naveževa in greva.

Spim; vsakih nekaj minut se zdrznem, pogledam okoli sebe in komaj verjamem samemu sebi – in zopet spim. Pripeta sva vsak na svoja »stroja«, naslonjena na ledno strmino, ki v enem samem »šusu« pada osemsto metrov v globino – in spiva. Ali sploh lahko verjamete, da naju ni niti za trohico strah?

Nadaljujemo: tri raztežaje norega plezanja, na meji. Na meji česa? Ne vem. Vem samo, da je bilo na trenutke tako težko, da sem se čudil sam sebi, da sem stvari še kos. Da sem se čudil, da se še držim za cepina. Saj ko te zagrabijo krči, se vendar ne moreš več držati!

***

Ušla sva za las. Jutro je, sonce, stena je vzhodna in začne se divji ples plazov. Midva pa do dveh lahko počivava tu, v zavetju seraka.

Ob treh popoldne zopet plezava. Do polnoči. Ne čutim ne lakote, ne žeje, ne utrujenosti. Led, sedemdeset stopinj, garanje; še en raztežaj, da se ti »zrola«, in potem bivak. Spanje brez sanj, brez zbujanja, sedem ur kome. In to na polički, skopani v ledno strmino, 180 krat 30 centimetrov.

Visoko sva že; plazovi so le simbolični, zato plezava. Zopet imam krizo. Ne prenašam vročine. In če je nebo modro in se sonce na višini skoraj 7000 metrov upre v steno in ni nikjer nobenega vetra, potem mi lahko verjamete, da je za znoret. Slečem vse, kar lahko, pa se mi na trenutke vseeno zdi, da mi termoregulacijski mehanizem odpoveduje; ali pa se mi meša od tega sonca. V takih trenutkih se ustavim, naslonim obraz na led, nagrabim pest snega in si ga dam za vrat. Uf, kako pomaga!

Ob desetih je sonca konec in zdi se mi, da temperatura pade za trideset stopinj. Balzam. Zdaj se bo vsaj dalo plezati. Odloživa bivak opremo. Do vrha imava še petsto metrov in sedaj bo šlo na nož: do večera na vrh, potem pa bivak brez opreme ali pa takoj spust nazaj... Spet je peklensko strmo. In zgoraj je najmanj 20 metrov vertikale. Madona, celo ven visil!

Višina je 7000 metrov, led pa previsen. In trd. Tako trd, da dereze sploh ne prijemajo. Napor, da se nama meša. Kakšna meja, že zdavnaj sva jo prekoračila! To, kar sedaj plezava, plezaš lahko samo, če si popolnoma »zarolan« od lastnega adrenalina.

Sploh ne opaziva, da se je vreme popolnoma pokvarilo. Sneži; kombinirano plezanje; hitiva, tvegava, pa nič ne pomaga! Ob dveh popoldne se morava ustaviti. Vse, kar se nama ponuja, je polička, na kateri še eden ne more sedeti. Klini ne primejo, okrog naju pa že divja prava snežna nevihta.

Stiskava se na polički; čez naju hrumijo plazovi. Ne smeva zdrsniti, kajti klini so preslabi. Ohlajava se, zebe naju; drget telesa, ki sploh noče nehati... Ali bo sploh kdaj konec tega?

***

Ob polnoči je zopet jasno – po enajstih urah sneženja, hrumečih plazov, drgetanja Morava se spusti 150 metrov dol, do spalnih vreč, drugače ne bova preživela noči. Boj za vrh se naenkrat spremeni v boj za življenje. Vendar tega takrat ne opaziva; deluje samo še nagon. Bivak je dober, v zavetju. Zopet spanje brez sanj. Zmanjka nama plina in s tem tekočine. Zjutraj nadaljujeva s sestopom. Gledava gor: ne moreva verjeti, nočeva. Še 400 metrov sva imela do vrha! Mar sva zastonj sanjala? Veva samo, da sva preveč izčrpana in preveč podhlajena, da bi naredila karkoli drugega kot sestopila. Pod sabo imava 1500 metrov stene... Čez dve uri zopet sneži. Mar naju bodo plazovi res pometli iz stene? V divjem in tveganem manevru, pravem pobegu, odplezava navzdol do razlomljenega seraka in tam najdeva zavetišče. Po oddajniku se javiva bazi; komaj govorim – zaradi dehidriranosti imam že vneto grlo. Skoraj so naju že odpisali, skrbi jih za nadaljnji sestop. Toda vzdržala bova! Čez nekaj minut že spiva. Ko bo nehala snežiti in ne bo plazov, greva dol. Četrti dan v steni se izteka.

Ob enih ponoči je jasno in mirno. Nadaljujeva. Hitiva. Mraz je kot hudič. Na rokah nič več ne čutim konic prstov. Vanja tudi ne. Z jutrom morava biti pod steno, drugače je konec z nama. V spodnje ozebničke se stekajo vsi plazovi iz stene. Odpihnilo naju bo.

Sploh ne vem, od kod jemljeva energijo. Ne hitiva, pač pa divjava. Vedno samo en klin,

Združeni narodi za varstvo gora

Junija prihodnje leto bo v Rio de Janeiru sestanek konference Združenih narodov za okolje in razvoj (UNCED), na katerem bodo poglobljeno razpravljali o varovanju in reševanju vseh svetovnih gorstev ter poskušali najti nujno potrebne rešitve.

Prav gotovo pogosto letijo očitki na takšne mamutske konference, ki vedno ne prinesejo konkretnih rezultatov. Upati je mogoče, da bo ta konferenca le prispevala k temu, da se bo po svetu vsaj razširilo v planinskih krogih že dolgo znano dejstvo: dandanašnji ni nobenemu pogorju na svetu prizanešeno s škodo, ki mu jo je prizadejal človek. Konferenca naj bi vplivala na to, da bi se najvišje mednarodne institucije seznanile s stanjem in da bi svetovna javnost zvedela marsikatero podrobnost o tem, kaj se dogaja z našimi gorami in z gorskimi svetom nasploh – in da bi se na podlagi teh spoznanj potem lotili nujno potrebnih ukrepov in stanje kolikor je le mogoče izboljšali.

Varstvo narave v občini

Švicarska zveza za varstvo narave namerava tudi letos nagraditi eno od švicarskih občin s svojo nagrado »Varstvo narave v občini«. Nagrada naj bi bila priznanje za trud, ki so ga ljudje vložili v varovanje narave. Zveza hoče s tem med drugim pokazati na izredno pomembno vlogo občin pri varovanju narave in na nujno povezavo med varstvom narave in krajevnim planiranjem. Pri tem pridejo do veljave tudi izredni naravovarstveni dosežki na območjih naselij.

Na robu mogočega: če vreme ne bi bilo nemogoče, bi podvig uspel

spuščanje ob vrvi, plezanje, zopet zabijanje – in vedno najdem idealno razpoko. Bogovi so na najini strani.

Ob šestih zjutraj sva iz stene. Pred sončnim vzhodom. Spotikava se po snežišču navzdol; saj res: kako se hodi po petih dnevih?

Privlečeva se do šotora in čakava šerpo, ki nama ga je poslal vodja odprave s pijačo in plinskimi bombicami. Žeja, ki ti megli razum... (V petih dneh v steni sem pojedel manj kot dvajset dek piškotov in spil točno 4,2 litra tekočine. Vanja enako. Vsak sva shujšala približno deset kilogramov.)

Leživa v šotoru, poslušam walkman. Izgubila sva! Vendar nisva mogla narediti več, kot sva. Tri dni sva se borila za vrh in naslednja dva dni zase. Močna sva bila, stena z naravnimi zakonitostmi še močnejša...

Ne, ne morem jih zadržati. Tudi jih ne poskušam. Kar začnejo teči; preveč je bilo vsega, preveč sanj, preveč želja, preveč truda... Sanje, ki niso hotele postati resničnost. Pa sem mislil, da vodi pot v življenje samo prek vrha Kumbakarne...

***

Kumbakarna (Džanu) je kljub temu, da ne dosega 8000 metrov, morda najtežji vrh v Himalaji; samotni, drznih oblik, nedostopen. Severna stran vzhodnega Džanuja (midva sva plezala vzhodno) je morda najbolj ekstremna stena v Himalaji. Stena za prihodnje desetletje. Izziv samo za najboljše in najbolj nore. Ali pa za naju.

Odprava »Kanč '91« je bila pod okriljem KOTG pri PZS. Sam se zahvaljujem svojim sponzorjem: Ljubljanska zavarovalnica – LZ (generalni pokrovitelj), PD Snežnik, Ilirska Bistrica, PD Železničar, Ljubljana, ZTKO Ilirska Bistrica.

Marička Frantar – alpinistka našega časa

Prvomajski prazniki. Dežuje. Debele kaplje polzijo po okenski šipi. Kot bi neutolažljivo tekle solze. So bile to solze za Maričo, za Jožeta, le da tega doma še nismo vedeli?

Prijatelj, reci, prosim, reci, da to ni res! Reci, da je to le nočna mora! Zakaj???

Ali res ne bova nikoli več skupaj sedli v rdečo škodo v ranem jutru in se odpeljali v gore, obsijane s prvimi žarkmi, hodili po osamljenih poteh do vznožja mogočne stene, se navezali na vrh, plezali ves dan, si na vrhu z iskrecimi očmi stisnili roko, se veselili in zadovoljni vračali domov?

Ni pravih besed, ko se zaveš, da si izgubil iskrenega prijatelja, ki si mu zaupal in s katerim si preizkušal usodo, prijatelja, ki ti je stal ob strani v najtežjih trenutkih. Počasi se zavedam nevidne vezi, ki se je stekla med nama.

Vidim njen živ pogled, nasmeh, njen optimizem, življenje, ki vre iz nje, izredno zagnanost in prepričanje vase. Le od kod jemlje to neverjetno energijo?

Goreča ljubezen do gora in alpinizma ji je dajala moči in energijo za vsakdanje življenje doma na kmetiji in v službi. Vsak prosti trenutek je bil namenjen preizkušnjam v steni.

V svojem dnevniku je zapisala:

*Iščem nevarnosti: ne zaradi smrti,
temveč zaradi življenja, ki je tam,
v strmih stenah in previsih,
najbogatejše in najlepše.
To je moje življenje in veliko doživetje.*

S svojo zagnanostjo, neverjetno voljo, pogumom, odločnostjo, entuziazmom nam je vsem dajala zgled tako pri plezanju kot pri organiziranju odprav, učenju neizkušenih tečajnikov ali vsakdanjem delu.

Z vzponi, ki jih je opravila, je dokazala, da lahko dekleta prav tako samostojno preplezajo izredno težke smeri poleti in pozimi, si organizirajo odprave ter na njih dosegajo uspehe.

Prejšnje leto so se ji uresničile življenjske sanje – priti na vrh osemtisočaka. Kar nekaj jugoslovanskih odprav je zaman naskakovalo Nanga Parbat (8125 m). Z **Jožetom Rozmanom** sta

po Schellovem grebenu opravila šele 4. ponovitev na svetu, in to v alpskem stilu. Bila je prva ženska, ki je preplezala najvišjo steno na svetu. Od baze do vrha je 4560 metrov, kar je precej več kot pri vzponu na najvišji vrh sveta. Za kratek čas je bil to tudi jugoslovanski ženski višinski rekord. Nedvomno si je zaslužila priznanje kot naša najboljša alpinistka: uspeh v Eigerju pozimi, Nanga Parbat...

Seveda je v mislih že kovala načrte za naprej. Želela je preplezati vse tri probleme Alp, se udeležiti odprave na K2...

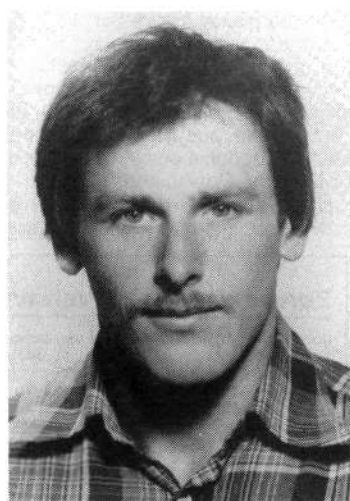
Le Kanča '91 ni imela v načrtu, dokler ni prišlo povabilo. Kako bi se mogla temu odreči! Na vrhu Kangčendzenge, tretjem najvišjem osemtisočaku, še ni stala ženska noga. Izredno vabljiv izziv. Čutila je, da je dovolj izkušena, pripravljena in sposobna to doseči.

Je bila sedaj njena želja, priti na tako deviški vrh, premočna? Je bil kriv psihični pritisk, trma, slabo vreme, izčrpanost? Usoda?

Kako naj se sprjaznimo z dejstvom, da te ni? Grizejo nas neštetja vrtajoča vprašanja. V nas si zapustila del sebe in del nas je odšel s teboj.

Alenka Jamnik

Jožeta Rozmana ni več

V zibel si bil položen pod mogočnim Storžičem, kjer se je odvijalo vse tvoje življenje. Že v svojih prvih korakih si se oziral tja v mogočno goro, ki zaključuje Lomsko dolino. V želji, da bi stal na njenem vrhu, da bi se zazrl tja daleč v svet, predvsem pa, da bi imel pred seboj čelo Lomsko dolino, si se kmalu podal tja gor. Toda steza je bila zate prelahka. Šel si čez mogočno steno, se vključil v Alpinistični odsek in kaj kmalu pokazal svoje sposobnosti. Ne samo Storžič, na vrsto so prišle stene povsod po Sloveniji, Jugoslaviji, Evropi in svetu.

Tih, miren in delaven si ostajal v sencih bolj govorečih. Pa tudi delo tesarja, ki si ga opravljal s srcem, ti včasih ni dopuščalo, da bi bil še bolj aktiven. Kljub vsemu si uspešno sodeloval na različnih akcijah, bil gospodar bivaka v Storžiču,

načelnik Alpinističnega odseka in gorski reševalec. Žal si na največje alpinistične želje in načrte – Himalajo – čakal predolgo in moral – ne nazadnje – s težko prigaranim denarjem plačati udeležbo v odpravi na vrh Čo Oja Tam si dokazal vrhunske sposobnosti in bil poplačan za vse dotedanje delo. Hitel si dalje in dosegel še večji uspeh na Nanga Parbatu ter končno dočkal, da si bil povabljen na odpravo na Kangčendzengo, tretjo najvišjo goro na svetu.

Tih in skromen, kakršen si vedno bil, si odšel na dolgo pot v Himalajo v veliki želji, da osvojiš svoj tretji osemtisočak. Toda usoda je hotela

drugače. Gorska narava, v kateri si živel vse življenje in znal uživati ter odkrivati njene lepote, te je vzela v svoje naročje: žal mnogo prezgodaj. Toda obdržala te je tam, v višavah, kjer si bil najraje. Tam je ostalo le tvoje telo, spomin nate pa bo za vedno zapisan ne samo v domačih gorah Bele peči, ampak širom po svetu, predvsem pa v naših srcih.

Hvala ti za vse in počivaj v miru, v večnem snegu in ledu! Žal daleč proč od sorodnikov in znancev, pa zato bliže Bogu pod mogočnim nagrobnikom Kangčendzenge.

AO Tržič

KAKO SE IMENUJEMO, KAJ SMO

PLANINSTVO, GORNIŠTVO ALI ŠE KAJ?

BOŽO JORDAN

*Če na Pavla (10. jan.) sonce sije,
trikrat žito dobro dozori,
gornik dosti vina v sode vlije
in po volji kmetu se godi.*

Leta 1987 so organizirali pohod po kulturno-zgodovinski Levstikovni poti od Litije do Čateža. Drži se znanega potopisa, ki ga je napisal **Fran Levstik**. Napovedovalec je prebral iz tega potopisa med drugimi tudi tole:

»... vendar ga ovinijo, ako le morejo, ker je to **gorniku** in njegovemu pridelovanju velika čast...« »Zahvaliva se **gorniku** za pijačo...« (Levstik, Zbrano delo, 4. knjiga, Lj, 1974, str. 16 in 20.)

V zbirki Kondor 20 (Lj, 1964) je na str. 70 v opombah zapisano: »– gorniku: vinogradniku; pred l. 1848 so bili gorniki graščinski zaupniki za vinograde; po 1848 pa so jih vinogradniki izbirali izmed sebe, da so pazili, kar je bilo vinogradu na korist in merili vino, kadar se je prodajalo (**Pleteršnik**).«

V Slovarju slovenskega jezika 1936 (**Jože Glonar**) stoji pri geslu gornik: »1. pred 1848 v vinskih krajih od graščine izvoljen zaupnik, ki je nadzoroval pobiranje desetine in gornice; pozneje mož, ki meri vino, kadar se prodaja; nadzornik nad vinogradi. 2. lastnik vinograda, pos. majhnega; 3. gozdar; delavec v gozdu; 4. človek, ki hodi v gore ali v njih prebiva.«

Pri pojmu »**planina**« je zabeleženo: »1. gora; gorska višina brez rasti; bom šel na planine, na strme vrhe; 2. gorski pašnik; pastirsko naselje v gorah; dati živino na planino; po planinah pasejo, po rovtih kosijo.«

V Slovenskem pravopisu (DZS, Lj, 1950) je zapisano: »goren -rna -o: -o pravo, gornik -a m pred l. 1848 graščinski zaupnik za vinograd, gornik -a m neki ptič.« Pri geslu gora: »gorec -rca m prebivalec na gori, gorjan.« In dalje: »gorjan -ana m prebivalec gore = gorjanec -nca, gorjanka -e ž.«

V pravopisu leta 1962 pa najdemo že zapisano: »gornik -a 1. gorjanec, 2. alpinist, planinski vodnik, 3. ptič, ... gorniški -a, -o alpski, gorni-

štvo -a m alpinizem.« In pojem »planinec -nca m 1. kdor stanuje na planini, 2. kdor hodi v gore.«

PTIČI, CVETICE IN LJUDJE

Ptiča pod imenom »gornik« nisem našel, našel pa sem planinsko cvetko gornik (*arcostaphylus uva-ursi*), ki jo naše ljudstvo imenuje še medvedje uho, medvedji grozdčič, medvedove češnje, pa še kako drugače. Celo na naslovni strani zloženske Gorske cvetje 1 je zabeležena. Zimzelenega gornika je poln Storžič; ko laziš od juga proti vrhu, se lahko naješ njegovih pustih rdečih, moknatih jagod in zraven žebraš molitvice, da bi ti mati narava prizanesla z raznimi boleznimi urogenitalnega trakta in bi ti ne bilo treba goltati pustega gornikovega čaja, ki preganja te tegobe, dokler pač gre. Ne pij ga predolgo, lahko pride do kronične zastrupitve! Nas, ne jezika! Zapisano je: gornik s pridom nadomeščajo listi brusnice. Pa brusimo jezik!

V zadnjem Slovarju slovenskega knjižnega jezika – SSKJ je zapisano geslo: »gornik, knjiž. planinec, alpinist: bil je lovec in gornik; naš vodnik je izkuššen gornik. Gorništvo, knjiž. planinstvo, alpinistika: ukvarjati se z gorništvom; zgodovina slovenskega gorništva.«

Za žensko piše »gornica, -e knjiž. planinka, alpinistka: bila je prava gornica v hlačah in okovanih kvedrovcih.«

V 3. številki Obvestil PZS (1987) je na str. 21 objavljen osnutek Pravilnika o izdajanju in urejanju glasila Planinski vestnik. V čl. 2 piše: »... ki obravnava praktična in teoretična vprašanja gorništva in alpinizma, ... nadaljuje izročilo slovenskega planinstva in prinaša planinske novice v ustreznih rubrikah.«

Pred 60 leti, torej v letu 1928, so začeli uporabljati primerno besedo »gornik«. V slovenščini je pomenila še v začetku 19. stoletja graščinskega zaupnika v vinogradih, toda ta pomen je ljudstvo že pozabilo (pri denacionalizaciji ga nemara lahko ponovno uvedemo), zato je danes ta beseda »prosta za novo uporabo.« (**V. Škerlak: Klement Jug**, spisi o njem in slovenščina, Delo, 1/12–88).

GORNIŠKI ALI PLANINSKI VODNIK?

Menim, da so izrazi Planinska zveza Slovenije, planinsko društvo, Planinski vestnik itd. upravičeni, ker so pluralistični in zajemajo več dejavnosti kot gorništvu ali alpinistiki. Beseda »planinec« po mojem označuje tistega, ki hodi na planino, to je pod gozdno mejo ali čez, skratka, v sredogorje (**T. Strojnik: Tumovo** delo in poimovanje sem osvojil, Delo, 15. 12. 88).

Naj dodam še misel **Toneta Škarje**, da je vsak planinec tudi del alpinista, ker hodi tudi po skalah, torej po našem visokogorju, okoli tisoč metrov nad gozdno mejo.

Če sedaj prebiramo Planinski vestnik in Delo (Planine in ljudje, Alpinistične novice), najdemo velikokrat oba izraza. Zadnje poročilo o nesrečah navaja le nesreče gornikov. Kako je to razumeti? Po slovenskem pravopisu iz leta 1962 bi bili to le alpinisti in planinski vodniki. Takole beremo izpod peresa **G. Klančnika** (Delo, 9. 3. 87): »Slovenske železarnice prve dobile posebno priznanje za razvoj jugoslovanskega planinstva ... našega planinstva ... ob pridiranju sodobnejšega gorništvu... Imena **Jože Čopa** in vrste priznanih gornikov železarjev bodo trajno zapisana v zgodovini našega planinstva.« Ali PV 1988/422: »... gorniki pokazali svojo planinsko kulturo...«

V eni od zadnjih števil PV je več člankov, ki omenjajo gornika in profesorja gorništvu. Na fakulteti za šport imajo izletniško in planinsko vzgojo. In prav tako imajo za gorniške diplomske naloge na voljo tri smeri: planinstvo, alpinizem in plezanje.

Zelo rad bi vedel, kakšna je razlika med pojmom gornik in planinec, kakšna je razlika med zavarovano planinsko stezo in zelo zahtevno

stezo. V Delu pa isti avtor za zmago razuma ne uporablja gorništvu.

Če je tako, potem preimenujmo našo zvezo! Preimenujmo planinskega vodnika v gorniškega, ker za gorskega ni usposobljen in zanj tudi ne bo dobil kategorije. Pogoj za izobraževanje PLV je pet let planinskih izkušenj, ki menda le odtehtajo (105-82 =) 23 manjkajočih ur.

OSTANIMO, KAR SMO!

Ali ne odkrivamo po sili razmer arhaizma? Hočemo dolgoletno tradicijo našega glasila spraviti na drugo pot? Ali pa prej niso tega dovolj globoko premislili? Imamo že od vsega začetka planinsko društvo, od ustanovitve 1923 naprej Gorsko reševalno službo in gorske vodnike. Planinske vodnike smo dobili šele leta 1972 – in ti naj bi bili po Slovenskem pravopisu (1962) gorniki? Toda ko sem vprašal za poimenovanje »planinski vodnik« nekdanjega urednika PV in svojega učitelja slovenščine, mi tega ni razložil. Vem pa dobro, da je pri obravnavi Levstika omenil gornika v prejšnjem pomenu.

Še naprej torej lahko ostanemo pri sedanjem pojmu planinca, ki ga opredeljuje SSKJ takole:

1. *kdor hodi v hribe*: planinci so se odpravili na Triglav; navdušen planinec; ekspir. nedeljski planinec;
2. *kdor živi v hribih ali je doma s hribov; hribovec*: planinci kosijo travo pozneje kot dolinci;
3. *vojak enote, izurjene za operacije v gorah*: dodelili so ga k planincem;
4. *nar. gorenjsko planšar*: planinci so prignali živino v dolino.

In planinstvo pomeni dejavnost planincev: organizirano planinstvo razvoj planinstva, veselje do planinstva.

ŽIVEMU PLANINCU SE VSE PRIMERI

S TREZNO GLAVO IZ PASTI

Pri gibanju v naravi se nam hitro lahko zgodi, da ne bo potekalo vse tako, kot smo si zamislili. Znašli se bomo v razmerah, ki so bolj ali manj nevarne za zdravje in celo za življenje. Največkrat zaidemo v nevarnost, kadar se izgubimo.

Kaj vse nas ogroža, ko se izgubimo? Če se izgubimo, s tem še nismo zašli v nobeno neposredno nevarnost. Posledice daljšega izgubljanja pa nas kmalu privedejo do razmer, ko lahko zmrznemo, se poškodujemo, si pokvarimo zdravje in podobno. V nevarnost nas spravi tudi nepremišljeno ravnanje, ko se zavemo dejstva, da smo se izgubili. Na nevarnosti, ki nam groze, vplivajo tako objektivni kot subjektivni dejavniki. Med objektivne štejemo opremo, hrano, pijačo, vreme, relief, vegetacijo, možnost bivakiranja in množico drugih.

IZGUBILI SMO SE!

Kako naj ravnamo? Najprej premišljeno analiziramo okoliščine. Premislamo, kaj nas ogroža,

na kakšne nevarnosti lahko naletimo in kakšne pripomočke imamo na voljo. Če smo v skupini, analizirajmo osebne lastnosti in sposobnosti posameznikov, izberimo vodjo.

Odločno in takoj naj prevzame vodstvo najbolj izkušeni, posebno še takrat, ko je potrebno hitro ukrepati v nevarnosti ali preprečiti strah in paniko. Širjenje strahu in panike navadno omeji že majhna aktivnost, zato mora vsak dobiti kakšno zadožitev, s katero se bo zamotil.

Ko si razjasnimo položaj, se odločimo za najboljše rešitev. Ta je odvisna od naštetih dejavnikov in je lahko zelo različna. Vseeno velja nekaj splošnih pravil.

Če smo opremljeni z osnovnimi orientacijskimi pripomočki, kompasom in karto, ne bo težav. Poiščemo na karti območje, kjer domnevamo, da smo. Upoštevamo, kje smo nazadnje poznali stojišče, koliko časa smo od takrat hodili in približno v kateri smeri. Tako lahko približno ocenimo, kje trenutno smo. Nato izberemo smer gibanja, ki nas bo vodila do dobro razpoznavne-

ga cilja. Najbolje je, da poskušamo zadeti važnejšo komunikacijo, večjo reko, značilno dolino, naseljeno območje. Ocenimo čas hoje v najslabšem in najboljšem primeru. Način hoje je odvisen od lastnosti zemljišča: po azimutu ali po poteh, ki sovpadajo z izbrano smerjo gibanja. Ko zadenemo cilj v grobem, nadaljujemo z iskanjem podrobnosti, da točno določimo svojo lego. Nazadnje izberemo najvarnejšo pot v znano.

Huje je, če smo zašli z znane poti in nimamo nobenih topografskih pripomočkov. Poskusimo se spomniti, kdaj smo bili nazadnje na pravi poti. Bi lahko to mesto našli? V iskanje se ne podajmo, če se bliža noč ali če mesta z gotovostjo ne moremo najti. Da se še bolj ne izgubimo, zaznamujmo pot. Če se vračamo po sledih stopinj, bodimo posebno pozorni tam, kjer stopinje izginejo.

Če se izgubimo popolnoma in ne najdemo stare poti, poskusimo določiti lego glede na točke, ki jih poznamo, na primer začetek in konec pohoda, značilno reliefo obliko, markirano pot, razgledno točko, od koder vidimo daleč naokoli. Poskušajmo odkriti, v kateri smeri so najbližji naseljeni kraji. Po enem od znanih načinov poiščimo sever in določimo smer gibanja. Med hojo pazimo, da se te smeri tudi držimo. V Sloveniji se dá skoraj povsod priti do naseljenega kraja v nekaj urah, če se seveda ne giblamo v krogu.

Kdo od izkušenih, ki je ohranil trezno glavo, bo pazil, da se vrsta ne pretrga in da ne izgubimo kakega člana. Poskušamo priti v dolino, držimo se potokov in komunikacij. Še enkrat omenimo tudi stekanje kolovozov, ki nas z gotovostjo pripeljejo do naselja.

BIVAKIRANJE V MEGLI

Noč in megla močno otežita orientacijo. Če kljub temu nadaljujemo pot, sledimo grebenu ali potoku, vendar je ponoči taka pot nevarna, ker drsi in ker si lahko nakoplujemo pogubne poškodbe. Če slepo sledimo lučem, lahko naletimo na prepadne strmine in druge nevarnosti.

Posebno v gorah je izredno nevarno hoditi ponoči in v megli, če kraja ne poznamo dobro. V takih primerih se bomo hitreje odločili za bivakiranje. Posebno nevarna je megla. Izgubljenega lahko tako skrrije, da ga je nemogoče najti. Onemogoča dajanje svetlobnih znakov in duši klice na pomoč. Uporaba helikopterja pri reševanju je izključena. V skupini, ki hodi v megli ali ponoči, niso odveč pogosta preštevanja, dotikanja prednjega in glasno štetje. Vsak mora prednjega stalno videti. Če se vrsta pretrga, je treba kolono zaustaviti.

Preden se odločimo za bivakiranje, temeljito pretehtajmo nevarnosti nočne hoje in nevarnosti bivakiranja v danih razmerah. Odločimo se za manj nevarno možnost. Navadno se lotimo hoje ponoči, če ni prenevarna ali če ne gre drugače. Bivak je v ugodnih razmerah manj nevaren od nočne hoje. Vendar se je treba zavedati nevarnosti, ki spremlja bivakiranje brez potrebne opreme. Lahko se celo zgodi, da

popotnik umre ali utrpi hude posledice zaradi splošne ohladitve, kar je možno že pri temperaturi nad 0°C. Neredko si z neprimernimi bivaki nakoplujemo bolezni, ki jih občutimo šele sčasoma.

Če nimamo opreme za bivakiranje, je boljša celonočna zmerna hoja, ki nas greje. Počitki naj bodo pogosti, a kratki, da se preveč ne ohladimo. Pazimo, da med počitkom ne zaspimo! Odločitev za bivak je torej močno odvisna od razmer, zato jih skrbno pretehtajmo.

Če smo iz kakršnihkoli razlogov priklenjeni na mestu, kličemo na pomoč. Če je le mogoče,

12 zlatih pravil za planince

1. Poslušaj vremensko napoved: odloži izlet, če so napovedani dež, vročina ali hud mraz!
2. Ne hodi kar tjavendan. Izdelaj si natančen načrt, četudi se odpravljáš le na enodnevni izlet. Za to potrebuješ dober zemljevid. V vsaki planinski koči napiši, kam si namenjen; če se nameravaš vrniti, dodaj predviden čas vrnitve. Samo tako te bodo reševalci lahko pravočasno poiskali, če se ti bo kaj primerilo.
3. Na pot se odpravi samo primerno opremljen, oblečen in obut. Nove čevlje razhodi na krajših izletih. Obleka mora biti zračna; ne hodi razgaljen po soncu. Tudi klobuk spada k planinski opremi!
4. V gorah potrebuješ proste roke, zato uporabljaj nahrbtnik. Različne torbe ali vrečke niso primerne.
5. Če se pripravlja nevihta, se takoj vrni. Če te zaloti na planem, se izogibaj vrvi ter drugega železja. Počepni, zaščiti se z vetrovko ali s pelerino; ko hudo treska, deni roke na glavo. Kovinsko opremo odloži vsaj deset metrov stran!
6. Ob resni nevarnosti uporabljaj mednarodno dogovorjena znamenja: eno minuto žvižgaj, kliči, mahaj... (s presledki 10 sekund), sledi minuta premora. Ponoči oddajaj znamenja z lučjo!
7. Huda nevarnost v gorah je padajoče kamenje. Izogibaj se strmin, ki so znane po tem. Ne oddaljuj se z označene poti!
8. Pazi, da te ne ujame noč. Bolje je ne doseči cilja kot izgubiti se v temi!
9. Pred odhodom na neznano turo se posvetuj s poznavalci in domačini. Upoštevaj njihove nasvete!
10. V gore se ne odpravljaj sam, ampak raje v majhnih skupinah. Ritem hoje določa najpočasnejši hodec. Pri planinstvu ne gre za hitrost, ampak za vztrajnost in vzdržljivost.
11. Dolg počitek je boljši kot več kratkih.
12. Za izlet v gore potrebuješ noge, roke, telo in glavo. Pa tudi oči ne pozabi: veliko lepega bodo videle. Pravilna oprema jamči dvojni užitek.

(glas kolektiva SCT)

uporabljajmo znamenja v sili, ki so običajno v rabi in je tako verjetneje, da nas bodo drugi pravilno razumeli. Svetlobne in zvočne signale oddajamo šestkrat na minuto v enakih presledkih. Znake oddajamo, dokler ne dobimo odgovora, pa tudi kasneje, da nas reševalci najdejo. Odgovor so trije znaki na minuto v enakih presledkih. Znake oddajamo z zvočnim ali svetlobnim sredstvom. V megli svetlobnih sredstev ne moremo uporabljati, zato je dobro, da imamo vedno s seboj piščalko. Pomoč lahko priključimo tudi z rdečima zastavicama, ponjavo, svečo in podobnim. Če nimamo nič drugega, nam še vedno ostane vpitje in mahanje. Vendar pozor! Potrebno je varčevati z glasom, kajti kričanje reveža, ki do onemoglosti vpije na pomoč, se

po dolgem času komaj sliši. Če lahko zakurimo ogenj, bomo s tem hitro opozorili nase. Pazimo pa na to, da bo ogenj podvezil dajal čimveč dima (vlažne veje in listje), ponoči pa svetlobe (suho dračje, brinje, smrečje). Dogovorjen znak za pomoč so trije ognji, razvrščeni v ravni vrsti.

Prav tako kot oddajanje znakov je zelo važno tudi prisluškovanje in opazovanje odgovora. Znake oddajamo eno minuto, nato opazujemo in prislušujemo morebitnemu odgovoru. Potrebna je vztrajnost. Znake oddajamo tudi potem, ko so nas opazili. Najprej moramo reševalce prepričati, da kličemo na pomoč, nato jim vztrajno sporočamo svoj položaj, da ga ne izgubijo.

(Informator PD Viharnik)

PODROČJE, KI MU POSVEČAMO PREMAJHNO POZORNOST

ZAŠČITNA OČALA ZA PLANINCE

Od zaščitnih očal pričakujemo, da nas bodo varovala pred premočno svetlobo in UV žarki, hkrati pa bodo zadosti trdna in trpežna. Večina uporabnikov si tudi želi, da bi ne bila sprta s trenutno modo.

OKVIR

Odpornosti zoper lom ne zahtevamo samo od stekel; pomemben kriterij uporabnosti očal v športne namene je tudi trdnost njihovega okvira oziroma okova. Pogosto se nam pri smučanju primeri, da po padcu ne rijemo po snegu z nosom, temveč z očali. Seveda naj bi se dobra očala zaradi tega ne zlomila, dopuščamo pa deformacijo okvirja. Poškodbo kovinskega okvirja do neke mere prepreči prevleka iz umetne snovi. To je ugodno za kožo lastnika, okvir pa varuje tudi pred korozijo.

Menjava pokvarjenih delov je preprosta, saj so srednji del okvirja in držaja povezani v celoto s tečaji in vijaki.

Da bi se držaja kar najbolje prilegala glavi, poskrbi usposobljen prodajalec v trgovini z očali. Zanesljivejši so držaji, ki »sedejo« ob celoten uhelj, veliko očal pa drži na glavi trak, ki se prek zatilja pne od enega konca glave do drugega. Za udobno počutje veliko pomeni nastavek za nos, na kar še zlasti pazimo pri nabavi smučarskih očal.

Obloga mostička mora biti mehka in se mora tesno prilegati nosu, da prepreči vrtinčenje zraka za stekli in solzenje oči. Pri sončnih očalih s kovinskim okvirom uporabljamo v ta namen gibko tračno vez. Pri tistih športnih zvrsteh, kjer ne dosežemo večje hitrosti, sta v pomoč bočni opori (pads) s prevleko iz plastike, ki olajša prezačevanje.

Očala morajo biti lahka. To dosežemo z uporabo stekel iz plastike kot tudi z ozkorožnimi kovinskimi okovi (brezrobi nylon).

Za hojo v gorah potrebujemo pravzaprav dvojne sončne očal: času primerna s petinšestdesetodstotno obarvanimi stekli in nekoliko stabilnej-

ša ledeniška očala. Paziti moramo na dodatno stransko zaščito oči in nosu, s čimer odvrčamo žarčenje razpršene svetlobe, ki je zlasti v megli zelo hudobno.

STEKLA

Med ljudmi je od nekdaj ukoreninjeno mnenje, da so sončna očala »toliko učinkovitejša, kolikor bolj so temna.« V resnici pa slabljenje UV žarkov z barvo stekel nima nobenega opravka. Zaščita pred UV žarki je v tem, da stekla izločijo nevidne UV žarke. K tem sodijo poleg UV-B tudi žarki iz področja UV-A, ki porjave kožo. Priporočamo samo dobra očala iz trgovin, kjer postrežejo tudi z nasveti in pojasnili.

Poleg zaščite zoper UV sevanje potrebujemo tudi primerno temno obarvana stekla, ki varujejo oči pred močno svetlobo. V ta namen nameščamo v vsakdanja sončna očala stekla s petinšestdesetodstotnim temnim nadihom (primerna za vožnjo na kolesu, za popotništvo, planinarjenje in plezanje v predelih, kjer ne pričakujemo daljših prečenj snežišč in ledenikov). Za hojo v različnih nadmorskih višinah in v menjajočih se svetlobnih pogojih so najprimernejša siva očala, ki najmanj popačijo barve; vidimo jih take, kot so v resnici. Poleg sivih so za oči primerna tudi očala rjave barve, ki dajo večji kontrast.

Razen stekel z enakomernim barvnim odtenkom so na voljo tudi neenakomerno obarvana stekelca. S kozmetičnega vidika so sicer zelo lepa, ne kaže jih pa uporabljati v krajih, kjer pričakujemo bleščavo na vodi ali snežni površini, ker je ta stekla ne morejo zadosti oslabiti.

Fototropna stekla imajo lastnost, da se temno obarvajo, čim jih obsije svetloba. Večina teh stekel je občutljiva na UV sevanje; upoštevati moramo marsikaj: če je megleno ali oblačno, je svetloba pritenjena, UV sevanje pa kljub temu močno. Celo tedaj, ko je že skoraj tema, stekla še močno potemne. Prehod stekel iz svetle v temno barvo je odvisen tudi od temperature: čim hušji je mraz, tem temnejša so stekla in

Na ceno je treba pri očalih pogledati šele na koncu, prej je treba biti pozoren na vrsto pomembnih podrobnosti

obratno. Temperaturni vplivi lahko prispevajo dodatnih petnajst odstotkov k osvetlitvi oziroma potemnitvi stekel.

Razen navedenega je možno še dodatno oplenitvenje stekel s slojem, ki preprečuje zrcaljenje. Gre za snovi, ki izločajo svetlobo različnih valovnih dolžin. Čim boljše to opravijo, tem boljša in dražja je prevleka, hkrati pa stekla postanejo občutljivejša za umazanijo. K sreči očal, ki jih uporabljamo v športne namene, ni nujno potrebno opremiti z zaščitno zoper zrcaljenje. Ni nareč lahko preprečiti, da bi pri nameščanju in premikanju očal tu in tam na stekli ne kanila kaplja znoja, da jih ne bi popackali z zaščitno kremo ali da bi na njih po dotiku s prsti ne ostal prstni odtis in bi jih morali nenehno čistiti. Zaradi tega se hitro pojavijo poškodbe, saj ne moremo ves čas imeti v roki krpice za čiščenje očal, pa potem vse prepogosto otiramo umazanijo kar s puloverjem, robcem ali kakim drugim delom obleke.

Ozrcaljena stekla so stekla s prevleko, ki deluje kot zrcalo. Izdelana morajo biti iz stekla visoke kakovosti in zelo dobro vpijati UV sevanje. Zaradi zrcalne prevleke se namreč svetloba odbija, prepustnost stekel za svetlobo se zmanjša, zenica pa razširi. Če steklo zaradi slabe kakovosti pre malo slabi UV žarke, le-ti neovirano dosežejo oči in povzročajo vnetja, kar se pri dobrih zaščitnih očalih ne more primeriti. Na voljo so nam tudi stekla z zrcalno prevleko in vodoravno »režo za opazovanje«. Žarke, ki se

odbijajo od spodaj ali z vrha, steklo zaradi reže bolje vpija in odbija.

ODPORNOST STEKLA IZ PLASTIKE

Pri sončnih očalih ima pomembno vlogo *odpornost stekel proti lomu*. Športniki se izogibajo očalom s silikatnimi stekli in mnogo raje uporabljajo bistveno odpornejša stekla iz plastike. Res je, da lahko tudi ta stekla dobe praske ali se zlomijo, vendar pa se ne zdrobe kot silikatna stekla; nevarnost, da bi si z drobci poškodovali obraz in oči, je bistveno manjša. Očala s plastičnimi stekli so tudi lažja in prijetnejša za nošnjo.

Ne glede na to, iz kakšnega materiala so stekla **za ledeniška očala**, je važno predvsem to, da stoodstotno vpijajo UV žarke in prestrežejo vsaj osemdeset odstotkov svetlobe, po možnosti pa še več. Za hojo v visokogorju bomo, skratka, najraje posegli po očalih, ki prestrežejo petindevetdeset odstotkov svetlobe in nas stoodstotno zaščitijo pred UV sevanjem.

Za sončna očala z optičnimi stekli velja isto kot za sončna očala brez dioptrije. Upoštevati moramo, da stekla takih sončnih očal lahko uspešno potemne samo do določene dioptrične vrednosti. Kadar je ta večja, mora proizvajalec omejiti zaščitni sloj na površino stekel. Če na primer uporabljamo optična stekla – 5,5 dioptrij, ki so enakomerno obarvana, bo optično središče zaščitnih stekel v sredini svetlejša kot na obrobju.

V specializiranih trgovinah z očali dobimo običajno stekla, ki prestrežejo petinosemdeset odstotkov svetlobe. Kdor potrebuje očala, ki bodo še bolj slabila svetlobo, naj se z optikom dogo-

vori, da naroči dve stekli, ki vpijata petinosemdeset odstotkov svetlobe. Stekli priredi za vgradnjo v okvir in ju vrne izdelovalcu, kjer nanesejo dodaten sloj, da dobe stekli s petindevetdesetodstotnim slabljenjem, ki so že naréd za namestitvev in okov. Da bi lahko ustregli kupcem s posebnimi željami, imajo proizvajalci optičnih stekel tehnične delavnice, ki so na voljo tudi trgovinam z očali.

NASVETI ZA NAKUP OČAL

Na voljo so očala različnih velikosti. V rabi so plastične snovi različne trdote, od katerih pričakujemo, da bodo ostale gibke tudi pri nizkih temperaturah, da ne bodo pókale ali se celo lomile. Dobra so tista sončna očala, ki ne dražijo kože in mehko »sédejo« na obraz. Namestimo jih s trakom, čigar dolžino poljubno nastavimo in je opremljen tudi z zaponko. Boljša očala za smučarske tekmovalce imajo še ščit za obraz, ki ga v slabem vremenu po potrebi namestimo na okov.

Sodobna smučarska očala so večidel opremljena s posebnim slojem, ki preprečuje zameglitev (antifog) in v ta namen vpija vlago. Dokler zrak z njo ni prenasitčen, ostanejo stekla neorošena. Vezana stekla (več folij ali dvoje stekel) delujejo kot izolator, ki zavlačuje nasičenje zraka z vlago, zato se očala s kombiniranimi, vezanimi stekli in antifog prevleko zarose šele po daljšem času. Trenutno so najboljša zaščitna očala s »triflex« stekli, ki jih izdelujejo številni proizvajalci.

Drug pomemben kriterij za presojo kakovosti smučarskih očal je dober sistem za dovajanje zraka in prezračevanje. Da bi se stekla ne zarosila, je bistveno zadostno kroženje zraka. To pripomore, da se stekla sproti suše in ni zopogjev, da se zrak nasiti z vlago.

Zoper lom naj bi bila odporna slehernna očala, ne le tista, ki jih uporabljajo tekmovalci, ko se prebijajo med vratici. Polomimo jih lahko kjerkoli, tudi med tekom na smučeh in med vožnjo v celcu, pa takrat, ko smo v gorah in drugod. Najodpornейša so stekla v vezani izvedbi. So izjemno gibka in spričo vezave nekajkrat odpornejša na lom kot enojna ali iz dveh stekel sestavljena stekla. (»Triflex« stekla so na primer sestavljena iz treh drugo na drugo nalepljenih folij, ki imajo vsaka svojo posebno vlogo, kot celota pa so izredno gibka.)

Taka očala so zelo varna in povsem ustrezajo tudi planincem vseh vrst v dobrem in slabem vremenu, v steni in pri kombiniranih turah v visokogorju.

Kar zadeva vidno polje, zahtevamo, da naj bo čim širše; to velja posebno za smučarska očala, ki morajo omogočiti tudi dober pregled obeh strani proge. DIN norma v ta namen predpisuje kot 160° ali več. Glede slabljenja UV žarkov veljajo iste zahteve za sončna kot za smučarska očala. Priporočamo samo kakovostna očala, ki jih nabavimo pri optiku ali v športni trgovini. Za razpršeno (difuzno) svetlobo priporočajo posebna stekla. Dobro se obnesejo stekla iz triflexa z rahlo vijoličastim nadihom, ki pripomore tudi do večjega kontrasta.

Če življenjske dobe smučarskih očal ne želimo po nepotrebnem skrajšati, moramo z njimi lepo ravnati, jih čistiti z mehko ruto in hraniti v posebni, v ta namen pripravljene vrečki; ne nosimo jih obešenih okrog roke ali mokre čepice.

In kako je s tistimi, ki so zaradi slabovidnosti vezani na optična očala, pa v ta namen neradi uporabljajo kontaktne leče? Priporočamo jim čim manjša očala z optičnimi stekli, da jih bodo lahko obdržali tudi pod vrhnjimi smučarskimi očali in ne bodo potrebovali posebnih, večjih smučarskih očal. Ta kombinacija prispeva tudi k dobremu prezračevanju, saj se očala za slabovidne pod zaščitnimi očali pogosto zarose. Vzrok je v tem, da je temperatura notranjih očal drugačna kot temperatura pod zunanji očali. V tem primeru pomaga samo izenačenje temperatur ali pa hitrejša vožnja (smučanje, sankanje itd), da bi se okrepilo kroženje zraka pod očali. Očitno je torej, da stvari niso tako zelo preproste, če pa jih poznamo, se lahko izognemo marsikateri nevednosti.

ŠE KAKŠEN KORISTEN NASVET

Na tržišču je velika izbira najrazličnejših pripomočkov za čiščenje očal, vendar niso vsi enako dobri. Posvetovati se moramo s specialistom; priporočil bo tisto, kar velja. Očala lahko čistimo s tekočimi čistili, z ruticami, želeji in podobnim. Najenostavnejši in pogosto najboljši sta kapljica čistila in voda. Plastična stekla moramo pred čiščenjem takointako oprati z vodo, da jih med čiščenjem ne bi opraskali in poškodovali z drobci umazanije. Kadar so očala do kraja umazana, bo najbolje, če jih nesemo k optiku, kjer jih bodo očistili v ultrazvočni kopeli.

Čim dlje so nezavarovane oči izpostavljene sončnemu sevanju, toliko večja je nevarnost, da dobimo vnetje, ali – če smo v letih – sivo mreno (motna očesna leča). Če na smučanje ali v gore vodimo otroke, jih moramo že od vsega začetka navaditi na sončna očala. Če ne gre drugače, si pomagamo z različnimi igrkami, kjer pridejo na vrsto očala. Otroci se radi igrajo, zadovoljijo se tudi z očali brez stekel. Važno je, da se navadijo na novost in kasneje v naravi ne odklanjajo pravih sončnih očal, ki bodo zaradi posebnih nastavkov za nos in z gumo prevlečenih tečajev na vzmeti morda nekoliko dražja. Sicer pa za otroke velja isto kot za odrasle: raje malce boljše in dražja očala pa nobenega vnetja.

Če se nam na turi očala pokvarijo ali jih izgubimo, si za silo lahko pomagamo z odrezki astronavske folije ali »srebrnim papirjem« iz omota čokolade. Z obližem pritrdimo pred oči primerno široke trakove ali okrogel poklopec z rezo oziroma luknjico za opazovanje.

(Po članku: Sonnenbrillen – Gletscherbrillen – Skibrillen avtorja Pita Bolescha v reviji DAV, Mittelungen-Jugend am Berg letnik 42, št. 3, junij 1990, stran 184/186 priredil P. Segula)

VSAKDO SI LAHKO PRED TURO NAPOVE VREME

SAM SVOJ VREMENAR

FRANCE BERNOT

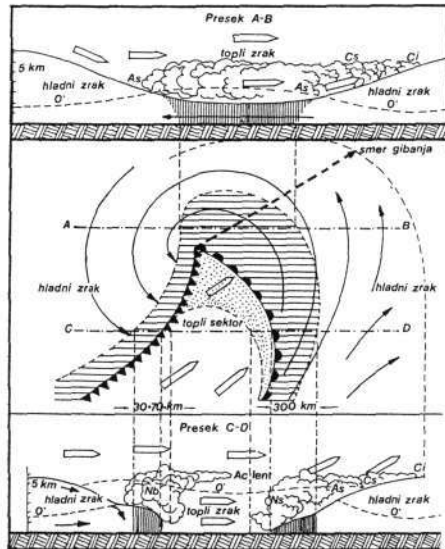
Pred leti me je v gorah neusmiljeno pral dež, čeprav je vremenska napoved obetala najlepše sončno vreme. Premočen sem čepel pod skalo, se tolažil z vsebino nahrbtnika in se v onemogli jezi »pridušal«, da v bodoče nobeni, še tako lepo zveneči napovedi ne bom verjel. Sklenil sem, da bom postal sam svoj vremenski prerok.

Rečeno – storjeno. Za nekaj časa sem pustil hribe in se »zabubil« v knjige. Iskal sem »recept« za vremensko napoved. Imel sem srečo: našel sem ga v **Trenkerjevi** knjigi »Meine Berge«. Ker pa nisem imel potrebnega barometra, niti aneroida, niti nisem poznal oblakov, sem iskal naprej, sedaj ne več po knjigah, temveč pri ljudeh, ki so odvisni od vremena. Marsikateri kmečki očanec mi je ob pipi tobaka povedal kaj lepega in koristnega.

Danes lahko rečem, da od onega meglenega, deževnega dneva nisem bil več moker. Predvsem so me varovala Trenkerjeva vremenska pravila, ki jih navajam, dodal pa sem jim še izkušnje naših očancev.

BAROMETRSKA PRAVILA

1. Počasno, a vztrajno padanje zračnega pritiska napoveduje padavine, ki bodo tem dolgotrajnejše, čim počasneje in čim globlje bo padal pritisk. Pri naglem padanju zračnega pritiska pričakujemo močne padavine, ki jih bo spremljal močen veter.
2. Če pri padanju zračnega pritiska vzhodni veter menja smer in zapiha jug ali jugozahodnik, kasneje pa zahodnih, lahko pričakujemo padavine.
3. Če se padanje zračnega pritiska med 10.30 in 11.30 nadaljuje, lahko računamo s skorajšnjimi padavinami, ki pri zahodnih vetrovih nastopijo že v 24 urah, pogosto še istega dne, pri severnih in vzhodnih vetrovih pa kasneje (pogosto šele po 40 urah).
4. Kadar se pritisk zraka – čeprav le malo – dviga v popoldanskih urah, potem večkrat sledi kratkotrajna razjasnitev.
5. Naglemu in močnemu naraščanju zračnega pritiska (4 do 6 mm v nekaj urah) sledi nagla, a kratkotrajna razjasnitev.
6. Celodnevno naraščanje zračnega pritiska napoveduje lepo vreme, čigar trajanje je v sorazmerju s časom naraščanja zračnega pritiska. Če na primer pritisk narašča en dan, potem bo lepo vreme trajalo en dan.
7. Počasno in enakomerno naraščanje pritiska dva ali več dni obeta večdnevno brezpadavinsko dobo, zlasti še tedaj, če se spremeni veter in zapiha sever. Temu sledi nagla razvedritev.
8. Pri močnem naraščanju zračnega pritiska se bo takrat razjasnilo, ko bo veter menjal smer in bo namesto juga oziroma jugozahodnika zapihal zahodnik in končno sever.

Ciklon v tlorisu in narisu (shema)

9. Če zračni pritisk naglo in skokovito narašča, pri čemer pride do manjših ponovnih padcev pritiska, se obeta nestalno vreme. Enako vreme bomo imeli pri padanju pritiska, ki ga motijo manjši vmesni porasti. To neenakomerno naraščanje ali padanje pritiska se najlepše vidi na trakovih registriranih instrumentov, ki beležijo spremembe zračnega pritiska, na tako imenovanih barografih.
10. Rahlo padanje zračnega pritiska popoldne ni tako slab znak kot padanje dopoldne, kajti popoldansko padanje (šibko) je reden pojav tudi v lepem vremenu.
11. Naglo, čeprav ne globoko padanje zračnega pritiska pri brezvetrju, visoki temperaturi in veliki relativni vlagi nam v poletju napoveduje nevihte.
12. Nad zahodnim obzorjem v poletju nastajajoči kopasti oblaki, ki se širijo v obliki nakovala, naznanjajo nevihte.
13. Če se dve različni vrsti oblakov premikata v različnih smereh druga nad drugo, je to znak labilnosti atmosfere in naznanja spremenljivo vreme.
14. Če se na zahodnem obzorju od juga proti severozahodu pred kopastimi ali deževnimi oblaki širijo slojasti oblaki v vodoravni smeri, lahko s gotovostjo pričakujemo preobrat vremena v naslednjih 24 urah. Če se ta oblika oblakov pojavi že zjutraj, potem bo deževalo navadno še isti dan. Tej kombinaciji oblakov posvečajmo posebno pozornost, ker je eden izmed najzanesljivejših znakov skorajšnjih močnih padavin, ki se sprostijo v glavnem ob poletnih nevihtah. Opisano formacijo oblakov opazujemo še pri

povsem lepem vremenu. Če nastopi opisana formacija oblakov med severnim in vzhodnim obzorjem, potem bo prišlo do vremenskega preobrata kasneje (po 30 in več urah).

15. Če se spomladi ali v poletju nebo (tudi obzorje) ves dan ne pooblači, potem za naslednji dan lahko zanesljivo pričakujemo motno ozračje, ki mu bo kmalu sledil dež.

16. Kadar v pomladanskih in poletnih mesecih zaradi strujanja vlažnega zraka ob gorskih pobočjih nastajajo posamezne meglice, lahko pričakujemo povečanje motnosti in dež.

17. Če se po več dneh deževja nebo nenadoma razjasni, je to le prehodna razjasnitev. Če pa, obratno, nenadoma nastopi dež po večdnevem lepem vremenu, si bo lepo vreme brž opomoglo.

18. Rdeča jutranja zarja svari ovčarja: prinaša padavine v naslednjih 24 urah, medtem ko rdeča večerna zarja oznanja lepo vreme.

19. Mavričast, navadno mlečni venec okoli Sonca ali Lune obeta poslabšanje vremena v naslednjih 24 urah.

20. Smrad iz greznic, stranišč in kanalov naznanja slabo vreme.

21. Pred nastopom slabega vremena običajno izostanejo značilni krajevni vetrovi (danik, nočnik; kopni in morski veter).

22. Motnje (pokanje in hreščanje) pri radijskem sprejemu zlasti v poletnem času napovedujejo nevihte.

TOPLA IN HLADNA FRONTA

Našteta barometriška in druga pravila so empiričnega (izkustvenega) nastanka, so pa v popolnem soglasju s teorijo o potujočih depresijah, ki jo je utemeljil norveški meteorolog **Bjerknes**. Potujoče depresije ali cikloni so območja nižjega zračnega pritiska, ki se gibljejo, to je potujejo od zahoda proti vzhodu. Slika predstavlja potujočo depresijo. Značilnost vsake depresije je, da je sestavljena iz dveh različnih zračnih gmat z različnimi lastnostmi: ena je topla in vlažna, druga je mrzla. Mejne ploskve teh zračnih gmat imenujemo fronte, kajti ravno na njih nastajajo značilni vremenski pojavi (oblaki, padavine), ki jih skušamo iz različnih predznakov (sprememba pritiska, temperature, vlage, smeri vetra) predvideti.

Po nastanku in učinku ločimo toplo in hladno fronto.

Topla fronta: Topel zrak, ki doteka iz nižjih geografskih širin (od juga), je lažji od zraka, ki je nad neko pokrajino in se zato ob njem vzpenja (glej sliko). Pri vzpenjanju se topli zrak ohlaja, zato pride do kondenzacije (zgostitve) vodnih hlapov, pri čemer nastajajo oblaki. Naklonski kot tople fronte je zelo majhen, zato se zrak počasi vzpenja in tudi počasi ohlaja in vremenski pojavi ob topli fronti niso burni. Spočetka nastajajo le visoki oblaki (ci – cirri), nato srednje visoki oblaki (as – altostratus) in končno nizki oblaki (ns – nimbostratus), iz katerih dežuje.

Cirri (cirrus uncinus) kot znanilci tople fronte se pojavijo že približno 800 kilometrov pred njo (pravilo 19). Topla fronta prinaša rahle in dolgo-

trajne padavine. Pred njenim prehodom zračni pritisk rahlo, a stanovito pada (pravilo 1 in 20), medtem ko temperatura malenkostno narašča. Med vetrovi prevladujejo rahli in srednje močni jugovzhodni in južni vetrovi (pravili 2 in 21). Ob prehodu fronte se veter obrne in namesto juga zapiha jugozahodnik ali zahodnik, zračni pritisk se ustali ali pa zelo rahlo pade, temperatura se dvigne. Pojavljajo se manjše jasnine, končno dež preneha (pravili 4 in 17).

Topli fronti sledi hladna fronta.

Hladna fronta: Ta potuje mnogo hitreje od tople fronte in jo zato tudi dohiteva. Mrzel zrak, ki vdira iz severnejših območij, je hladen in se kot klin vriva pod toplega ter ga sili k naglemu dviganju. Tudi tu se topli zrak in višino ohlaja in povzroča nastanek oblakov (ac – altocumulus in as – altostratus), ki tik pred fronto preidejo v cb – cumulonimbus. Ker je naklonski kot hladne fronte velik, se mora topli zrak ob hladnem naglo vzpenjati, zato pride do kratkotrajnih, a močnih nališov, pri katerih pada včasih tudi toča. Ob takih situacijah se neredko sprošča še atmosferska elektrika – bliski (pravilo 22).

Pred hladno fronto zračni pritisk kratkotrajno, a naglo pada.

Pri prehodu fronte je smer vetrov spremenljiva (pravilo 3) in temperatura naglo pade. Po prehodu fronte pa se veter ustali in zapiha sever, zračni pritisk narašča (pravila 6, 7, 8), temperatura pa pada. Oblaki se prično razbijati in kmalu je nebo jasno.

KDAJ LAHKO PRIČAKUJEMO NEVIHTE

Še nekaj o nevihtah! Po načinu nastanka ločimo frontalne in termične (toplotne) nevihte. Frontalne nevihte smo si ogledali pri prehodu hladne fronte. Oglejmo si še nastanek termične nevihte!

Neposreden vzrok termične nevihte je segrevanje tal. Segret zrak se dviga v višino, na njegovo mesto doteka hladnejši zrak iz bližnje okolice (jezera, gozda). Na opisani način nastane vertikalni tok zraka (termika – vzgornik), ki ga prav radi izrabljajo jadralci. Ta zračni tok pogosto sega do višine oblakov cirrov. Na določeni višini se začne iz zraka izločati vlaga (kondenzacija) in nastajati kopasti oblak (cumu-

Vse manjši ledeniki

Sodelavci merilne skupine za ledenike, ki deluje pri Avstrijski planinski zvezi, so morali tudi po končanem lanskoletnem delu ugotoviti, da se je 120 ledenikov, ki so jih merili, leta 1990 občutno zmanjšalo. Medtem ko se je leta 1989 zmanjšalo le 58 odstotkov ledenikov v državi, se jih je lani kar 95 odstotkov, le pet odstotkov ledenikov pa se je – kdo ve po kakšnem čudežu – povečalo. Sna zima je bila predvsem kriva za to, da je ledeni masi južno od glavnega grebena Alp primanjkovalo snega, poleg tega pa so visoke temperature od sredine julija do konca avgusta do največjih višin povzročile močno taljenje ledu.

Največje nazadovanje so zabeležili pri ledeniku Hochjochferner v dolini Otza, ki se je zmanjšal za približno 20 metrov. Pastirica, največji avstrijski ledenik, je lani postal za osem metrov krajši.

Pričakovati je mogoče, da se bo to nazadovanje ledenikov še nadaljevalo, kot pravi koordinator meritev pri Alpenvereinu doc. dr. Gernot Patzelt iz Inštituta za visokogorske raziskave na univerzi v Innsbrucku.

lonimbus), ki daje obilne in intenzivne padavine; neredko pada iz njih tudi toča. Blisk in grom sta tudi njegova redna spremljevalca.

Poleg opisanega toplotnega vzponskega toka na sprednji strani oblaka se v zadnjem delu oblaka razvije močen padajoči tok hladnega zraka, čim začne padati dež. Oba zračna tokova se združita v velik vrtnec, čigar hitrost je tem večja, čim večja je njuna temperaturna razlika (pravila 11, 12, in 23). V trenutku, ko se oba zračna tokova strneta in pride do kroženja zraka, prične nevihta potovati. Neurje potuje v smeri proti toplejšemu zraku.

Opazujmo sedaj še živa bitja:

1. Žuželke (zlasti muhe in obadi) postajajo ob bližanju slabega vremena nadležni.

2. Nekatere rastline se pred nastopom slabega vremena zapro, ob lepem pa odpro (bodeča neža).

3. Nizko letanje lastavic obeta slabo vreme.

4. Trganje po sklepkih, sveže zaceljenih ranah in kostnih prelomih napoveduje spremembo (poslabšanje) vremena.

Tudi ta vremenska pravila, ki so nastala na podlagi dolgoletnih opazovanj in izkustev, današnja meteorologija (in medicina) potrjuje oziroma razlagata, saj so v zvezi s spreminjanjem zračnega pritiska, relativne vlage in temperature.

Vendar naj bi pri ugotavljanju smeri vetra upoštevali višinske vetrove, katerih smer ugotavljamo po smeri gibanja oblakov.

PRVA KOČA SOŠKE PODRUŽNICE SPD

TRILLERJEVA KOČA NA KRNU

Čas blazno hitro teče: pred 90 leti so na Krnu odprli prvo slovensko planinsko kočjo. Dne 5. avgusta 1901 je bila ob skromni, a veličastni slovesnosti otvoritev, ki jo še štiri dni pozneje, 9. avgusta, nadrobno popisal časnik Slovenski narod. Iz tega prispevka, ki ga v celoti ponatiskujemo, je mogoče spoznati tudi nekatere ljudi, ki so takrat zahajali k nam v gore, in način, na kakršen so prijatelji gorskega sveta takrat hodili tja, kamor jih je gnalo srce: hoja na Krn, na primer, je bila prava ekspedicija – pa bi bilo kar krasno, če bi si lahko takšno odpravo privoščili tudi dandanašnji. (Op. ur.)

***

Kdor hoče imeti na planinah lepo vreme, naj gre na nje v slabem vremenu, ker za dežjem sije sonce. Deževalo je, ko smo 3. avgusta sedli na vozove proti Bledu. Golica, Stol in Begunščica bili so vsi zaviti v deževne oblake, a proti Bohinju je kazalo bolje. Prepričani smo bili, da bomo imeli na naši dolgi in težavni poti najlepše vreme. Na Bledu pozdravljali so nas navdušeni Čehi, s katerimi smo se seznanili pri otvoritvi **Tomčeve** kočje na Begunščici. Kaj radi bi se bili ustavili tam nekoliko časa, a reditelj izleta odmigal je s svojo častitljivo brado. Drdrali smo dalje proti Bohinjski Beli, kjer so nas pozdravili prvi solnčni žarki. V Bohinjski Bistrici okrepčali smo se nekoliko, ker marsikdo tisti dan ni imel časa obedovati. Čez pol ure bili smo zopet na vozu. Dva krepka bohinska konja potegnita sta nas dalje proti jezeru in po krásni senčni strani ob jezeru do izvira Savice. Jako radi bi si bili ogledali ta divni slap, ki je ravno sedaj jako mogočen, a ni bilo časa; za pol ure prišli smo prepozno sem.

ZAKLADI POD BOGATINOM

Vodnik **Šest** nas je že nestrpljivo čakal. Naprtimo svoje nahrbtnike in hajd navzgor na Komno po lepi in senčni poti, katero je napravil **baron Born**. Ob devetih zvečer dospemo v Bornovo

lovsko kočjo, katero ima sedaj v najemu **grof Kewenhüler**. Upraviteljstvo grofovega lova nam je blagovolilo dovoliti, da smemo prenočiti v koči. Prijazni grofov lovec pripravil je dobro suho mrvo, prinesel vode in zanetil ogenj. Da smo se dve uri prav krasno zabavali v koči, za to so skrbeli pevci in naš Miha, ki je bil danes baš dobre volje. V koči je prostora za pet do šest oseb, a nas je bilo najrajš, pa dva planinca še precej široka. Stisnili smo se torej nekako tako, kot slaniki v sudu in spali smo kakor je kdo mogel do štirih jutraj.

Ob peti uri korakali smo že dalje proti planini Govnjač, kjer smo dobili izvrstno mleko. Na tej razsežni planini, katero imajo Bohinjci v najemu od verskega zaklada, pase se po par sto goved. Vsako soboto pošiljajo v dolino sir in surovo maslo. Po novozaznamovani strmi kozji stezi in večkrat po snežiščih lezli smo proti sedlu med Malim in Velikim Bogatinom do 1900 m visoko. O Bogatinu nam pripoveduje **Baumbach** v svojem »Zlatorogu«, da so tu zakopani zakladi. Res kopljejo tu še dandanes rjavi železovec (bobovec) in železni kršec, ki je zlatorumene barve, a silno male vrednosti, posebno v tej višini. Ni nam bilo mar za zakopane zaklade, pač pa za lepe planinke, s katerimi smo si okrasili svoje klobuke.

Razgled od tod na Triglavsko skupino je pa zares velikanski. Proti jugu imeli smo že pred seboj strme pečine Krna. Tako blizo ga imamo pred seboj, a na njegov vrh imamo še pet ur, ker treba je iti čez 500 m navzdol do planine Duplje ob Krnskem jezeru (1383 m). Na tej planini paso se samo ovce in koze.

Od jezera vodi po strmeh kršlju pot na prijazno planino Polje, katera nekako naliči Velempolju. Ker smo dospeli sedaj prav na podnožje Krna, odpočili smo se tukaj dobro. Omeniti pa moram, da je kultura že dospela v te kraje. Mleko, katero ima tukaj vrednost 6–8 h liter, zaračunal nam je pastir po 24 h (posamezna številka Slovenskega naroda velja 10 h).

VELIČASTNI ALPSKI RAZGLEDI

Spomnil sem se pri tem dogodbe v kamniških planinah. Pastir napravi planincem žgance ter zaračuna za nje 90 krajcarjev. Ko se mu predbaciva, da je to vendarle predrago odgovori: »Veseli bodite, da sta prišli k meni in ne k mojemu sosedu. Ta bi Vas bil odrl.«

Iz Polja prične se prav alpski svet. Kozja steza vodi ob Peskeh po grobljah kršja in snežiščih strmo proti Krnu. Kmalo preneha vsaka rast, hoja je tu precej težavna po samih skalah.

Naenkrat začujemo »harmoniko« na sedlu med Krnom in Batogonicami. Godilo se je nam, kakor trudnim vojakom, ko jim zavriva godba. Še čett ure in bili smo pred novo kočo.

Prijazna planinska kočica leži na sedlu, na edino varnem mestu pred plazovi. Podnožje je zidano, kočica sama pa lesena. Les za zgradbo morali so nositi iz Depaljske planine 600 m visoko. V pritličju je štedilno ognjišče in ležišče za 10 ljudi. V prostornem podstrešju more prenočiti tudi 20 oseb. Leži se v višini 2005 m; do vrha Krna (2246 m) je samo 3/4 ure. Pot na vrh je jako prijazna in složna, hodiš takorekoč med samimi planinskimi cveticami in planink si nartgaš brez vsakega truda.

Razgled s Krna je pa, kolikor je meni znano jeden najlepših v Julijskih Alpah. Od tod vidiš morje, Italijo, Dolomite, Visoke Ture, posebno lepo pa vse posameznosti Julijskih Alp, ker nimaš pred seboj nobene višje gore, ki bi ovirala razgled. Ker ni moj namen opisati razgled s Krna, opozarjam pri tej priliki na izvrstni in zanimivi spis **prof. Frana Orožna** z imenom »Na Krn (2246 m)«. Ta spis je priobčen v »Planinskem vestniku« leta 1899. Le toliko naj omenim, da razgled na morje bil je slab, ker je sili jug na dan, a triglavskega pogorja nisem videl še nikdar tako natančno in v taki jasnosti. Ker je načelnštvo **soške podružnice** jako pametno ukrepalo, da dobe prenočišče v koči v predvečer otvorjenja samo daljni turisti, ni bilo v koči gnječe. Domačinom pripravila so se ležišča po nižje ležečih planinah. Tolminci so prenočevali večinoma na Slemenu, Kobaridci pa na Kuhnjski in Zaslapski planini.

Ko je nastal mrak, zagrmeli so topiči na vrh Krna, in raznobarvne rakete švigale v zrak ter naznanjale daleč naokolo, da se bo vršila 5. avgusta znamenita planinska slavnost na mogočnem Krnu, otvarjanje in blagoslavljanje prve planinske kočice soške podružnice »Slovenskega planinskega društva.«

ŽIVAHNA ZABAVA OKOLO KOČE

Napočil je dan. Na nebu ni bilo nobene meglice. Na vse zgodaj dospel h koči 30 Kobaridcev. Posamezniki so prihajali iz Drežnice čez Gabrije in iz Polja. Dobili smo tudi že vest, da je čez 50 Tolmincev in Goričanov prenočilo na Slemenu in bodo prišli na Krn.

Z marsikaterim znanim planincem smo se stali tukaj. Prijateljska in pristrčna zabava je nastala okolo kočice. Z veliko paterostjo in navdušenostjo smo pa sprejeli peticijo Čehov z g.

Sedanje Gomiščkovo zavetišče na Krnu

prof. Choudonskim, ki so prišli iz Kanona čez Kobarid k otvoritvi.

Da, prišel je tudi naš stari znanec iz Julijskih Alp, **nadporočnik N.**, ki že par let mapira po triglavskem pogorju, ter ima ravno sedaj s Krnom opraviti. Tukaj je izmeril višino, vrisal pota in kočico.

Točno ob deseti uri nastopi načelnik soške podružnice gospod **Devetak**, pristrčno pozdravlja navzoče, osobito brate Čeha, ki so danes med nami. V svojem govoru omenja važnost te kočice za planinstvo. Govoril je dalje o zaslugah g. **dr. Trillerja** kot ustanovitelja podružnice, ki je postavil temelj tej koči. Omenja zasluge g. višjega davčnega nadzornika g. **Marušiča** in neutrudljivega tajnika podružnice g. **Ivančiča**. Pozdravlja g. podnačelnika **dr. VI. Foersterja**. V navdušenem, krasnem govoru pozdravljal je urednik g. **Gaberšček** v gladki češčini brate Čeha. Navdušenje je dospelo do vrhunca, ko je tajnik Ivančič našteval zasluge dr. Trillerja za podružnico nasploh in dejal, da ne more bolje pokazati hvaležnosti za njegovo delovanje v prid tolminskega okraja nego, da se imenuje ta kočica »Trillerjeva kočica na Krnu«. Gospod Triller se je ginjen zahvalil.

Kaplan tolminski preč. gospod **Seljak** je blagoslovil kočico. Nato je vse udeležence fotografoval navzoči fotograf.

Živahna zabava se je pričela okolo kočice. Vse je bilo veselo, kakor zamore človek biti vesel le na planinah. Jedna pesem je sledila drugi: »Kje dom je moj«, »Hej Slovani« itd. Danes je bilo na Krnu in pelo je 150 ljudi.

Zabava je bila prav najlepša, a naš Miha nam je naenkrat pokvaril vse. Vstati in oditi smo morali, ker ura je bila 12, a priti nam je bilo še isti dan do Trente. Težko smo se poslovili od predrage družbe, ki nas je navdušeno pozdravljala.

Kdor se hoče enkrat iz vsega srca veseliti v božji naravi, v čistem zraku ter preživeti par ur brez skrbi, ta naj se udeleži take planinske slavnosti in ne bo mu žal nikdar.

Kaže, da bomo letošnje poletje na počitnicah večidel v svoji najožji domovini. Planinci seveda imamo kam iti: koliko je še smeri, pobočij in vrhov, ki bi jih bilo vredno prehoditi! Letos je morda lepa priložnost, da spoznamo nekatere planinske predele, ki smo jih doslej zanemarjali.

POMOČ GRS OB LANSKOLETNIH VODNIH UJMAH

GORSKI REŠEVALCI OB DIVJIH REKAH

DANILO ŠKERBINEK

Slovenski gorski reševalci se zaradi svoje specializacije dela, uvežbanosti in stalne pripravljenosti za pomoč v gorskem svetu uspešno vključujemo v nudenje pomoči tudi povsod tam, kjer s svojim znanjem, poznavanjem terena in specialno opremo lahko pomagamo pri reševanju ljudi in njihovega premoženja. S tem iz planinske samozaščitne službe vse bolj preraščamo v javno priznani dejavnik. V preteklosti smo že uspešno pomagali ob naravnih in drugih hudih nesrečah, kot na primer pri potresih v Skopju in Posočju, obilnih snežnih padavinah leta 1952, 1985 in 1986, letalskih nesrečah v Črni gori, pri Adenu v Afriki itd.

Ob zadnji vodni ujmi novembra 1990, ki je silovito prizadejala Slovenijo, smo bili učinkoviti. V nudenje pomoči in aktivnosti ob tem dogodku je bilo vključeno 76 reševalcev iz postaj GRS Celje, Ljubljana, Škofja Loka, Maribor, Prevalje, Tolmin, Kamnik in Tržič. Občanom Slovenije in njenim ustanovam smo v času vodne ujme in pri odpravljanju njenih posledic med 1. in 8. 11. 1990 opravili 682 ur dela in pomoči.

Največ dela je bilo opravljeno v porečju Savinje, in sicer Zgornje Savinjske doline med Lučami in Mozirjem, v delu porečja Savinje med Šempetrom v Savinjski dolini in Zidanim mostom ter vzdolž Selške Sore in pritokov, sicer pa še vzdolž Bače, Kamniške Bistrice in Bistričice, Tržiške Bistrice, Mislinje in druge.

Že zgodaj popoldne 1. novembra so gorski reševalci morali nujno na pot z zdravili za tri osebe v hribih nad Železniki, sodelovali so pri reševanju vozil in drugega premoženja iz narasle Tržiške Bistrice in obšli hribovske zaselke, popolnoma odrezane od doline nad Kamniško Bistrico, tekoče poročali o razmerah in stanju ter bili prisotni zaradi morebitne potrebne zdravstvene pomoči.

Dne 2. novembra je bilo najhuje. Nalivi so sledili nalivom, bregovi najmanjših potočkov so bili globoko pod razbesnelo vodo. Iz Davče je bilo potrebno navsezgodaj nujno spraviti v UKC Ljubljana – Oddelek za dializo bolnico. Podrti mostovi in poplavljeni Selška dolina so reševalce prisilili, da so jo prek Jelovice in Soriške planine srečno spravili v dolino in pravočasno predali v zdravstveno oskrbo.

Vse več je bilo pozivov za pomoč GRS iz različnih predelov Slovenije: zbirali smo podatke o prevoznosti cest (Mislinjska in Mežiška dolina, dolina proti Železnikom, območje Porezna, Stržišča in Petrovega brda, cesta Luče-Ljubljana), opazovali razmere v oddaljenih zaselkih, ugotavljali stanja in nudili potrebno prvo pomoč, obiskali bolne in starejše ljudi v odročnih ali težko dostopnih krajih, zaselkih in na samotnih kmetijah.

Ob 15. uri ta je dan naša služba dobila urgentni poziv, prebiti se v Luče in ugotoviti tamkajšne

razmere. Ob močnem deževju, po poplavljenih cestah in prek močno ogroženih ali preplavljenih mostov so tri ekipe gorskih reševalcev z vozili »lada« ugotavljale razmere in iskale možnosti, kako priti tja najprej po glavni cesti, ko pa je bila neprevozna oziroma uničena, po stranskih cestah v Luče. Malo nad dolino je sneg pobelil pobočje. Po več urah iskanja v stalnih nalivih sta dve ekipi prenehali delati, saj naloge ni bilo mogoče izvesti. Tretja ekipa GRS je poskušala priti v Luče prek Koroške. Za Črno na Koroškem so navzgor proti grebenu med Raduho in Olševo prišli v sneg; na Slemenu ga je bilo že kar precej. Po precejšnjih objektivnih težavah so ob 20,30 kot prva ekipa prišli v Luče. Z radio zvezami GRS so prek naše mreže obveščanja oddali poročilo o možnem prevozu in še isti večer so v tej smeri stekli transporti hrane, zdravil in zdravniške pomoči ter vsa nadaljnja pomoč poplavljenim.

Posebna ekipa koroških reševalcev je vso to noč nudila pomoč in sredstva zvez ekipam, ki so opravljale transport prek Črne, Koprivne in Slemena v Luče.

V soboto, 3. novembra, smo gorski reševalci še razširili mrežo obveščanja in prek svojih radio zvez poročali o stanju cest, mostov, o zdrsljih zemeljskih plazovih zajezenih vodotokih med Raduho in Olševo ter o stanju vode in drugem v porečju zgornjega toka Savinje. Neposredno so reševalci spotoma opravili še celo goro drugega dela, pomoči in uslug.

Formirali smo posebno ekipo reševalcev, ki je ob svitu tega dne iz Črnicav prek Kranjskega Raka sestopila v Podvolovjek, ocenila stanje zajezenosti Lučke Bele, obsege zemeljskih plazov, obiskala samotne kmetije, oskrbela z osnovnimi živili in svečami po pobočjih raztresena kmetijska gospodarstva, se odzvala in dostavila potrebna zdravila, ponekod pa le obiskala domačije in ljudem vlivala voljo in pogum.

Kot dobri poznavalci terena smo nudili pomoč in vodenje terenskim ekipam elektrogospodarstva, cestnih podjetij, PTT in drugim; zbirali smo podatke o okvarah na električnem in telefonskem omrežju; na Gabrški gori nad Škofjo Loko smo nudili pomoč stanovalcem hiše, ki jo je ogrozil zemeljski plaz.

Ekipa reševalcev je skupaj z geologi pregledala zajezitive in plazove v spodnjem delu Lučke Bele oziroma. Podvolovjeka in desno pobočje Savinje. Dobilili smo prvo oceno o ogroženosti tega območja. Na poziv Cestnega podjetja Celje je nova ekipa reševalcev pričela odstranjevanje naplavljenega drevja in hlode izpod mostnih opornikov, ki so bili skrajno ogroženi. Reševalci so s hitrim spustom po vrvi do vodne gladine izvedli potrebno akcijo in s ponovnim umikom na most omogočili težki mehanizaciji, da je delo lahko dobro in varno opravila.

Dne 3. novembra zvečer je nevarnost popustila

in nekatere ekipe gorskih reševalcev so se vrnila na domove. Celjski reševalci so Štabu CZ pustili v uporabo svoje radio zveze in terensko vozilo lada-niva. To opremo so s pridom uporabljali vse do 10. novembra.

4. novembra je bil v znamenju popuščanja napete situacije. Obseg divjanja vodne ujme je bil definiran, dostopi do ogroženega območja so bili odprti. Ekipe reševalcev so ta dan sodelovale pri zagotavljanju nemotenega transporta iz Črne v Solčavo, pri prevozu ali spremljanju komisij za ugotavljanje in oceno škode in pri

odstranjevanju naplavljenega lesa izpod opornikov mostov prek Savinje med Latkovo vasjo in Zidanim mostom. Takšna dela je ekipa reševalcev opravljala vse do 8. novembra.

Vodna ujma je bila za našo službo nov izziv. Stalna dobra pripravljenost, ustrezna opremljenost, organiziranost in poznavanje terena so omogočili, da smo lahko zanesljivo in uspešno pomagali povsod tam v Sloveniji, kjer je bilo potrebno. Prejete zahvale in priznanja za naše sodelovanje kažejo, da so bili z našim delom zadovoljni tudi drugi.

MEDNARODNI KONGRES GORSKE MEDICINE

ZDRAVNIKI V SKALNIH VIŠINAH

DR. IZTOK TOMAZIN

V znanem švicarskem športnem in kongresnem središču Crans Montana je bil med 11. in 14. aprilom letos mednarodni kongres gorske medicine, ki so ga organizirali ISSM (Mednarodno združenje za gorsko medicino), Medicinska komisija UIAA (Mednarodnega združenja alpinističnih organizacij), IKAR (Mednarodno združenje gorskih reševalnih organizacij) in GRIMM (Združenje zdravnikov in drugih gorskih reševalcev). Med več kot 400 udeleženci z vsega sveta so bili pretežno raziskovalci, zdravniki-gorski reševalci in drugi, ki se ukvarjajo z gorsko medicino. Iz Slovenije sva se ga udeležila **dr. Tomaž Ažman** in **dr. Iztok Tomazin**. Kongres je potekal v obliki štirih zaporednih simpozijev.

I. VIŠINSKA FIZIOLOGIJA IN PATOFIZIOLOGIJA

Možganski in pljučni edem sta najbolj nevarna zapleta višinske bolezni, zato sta na prvem mestu zanimanja raziskovalcev. Pogosto se pojavljata na višinah nad 4000 metri, v Himalaji in drugih visokih gorstvih pa vsako leto zahtevata žrtve, med katerimi so tudi najboljši alpinisti. Vsi mehanizmi njunega nastanka raziskavam še niso znani, v zdravljenju pa je nekaj novosti.

Takojšen sestop in kisik sta še vedno najboljša, žal pa največkrat nedosegljiva rešitev. Američani in Francozi so predstavili prenosni, le nekaj kilogramov težki hiperbarični komori, ki sta rešili že nekaj življenj v visokih gorah. Primerni sta tudi za uporabo na alpinističnih odpravah. Med zdravili za višinski pljučni edem je najbolj raziskan in največ uporabljan nifedipin, ki ga v medicini uporabljamo predvsem za zdravljenje povišanega krvnega pritiska in nekaterih bolezni srca. Uporaba tega in drugih zdravil je seveda predvsem domena zdravnikov.

Italijani so v sodelovanju z nepalsko vlado v znožju Mount Everesta na višini 5050 metrov postavili velik raziskovalni laboratorij za geološke, ekološke, medicinske, zoološke in botanične raziskave. Zahtevno gradnjo in delovanje 170 kvadratnih metrov velikega z najmodernejšo bivalno in raziskovalno opremo natrpanega

laboratorija v obliki egipčanske piramide so predstavili z zanimivim filmom. Seznanili so nas tudi s prvimi v tem laboratoriju opravljenimi raziskavami.

II. MEDICINSKI PROBLEMI GORSKEGA REŠEVANJA

Največ smo govorili o najhujšem problemu – življenjsko ogroženih ponesrečencih. Pri njih izstopajo poškodbe glave in hrbtenice, še posebno zaradi izredne razmahnitve zmarjarstva in jadrnega padalstva v zadnjih letih. Pozimi so na prvem mestu podhladitve in zadušitve zaradi zasutja v snežnih plazovih. Helikopter z usposobljenim zdravnikom in vso potrebno medicinsko opremo na krovu je osnovni pogoj sodobnega reševanja v gorah.

Pri poškodbah glave in hrbtenice je na terenu

Skrb za koč v visokogorju

V Trentu je bilo 25. in 26. aprila letos mednarodno posvetovanje z naslovom Prihodnost planinskih postojank, na katerega so bili vabljeni predstavniki z območja delovne skupnosti alpskih mest iz Avstrije, Francije, Italije, Nemčije, Švice in Slovenije; v celoti je v tej skupnosti včlanjenih 22 mest, od slovenskih pa Jesenice, Kamnik, Ljubljana, Maribor, Radovljica in Rogaska Slatina.

Dne 25. aprila je vse predstavnike planinskih zvez sprejel predsednik filmskega festivala v Trentu **Giacomo Priotto** (v okviru tega festivala je bilo namreč posvetovanje) in jih seznanil s pobudo, da bi se na območju alpskih dežel resno ukvarjali s problematiko planinskih koč, da bi poenotili nekatera stališča, izmenjavali izkušnje itd. Predstavniki zvez so predstavili kočice na svojem območju, pri čemer je bilo očitno, da so v ÖAV (Avstrija) najbolj aktivni in da so izredno prizadevni tudi v CAI (Italija), žal pa nista bila na posvetu predstavnika Švice in Francije. Uradnega dela posvetovanja se je udeležilo kakšnih 180 gostov. Poleg planinskih delavcev in funkcionarjev so bili močno zastopani tudi novinarji časopisov, radia in televizije. Posvetovanje je bilo nekoliko improvizirano, saj pravih

najpomembnejša pravilna imobilizacija s posebnim ovratnikom in vakuumsko blazino ter hiter in obziren transport v bolnišnico. Prve štiri ure po poškodbi so postavili kot mejo za bistveno boljše prognozo ponesrečenca. Zdravnik-gorski reševalec mora seveda odlično obvladati postopke oživiljanja in ohranjanja življenjskih funkcij s tehničnimi pripomočki in zdravili.

Po tem simpoziju je bila okrogla miza o medicinski izobrazbi in nemedicinski izurjenosti zdravnika, ki rešuje v gorah. Idealen bi bil izkušen zdravnik z velikim znanjem urgentne medicine, ki bi bil hkrati dober alpinist ali-še bolje-gorski vodnik. V praksi je to redko. Zedinili smo se, da bi poleg posebnih medicinskih znanj moral imeti osnovna teoretična in praktična znanja alpinizma, sposoben bi moral biti za samostojno gibanje v brezpotju, plezati najmanj III. težavnostno stopnjo, dobro bi moral smučati in obvladati pasivno upravljanje s helikopterjem.

V presledku med simpoziji so v hribih nad mestom Švicarji praktično predstavili letalsko reševanje v gorah in navdušili večino prisotnih. V Švici in v gorskem delu Francije opravijo 90 do 95 odstotkov vseh reševalnih akcij s helikopterji, ki so opremljeni z najmodernejšo medicinsko opremo, rešujejo pa tudi ponoči. To je izrednega pomena za prognozo ponesrečenec. Reševalno ekipo sestavljajo pilot, gorski vodnik in zdravnik, včasih tudi pomočnik pilota oziroma mehanik. Sorazmerno redko sodelujejo še drugi reševalci, ki jih helikopter po potrebi pripelje na kraj nesreče.

III. PATOLOGIJA SREDNIH VIŠIN

Predstavljena je bila predvsem problematika bolnikov s pogostimi kroničnimi boleznimi na

referatov ni bilo, pisnega gradiva tudi ne, sodelovali pa so večinoma Italijani. Izrečene so bile številne misli, ki so dane v premislek planinskim organizacijam. Med njimi so bile tudi naslednje:

Zdaj se samo še spominjamo, da je pred leti veljalo geslo »Turizem v gore«, danes pa ugotavljamo, da je bil to napačen korak. Planinci in gorniki imamo drugačne in različne cilje ter različno kulturo in vzgojo kot turisti, kljub temu pa moramo upoštevati, da gore niso samo od nekaterih. Planinske kočje so nekoč služile za prenočevanje in za doseg drugega cilja – vzpona, ture, zdaj pa je kočja turistični cilj. Zato se upravičeno sprašujemo, katere naloge bodo imele kočje v prihodnosti. Že zdaj obstajajo različni tipi koč: kočje, ki so last družtev in zasebnikov – ali pa so kočje že kar celo veliki hoteli v visokogorju. Alpinisti zdaj uporabljajo kočje bistveno manj kot nekoč; pred turo prenočijo pod steno, po turi pa celo odidejo mimo kočje. Prihodnost koč smo si pred leti napačno predstavljali: s povečanimi zmogljivostmi ne dosežemo nič, ampak samo poslabšamo stanje. Zato v Alpah ne bi smeli več graditi koč, niti ne bi smeli več povečevati zmogljivosti. Arhitektura koč mora ostati rustikalna. Skrbi je treba usmeriti v ekologijo, solarno energijo, odvoz smeti, poskrbeti je treba za odpadke

višinah med 2000 in 3500 metri. Te višine ugodno vplivajo na kvaliteto treninga zdravih ljudi, pa tudi na rehabilitacijo določenih srčnih in pljučnih bolnikov. Seveda so številne omejitve in nevarnosti, ki jih je nujno upoštevati. Z opazovanji in raziskavami so dokazovali, da te višine ugodno vplivajo na bronhialno astmo, da je zelo počasen nadzorovan vzpon na srednje in večje (celo do 5000 metrov) višine učinkovita oblika rehabilitacije bolnikov po prebolelem srčnem infarktu, da tudi vzponi do največjih višin niso sprožili dejavnik za epilepsijo itd.

IV. NOVOSTI V ZDRAVLJENJU ZMRZLIN IN PODHLADITEV

V veliki večini držav je že uveljavljena metoda hitrega ogrevanja zmrzlin, ker je dokazano učinkovitejša od počasne. Zdravniška podkomisija Gorske reševalne službe (GRS) Slovenije je metodo hitrega ogrevanja sprejela že pred dvema letoma in jo takoj uvedla v izobraževanje gorskih reševalcev, v širšem slovenskem prostoru (doktrina prve pomoči) pa še ni prav zaživel. Upamo, da bo prevod ameriške knjige »Podhladitve, zmrzline in druge poškodbe zaradi mraza«, ki ga je pripravila GRS, vplival na boljše poznavanje te tematike pri nas.

Američani so v zadnjem času metodo hitrega ogrevanja zmrzlin modificirali – pričnejo z ogrevanjem pri 32 do 35 stopinjah in končajo pri 41 stopinjah. Ogrevanje na terenu pa je prepovedano, če obstaja možnost ponovne zmrznitve, ker so tako posledice mnogo hujše. V bolnišnicah si pri oceni prizadetosti zmrznjenih delov telesa pomagajo z najsodobnejšimi diagnostičnimi aparaturnami. Podrobno smo obravnavali

vode, uvajati in obdržati enostavnost in skromnost, obiskovalci pa naj se prilagajajo planinskemu redu. Očitno je, da smo hribovci eno ljudstvo: vsi gledamo na problem enako ne glede na narodnostno pripadnost.

V Avstriji so glede tega, kot je bilo že omenjeno, najbolj aktivni. Izdelali so deset konkretnih študij za odpadne vode in izdali obsežne publikacije in zelo drage znanstvene raziskave. Te izkušnje nudijo tudi vsem drugim alpskim deželam.

Za razmislek še nekaj statističnih podatkov iz dveh sosednjih držav:

ČAL je imel ob koncu vojne približno 200 planinskih koč in 80 000 članov, leta 1990 pa približno 400 koč in 120 družtev, medtem ko za število članstva nismo zvedeli. V Dolomitih imajo precej privatnih planinskih koč.

ÖAV ima na svojem sedežu v Innsbrucku zaposlenih 28 ljudi, organizacija pa ima zelo uspešno avtomatsko obdelavo podatkov. Vso možno skrb usmerjajo v visokogorske postojanke, visokogorskih privatnih koč nimajo, v visokogorskih postojankah želijo odpraviti kajenje. Njihovo mnenje je, da UIAA (Mednarodna zveza planinskih organizacij) ni dovolj aktivna in vplivna na področju planinskih koč, ima pa velik pomen na področju alpinistične in planinske opreme.

postopke in zdravila, ki se uporabljajo za zdravljenje zmrzlin, žal pa ima v mnogih primerih zadnje besedo še vedno kirurgija. Posledice amputacij lahko olajšamo s plastično kirurgijo. Pri podhladitvah še vedno velja zlato pravilo »nihče ni mrtev, dokler ni topel in mrtev«. Avstrijci so poročali o preživetju pri doslej najnižji temperaturi jedra (15 stopinj), Švicarji pa o najdaljšem srčnem zastoju pri podhlajencu (5 ur), ki jim ga je uspelo oživetiti. Na podlagi raziskav švicarski zdravniki trdijo, da temperatura jedra podhlajenca ob prihodu v bolnišnico ni bistvena za prognozo preživetja. Ugodno je, če je bila podhladitev hitra, na primer padec v ledeniško razpoko ali v mrzlo vodo, slabše pa, če se je ponesrečeni ohlajal počasi. V svetu opuščajo aktivno zunanje ogrevanje podhlajencev. Pri zmernih podhladitvah zadoštuje pasivno ogrevanje, na primer Hiblerjev toplotni ovoj brez aktivne komponente (z vročo vodo prepojene rjuhe). Meja med zmerno in globoko podhladitvijo je temperatura jedra 30–32 stopinj. Pod 30 stopinj priporočajo previdno in počasno ogrevanje predvsem z vdihavanjem toplega, vlažnega zraka, s toplimi infuzijami in z zahtevnimi metodami, ki jih lahko izvajajo le v specializiranih bolnišnicah. Transport v bolnišnico mora biti skrajno obziren, nadzorovati pa ga mora zdravnik.

SLOVENSKA GRS NE ZAOSTAJA

Zadnji dan kongresa je bil namenjen predstavitvi posterjev, na katerih smo si lahko ogledali vse od pregledov dejavnosti gorskih reševalnih služb številnih držav do najrazličnejših raziskovalnih poročil. Predstavil sem poster z opisom svoje nenavadno kratke aklimatizacije in njenih posledic med prvim jugoslovanskim zimskim vzponom na osemtisočak (Daulagiri), ki ga je moderator razprave jedrnat ocenil: »Čestitke za dosežek avtorju, drugo pa nasvet, naj nikoli

ne poskušajo česa podobnega!« Veliko zanimanja, pa tudi skrbi in dvomov je zbudilo poročilo španskih raziskovalcev, ki so ugotovili okvare in celo skrčenje nekaterih predelov možganov pri precejšnjem odstotku alpinistov, ki so se vsaj enkrat povzpeli nad 7500 metrov visoko. Poročil, ki opisujejo okvare centralnega živčevja med bivanjem na velikih višinah, je v zadnjem času vse več.

Organizacija kongresa je bila zelo dobra. Vse dni je bila odprta razstava naj sodobnejših reševalnih sredstev in medicinske opreme vključno s helikopterji ameriških in evropskih proizvajalcev. Številne farmacevtske tvrdke so predstavile svoje proizvode, ki so uporabni v gorski in športni medicini. Gostitelji so pripravili prijeten kulturni program, predavanje o dosežkih švicarskih himalajcev in turno smučarski pohod v gore nad Crans Montano.

Kongres nama je ponudil obilo snovi za razmišljanje o stanju slovenske gorske medicine. Pri kvaliteti in učinkovitosti gorskega reševanja bistveno ne zaostajamo za Švico in Francijo, ki imata največ nesreč in najbolj opremljene in izurjene poklicne reševalce. Lani smo v Sloveniji s pomočjo helikopterjev Letalske enote milice opravili 52 odstotkov vseh reševalnih akcij v gorah, zdravnik pa je bil prisoten v 66 odstotkih. Čas posredovanja je bil ob sodelovanju helikopterja zelo kratek, oskrba bolnikov ali poškodovancev pred in med transportom pa dobra zaradi opremljenosti in usposobljenosti zdravnikov, ki sodelujejo praktično pri vseh reševanjih s helikopterjem. Ožjo skupino desetih zdravnikov-gorskih in letalskih reševalcev sestavljajo kirurgi, anesteziologi in splošni zdravniki. Na drugih področjih gorske medicine smo zaenkrat v Sloveniji manj aktivni, čeprav smo v alpinizmu v svetovnem vrhu, planinstvo pa je naša najbolj množična organizirana rekreativna dejavnost. Obisk kongresa nama je omogočila Gorska reševalna služba Slovenije.

ŠPORTNO PLEZANJE – KAJ JE PRAVZAPRAV TO?

BALET PO KONICAH PRSTOV

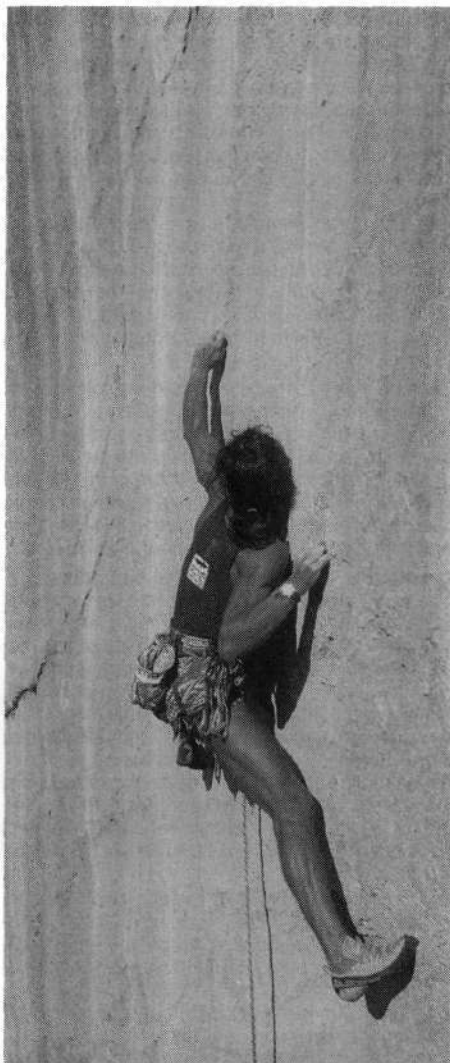
NUŠA ROMIH

Vsem polemikom o slovnični pravilnosti tega izraza navkljub ostaja športno plezanje ime za šport, ki osvaja mlade. Balet po konicah prstov rok in nog, po navpičnih in previsnih stenah, je tudi pri nas vedno bolj priljubljen. Plezalna tekmovalna, televizijski prenosi in plezalne šole so v zadnjih letih prebili led, ki je oklepal to novo športno vrsto. Vseeno pa je preteklo kar nekaj vode, da je javnost razumela bistvo: da je plezanje (kar se tiče (ne)varnosti) šport kot vsi drugi. Na letnih olimpijskih igrah 1992 v Barceloni bo plezanje predstavljeno kot demonstrativna panoga, že tretjič potekajo letos tekmovalna za svetovni pokal, letos pa bo tudi prvo svetovno prvenstvo v Frankfurtu.

In kako se je vse skupaj pričelo? Kateri so

mejniki, ki so vplivali na razvoj tega športa?

Športno plezanje je izraz za šport, ki se dogaja v nizkih stenah (do 50 metrov) in na umetnih stenah v telovadnicah. Način plezanja je prosto plezanje, kar pomeni, da plezalci za napredovanje uporabljajo le razčlemba, ki jih nudi stena. Klini, svedrovci, vponke in vrvi so potrebni le za varovanje, ki je pri športnem plezanju stoodstotno. Smeri najprej uredijo (očistijo, zavrtajo varovalne kline – svedrovce), za vzpon, ki se prizna kot rezultat, pa je potrebno plezati od spodaj, med plezanjem vpenjati vrvi v kline in le s pomočjo razčlemb v skali doseči vrh. Če je tak vzpon opravljen v smeri, ki je plezalec še ni plezal, se dosežek smatra kot vzpon na pogled. Kadar pa plezalec smer prej naštudira z varovanjem od zgoraj in nato opravi vzpon na prej opisani način, je to vzpon z rdečo piko.

Pred leti je bil »v rabi« še en način plezanja, in sicer vzpon z rdečim krogom. Plezalec, ki je na težavnem mestu padel, se je preprosto spustil na tla in poskusil znova, vrv pa je ostala vpeta v zadnjem doseženem svodrovcu. Nekateri se niti niso spuščali popolnoma na začetek, temveč na del, kjer se je dalo za silo počivati in so od tam nadaljevali vzpon. Danes tako plezajo le še za trening.

Še nekaj o ocenah smeri. V članku bom uporabljala nemško lestvico, za katero uporabljamo rimske številke in znaka plus in minus. Najnižja stopnja je I, najvišja do danes splezana pa XI–XI. Medtem ko se klasični alpinizem konča nekje pri šesti oziroma sedmi stopnji, se športno plezanje tam šele začne. Kaj neka ocena pomeni, pa je zelo nazorno povedal nemški plezalec **Wolfgang Güllich**: »Vstop v novo težavnostno stopnjo je vstop v novo razsežnost. Nekdo, ki prepleza sedmico, ne da bi mu bilo treba kaj

dosti trenirati, mora trenirati bistveno več, da bi preplezal osmico. Da bi preplezal devetko, mora obvladati težavno koordinacijo gibov, pri desetki pa pride zraven še prav izrazita motivacija.«

ŠPORTNO PLEZANJE SKOZI ČAS

Baje so že pred več kot sto leti v Saški Švici opravili prvi prosti vzpon. Vendar za prvega športnega plezalca štejejo **Paula Preussa**, ki je leta 1911 sam in prosto preplezal vzhodno steno Campanille Basso v Dolomitih. Znan je bil kot zagrizen nasprotnik uporabe klinov za napredovanje. Že sedem let kasneje pa je **Emanuel Strubich**, alpinist iz Dresdna, sam preplezal zahodni raz Wilder Kopfa (peščenjaki ob Elbi) in praviyo, da je bila to prva plezarija VII. stopnje.

Kaj pa v ZDA? Tam je že pred letom 1938 obstajalo plezališče Tahquitz Rock (Kalifornija) in v PV iz leta 1966 sem zasledila tale zapis: »Lahkih smeri sploh ni, največ V ali VI, le neke so IV. Smeri imajo čudna imena: Sahara Terror, Ski Tracks, Switchbacks, Fool's Rush, Angel's Fright, Frightful Fright, Human Fright. Imena kažejo na samoironiziranje in na pomanjkanje tiste »živalske« resnosti, ki je značilna za evropskega plezalca. Amerikanski plezalec se ne heroizira. Plezanje je zabava, »fun«, torej razvedrilo...«.

Pa se vrnimo v Evropo! Leta 1946 je **Mathias Rebitsch** (po rodu naše gore list) iz Innsbrucka prosto preplezal zajedo v stebru Fleischbanka (Wilder Kaiser). Smer, ki se imenuje po njem, še danes velja za prototip klasične VI. stopnje.

Začetki športnega skalnega plezalstva, kot to zvrst imenujejo v Sovjetski zvezi, pa segajo v leto 1947, ko ga je na tečaju za inštruktorje na Kavkazu utemeljil zaslužni trener **I. Antonovič**. Že leto zatem so tam priredili prvo takšno uradno tekmovanje. Dve leti kasneje so ga preselili na Krim, kjer od takrat naprej potekajo vsa pomembnejša državna tekmovanja. Leta 1952 je bilo v Sovjetski zvezi prvo državno prvenstvo.

Tudi **Reinholdu Messnerju**, osvajalcu vseh osemtisočakov, vsestranskemu alpinistu in avanturistu, prosto plezanje ni tuje. Leta 1968 je v srednjem stebri Heiligkreuzkofla v Dolomitih prvič preplezal sedmo stopnjo. Istega leta so na konferenci predstavnikov planinskih organizacij, na kateri so bili zastopniki 23 dežel, predpisali, da je stopnja »šest plus« absolutna meja človekove zmogljivosti, višje stopnje pa bi bilo mogoče splezati le z izredno dovršenimi napravami. In kaj je Messnerju ostalo drugega, kot da je prej omenjeni smeri dal oceno VI+! Medtem so plezalci v ZDA brez tehničnih pomagala plezali osmo stopnjo. **Bridwell** in njegova družina so dali podlage modernemu športnemu plezanju, za katerega je potreben intenziven trening in posebna oprema (magnezija, plezalni copati, zatiči).

A tudi v Evropi se plezalci niso vdali »zemeljskim hrčkom v rdečih dokolenkah«. **Kurt Albert** je bil eden med prvimi, ki so naslikali rdeče pike v stenah. To navado je prevzel frankovskim plezalcem, kjer so rdeče pike uvedli leta 1975. Takrat je bil tam največji dosežek VI+; prva sedmica je »padla« leta 1976 (Pumpris – **Helmut Kiene**, **Reinhard Karl**), prva osmica pa leta 1978 (Direktna superlativa, Saška Švica – **Bernd Arnold**). To je bilo istega leta, ko je Američan **Ray Jardin** zmogel smer z oceno 5.13a (5.13 – ameriška desetka). Štiridesetmeterska previsna poč v rahli zajedi je bila dolgo časa pójem za najtežje, ob svojem nastanku pa daleč nad vsemi drugimi.

AMERIŠKO IN EVROPSKO PLEZANJE

Šele leta 1979 je mednarodno združenje planinskih organizacij prav nerado proglasilo sedmo težavnostno stopnjo kot možno...

Plezalci pa so prehitevali sami sebe. Večalo se je število smeri in plezalnih centrov in prav nihče ni imel vpliva na množico navdušencev v oprjetih hlačah, premajhnih plezalkah in z rokami, belimi od magnezije. To leto je amerikanizirani Japonec **Tony Yaniro** ob slikovitem jezeru Tahoe v Kaliforniji po dveh mesecih trdega dela preplezal smer Grand Illusion (5.13c). Pomislimo: X– leta 1979! To je bilo takrat, ko smo pri nas dobili prvo sedmico (Ta težka v Dolžanovi soteski) in osmico (Raz za malo kladivce v Paklenici). Slovenska alpinistična javnost se je preprosto zgražala nad **Iztokom Tomazinom**, ki je po odpravi v ZDA prosto ponovil nekaj naših tehničnih smeri brez uporabe klinov, lestvic in – ojoj! – čelade.

Začetno navdušenje nad športnim plezanjem se je pri nas kmalu poglelo, predvsem zaradi metanja polen pod noge prvim zagrizenim plezalcem. In ko so tudi v Evropi obstajale že prve desetke (spomladi 1983 je **Wolfgang Güllich** splezal smer Mr. Magnesia – IX+, jeseni istega leta pa **Jerry Moffat** smer Face – X–), se je pri nas šele začel pravi razvoj športnega plezanja.

V nasprotju z Evropo, ko je bil problem z ocenami, se v ZDA še vedno krešejo mnenja zaradi načina plezanja in varovanja. Američani so bili v prvih letih prostega plezanja brez konkurence. Imeli so najtežje smeri in najboljše plezalce. A vse smeri so potekale po počeh, ki zahtevajo poseben način varovanja. V njih ni svedrovcev, temveč je treba med plezanjem sproti nameščati posebne priprave, ki držijo (ali pa tudi ne) na trenje. Glede na zgradbo poč je to čisto logičen način plezanja, samo varovanje pa je pri tem tako zahtevno, da se plezalec bolj posveča nameščanju zatičev kot pa plezanju.

Tudi z vrtnjem lukenj za svedrovce v Ameriki ni tako kot pri nas, ko se spustiš z roba stene in to opraviš viseč na vrvi. Američani – tradicionalisti vrtajo med plezanjem in za nameščanje enega svedrovca porabijo tudi po več ur. Ko smo pred petimi leti v Joshua Tree opazovali takšnega zagrizenca, se nam je vse skupaj zdelo pošteno neumno. Po nekajurnem razbijanju mu je končno uspelo in od svojih kolegov je sprejel pohvalne besede: »Good job, Bob!«...

Zaradi takega konzervativnega pristopa so kmalu zaostali za Evropo. In ko sta **Patrick Edlinger** in **Wolfgang Güllich** kot za šalo »pospravila« vse njihove top smeri, je nekaj ameriških plezalcev vendarle pomislilo, da evropski način ne more biti slab, če daje take rezultate. Plezalna srenja se je razdelila in »odpadnikov« je bilo vedno več, prva med njimi pa vedno in povsod **Todd Skinner** in **Allan Watts**. A vsak od njih je kmalu dobil svojo lekcijo. **Christian Griffiths**, na primer, je v domačem Eldorado Canyonu v Koloradu splezal Paris Girl, markantno navpično ploščo, ki je kar klicala po vzponu, a do tega ni prišlo zaradi prepovedi vrtnja svedrovcev od zgoraj. Griffiths pa je storil prav to prepovedano dejanje; toda še preden se je zavedel, so mu izbili vse svedrovce. Zavrtal jih je ponovno, smer pa je

zaradi tega postala le bolj slavna. Tudi najostrejši tradicionalisti, kot sta **Ron Kauk** in **John Bachar**, so počasi spoznali, da je evropski način pravi. Športno plezanje se je v ZDA dokončno razmahnilo. Pojavili so se odlični plezalci, ki so se izkazali tudi v Evropi. **Scott Franklin**, **Lynn Hill**, **Robyn Erbesfield** in **Jim Karn** so nova generacija, ki trenutno posega po najvišjih mestih v svetovnem pokalu in pleza najtežje smeri.

DESETKA IN ŠE VEČ

Prestavimo čas spet za nekaj let nazaj! Po vzponu v Grand Illusion nekaj let ni bilo težje smeri v Ameriki. Šele septembra 1985 je **Alan Watts** preplezal prvo 5.13 d (X). Človek, ki je odkril enega od najlepših plezalnih centrov, Smith Rock v Oregonu, je potegnil markantno štiridesetmetrsko smer in zanjo potreboval trideset dni študija. East Face of Monkey Face ima malo ponovitev, a kljub temu tudi žensko. Predlani jo je preplezala znanka s tekme v Kranju, Fracozinja **Corine Labrune**.

Tudi v Evropi smo leta 1985 dobili prvo čisto desetko. **Didier Raboutou** je v francoskem plezališču Buoux zmogel ogromen previs, posejam le z luknjicami za prst ali dva. Chouca ima danes oceno 8 a+ (X-) in tudi ta ima že ženske ponovitve. Prva jo je preplezala **Catherine Destivelle** leta 1988.

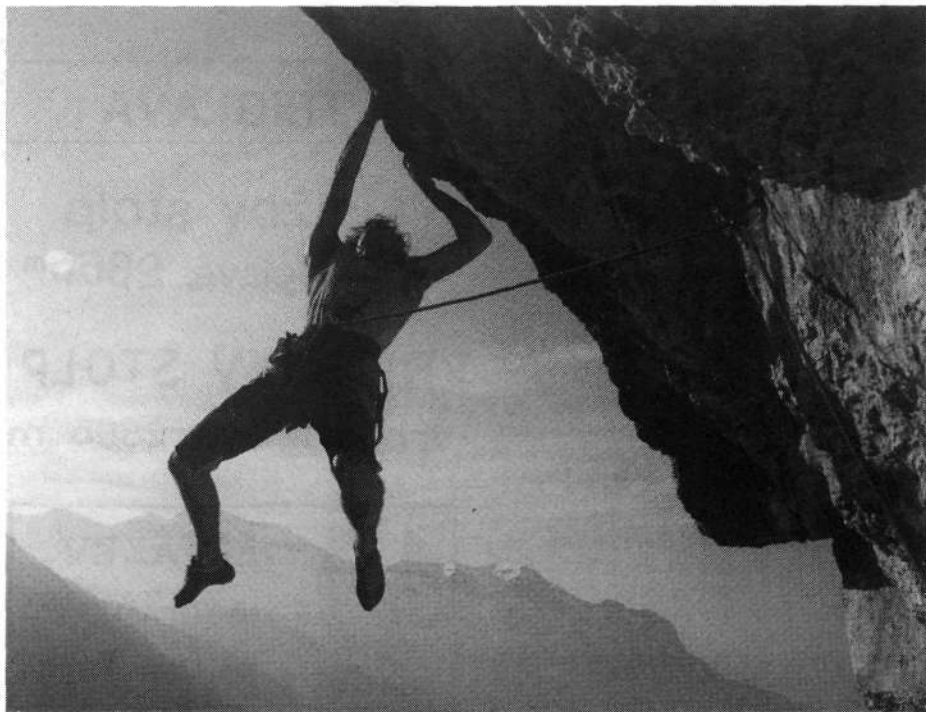
Naj povem še nekaj besed o Buouxu. Je prav nekaj posebnega zaradi svoje luknjičaste skale. Če plezalec nima močnega vsakega prsta posebej, le s težavo premaguje tamkajšnje težave. Tako je bilo v prvih letih plezanja v tem centru,

ko nihče ni bil navajen take plezarije. Ko pa so si plezalci s treningom prste okrepili, je marsikatera smer izgubila svojo prvotno oceno. Buoux je znan tudi po tem, da je bilo celotno območje nekaj let zaprto. Leta 1983 se je namreč tam zbralo več kot tisoč plezalcev. Številni so si postavili šotore, si kuhali in se seveda izkazali s prešerno družabnostjo. Tako ni bilo nič čudnega, če se bližnje prebivalstvo takšnega navala in še zlasti njegovih posledic ni nič kaj razveselilo.

A plezalci si niso delali sivih las. Francija je prepredena s stenami, primernimi za plezanje. Zato ni nič čudnega, da je postala velesila v športnem plezanju. Francozi so na čelu z **Patrickom Edlingerjem**, **Catherine Destivelle**, **Marcom Le Menestrelom**, pa **Didierjem Raboutoujem**, **Isabelle Patissier**, **Nanette Raybaud**, **J. B. Triboutom** do popolnosti izpilili tehniko plezanja in ni bolj elegantnih in preciznih plezalcev.

Pa še en vzpon se je leta 1985 za vedno zapisal v zgodovino športnega plezanja. V avstralskem poletju 84/85 je Wolfgang Güllich obiskal znani narodni park Mt. Arapiles sredi avstralske ravnine. Po šestih dneh dela v »projektu za prihodnost« mu je uspelo. Punks in the Gym je dobila oceno 31/32, kar je čista desetka, a kmalu je postalo jasno, da je ocena prenizka. Tudi Wolfgang sam je priznal, da smer zasluži oceno X+.

Šele leto pozneje sta bili splezani prvi X+ v Franciji (La rage de vivre in Ravage – obe je potegnil **Marc Le Menestrel**) in v Ameriki legendarna To Bolt or not To Be (5.14 b). **Jean-Baptiste Tribout**, znan kot Jibe, je s sedemnajstim

svedrovci navrtal 45 metrov visok in štiri metre širok oranžen zid, ki se pne v nebo in v katerem ni možnosti za počitek. To Bolt je verjetno še vedno najtežja smer v ZDA.

ENAJSTA TEŽAVNOSTNA STOPNJA

Leto 1987 je bilo zopet v znamenju W. Güllicha. Wall Street je priznana kot prva enajstka (XI-): ogromen trebuh, v njem pa luknjice za en prst, na katerih je nekajkrat potrebno narediti popolno blokado – zadržati telo na enem prstu in se dvigniti. Prvo ponovitev je smer doživela šele dve leti kasneje in ponavljalac, **Guido Köstermeyer**, je potrdil oceno.

In prišla je doba enajstk. Anglež **Ben Moon** je s svojimi smermi Agincourt, Maginot Line (obe XI-) in Hubble (XI-/XI) odprl novo razsežnost plezanja. Kot prvo je popolnoma šokiral francoske plezalce s tem, da je prvi dve smeri preplazal njim pred nosom. Francosko čast je odšel reševati **Patrick Edlinger** in ponovil Maginot Line. Tudi drugi vodilni Anglež, **Jerry Moffat**, ima enajstko že v žepu. V Walesu je preplezal Liquid Amber (8c). Španec **Patxi Arocena** ima enajstko v Huesci (El Sicario, 8c), omeniti pa moram tudi **Gerharda Horhagerja**, ki je to stopnjo zmogel kot drugi. Že pred nekaj leti je v avstrijskem Kufsteinu splezal **Wagnis Orange**, ki enako kot prejšnje smeri zasluži oceno XI-.

Trenutno je torej najtežja smer na svetu Moonova Hubble (XI-/XI) v Peak District Ravens Tor. Marsikateri smeri bo ocena še znižana, redke bodo ostale kot razvojni pečat športnega plezanja. A čas teče naprej. Kot v vsakem športu tudi v športnem plezanju ni meja.

ISČEMO VSE ŽIGE S STREHE SLOVENIJE

PLANINSKI ŽIGI Z VRHA TRIGLAVA

STANISLAV ČIČEROV

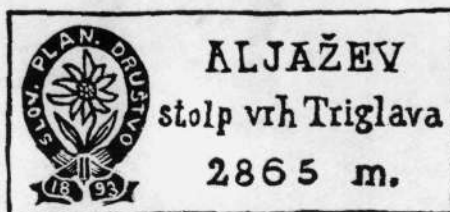
*Aljažev stolp pravzaprav ni osamljena gmota železja, pločevine in pletenih vrvi na vrhu Triglava; tako kot gora, na kateri stoji, je tudi stolp postal simbol. Ko pomislimo na Triglav, iz naše podzavesti privre tudi spomin na stolp, **Jakoba Aljaža**, morda tudi na leto 1895. Tedaj je Aljaž po svoji zamisli na vrhu Triglava postavil stolp, ki tam stoji še danes.*

Aljažev stolp pa planinci nosimo s seboj tudi drugače. Skoraj ga ni, ki v svoji planinski izkaznici ne bi imel odtisa žiga Aljaževega stolpa ali pa kakšnega drugega žiga, ki je bil krajši ali daljši čas v uporabi na višini 2864 metrov. Nekateri obiskovalci naših gora odtisnejo žige tudi na posebne kartončke ali celo dnevnike, tako da obstaja dovolj gradiva za preučevanje žigov z vrha Triglava. Pravzaprav imajo še najmanj dokumentarnega gradiva tisti, ki so oziroma še upravljajo s stolpom.

Leta 1995 bo Aljažev stolp praznoval 100-letnico. Prav je, da ob tej priložnosti obudimo spomin na žige, ki so bili doslej v uporabi na

Aljažov stolp
vrh Triglava 2865^m

ALJAŽEV STOLP
vrh Triglava 2865 m

Šitar & Svetek
Ljubljana

vrhu Triglava ali pa malo nižje, vendar po svoji vsebini spadajo v našo temo. Navsezadnje tudi planinski žigi kažejo na našo bogato planinsko dediščino, odtisnjeni na razglednici s planinskim motivom, polni podpisov in pozdravov pa v nas budijo lepe spomine.

Katerega leta je bil v uporabi prvi žig z imenom Aljaževega stolpa, mi ni znano. Najstarejšega sem našel na razglednici iz leta 1900; v slovenskem jeziku na njem piše »Aljažov stolp vrh Triglava, 2865 m«. Prav tako je težko ugotoviti, kdo so bili avtorji žigov s Triglava, saj, kot sem že omenil, ustrezne dokumentacije ni, planinskih žigov pa ni bilo potrebno registrirati.

Največ žigov sem našel na razglednicah, predvsem redkejše pa v planinski zapuščini Josipa Westra in bogati dokumentaciji Minke Mali-Štampiljke. Pri iskanju žigov so mi pomagali Aleksander Čičerov, Marko Korenčan in Dalibor Stoviček.

Seznam žigov je dolg, vendar nedokončan. Reproducirani so le posamezni tipi žigov, z izjemo priložnostnih poštних, ki so bili že omejeni v Planinskem vestniku. Veseli bomo vsake dopolnitve s strani bralcev.

ŽIGI S TRIGLAVA

Leto	Datum	Tip	Izvor
1900	21. 8. 1900	vrstni (2;45 × 12 mm)	Korenčan, razglednica
1905	?	vrstni (2;47 × 13 mm)	Korenčan, razglednica
1913	25. 7. 1913	kvadrat (35 × 24 mm)	Wester, kartonček
1921	13. 8. 1921	elipsa (29 × 19 mm)	Wester, kartonček
1924	17. 7. 1924	kvadrat (48 × 19 mm)	Wester, kartonček
	26. 8. 1924	kvadrat (39 × 17 mm)	Wester, kartonček
	2. 7. 1924	stolp (18 × 30 mm)	Wester, kartonček
1925	29. 7. 1925	kvadrat (39 × 22 mm)	Wester, kartonček
	16. 8. 1925	kvadrat (24,5 × 19 mm)	Wester, kartonček
1929	21. 7. 1929	stolp (13 × 30 mm)	Wester, kartonček
	1929	elipsa	Wester, kartonček
1930	16. 8. 1930	vrstni (2;26 × 8 mm)	Wester, kartonček
	1. 9. 1930	stolp (15 × 29 mm)	Mali, dnevnik
1931	21. 7. 1931	stolp (26,5 × 28,5 mm)	Wester, kartonček
	24. 7. 1931	stolp (26,5 × 28,5 mm)	Wester, kartonček
1932	16. 8. 1932	stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
	13. 9. 1932	stolp	Wester, kartonček
1933	29. 7. 1933	stolp (15 × 29 mm)	Wester, kartonček
1934		stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
	13. 7. 1934	stolp (17 × 29,5 mm)	Wester, kartonček
	22. 8. 1934	stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
	25. 8. 1934	stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
1935	21. 8. 1935	stolp (16 × 28 mm)	Wester, kartonček
1936	3. 8. 1936	stolp (16,5 × 30 mm)	Wester, kartonček
1937	4. 9. 1937	stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
	6. 9. 1937	stolp (16 × 29 mm)	Wester, kartonček
1938	18. 9. 1938	stolp (17 × 30 mm)	Wester, kartonček
	27. 9. 1938	stolp (18 × 30 mm)	Mali, dnevnik
1939	8. 8. 1939	stolp (17 × 30 mm)	Wester, kartonček
	28. 8. 1939	stolp (17 × 30 mm)	Wester, kartonček
1946	10. 8. 1946	stolp (16 × 30 mm)	Mali, dnevnik
	14. 9. 1946	stolp (16 × 30 mm)	Mali, dnevnik
	10. 8. 1946	Triglav v svobodi (34)	Mali, dnevnik
1947	7. 8. 1947	stolp (S&S;17 × 34 mm)	Mali, dnevnik
	1. 9. 1947	stolp (16 × 29 mm)	Mali, dnevnik
1948	31. 8. 1948	stolp (16 × 28 mm)	Mali, dnevnik
1949	9. 7. 1949	stolp (16 × 30 mm)	Korenčan, razglednica
	8. 8. 1949	stolp	Wester, kartonček
	3. 9. 1949	stolp (17 × 29 mm)	Mali, dnevnik
1950	26. 7. 1950	stolp (17 × 31 mm)	Mali, dnevnik
	17. 8. 1950	stolp	Wester, kartonček
1951	4. 8. 1951	stolp (16 × 29 mm)	Mali, dnevnik
	24. 8. 1951	stolp (31 × 33 mm)	Mali, dnevnik
1952	6. 8. 1952	stolp (16 × 29 mm)	Mali, dnevnik
1953	11. 8. 1953	stolp (29 × 32 mm)	Wester, kartonček
	10. 8. 1953	60 let Lj. Mat. (39 × 40)	Mali, dnevnik
1955	23. 8. 1955	stolp (30 × 34 mm)	Mali, dnevnik
1956	6. 9. 1956	stolp (30 × 34 mm)	Mali, dnevnik
1958	25. 8. 1958	180 let vzpona (36 × 20)	Stoviček, razglednica
	30. 8. 1958	stolpek (18 × 22 mm)	Sašo, razglednica
1959	4. 8. 1959	stolpek (18 × 22 mm)	Mali, dnevnik
1960	29. 7. 1960	mali krog (25 × 22)	Korenčan, razglednica
1962	28. 8. 1962	sr. krog (33 × 28 mm)	Sašo, dnevnik
1965	20. 6. 1965	jubil. krog (18 × 34 mm)	Mali, dnevnik
1966	28. 7. 1966	krog (26 × 21 mm)	?
	15. 9. 1966	krog (26 × 21 mm)	?
1967	14. 8. 1967	krog (26 × 21 mm)	?
1968	29. 6. 1968	krog (27 × 21,5 mm)	Sašo, dnevnik
	18. 6. 1968	krog (29 × 23 mm)	Sašo, dnevnik
1969	10. 9. 1969	krog (27 × 22 mm)	Sašo, dnevnik
	?	Prvič na Triglav (26 × 22 mm)	Stoviček, razglednica
1970	24. 8. 1970	krog (26,5 × 21 mm)	?
	31. 8. 1970	jub. stolp (27 × 34 mm)	Mali, dnevnik
1971	27. 7. 1971	jub. stolp (27 × 34 mm)	Sašo, dnevnik
	24. 7. 1971	krog (27 × 22 mm)	Sašo, dnevnik

1973	13. 9. 1973	vel. krog (40 × 32 mm)	Sašo, dnevnik
1974	8. 9. 1974	vel. krog (40 × 32 mm)	Sašo, dnevnik
1975	13. 9. 1975	jub. stolp (27 × 34 mm)	Sašo, dnevnik
	13. 9. 1975	trikot. (27 mm)	Sašo, dnevnik
1976	9. 9. 1976	krog (27 × 22 mm)	Sašo, dnevnik
1977	4. 9. 1977	krogec (19 mm)	Sašo, razglednica
1978	?	krog (28 × 23 mm)	?
	?	200-let. vzpona (26 mm)	Stane, razglednica
	?	hexagon(21 × 25 mm)	Sašo, razglednica
1979	15. 7. 1979	elipsa (40 × 22 mm)	Sašo, dnevnik
	15. 7. 1979	trikotnik (27 mm)	Sašo, dnevnik
1989	16. 9. 1989	trikotnik (24 mm)	Tadeja, razglednica
	16. 9. 1989	mali krog (20,5 × 24 mm)	Tadeja, razglednica

ZAPISKI IZ HOTELA OFQUI – 2

PRVI NA PATAGONSKEM ORJAKU

TONČEK PANGERC

Šestkrat je San Valentin, najvišja gora južno-ameriške Patagonije, zavrnil alpiniste, sedmič se je moral vdati: 18. decembra 1952 so na njegovem vrhu prvič stali ljudje – in med njimi tudi Slovenca Dinko Bertonec in Tonček Pangerc iz argentinskega mesta Bariloče. V prejšnji številki Planinskega vestnika smo začeli objavljati zapiske slednjega o tem podvigu, ki jih danes nadaljujemo in končujemo. (Op. ur.)

***

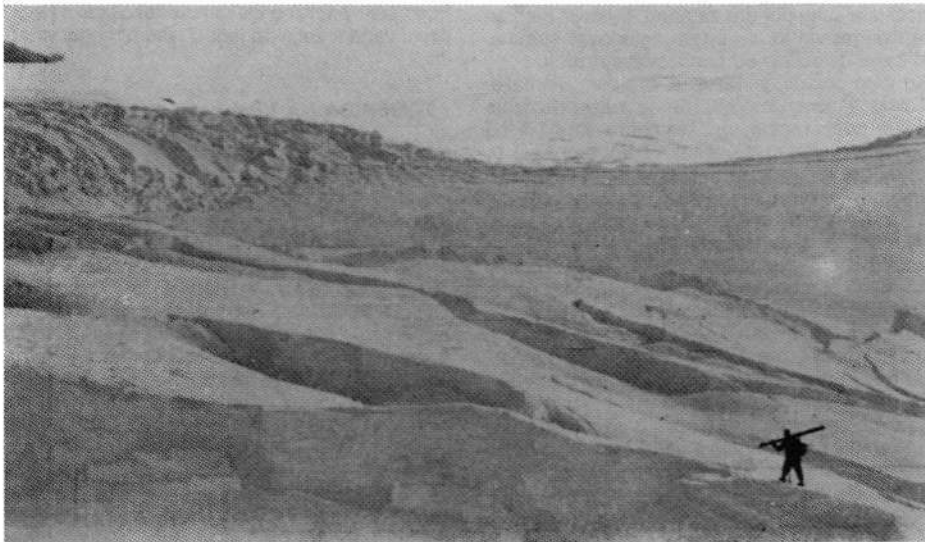
17. XII. 1952 me je prebudilo govorjenje. Doktor me je pozdravil v slovenščini: »Dobro jutro!« Smeš mu je igral na ustih in vsi smo bili razigrane volje. Lepo jutro je obetalo še lepši dan. Vstala sta tudi Dinko in Carlos; zadnji se je pomiril in nas ni več strašil z daljavami, ne zatrejal, da za vse ni prostora, ne zadosti

Ledene in zasnežene patagonske širjave, prek katerih se je treba prebiti na vrh

hrane. Vdal se je v usodo. Za vse druge je bilo življenje nasmeh. Danes, če Bog dá, smo pod vrhom in jutri bo dan zmage.

Nismo se dolgo mudili: zapeli smo smuči, optali nahrbtnike in že so smuči mirno drsele po snegu v beli ravnini. Kje je taborišče? Sonce še ni preveč pripekalo: pet ur bomo potrebovali do taborišča 4. Zdaj smo na poti šele dve uri, čez pol ure bomo dosegli onele griče, kjer so skale in tam zadaj nekje je šotor. Vendar ni minilo niti pol ure, ko smo že bili na gričku in nemalo sem se začudil, ko smo se znašli v taborišču 4. **Meiling** nas je z veseljem sprejel in nam ponudil čaj.

Čez dobro uro smo se spet spustili na drugi strani grička v daljavo. Treba je bilo pritisniti, kajti nameravali smo počivati, ko bo vročina najhujša. Razdalje med nami so se večale. Tu in tam sta se dva srečala, se prehitela in čas je tekel ob smukanju smuči. Vsak je bil sam, čisto sam in vendar povezan v sedmerico z nevidno vezjo ideje, načrta. Vem, da smo vsi

San Valentin – južni vrh

mislili isto, vsi smo se mudili v mislih okoli Valentina. Vsake toliko sem se ustavil, da sem prišel do sape in opazoval »našo« goro ter iskal poti na vrh. Poskušal sem si vtisniti obrise v spomin.

POD VRHOM, V PETEM TABORU

Ob dveh popoldne smo prišli na planoto, pod promontorij (predvrh) Sv. Valentina. Potrebni smo bili odmora. Dinko je zasadil dve smuči v razdalji kakih dveh metrov v sneg in razpel prek njih šotorsko krilo, da smo imeli senco. Nobenemu se ni ljubilo jesti, preden nismo napravili nekaj požirkov čaja. Birgeju, Dinku in meni se je pridružil še Negro, medtem ko je trojka počivala kake pol ure za nami. Slednjič smo se le lotili jestvin in si ob tem ogledovali strmino, ki se je dvigala pred nami, polna razpok.

Ko smo pojedli, je Dinko s Tirolcem silil dalje. Takrat nisem pomislil, da je naše ravnanje dokaj nespametno: od šeste ure smo bili na poti, če odštejemo počitek, je to vsaj šest ur hoje, in v tem času smo si privoščili le skromen zajtrk in malico – to je vse. Toda če bi prejšnje dni zadosti jedli in spali, bi bilo vse prav. A od ponedeljka dalje hodimo dan za dnev, jemo vedno isto skopo hrano. Spimo malo in jemo še manj. No, takrat nisem prav nič mislil na to. Mehanično sem vstal in sledil.

Takoj smo se znašli pred razpoko z dokaj udrtim mostičkom. Dinko si je zastavil nalogo, da reši ta problem, kar se mu je tudi posrečilo. Sledile so še druge razpoke in v serpentinah smo počasi pridobili višino. Za višinsko razliko 600 metrov smo porabili več kot dve uri časa. Ustavljali smo se vedno pogosteje, telo se je začelo upirati in pojavili so se prvi znaki utrujenosti.

Kako uro pred nočjo se je Meiling ustavil na

kraju, kjer smo postavili taborišče 5. Za njim je prispel Dinko, potem jaz in za menoj Birger. Potem so v velikih presledkih prihajali še drugi. Ker je bil teren nagnjen, smo z lopatami pripravili teren za dva šotora in Otto je začel riti v sneg in si je pripravil prav udobno luknjo za spanje.

V treh dneh smo prehodili 50 kilometrov in se dvignili 3000 metrov visoko.

Bil sem utrujen, jesti se mi ni ljubilo. Dasi sem ves dan komaj poskusil kakšen grizljaj, nisem čutil nobenega teka; Želel sem si samo pijače. Takoj se je začela industrija čaja. Pil sem in pil, zdelo se mi je, da je telo popolnoma izsušeno. Zato pa so bili čevlji premočeni, da je žlobudralo. V vsakem šotoru je bilo prostora za tri in Otto je spal sam v luknji.

Popil sem približno liter mrzle tekočine z Nestkavo, vendar želje po jedachi nisem mogel vzburiti.

SEDMERICA NA VRHU

Počitek je bil kratek. Ob 5. uri me je Dinko že zbudil. S težavo sem spravil mrzle čevlje na nogo, še prej pa sem jih poskusil ogreti nad svečo. Otto je za vsakega pripravil nekaj toplega, a vse je bilo premalo, če bi hotel nadomestiti vodo, ki smo jo v treh dneh obupne vročine spotlili. Kljub temu se nisem počutil slabo.

Odpravili smo se. Čez uro smo se navezali in začel sem čutiti, da naše moči pojemajo. In še nekaj: obšla me je izredna neobčutljivost in brezbriznost. Morda bo kdo mislil, da mi je srce igralo, da sem bil ves prevzet od misli na vrh, ko je bil tako blizu in nas je stal toliko truda in napora. Pa ni bilo nič tega! Šel sem mehanično, dozdevalo se mi je, da bom uspel, mislil sem, da bo pač tudi ta dan minil in da bom imel lepe spomine.

Počasi smo se vzpenjali v navezi Dinko, Birger

Tretji tabor na poti proti vrhu San Valentina

in jaz. Sonce še ni vstalo, mraz je pritiskal. Prav vrh Sv. Valentina je skrival sonce in veter je še povečaval mraz. Lezli smo počasi, ustavljali smo se in iskali izhod. Enkrat smo se celo nekoliko vrnili; toda le s težavo smo mogli malce trmastega Dinka prepričati in ga pripraviti do tega, da smo se napotili na vzhodni rob, kjer smo bili uspešni.

Dosegli smo vrh ob 10.55 in našli tam že drugi dve navezi (**Melling-Neumeyer** in **Sonntag-Ezquerro**). Podali smo si roke in vsem se nam je smejalo. Pozabil sem na utrujenost – ali pa je nisem več čutil; ne vem.

Nekaj fotografij ob zastavah Argentine, Čila in Cluba Andino – toda zaradi silnega vetra smo se kmalu umaknili na višino 4000 metrov, to je 80 metrov pod vrh, kjer smo v zatišju pomalicali slanino, prepečenec, suhe slive, čaj in sir.

SMUČANJE V DOLINO

Vsaka naveza se je spuščala po svoji smeri. Med potjo smo malce zašli, vendar smo ob 3. uri že bili v campamento 5, kjer smo približno eno uro počivali. Da – počivali: nihče ni govoril, vsak je bil sam s seboj. Dasi se ni noben smejal, smo bili vsi veseli, srečni in praznično nam je bilo pri duši. To so pričale oči, ki so žarele vsem, prav vsem; pa meni tudi? Ne vem. A čutil sem v sebi moč, radost, veselje. Vse se mi je smejalo.

Razdrli smo šotore, zviti deli so romali na svoja mesta v nahrbtnike in prvi, ki se je ločil od tega kraja, sem bil jaz. Sicer nerad priznam, a res je, da sem presneto slab smučar. Moj »sistem« je bil zelo enostaven: spustil sem se in šlo je vedno hitreje, z nahrbtnikom na rami, s palicami v roki, brzelo je vedno umeje. Šumelo je pod nogami, šumelo po glavi – bums! – in samo zakadilo se je, hvala Bogu. Sistem ni ravno

priporočljiv, vendar sem se še kar dobro ustavljal. Pobral sem se – in dalje. Najhuje je bilo na strmini med razpokami. Najprvo sem sestopal brez smuči, a udiralo se mi je do kolen. Navezal sem torej na smuči »pse« (kože) in prek psov še usnjen pas in se spustil. Šlo je po nogah, po hrbtu, sedé in stojé, z glavo naprej in zopet z nogami naprej: pravim, šlo je, in to je edino, kar je zanimivo. Toda da bo vse jasno: bil sem na vrvi trojke doktor, jaz in kot zadnji Carlos. Moker sem prišel v dolino, moker od potu in snega, a prišel sem. Skupina pred nami, drugi štiri tovariši, je sedela v snegu in opazovala ves ta cirkus: to je bilo smeha! Toda ko smo bili izven območja razpok, so tudi oni vstali in se zakadili nizdol po snegu. Vedno manjši so bili, slednjic so bili samo še pike, ki so se izgubljale v daljavo.

Premaknil sem se in se nazadnje tudi sam spustil. Mimo ušes mi je žvižgalo, brzelo je v dol – to pot nazadnje le nisem padel. Brzel sem za njimi, pot je bila še dolga. Vode ni bilo nikoder, samo v čevljih je obupno žlobudralo. Tu in tam sem v daljavi videl točke, tovariše naše skupine, in zopet sneg – za spremembo pa je bila tu in tam razpoka. Slednjic sem dohitel Carlosa, ki je rekel, da me čaka. A tudi potem je ostal daleč za menoj.

100 KM SNEGA V ŠESTIH DNEH

Prišel sem v campamento 4 bolj mrtev kot živ. Snel sem nahrbtnik, pograbil svojo skledo in sédel na kamen ob tolmunu, ki se je nabral ob topljenju ledu. Zajel sem vodo in čutil, da sem najsrečnejši človek na svetu. Sedél sem ob vodi in poslušal kaplje, ki so kapljale od skledice. Voda – da, voda!

Srknil sem in nisem odnehal, dokler ni bila litrska posoda prazna. Zajel sem znova. Srečen sem bil in vse se mi je smejalo. Voda! Tekočina

je bila ledeno mrzla, a ni me motilo. Samo da se je pilo. (Samo železna narava pisca je mogla brez škode zdržati ta atentat na zdravje; – op. **Vojko Arko.**)

Zajel sem. Ni se mi več mudilo. Čakal sem in gledal. Počasi sem izpraznil posodo in zajel še enkrat. Bil sem zadovoljen s tem dnevom. Šel sem spat in spal sem sladko pod milim nebom, pod Južnim križem, ki sem ga tako želel videti, ko sem bil še majhen in nam je stari salezijanski misijonar govoril o Patagoniji in Južnem križu. Mislil sem na njega. Spal sem kot padašah in sem se zbudil z izredno željo po jedači. Pa sem se pošteno najedel, saj v mojem nahrbtniku ni ničesar manjkalo.

Po zajtrku smo zbrali kramo v taborišču 4, pospravili šotore in nadaljevali povratek. Med potjo se je vsak na tihem veselil, da je stvar tako dobro šla. Dosegli smo taborišče 3, kjer je bil en šotor in še nekaj drugih stvari. Ostali smo tam do 3. ali 4. popoldanske ure ter tako prebili vročino dneva pod šotorom, kjer smo se pridno zalivali s čajem. Vsi smo bili malce utrujeni, vendar je vse bodrilo veselje, da se bomo tako hitro vrnili. Popoldne smo pospravili taborišče, naložili kramo v nahrbtnike, obuli čevlje, zapeli smuči in se predali neizmerni beli ravnini. Proti večeru, če imamo srečo, smo brez težav lahko na nunatakru.

Tako smo premerili v šestih dneh prek 100 kilometrov razdalje, osvojili Sv. Valentina in napravili višinsko razliko od 0 do 4080 metrov ter od 4080 do 700 metrov nazaj. Po mojem je to prav čedno delo in ni treba še tega, da bi morali premagovati tehnične ovire v gorskem smislu. Pri tem naporu dvomim, da bi take ovire sploh zmogli.

Sonce je zahajalo, ko smo odpeli smuči na

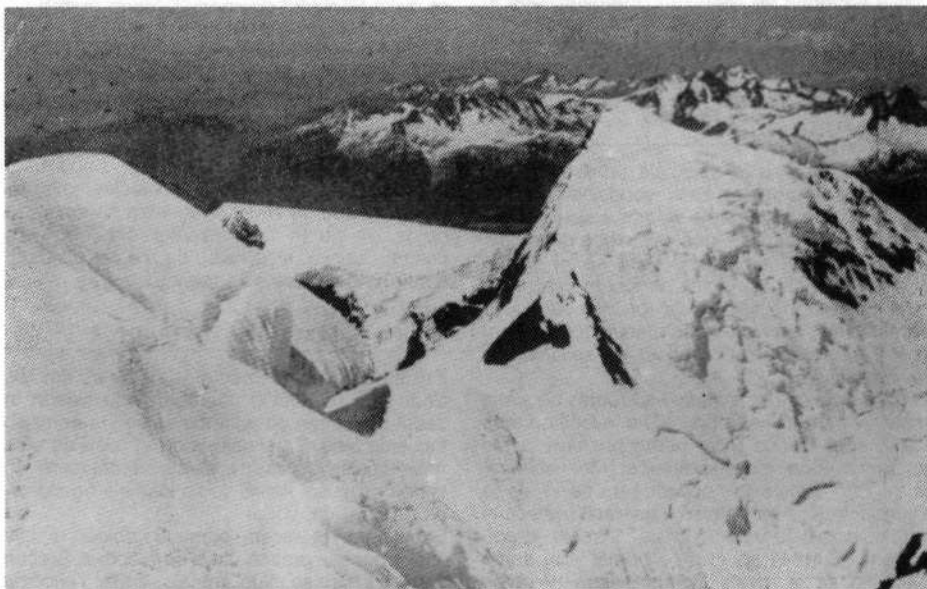
Takle je pogled z vrha San Valentina proti jugovzhodu: povsod vrhovi, led in sneg

koncu ravnine, uro daleč od nunatakra. Treba se je bilo po precejšnji strmini spustiti še s smučmi na rameh v kotlino. Prišli smo – ali, bolje rečeno, privlekli smo se drug za drugim v taborišče. Nikomur se ni ljubilo niti govoriti, vsem je bilo vsega zadosti. Sneg, ki ga je sonce precej zmeščalo, se je na zadnjem koncu poti udiral celo pod smučmi, kaj šele pod nogami, tako da noben korak ni bil gotov. To je zdelalo vse.

Sprejel nas je Emilio s toplim čajem, pozneje pa nam je pripravil še makarone. To je bila gostija! Toda mi trije, namreč Dinko, Tirolec in jaz, smo prosili za dovoljenje, da še posebej potešimo svojo lakoto, ki se je zadnji dan prebudila z vso močjo in klicala po zadoščanju. Dobili smo dovoljenje brez pridržka in kuharlik je začel sikati svoj plamen ob posodo. Sedeli smo okoli kot svečeniki in čakali s prekrizanimi nogami na tleh šotora. Oči so se vsem svetile v skrivnostnem ognju. Ko je voda zavrela, smo vanjo vsuli koruzni zdrob in nato zabelili. Zabela je bila sestavljena iz ene konzerve paradižnikov, ene konzerve govejega mesa (corned beef) in slanine: najprvo sem zrezal slanino na kose in jo olupil, nato sem naložil na kose zrezano meso konzervo in na to še paradižnik. To je bila zabela za polento v eno in politrski posodi.

Prijateljta sta moje neprecenljive kuharske zmožnosti močno pohvalila in mi dala vse priznanje. Zavreli smo še kavo, da poplaknemo polento in tako nas je zalotila pozna noč, ko smo ugasnili svečo.

Drugi dan smo pošteno utrujeni dospeli do taborišča 1, Privoščili smo si spet večerjo, da je bilo veselje, zjutraj pa smo jo potegnili do hotela, kjer smo se pošteno umili, se spet najedli in se skrili vsak v svojo spalno vrečo. Vsi smo bili trdno prepričani, da bomo 10.

januarja – v najslabšem primeru! – v Bariločah. Pri večerji smo sklenili, da bomo v sredo, 23. decembra, po možnosti pospravili campamento II.

PADEC V RAZPOKO

Ko smo torej prišli v to taborišče, smo takoj začeli pospravljati in basati nahrbtnike. Sprva smo nameravali prespati na tem kraju, ker pa se je vreme slabšalo, smo sklenili, da se vrne-mo. Pripravili smo si južino in se potem odpravili v dolino, da bi prespali v campamento 1: hoteli smo praznovati sveti večer v hotelu z oskrbniko-vo družino, pa smo kljub dežju odrinili dalje. Kar smo pustili, je bil prazen šotor. Šli smo raztrese-ni, zadnji sem bil jaz, pred menoj pa je hodil Birger. Približno eno uro od campamenta je bil zelo kočljiv teren: ne po ledeniku in ne po suhem nisi mogel varno hoditi, pa so nekateri izbrali pot po ledu in drugi po suhem. Tirolec je pred menoj stopil z ledu; derez ni snel, temveč je hodil po skalah z njimi. Hotel sem se podvi-zati, da ga dohitim, a preden mi je to uspelo, je spet izginil med stolpi ledu na ledeniku. Gledal sem za njim in ga opazil med stolpoma, še trenutek – in mu je zdrčalo. Po padcu se mi je zazdelo, da je zgrmel globoko.

Vrgel sem z rame nahrbtnik in plahto, s katero sem bil pokrit, in s cepinom v roki hitel proti kraju, da bolje vidim, kje je. Zaslišal sem globo-ko v ledu stokanje. Nastavil sem roko na usta in zakričal: »Vrv, vrv, Birger je padel!« Nižje doli so se ustavili, a me niso razumeli. Ponovil sem klic o nesreči in potem med ledom izginil v smer, kjer je izginil Tirolec. Pred menoj se je čez nekaj trenutkov odprla poč; dve steni sta jo tvorili, ena ledena in ena skalnata. Tirolec je zdrsnil do sem in ker se ni mogel niti ujeti, niti odskočiti, je zdrsnil notri. Odpel sem dereze in začel lesti v žrelo, a ga nisem mogel videti.

VISOK JUBILEJ PROFESORJA IN PLANINCA

HINKO URŠIČ – OSEMDESETLETNIK

JANEZ DOLENC

Tolminski rojak **Hinko Uršič** obhaja 30. julija letos svoj 80. rojstni dan. Pregled njegovega življenja in dela je izšel v PV že leta 1971, za šestdesetletnico. Tokrat sem ga v začetku maja letos obiskal v njegovem tolminskem stanova-nju in povedal mi je še marsikaj novega o svojem življenju.

Hinko, kje in kakšne so tvoje korenine?

Oče in mati sta bila s Sela pri Volčah, doma z malih kmetij. Oče je hodil najprej drvarit v daljne kraje, potem je delal pri gradnji železnice po Soški dolini in po vojaščini postal železničar, progovni čuvaj. Rodil sem se na železniški postaji v Šentmavru pod Sabotinom. Ko so me nesli h krstu, so se botri napili in me pozabili v gostilni na peči.

Kako si preživel otroška leta?

Nisem bil še štiri leta star, ko so Italijani napadli

Medtem sta prišla še Dinko in Carlos in vrgla vrv v brezno. Birger se je oglasil, sam privezal nahrbtnik na vrv in Dinko je spravlil prtjago na dan. Nato se je Tirolec še sam navezal in sam priplezal ven. Vrv, ki jo je Dinko spustil, je merila 25 metrov in če odštejem za vozle 5 metrov, je Tirolec frčal 20 metrov globoko in se mu ni nič zgodilo. Res sreča! Toda omenim naj, da so bila tla, kjer se je ustavil, pokrita z debelo plastjo majhnih koščkov ledu, ki neprestano padajo v globino, in to je ublažilo padec. Oddah-nili smo se: ne le, da bi nam bilo žal zanj, tudi za nas ne bi bilo prav nič prijetno spravljati ranjenca v dolino.

Počasi smo se približali hotelu ter prikolovratili tja premočeni in – priznam – tudi malce utrujeni.

KONEC MOREČEGA ČAKANJA

Izpolnili smo svojo nalogo v tem kraju. Šteli in računali smo, kdaj pridemo v Bariloče. Optimisti so bili prepričani, da za novo leto, pesimisti pa so menili, da za Tri kralje.

Z vso vnemo smo pripravili praznik božiča. Nič ni manjkalo. Nihče ni slutil, da bomo tako dolgo sedeli v tem kraju.

Pa vendar smo danes že 18. januarja in je dve popoldne. Roji mi po glavi, da bomo morali misliti na rešitev s splavom.

A kaj, strela, je to – ali so ljudje ponoreli? Vse vpije: »Lancha«.

Skočim k oknu in res se ob pomolu ustavlja barka. Vse vpije, kričim tudi jaz.

Še isti dan smo se vkrcali z vso ropotijo na brod. Ledenik se je lomil kot ponavadi, grmelo je, voda je šumela in se penila.

Hitro smo izgubili izpred oči ledenik sv. Rafaela.

Hvala ti, nadangel Rafael, ti zaščitnik potujočih, ki si spremljal Tobija in ga čuval nezgod in si tudi nad nami razpel mehke peroti svojih kril na božji ukaz!

Avstrijo. Zaradi bližine meje so našo družino preselili najprej v Breže na Koroško, potem pa v Radovljico. Tu sem hodil v osnovno šolo, kjer me je učil znani bovški šolnik **Franjo Klvora**, tedaj lep, mlad učitelj. Vsako jutro je pregledal, če imamo umita ušesa in roke.

Kako si se pa šolal na srednji šoli in užival šolske počitnice?

Radovljiški dekan **Fatur**, sorodnik pisateljice **Lee Fatur**, je posredoval, da so me sprejeli v Škofove zavode v Šentvidu. Tam sem imel odlične profesorje: **Breznika** za slovenščino (bil sem mu razredni bralec), **Bevca** za latinščino in grščino, **Solarja** za francoščino, **Samso** za nemščino in **Trdana** za najljubša mi predmeta – zemljepis in zgodovino. O počitnicah sem imel dobro dijaško družbo; kopali smo se v Savi Bohinjki pod Cajhnovim jezom. S svojo družbo sem tudi začel hoditi v hribe: najprej na Begunj-

ščico, Stol in Golico, končno na Triglav – leto za letom.

Kako si se odločal za univerzo in študiral na visoki šoli?

V sedmem in osmem razredu gimnazije nisem več napisal, da se želim posvetiti duhovskemu stanu. Vendar je mama rahlo upala in zato sem po maturi zelo okleval. Sošolec **Tine Orel**, ki se je vpisal na slavistiko, me je opozoril na zadnji dan vpisa in vpisal sem se na študij zemljepisa in zgodovine na ljubljanski Univerzi. Večinoma sem se vozil z vlakom na predavanja, le pred izpiti sem si včasih poiskal sobico v Ljubljani. *Sčasoma sem prišel tudi do majhne štipendije. Za Melika* sem napisal seminarso nalogo Rodbinska in hišna imena v radovljiški dekaniji, v kateri sem ugotovil, da so fantje od tu hodili po neveste v Selško dolino. Za **Kosa** sem napisal Zgodovino Radovljice; svetovno zgodovino me je učil **Saria**, jugoslovansko pa **Radojčić**. Študiral sem počasi in veliko bral knjige založbe Hram in Modra ptica. Še vedno sem v družbi hodil v hribe, imeli pa smo tudi precej geografskih ekskurzij. Diplomiral sem leta 1937.

Kaj pa po diplomi – ali si našel službo?

Po diplomi sem šel k vojakom, na 9-mesečno oficirsko šolo v Goražde, in postal podporočnik. Po vrnitvi sem bil poldrugo leto brez zaposlitve, šele leta 1939 sem dobil mesto honorarnega učitelja na meščanski šoli v Mežici, kjer je bilo vse drago in nihče ni maral tja. Koroško imam v lepem spominu. A že naslednje šolsko leto sem bil premeščen na IV. gimnazijo v Ljubljani, kjer sta mi bila kolega pisatelj **Ivan Pregelj** in raziskovalec **Srečko Brodar**. Kmalu sem bil kot rezervni častnik mobiliziran, vojna vihra se je bližala.

Kako si prebil drugo svetovno vojno?

Pa napadu na Jugoslavijo so nas na madžarski meji ujeli Nemci in odvlekli v nemška taborišča za vojne ujetnike. Tam mi je zelo koristil častniški čin. Že jeseni 1941 so nas premestili v italijanska taborišča, v Abruzzo. Tam sem bil v družbi slikarja **Marija Preglja**, ki me je dvakrat portretiral. Po italijanski kapitulaciji sem se oktobra 1943 vrnil v Ljubljano, kjer me je še vedno čakala služba na IV. gimnaziji. V zimi 1944/45 sem nekaj mesecev moral delati pri gradnji utrdb na Krasu. Sicer pa je zaradi neprestanih alarmov bilo malo pouka.

Kako je bilo s tabo po koncu vojne maja 1945?

Ko smo junija 1945 zaključili na IV. gimnaziji pouk, nas je nekaj mlajših profesorjev zbral referent za srednje šolstvo **Viktor Smolej** in nas poslal v Ptuj obnavljat slovensko gimnazijo. Med nami je bila tudi **Stana Musar**, moja bodoča soproga. Tu smo organizirali najprej dopolnilne tečaje, kasneje pa redni pouk. Preden smo zakurili peč, sem segel v eno in našel ročne bombe, ki so jih pustili Bolgari. Gorje, če bi bili kar zakurili! Ob koncu leta 1946 je zbirala **Erna Musarjeva** šolnike za delo na Primorskem. Prijavila sva se oba z ženo, a služba je bila samo zame. Stana je s sinčkom Rokom šla učiti v Radovljico. V Portorožu smo ustanovili podružnico tolminskega učiteljskega doma. Ker

Profesor Uršič na planini Razor leta 1985 ob 90-letnici proslave Soške podružnice SPD

Foto Janez Dolenc

mi ločeno življenje od žene ni ugajalo, sem prosil za premostitev na tolminsko učiteljsišče. Jeseni 1948 sem prišel v Tolmin.

V Tolminu si torej že več kot pol stoletja. Kako si preživel ta čas?

Na Tolminskem se dobro počutim, saj so tu moje korenine; poleg tega imam rad domače planine. Učil sem na učiteljsišču; po treh letih so ugotovili, da nisem idejno »čist« in sem moral za tri leta na nižjo gimnazijo, kjer je učila tudi žena, ravnatelj pa je bil **Franjo Klavora**. Ko je šla nevihta mimo, sem se spet vrnil na učiteljsišče, ki se je čez leta spremenilo v pedagoško gimnazijo. Rad sem bil med mladimi, rad sem z njimi hodil na športne dneve v tolminske hribe in tudi na daljše ekskurzije po Jugoslaviji. Z veseljem sem se vključil v tolminsko planinsko društvo, bil dolga leta odbornik in se trudil zlasti za gradnjo planinske kočice na planini Razor. Pisal sem članke v PV, v oba tolminska zbornika; za **Savnikov** Krajevni leksikon sem opisal pol Tolminske. Po 40 letih dela v prosveti sem leta 1979 odšel v pokoj in že kot upokojenec napisal geografski del **Fonove** knjige Dolina Soče. Kratkočasim vnuke, gledam TV in veliko berem; še vedno sem naročnik PV in ga z veseljem prebiram, čeprav zaradi obolelega kolena v hribe ne morem več hoditi...

Hvala Ti za pogovor in že sedaj voščim vse dobro za jubilej!

Še vedno se trudimo, da bi do stoletnice Slovenskega planinskega društva in njegove naslednice Planinske zveze Slovenije vsaka slovenska planinska družina brala slovenski Planinski vestnik, najstarejši mesečnik na Slovenskem, ki kljub vsem težavam vsekoli izhaja v slovenskem jeziku. Poskusite mu pridobiti kakšnega novega naročnika!

NEKAJ GORNIŠKIH CILJEV V KARNIJSKIH ALPAH

VRHOVI NAŠIH STARIH PLANINCEV

ANDREJ STRITAR

Karnijske Alpe Slovenci zelo malo poznamo ali pa o tem molčimo. V zadnjih nekaj desetletjih Planinskega vestnika sem zasledil le eno daljšo serijo potopisnih člankov **Viktorja Vovka** o Karniji v šestdesetih letih.

Karnijske Alpe se imenujejo gore med Julijci in Dolomiti. Začnejo se nad Trbižem, končajo pa skoraj pri Treh Cinah. Prvič so me zamikale, ko sem z vrhov v Zahodnih Julijskih Alpah zrl naprej proti zahodu. Sedaj vem, da me je takrat najbolj pritegnil Zuc dal Bor. Potem ko sva prehodila že večino naših in Zahodnih Julijcev, sva pred dobrim letom z ženo sklenila, da poskusiva spoznati še te gore.

Nabavil sem italijanske zemljevide, ki so se izkazali za izvrstne vodnike, pa sva začela. Tukaj bom skušal podati opise dostopov na najzanimivejše vrhove, saj sva na svoji koži čutila, da jih našim gornikom manjka.

Na vse vrhove so naju peljale markirane poti. Vendar je to marsikje pomenilo čisto nekaj drugega, kot običajno pomeni markirana pot pri nas. Praviloma imajo Italijani z oštevilčenimi markacijami (rdeče-belo-rdeče črte) označene poti do vznožij ali med kočami. Te poti so podobne težavnosti kot naše, zato se jih brez problemov lahko loti vsak planinec, ki se znajde na markiranih poteh pri nas. V knjigi »I Sentieri Montani del Friuli - Venezia Giulia«, ki jo je izdala založba Lint v Trstu, napisal pa **Mario Galli**, so zbrani osnovni podatki o teh poteh.

Drugače pa je z vzponi na vrhove. Od zadnje lažje škrbine ali sedla naprej so poti markirane, vendar z drugačnimi markacijami (rdeči krogi, rdeče lise ali pa oznaka Alta via). Varovala so zelo redka. Pot je večkrat speljana po terenu, ki bi ga alpinisti ocenili s I. in II., kako zavarovano mesto pa bi si prislužilo celo III. težavnostno stopnjo. Zato vzponi na vrhove zahtevajo izkušene gornike ali pa zanesljivo vodstvo. Prav zato so bili nama tako zelo všeč.

Če smo doma v osrednji ali zahodni Sloveniji, je vzpon na vsakega od petih opisanih vrhov možno opraviti v enem vikendu. Do izhodišča je le eno do dve uri vožnje več kot do izhodišč za naše gore.

Priporočam uporabo naslednjih zemljevidov: Za vzhodni del (Creta Grauzaria, Zuc del Bor, Monte Cavallo):

- Tabacco, list 18, »Alpi Carniche Orientali Canal del Ferro«, v merilu 1:25 000;
- »Alpi Giulie e Carniche Orientali«, izdaja Lagir Alpina v merilu 1:50 000.

Za zahodni del (Clapsavon, Cridola):

- »Carta dei sentieri della Carnia« v merilu 1:25 000, izdala Comunita Montana della Carnia;
- Tabacco, list 02, v merilu 1:25 000,

CRETA GRAUZARIA, 2065 m

Creta Grauzaria je zelo markantna gora, ne more pa se pohvaliti z veliko višino. Dviguje se zahodno od doline Aupa v vzhodnem delu pogorja. Sestoji iz več stebrov, grap in vrhov, ki zelo pripomorejo k njeni slikovitosti. Dobro je obiskana. Vključena je v Pot prijateljstva treh dežel, zato jo vsako leto obišče tudi nekaj Slovencev. Severno pod njo je oskrbovana kočica. Družbo ji dela nekoliko višji vrh Sernio, ki je tudi vreden obiska.

Pod vzhodno steno stoji bivač, do katerega je speljana markirana pot. Stena je popularno torišče videmskih alpinistov. Za navadne gornike pa je pot do bivaka postala zanimiva pred kratkim, ko so jo podaljšali po policah okoli južnega dela gore, tako da jo je sedaj možno obkrožiti.

Opisal bom vzpon na vrh mimo kočice iz doline Aupa.

Izhodišče:

V dolino Aupa najhitreje pridemo iz Trbiža po Kanalski dolini do kraja Moggio, kjer zavijemo desno. Od meje pri Ratečah je do Moggia 60 km. Seveda je do tja možno priti tudi prek primorskih mejnih pehodomov in mimo Humina (Gemone) proti severu.

Iz Moggia se peljemo še nekaj kilometrov navzgor po dolini Aupa severno mimo kraja Dordola. Pri dobrem smerokazu zavijemo zahodno strmo navzgor po ozki asfaltirani cesti. Če po nekaj sto metrih jo je konec; tu pustimo avto.

Druga možnost z Gorenjske je odcep desno že v Pontebi in vožnja čez nizek prelaz Aupa. Ta pot je nekaj krajša, vendar bolj ovinkasta in nam zato vzame več časa. Pokrajinsko pa je zelo lepa.

Dostop:

Dobro nadelana pot številka 437 nas v uri in pol pripelje prek opuščene planine Flop do kočice Grauzaria na višini 1250 metrov. Poleti je oskrbovana in je tam možno tudi prespati.

Pod kočico se pri potočku odcepi na levo pot številka 444. Po njej se vzpenjamo strmo navzgor v veličastno grapo. Čeprav je grapa zelo razbita in polna grušč, je pot lepo speljana in se po njej ni težko vzpenjati. Po slabih dveh urah od kočice pridemo na škrbino Portonat, ki je le še 200 metrov pod vrhom. Pot številka 444 se nadaljuje po drugi strani navzdol do kraja Grauzaria v dolini Aupa.

Vzpon:

Od škrbine naprej pot ni več oštevilčena (!); označena je le z rdečimi pikami. Vstop je levo nad škrbino.

Prvih nekaj metrov je kar težkih, vendar je to hkrati najtežji del poti, zato kar korajžno naprej. Tam smo še tako nizko nad gruščem, da se

nam še padca ni treba bati. Nikar pa ne poskušajte bolj v levo, saj ni nič lažje.

Pot naprej je zračna, ni zavarovana, vendar je zelo lepo speljana. Zahteva zbranost in nekaj telesne spretnosti, ni pa pretirano težka. V slabi uri od škrbine smo na vrhu, kjer je ob Marijinem kipcu prav malo prostora. Za celoten vzpon potrebujemo 4 do 5 ur. Sestopimo po isti poti. Priporočam vsem, ki zmorejo malo težje poti in ki radi »odkrivajo« nove planinske cilje!

ZUC DAL BOR, 2194 m

Zuc dal Bor leži zahodno od Kanalske doline in je tako Zahodnim Julijcem najbližji karnijski sosed. Prvič sem opazil njegovo drzno obliko, ko sem s Poliškega Špika ogledoval neznane mi gore na zahodu. Poleg njegovega izrazitega vršnega stolpa mi je domišljivo zbuvalo tudi nenavadno zveneče ime. Na severovzhodno stran pada v strmi, razdrapani steni, jugozahodna pobočja pa so zaradi nizke višine precej travnata. Njegov greben se na severu nadaljuje v nekoliko nižji Chiavals, potem pa se bistveno zniža. Travnata pobočja so porasla z množico plank in drugega cvetja.

Vzpon na Zuc dal Bor je markiran, vendar je kljub temu težak. Toplo pa ga priporočam, saj je tako dostop kot sam vzpon izredno lep zaradi slikovitega okolja in težavnosti.

Potem ko sva samo s pomočjo zemljevida zlezla nanj, sem čisto po naključju odkril, da je v tem glasilu že bil objavljen obsežen članek o vzponu nanj. Bilo je to daljnega leta 1908, napisal pa ga je kdo drug kot najbolj zagnan slovenski gornik tistih časov, **dr. Henrik Tuma!** Prav zabavno je bilo prebirati, kako je on zlezal čez mesta, ki so bila takrat še težja, kot so sedaj. Tam sem tudi zvedel, da Zuc po furlansko pomeni »toliko kakor špičast stožec«, bor pa »prodov kamen rdeče barve«.

Izhodišče:

Čeprav je vzpon po markirani poti možen tudi iz Kanalske doline iz vasiče Roveredo ali iz Chiusaforte, bi kot izhodišče priporočil dolino Val Aupa in kraj Pradis. V Val Aupa z Gorenjske najhitreje pridemo tako, da se po Kanalski dolini peljemo do kraja Moggio in tam zavijemo desno po Val Aupa navzgor (glej tudi opis Crete Grauzarie). Že po nekaj kilometrih smo pri kažipotu, ki nas usmeri desno navzgor v dober kilometer oddaljen Pradis. Na koncu vasi je ob novo asfaltirani cesti prometni znak, ki vozilom brez posebnega dovoljenja prepoveduje vožnjo po njej. Ko pa smo o tem pobarali domačine, so samo zamahnil z roko in nas potolažili, da vsi vozijo kljub prepovedi. Tako smo si tudi mi prihranili nadaljnjih pet kilometrov.

Na prvem križišču nad vasjo moramo zaviti na desno. Cesta nas pripelje nad stransko dolino Val Alba. Avto pustimo na parkirišču pred zapornico, ki nam dokončno prepreči nadaljnjo vožnjo. Do tu je od meje 70 kilometrov ali ena ura vožnje. Smo približno 1000 metrov visoko. Na nasprotni strani doline lahko vidimo pobočja Zuc dal Bora, ki s te strani niso tako mogočna kot s severozahodne, saj so porasla s travo.

Dostop:

Od parkirišča nadaljujemo po cesti še približno dva kilometra mimo predora, skozi katerega imajo speljan plinovod, do odcepa kolovoza na desno navzdol. Odcep je označen s kažipoti proti bivaku Bianchi. Potem ko prečkamo strugo potoka, sledimo zelo lepo speljani, čeprav strmi mulatjeri, ki je bolj na redko markirana s številko 428.

Hojo po cesti si lahko skrajšamo tako, da jo od parkirišča uberemo po poti pod cesto. Markirana je s številko 450. Tudi ta nas pripelje čez potok in se pridruži poti 428.

Sprva hodimo skozi gozd, v vršnem delu pa je pot mojstrsko speljana prek skalnatega praga na planoto, kjer je bila včasih planina Chiavals. Na njenem robu stoji bivač 1712 metrov visoko. Lepo je vzdrževan (odeje, kuhalnik, 9 ležišč). Do tja smo hodili dve uri. Tik preden pridemo na planoto, je ob poti skromen studenček.

Pot do bivaka je tako lepa, da jo priporočam tudi tistim, ki na vrh ne zmorejo. Nad bivakom je škrbina v grebenu, do katere se je enostavno povzpeli. Prav tako ni težak vzpon na sosednji manj drzen Chiavals.

Vzpon:

Od bivaka dalje hodimo po Alta via C.A.I. Moggio. Zanj se zlasti velja vse tisto, kar sem omenil o markiranih poteh na vrhove v uvodu. Vzpon na Zuc, če ne bi bil markiran, bi mirno ocenili s težavnostno stopnjo I do II, eno mesto III.

Takoj za bivakom krenemo desno po poti 425, že po nekaj deset metrih pa zavijemo levo navzgor čez travnat stožec do skalne stopnje. Po grapi in travnem pobočju dosežemo greben. Odpre se nam razgled na vzhod proti Julijcem in na sam vršni čok, ki ga do sedaj nismo videli. Grebenu sledimo po potki visoko med Kanalsko dolino na eni strani in Val Alba na drugi. Ponekod moramo malo poplezati, najtežji pa je trimetrski spust čez skalno stopnjo v manjšo škrbino. Razen kamina tik pod vrhom je to najtežje mesto na poti.

Tik preden se greben strmo dvigne, moramo čez kake pol metra široko grebensko rez, ki je na obe strani strmo odsekana. Za njo se grebenu umaknemo v desno in prečimo izpostavljena travnata pobočja. Spet sledimo grebenu, dokler se končno ne spustimo do škrbine pod samim vršnim čokom. Vrh je kakih 150 metrov nad nami in je s te strani videti nedostopen. Pot nas popelje okoli njega čez južno pobočja v škrbino na vzhodni strani. Malo pod njo se ji priključi tudi drugi možen pristop, ki pride naravnost iz Kanalske doline.

Zadnji del vzpona je zavarovan, sicer bi bila smer brez plezalne opreme za navadne gornike neprehodna. Najprej prečimo po ozki in izpostavljeni polički na levo, dokler ne pridemo do ključnega kamina. Čez spodnji del moramo zlesti kar sami, čez zgornji previs pa nam pomaga prosto viseča veriga. Nad kaminom še enkrat malce zoprn prečimo na levo in končno stopimo na vrh. Od bivaka je dve uri.

Takole pa je ta zadnji del od škrbine videl Tuma:

»Tu je treba vsekako sleči okovane čevlje ter pustiti nahrbtnike in cepine in treba je pozornosti in gibčnosti. Iz dolinice se stopi na ped široko skalnato polico, ki vodi okoli navpične stene do kamina. Zadnji korak je treba storiti posebno previdno, ker je skala nad polico izbočena, vendar so prijemi v skalo dobri. Tako se pride v ozek, globok in strm kamin z lomljivimi skalami. V sredi je kamin zaprt z velikim kamnom, ki se je vanj zagvoznil. Tu je treba nekoliko telovadbe; sicer se leze po žlebu oprto ob steno, s vsemi štirimi, ali kakor pač potreba nanese. Žleb vede tik pod vrh: še nekoliko visokih, skalnatih stopnic in na vrhu smo.«

Pot je izredno zahtevna, vendar hkrati izredno lepa. Hoja po izpostavljenem grebenu zahteva skrajno koncentracijo, toda hkrati nudi izredne užitke. Krona vsega pa je tehnično težak in izpostavljen vzpon na sam vrh. Priporočam vsem, ki vedo, koliko in kaj zmorejo v gorah.

Sestopimo po isti poti, lahko pa poskusimo tudi po tisti, ki se odcepi pod zadnjo škrbino. Nekoliko nižje se ta pot združi s potjo številka 425, ki nas prek škrbine Fonderis pripelje nazaj na zahodno stran gore do bivaka.

MONTE CAVALLO, 2239 m

Monte Cavallo ali Roskofel je vrh nad znanim smučiščem na Mokrinah (Nassfeld). Poleg nje ga sta še zanimiva soseda Trogkofel in Gartnerkofel. Vrh Monte Cavalla leži v celoti na italijanskem ozemlju.

Vsi so podobni našim Karavankam, travnati in bolj oblihi obliki. Monte Cavallo pa ima kar izrazito severno steno in je zato bolj privlačen.

Izhodišče:

Z avtom se peljemo do Mokrin bodisi čez Avstrijo (boljša cesta) ali pa čez Italijo mimo Trbiža do Pontebbe in po vijugasti cesti na Passo Pramollo (italijansko ime za Nassfeld). Ob zadnjem desnem ovinku pred mejo na italijanski strani je postavljena obmejna policijska postaja. Avto pustimo na parkirišču ob njej.

Dostop:

Od parkirišča sledimo markirani poti po dolini navzgor in smo prav kmalu na lepi planini

Casera Winkel. Po slabi uri hoje pa se znajdemo pod severno steno Monte Cavalla.

Vzpon:

Za vzpon se nam ponujata dve možnosti. Tisti, ki so sposobni nekaj plezarije, si lahko izberejo markirano pot Via Fausto Schiavi, ki se odcepi levo navzgor v steno. Že pri odcepu nas tabla opozori, da gre za zahtevno pot. Res je narejena tako, da so markirali plezalno smer kake druge stopnje. Varoval ni! Težave so v spodnjem koncu, kjer moramo premagati nekaj skalnih stopenj. Zgodaj poleti nam lahko nagajajo snežišča pred vstopom v steno. Višje zgoraj pot zavije levo in potem naravnost navzgor doseže rob vršne planote. Po njej se potem sprehodimo desno do širokega vrha.

Če pa nas plezarija ne mika, nadaljujemo po dolini navzgor po markirani poti v škrbino severozahodno od vrha. Do nje si moramo nekajkrat pomagati z rokami. Nad njo pa zavijemo levo gor, spet sem in tja ob pomoči rok, klinov in jeklenic do vrha. Pot ni zelo zahtevna.

Po eni ali drugi varianti je do vrha slabe tri ure. Sestopimo po isti poti. Lahko pa se vrnemo na Mokrine po avstrijski strani čez travnike, kjer so pozimi smučišča. Žal ne vem, kako je s pravili o prehanjanju meje!

CLAPSAVON, 2462 m

Med zgornjo dolino Tilmenta na južni in dolino Sauris na severni strani leži gorska skupina z najvišjim vrhom Monte Bivera, 2474 m. Sosednji vrh je Clapsavon (furlansko: clap = vrh, savon = milo, torej Vrh mila, ali pa Žajfni vrh). Skupina leži na skrajnem jugozahodnem koncu Karnijskih Alp. Na južni strani Tilmentske doline je že razgibana skupina, ki ji pravijo kar predgorje Karnijskih Alp, na zahodu pa je zelo blizu meja pokrajine Cadore in s tem pravih Dolomitov.

Clapsavon in Bivera sta obširno opisana v članku **Viktorja Vovka** v PV letnik 1962. Prvo-pristopnik nanj je bil **Valentin Stanič** leta 1826. Najbližji pristop na en ali drugi vrh je iz Saurisa oziroma še višje ležeče planine Razza. Midva sva se vzpela z juga, iz kraja Forni di Sopra. Drugi vrhovi v skupini okoli Clapsavona in Bivere so precej nižji in precej travnati. Zamikal

naju je le Crodon di Tiarfin (že ime je imenitno), ki je bil od daleč videti nedostopen.

Izhodišče:

Od meje v Ratečah do podnožja je nekaj več kot 100 kilometrov. Peljemo se skozi Pontebo na jug do Venzona, tam pa na zahod mimo Tolmezza (po slovensko Tumeč) skozi Ampezzo v Forni di Sopra, ki je zadnji kraj pred Passo di Mauria.

Dostop:

V Forniju začnemo na glavnem trgu in se po ulicah napotimo do potoka, ki s severa teče v Tilmont. Pri enem od mostov zasledimo začetek markacij poti številka 210. Sledimo ji sprva po cesti vzhodno navzgor do zadnjih hiš, nato pa po kolovozu vedno bolj proti severu v Val di Ciasara. Po dobrih dveh urah hoje smo na planini Monte Maggiore, 1729 m, zahodno pod vrhom Clapsavona. Markacijam poti 210 sledimo naprej na sever še slabo uro do sedla 2051 metrov visoko, s katerega se nam odpre razgled na sever proti grebenu Karnijskih Alp na meji z Avstrijo. Tik pod nami pa je planina Razza in dolina Sauris.

Vzpon:

Od sedla dalje je pot še naprej markirana, čeprav ni oštevilčena. Vendar pa ni zahtevna, saj niti rok ne bomo potrebovali. Na sedlu se obrnemo desno in se prek nezahtevnega zahodnega pobočja vzpenjamo proti desni. Proti vrhu se počasi usmerimo navzgor in levo, dokler ne pridemo nanj z jugozahodne strani. S sedla na vrh je eno uro hoje, skupno iz doline 4 do 5 ur.

Najbližji sosed, Monte Bivera, je le dobre pol ure oddaljen. Vmes je nekoliko neroden greben in škrbina.

Sestopimo po isti poti. Če pa smo na večdnevnem potepu ali pa imamo v dolini voznika, ki nam je pripravljen pripeljati avto okoli gore, se lahko spustimo s sedla na sever na planino Razza po markirani poti.

Vzpon ni zahteven, saj vrh nima drznih skalnih oblik, kot so pri nas običajne na teh višinah. Bogato pa nas poplača širok razgled od Triglavu do Civette.

CRIDOLA, 2580 m

Cridola pravzaprav ne spada v ta članek, saj jo prištevajo že med Dolomite, pa še južno od Tilmonta leži. Ker pa je še vedno tudi v pokrajini Carnia in ker je lepa gora, ki bi jo priporočil zagnanim gornikom, naj bo tu zraven.

Cridola je eden od najvzhodnejših vrhov Dolomitov. Dviguje se na meji med pokrajinama Carnia in Cadore južno od Passo di Mauria, malo nad Forni di Sopra. Vzdušje na poti nanjo je imenitno. Vse naokrog so divji dolomitski rogliji. Cridola jih ima več kot pet glavnih. Podobni so sosednji Monfalconi. Priporočam vzpon vsakemu, ki so mu take gore všeč.

Izhodišče:

Izhodišče je enako kot za opisani Clapsavon – kraj Forni di Sopra v dolini Tilmonta. Od njega

se peljemo še nekaj kilometrov naprej do dobro označenega odcepa ceste proti koči Giau, 1408 m. Makadam do nje je zelo slab, vendar nam mučenje jeklenega konjička po njem prihrani dobro uro hoje.

Dostop:

Od koč sledimo poti številka 346 na Forcella Scodavacca, 2043 m, široko sedlo, pravo sotesko med Cridolo in Monfalconi. Do tam ni nobenih težav. Na sedlu zavijemo desno strmo navzgor po poti 344 v ostro škrbino Tacca del Cridola, ki je že v osrčju Cridolinskih stolpov. Do tu je treba malo poplezati. Na severno stran vidimo veliko kotanjo. Od koč smo hodili tri ure.

Vzpon:

Nadaljevanje poti na zemljevidu (Tabacco) ni vrisano, v resnici pa je markirano. Zavarovano ni, čeprav je plezarija mestoma II. stopnje. S škrbine najprej prečimo desno in čez lažji skok pridemo pod nekakšen kamin. Desno ob njem zlezemo (težko) na grebenček, ki nas pripelje v grapo. Ob njej se dvignemo še nekaj deset metrov, nato pa prečimo v levo (zopno). Čez manjši skok (težko) zlezemo na vzhodno stran gore in spet prečimo v levo. Nato gremo po nekakšni grapi navzgor (najtežje mesto) in levo na vrh. Od škrbine je dobra ura, od koč skupno 4 do 5 ur.

Sestopimo do škrbine po isti smeri. Do avta se lahko vrnemo po poti vzpona. Zelo zanimiv in priporočljiv pa je sestop s Tacce v kotanjo na severu (imeniten grušč, po katerem si v nekaj minutah na dnu), potem pa mimo bivaka Aldo Vaccari, 2050 m (lepo urejen, z odejami), čez škrbino Forc. del Cridola, ki je vzhodno nad to kotanjo. Z nje pelje markirana pot številka 340 navzdol na vzhodno stran in se priključi poti med Passo di Mauria in kočo Giau. Ta sestop je daljši, a zelo lep. Od Tacce do koč so slabe tri ure.

Neža Maurer

Cvet v skalah

*Pod previsno steno rastem.
Od petih strani so mrzle
trde skale.*

*Poševno gledam
v svoje nebo,
skopo odmerjeno, ljubljeno,
edino:*

*ne more mi poslati
navpičnih žarkov
ne krepčilnega dežja.
Edino megle,
ki jih podi usodni veter,
me napajajo.
Zaplato sinjine,
zaplato sivine,
poševne žarke ugašajočega sonca,
kri umirajočega dneva –
to mi deli
moje edino, majhno,
ljubo nebo.*

RAZMIŠLJANJE O NESKONČNOSTI, PREOBRAZBAH IN RELATIVNOSTI

LJUDJE IN DOGODKI IZPOD STENE

PETER ČIŽMEK

Ura je pozna; najbrž je že minila deveta zvečer. Ležim tu na travi pred »Bureau des Guides« in razmišljam. In kombiniram verjetne, malo manj verjetne in neverjetne možnosti in dogodke, ki so se, ki se bodo, ki naj bi se in ki se ne bodo nikoli zgodili. Sicer pa moram reči, da sem še kar zadovoljen.

V Vrata me je s kombijem PD Dovje-Mojstrana pripeljal Stanko, ko je za Aljažev dom vozil sveže oprane rjuhe. Sprva sem sicer nameraval iz Mojstrane kar peš v Vrata po tisti moreči, a zame vendar tako lepi poti skozi dolino, katere zatrep se končuje pod Steno. Stanko me je dohitel nekje Pri Rosu, ustavil avto in me vprašal, če grem v Vrata z njimi, tako kot je ponavadi vzel s seboj vsakega, ki se je pod težkim nahrbtnikom peš trudil v Aljažev dom. Šel sem v kombi in zdelo se mi je kar zabavno, ko od začetka med pogovorom še nisem vedel, ali me Stanko še pozna izpred štirih let, ko sem delal v recepciji Aljaževega doma; prav čudno me je namreč pogledoval. (Stanka, predsednika Planinskega društva Dovje-Mojstrana, so Mojstrančani nekoč »krstili« za »Belega konja«; pa tega svojega vzdevka ne sliši rad; ob njem mu gredo kar lasje pokonci, čeprav je plešast. Ne vem zakaj.) Ko sem pozneje sedel pri mizi na verandi Aljaževega doma, pa me je očitno že spoznal, ker me je vprašal, kam grem jutri plezat.

Popoldan je minil, zdaj je večer. Uredil sem si prostorček pred nekdanjo karavlo, ki je sedaj urejena kot zimska soba za planince, ki so v Vratih takrat, ko je Aljažev dom zaprt. Prav pride tudi nam, ki imamo premalo denarja, da bi si plačali prenočišče v Domu. Iz zimske sobe sem prinesel blazine, si pripravil ležišče in se zavil v štiri odeje. Kar prijetno je sedaj, ko sem še nekaj malega pojedel.

Ne, ne bom še spal, misli mi ne dajo miru. Mogoče je tako tudi prav. Ne, gotovo je tako prav! Samo očala si bom še obrisal, da bom lahko bolj jasno videl, čeprav v tej »egiptovski« temi ni kaj videti. Tako!

ZAČETNI SOLO VZPON

Večer. Pišem o dnevu, ki se izteka. Zunaj vsake toliko časa zavije veter okoli smrek, med zatišji se oglašajo ščinkovec, na hodniku pa vreščijo otroci. Kmalu bodo šli spat in potem bo mir. V sobi z desetimi skupnimi ležišči ležim sam in pišem v postelji. V nogah je prijetna utrujenost. Kolena boljjo zaradi prejetih udarcev.

Oči lezejo skupaj. Saj ni nič čudnega! Prejšnjo noč sem »prespal« pod tisto ogromno jelko v Tamarju, pokrit samo s polivinilom in z vso obleko na sebi. Pravzaprav sem lahko spal le v odmorih med meditiranjem, dokler me iz

kratkega spanca ni vsakič prebudil mraz in tresoče se telo.

Vstajanje niti ni bilo mučno, prej olajšanje. Prvi planinski »fanatiki« so se že zbirali pred Domom, ko sem odšel. Dva sta šla plezat v Šite, jaz pa naprej do začetka oziroma do izteka Jalovčevega ozebnika.

Ko sem tu, pod Kotovim sedlom, lovil prve žarke vzhajajočega sonca, je za menoj prišla skupina »organiziranih« planincev. Jaz sem počival ob steni, oni pa sredi ozebnika. Neumno! Vendar jim nisem rekel ničesar, ker sem se bal, da si ne bodo pustili »soliti pameti« od takega zelenca, kakršen sem videti jaz. Čez nekaj minut se je po ozebniku privarila velika skala.

»Pazi, kamen!« je zavpil prestrašen glas in organizirana množica se je neverjetno hitro in neorganizirano raztepla v zavetja pod okoliške skale. Ko je imel kamen (rolling stone) prsto pot, so si vsi oddahnil in se spet veselo smejali. Verjetno zato, ker ni nikogar zadelo.

Ker nisem imel derez in cepina, ampak samo kratko zimsko kladivo, sem se odločil, da grem na Jalovec po severozahodnem grebenu s Kotovega sedla, kjer ni snega kot v ozebniku. Morda sem šel tudi zato, ker je severozahodni greben Jalovca našel mesto celo v plezalnem vodniku po Vzhodnih Julijskih Alpah, čeprav je tu na specialki vrisana markirana in nadelana pot. To mi je bil torej prvi »solo vzpon«. Verjetno

Počitek v naravi

Foto: Joco Žnidaršič

si takega samotnega plezanja nikoli ne bom izbral za svoj način alpinizma, ker tako nikoli ne bom prišel v doglednem času prek stene ali pa se bom pri tem ubil. Toda kdo bo pri nas na Obali, kjer je plezanje še v povojih, s seboj v steno vzel neizkušenega tečajnika, kakršen sem jaz? (Obalni Alpinistični odsek – OAO smo ustanovili šele naslednje leto; op. p.)

Pot na Jalovec s Kotovega sedla imajo verjetno namen spet nadelati, ker sem zgoraj za neko skalo našel skrite pripravljene skobe in kline. S tem, ko pravim spet, mislim na ferrato (»železna« pot) italijanskih graničarjev, ki je bila tod pred vojno.

Plezanje po tej nekdanji poti mi je šlo kar dobro, ker sem počasi začel dobivati občutek za gibanje, predvsem s strahom neobremenjeno vzpenjanje po takem svetu. Na vrhu Jalovca sem razen tiste »organizirane« skupine planincev srečal še nekega samotnega Belokranca in skupaj sva jo mahnila na Vršič.

Tam sem v Tičarjevem domu srečal znanca, alpiniste iz Nove Gorice, ki so me od nekdaj poznali, vendar nismo nič debatirali. Moj sopotnik z Jalovca mi je pustil vso hrano, ki mu je ostala. Zelo sem bil tega vesel, saj sem danes žvečil le gumo, da sem pregnal občutek lakote. Poslovala sva se: on je šel domov, jaz pa na »Poštarco« pogledat, če imajo še kaj prostora za čez noč.

Pa ni bilo nič. »Erjavčka« pa zaprta! In tako sem sedaj tu, v Krnici. S turo čez Prisank in Razor ne bo nič. Tako pa bom imel več časa, da bom šel v avtokamp »Martuljek« na obisk k Božičevim. Jutri bom vstal bolj pozno, saj imam čas. Šel bom čez Kriško steno v Vrata, nato pa domov. Z dvignjenim palcem bom moral nekoga ujeti na cesti, ker nimam več denarja za avtobus.

VEČJE IN MANJŠE NESKONČNOSTI

Ura mora biti že prek polnoči, kolikor lahko presodim po položaju Velikega voza glede na zvezdo Severnico, ki zaključuje ojesa Malega voza. Škoda, da ne morem videti Gostosevcev in se orientirati po njih, ker mi južno obzorje zakriva ogromna gmota Stene. In vendar je razporeditev zvezd, kakršno vidimo in smo posameznim skupinam celo dali imena, vidna samo s te točke v Vesolju, ki ji pravimo Zemlja. In čeprav ta naš srednje velik planet vsako leto prepotuje ogromno razdaljo okoli Sonca, se ta razporeditev skoraj ne spremeni. So metamorfoze Zemlje skozi pomlad, poletje, jesen in zimo (ki so drugačne za severno in južno poloblo), bistvo vesolja pa ostaja isto. Kako je vse relativno! »Ogromen« krog, ki ga opiše Zemlja okoli Sonca, je iz Vesolja videti kot neznamenita orbita elektrona okoli atomskega jedra. Kako je videti »manjša« neskončnost, če jo gledaš iz »večje« neskončnosti?

VODNIŠKI URAD V VRATIH

Tisto nekdanjo ferrato, ki je bila moj prvi »solo vzpon«, so pozneje resnično znova nadelali in markirali, saj smo po njej sestopali pred tremi

leti, ko smo se vračali v dolino po uspešnem vzponu čez Comicijev (severovzhodni) raz Jalovca.

Tiste mogočne jelke v Tamarju, pod katero sem takrat – tako kot danes – premeditiral skoraj vso noč, danes ni več. Od znotraj so jo razjedli zajedalci, tako da se je njen vrh začel sušiti, njihovo delo pa je dokončala žaga, ki je drevesu skrajšala muke. S tem je bilo jelki tudi konec njene neskončnosti... Ostal je samo štor, v sredini ves sprhnel, tako da se po letnicah ne da prešteti, koliko časa je njena neskončnost trajala. Ostala je v spominu, ki je razporejen po vseh mojih možganih in izhaja iz centra za vidno zaznavo, ko sem prvič videl tisto, kar JE, pa danes lahko rečem samo, da je bilo.

BILO je tudi takrat, ko sem prvič prišel v Vrata in se mi je odprl pogled v gore, ko še nisem vedel, kaj mi bo ta nov pogled na svet okoli mene nekoč pomenil. Deset let – kako dolga in – ker je vse relativno – hkrati tako kratka doba! Z otroškimi (pubertetnimi) očmi sem kot suha goba srkal vase vse, kar sem videl, vse izkušnje, za katere nisem vedel, kdaj, kje in kako jih bom lahko uporabil. Raziskoval sem. Še vedno raziskujem. In bom zmeraj raziskoval. Do neskončnosti?

Tu sem ob poti proti Steni, malo naprej od Aljaževega doma, naletel na staro stavbo, za katero sem pozneje zvedel, da je bila nekoč v njej obmejna karavla. V časih, ko je meja med kraljevino Jugoslavijo in republiko Italijo potekala še prek Luknje in Triglavске zahodne planote. V Aleksandrovih in Mussolinijevih časih.

Po svetovni vojni (seconda guerra mondiale), ko ni bilo več dvoma o resničnih »mejah«, pa so vsi tisti, predvsem alpinisti, ki so v Vrata zahajali tudi v času, ko je bil Aljažev dom zaprt, preuredili nekdanjo karavlo v zimsko sobo. Z ogljem je na lesena vrata nekdo napisal: »Bureau des Guides« – Vodniški urad, kakor je bilo takrat »moderno«. Če si hotel na Triglav, si stopil samo do tega urada...

BILO je tudi takrat, ko sem odslužil svojo dobo v armadi in se v svojem »študiju« tako zapletel, da nisem napravil ničesar, samo pravico do pokojnine po materi sem izgubil. Tisto poletje sem delal v recepciji Aljaževega doma. Sonja, Zvone, Nada, Milka, Francelj in jaz.

NEPREPlezANA PRVENSTVENA SMER

Francelj, Porca potipl smo ga klicali po njegovi priljubljeni »kletvici«, je bil prava maskota Aljaževega doma. Star, dobrodušen debeluh je bil vsako poletje v Vratih kot hišnik v Aljaževem domu. Poznal sem ga še iz svojih začetkov hoje v gore, ko mi je za na Kredarico svetoval Za Cmirom, ker je čez Prag in po Tominškovi poti v tisti pozni pomladi ležalo še preveč snega in je bil zaskrbljen zame, ki me je videl še kot nedoraslega mladeniča, skoraj otroka, samega v Vratih. V svetu Za Cmirom sicer ni nadelane poti, je pa manj skalnatega sveta, tako da je tod še pozno v pomlad ugodna smuka. Francelj pač še ni vedel, koliko sem še zelen in da še nikoli nisem hodil po brezpotjih, sam pa sem se imel za preponosnega, da bi mu to povedal.

Čez šest let, ko sem v Aljažu delal tudi jaz, sem med prostimi dnevi razmišljal o Steni in prvenstveni smeri v njej, ki bi jo posvetil Porka potiplu. Ko sva se z Daretom vzpenjala po Skalaški smeri proti Čopovemu steburu, sva opazovala gladke plati v Osrednjem steburu in si na ves glas prepevala tisto pesem »Lačnega Franza« o naši Lidiji pri vojaki, ki sva ji malce predelala besedilo: »Draga naša Porkica, že dolgo si v mislih mi; čeprav je daleč **Franček Knez**, si v naših srcih ti.« – (Franček se je odpravil z odpravo AO Impol na Čo Oju.)

Ko sem imel naslednjič prost dan, smo se v trojni navezi odpravili plezat to novo smer – porka potipl da res! Francelj nam je obljubil štefan črnega in še kaj, ko se vrnemo.

Čudovito nam je šlo. Dare je splezal naprej težke tehnične raztežaje, jaz pa sem uporabil vse znanje v prostem plezanju. Tudi Brane ni bil samo statist, ko je nase prevzel stransko, pa vendar najvažnejšo nalogo: varovanje. Dokler se nam v zgornjem delu ni ustavilo. Tiste gladke plati, ki sva si jih zadnjič ogledovala z Daretom, so bile za nas pretrd oreh. Svedrovcev nismo imeli s seboj, ker nismo hoteli z vrtnanjem načenjati skale, jaz pa si brez dobrega varovanja nisem upal »frjarit« (ta, malce čuden, a vendar tako posrečen izraz je izpeljan iz angleškega free-climbing, nemškega Freikletterei in slovenskega prosto plezanje – frajre-nje). Po nekaj padcih sem moral odnehati. Z glavo skozi zid pač ne gre, čeprav je na njej čelada!

»Porka potipl!« je rekel Francelj, ko smo se vrnili. Liter vina, ki ga je imel pripravljenega za nas, pa je vseeno odstopil, ker smo vsaj srečno prišli nazaj.

SPOMIN NA FRANCELJNA

Da, tako je bilo pred štirimi leti. »Ekipa« v Aljaževem domu se je do danes povsem spremenila. Kuharica Milka, »bog in batina« v Vratih, se je postarala in se upokojila. Pred dvema letoma, ko sem po dolgem času spet prišel v Vrata, sem tu srečal samo še Franceljna. Šaril je po drvarnici in se trudil na tnalno postaviti pokonci debelo poleno, da bi ga lahko presekal. Stopil sem k njemu.

»Zdravo Francelj, me še kaj poznaš?«
 »Počakaj malo, naj pomislim... Ti si bil tu pred štirinajstimi dnevi in si šel – nevemkamže.«
 Spet stara zgodba! Torej se me ne spominja. Tako je ponavadi začel pogovor z vsakim, ki ga je ogovoril, pa ga sam ni poznal. No, midva sva zdaj še malo nakladala o vremenu, pa o težkih kriznih časih, ko ljudje ne najdejo več poti v gore, in o podobnih vsakdanjih stvareh. Pozneje, ko sem mu pomagal nositi sveže nacepljena drva v kuhinjo, pa me je očitno že postavil na pravo mesto v svojem spominu, ker mi je rekel:

»Porka potipl! Ti si Pero, ali ne? Torej si že dokončal svojo vojaščino!«

Takrat sem moral predčasno (nasilno?) prekiniti svoje delo v Aljaževem domu, ker sem se moral s pozivom za vojaško službo v žepu javiti v najbližji kasarni. Je bilo to potrebno? Ker sem

tako »pridno« študiral, me je vojska poklicala še za tiste tri mesece, ki bi jih moral odslužiti po končanem študiju.

Smer, ki smo jo hoteli posvetiti Franceljnu, pa je naslednje leto, ko jaz nisem bil sposoben skoraj ničesar, do konca preplezala prav Frančkova ekipa. Mogoče prav zato, ker sva takrat z Daretom prepevala tisto pesmico... Kako se vse čudovito ujema s tem imenom: Lačni Franz – **Franček Knez** – Francelj Porka potipl. Posvetili so jo spominu na **Boruta Berganta-Čito**, ki se je tega leta ponesrečil na Jalung Kangu.

Franceljnovega priimka se ne spominim, kar niti ni tako važno; zame bo zmeraj ostal Porka potipl. Takrat v drvarnici sem ga videl zadnjič. Mesec dni pozneje se je doma, v kopalnici, na lepem nekaj spomnil – in že ga ni bilo več. Možganska kap. Vsak mora umreti in mogoče je tako tudi prav, kajti šele sedaj lahko vidim, koliko in kako sem ga imel rad, porka potipl!

Umril je J. Szczepanski

Marsikateri kolikor toliko razgledan alpinist in gornik ve, da je na najvišji vrh zahodne poloble, na Aconca-guo (6960 m), kot prvi pripelzal veliki švicarski gorski vodnik Matthias Zurbriggen leta 1897. Komu pe je bila sreča tako naklonjena, da je kot prvi človek stopil na dva vrhova te celine, ki sta po višini takoj za Aconca-guo, na Nevado Ojos del Salado (6900 m) in Nevado Pissis (6780 m)? Dne 20. marca letos je v Varšavi v starosti 89 let umrl Jan Alfred Szczepanski, ki se mu je kot članu druge poljske odprave v Ande leta 1937 ponudila priložnost, da je opravil prvenstvena vzpona na oba vrhova. Njegove gorniške izkušnje so tedaj segale od Visokih Tater, kjer je »potegnil« 130 novih smeri, prek Alp do Visokega Atlasa, kjer je poleti leta 1934 opravil pionirsko delo.

Novinar kulturne rubrike po poklicu je Szczepanski bistveno prispeval k popularizaciji gorniškega športa; njegove knjige o gorah in odpravah sodijo zdaj v poljsko klasiko. V začetku tridesetih let je bil tudi med ustanovitelji UIAA in nas je zapustil kot eden izmed zadnjih organizatorjev in aktivnih udeležencev ustanovnega kongresa UIAA v Chamonixu leta 1932, kjer je imel izredno odmeven referat »Ali je gornišvo šport?« – Svoja zadnja leta je preživel skoraj popolnoma v pozabi, čeprav se je neizmerno trudil, da bi se seznanjal z vsem, kar zadeva gore.

(Neue Zürcher Zeitung)

Loretan hvali Česna

V letošnji marčni številki mesečnika Die Alpen, štirijezičnega glasila Švicarske planinske zveze, je znani švicarski alpinist Claude Remy dal pregled nad najpomembnejšimi švicarskimi gorniški dosežki v lanskem letu in največjimi dosežki gornikov katerekoli narodnosti v švicarskih gorah. Ko je ocenjeval švicarske dosežke v Himalaji, je napisal:

»Nedvomno je na tem območju na prvem mestu Erhard Loretan, ki je s svojima zvestima spremljevalcema, Valizanom Jeanom Troilletom in Poljakom Wojciechom Kurtyko, med 19. septembrom in 3. oktobrom potegnil dve veličastni direktni smeri, in sicer prek južne stene Čo Oja (8201 m) in prek južne stene Siše Pangme (8013 m), pri čemer je za slednjo pot na goro in nazaj potreboval le 22 ur. Oba primera sta prav zgled za hitre vzpone v alpskem slogu.«

Potem ko avtor na kratko predstavlja Loretana, ki je star 31 let in je doslej že stal na vrhovih enajstih osemstisočakov, opisuje tudi obisk pri njem doma. Ob tej priložnosti je Loretan, kot piše Remy, dejal: »Sploh ne sodelujem v nikakršni tekmi na osemstisočakah. Poleg tega ni to, kar smo naredili mi, nič v primerjavi s podvigom Jugoslovana Toma Česna. S svojimi izrednimi solo vzponi, ki jih je opravil v kratkem času, na primer na Džanu in na Lotse, je naredil pomemben korak naprej. Zares izvrsten je!«

2500 SMERI IZ SLOVENSКИH STEN

TONE GOLNAR

Odkar so začeli ljudje hoditi v gore, so tudi bolj ali manj bogato opisovali svoje vzpone. Nekateri so ob opisovanju kakega vzpona prelihi na papir vsa svoja čustva in notranje doživljanje, drugi pa so opisovali bolj razumno. Svoje opise vzponov so objavljali v različnih tedajših revijah in časopisih. Prvi opisi gornjskih tur so se pojavili tudi v naših revijah.

Planinski vestnik je skromno opisoval vzpone že od leta 1895 naprej. Šele leta 1905 pa je začel objavljati tudi opise alpinističnih vzponov. Takrat je **dr. Švigelj** v nekaj člankih opisal Julijske in Kamniške Alpe.

Posamezniki so začeli načrtno zbirati smeri vseh plezalcev. Tako so nastali prvi arhivi. Ti so bili kasneje osnova pri pisanju plezalnih vodnikov.

O naših gorah so prve vodnike napisali in izdali tujci. Tak vodnik je izdala češka podružnica leta 1898 – »Slovanske Alpy«, »Savinske Alpy« 1900. leta in »Julijske Alpy« leta 1902. Prvi slovenski **planinski vodnik** »Savinske planine« je izdal leta 1902 **Fran Kocbek**.

Prvi samostojno izdan **alpinistični vodnik** pri nas je bil vodnik »Naš alpinizem«, ki je izšel leta 1932. Avtorja **Mirko Kajzelj** in **Herbert Drogenik** sta zbrala opise večine do tedaj preplezanih smeri v slovenskih Alpah. Razen podrobnih opisov so bile v knjigi tudi dobre skice sten z vrisanimi smermi. S to knjigo sta postavila nekakšen model kasnejšim opisovalcem.

Na naslednji vodnik je bilo potrebno čakati 22 let. Vodnik »V naših stenah« predstavlja nadaljevanje že postavljene zasnove, novost v njem pa so bile fotografije z vrisanimi smermi. Vodnik »Vzhodne Julijske Alpe«, ki je izšel 16 let kasneje, se je lotil ožjega področja. Opisoval je ogromno bero smeri na območju Julijskih Alp. S tem vodnikom se je začelo tudi obdobje neprekinjenega izdajanja plezalnih vodnikov pri nas.

Vodnik »Korošica« avtorja **Bojana Pollaka**, ki je izšel leta 1973, je bil nekaj posebnega, ker je vseboval grafične sheme posameznih smeri.

Kasnejši avtorji plezalnih vodnikov so imeli v teh štirih vodnikih dober vzorec za opisovanje smeri in pisanje novih vodnikov. Razen v vodnikih in publikacijah, ki so naštetih v našem prispelku, so naši alpinisti objavljali opise posameznih smeri ali celotnih območij tudi v Planinskem vestniku in v Alpinističnih razgledih.

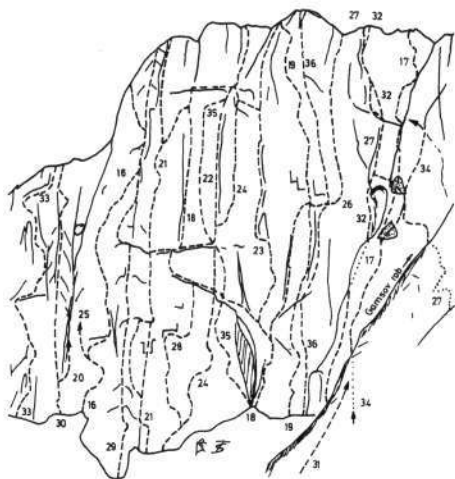
Izdajanje vodniške literature je pomembno za različna področja:

- **kultura:** plezalni vodniki so del literature in s tem del splošne kulture nekega naroda;
- **geografija:** odkrivamo že preplezane smeri na posameznih območjih; s tem spoznavamo območja, stare poti, steze, prehode;
- **zgodovina in etnologija:** spoznavamo do-

godke iz preteklosti. prebivalce območij, njihove navade in običaje;

- **šport:** preprečujemo, da bi šle stare smeri v pozabo, s celovitim pregledom vseh smeri pa tudi spodbujamo alpiniste k plezanju novih – prvenstvenih smeri;

- **varnost:** zaradi dobrih opisov ni orientacijskih težav, vodniki pa opozarjajo tudi na morebitna nevarna mesta v steni, na potrebno opremo in na možnost bivakiranja itd.

SEZNAM SMERI PO PLEZALNIH VODNIČU NAMRTEJSKA DOLINA

16. S RAZ (GILBERTI)	27. SIDINJA
17. FLOREANINI	28. VAR. BRATOV PODGORNIK
18. LEVI PIUSI	29. MEC
19. S STEBER (DEBENI PIUSI)	30. RAZ SPONIMOV
20. PIUSI-SORAVITO	31. DANBOV ROB
21. S BAZEDA (COSSOLINO)	32. VAR. SIDINJA
22. NIEGLIC-KUMER	33. PRIJATELJSKA SMER
23. MHD	34. FLAMINGO
24. LOMASTI	35. LOBELLO
25. BRON-KUMER	36. SPONIMKA A. KONKVERJA
26. LOTOB	

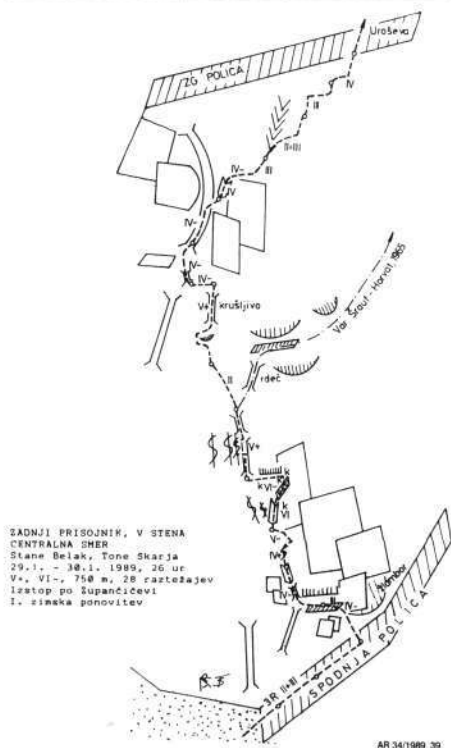
MR 29/1988 54

OBLIKOVANJE VODNIKOV

Ločimo dve temeljni oblikovni zasnovi. Po prvi razvrščamo smeri kronološko, torej v časovnem zaporedju, po drugi pa orografsko – od leve proti desni, če gledamo od vznožja v steno.

Prvi način opisuje najprej prvo preplezano smer, nato po vrsti ostale, zadnja preplezana smer pa je na zadnjem mestu. Taka zasnova omogoča sprotno dodajanje (vstavljanje, prilaganje) novih smeri in tudi pri ponatitih je delo olajšano, saj lahko obdržimo ves stari del in dodamo le opise novih smeri. Za uporabnika pa je vodnik, ki razvršča smeri na tak način, manj praktičen in pregleden. To še posebno velja za opise sten, v katerih je veliko smeri.

Drugi način je zelo preprost za neposredno uporabo, pri ponovnih izdajah pa lahko pride

do zmede, ker je neka smer v različnih izdajah vodnika različno oštevilčena. Pri ponovni – dopolnjeni izdaji je namreč potrebno celotno gradivo preštevilčiti.

Vsak alpinist, ki prepleza prvenstveno smer, naj bi poslal opis vzpona INDOK (informacijsko – dokumentacijski) službi PZS. Ta uvrsti opis v arhiv, po potrebi pa ga pošlje vsem tistim, ki se zanimajo za opise posameznih območij. Dober opis smeri v vodniku po dogovoru zajema glavo, vsebino, shemo in fotografijo stene z vrisanim potekom smeri.

Glava zajema zaporedno številko smeri v vodniku, ime smeri, težavnost, višino smeri, čas plezanja, imena prvih plezalcev z datumom vzpona, imena ponavljalcev, vir, od katerega je avtor prejel opis, posebnosti stene (krušljivost, snežišča), oprema, ki je potrebna za vzpon.

ALPINISTIČNI VODNIKI, IZDANI V SLOVENIJI

Avtor	Naslov vodnika	Leto izdaje	Št. izvodov	Je v zalogi	Založnik
1. Mirko KAJZELJ Herbert DROFENIK	Naš alpinizem	1932		ne	TK Skala
Mirko KAJZELJ Herbert DROFENIK	Naš alpinizem – ponatis	1982	3000	da	DZS
2. Mitja KILAR Rado KOČEVAR Igor LEVSTIK	V naših stenah	1954		ne	PZS
3. Tomaž BANOVEC Mitja KILAR Jože MUNDA Franci SAVENC	Vzhodne Julijske Alpe	1970	2000	ne	PZS

Vsebina zajema opise dostopa, vzpona in sestopa s časom in vsemi podrobnostmi.

Shema smeri je narisana s simboli, ki so v skladu s pravili UIAA. V vodniku mora biti posebej objavljena razlaga simbolov.

Fotografija stene z vrisano smerjo naj bo čim bolj pregledna in kontrastna in naj bo napravljena z izhodiščne točke (ne iz zraka ali izpod stene).

POTREBE PO NOVIH PUBLIKACIJAH

Na seznamu plezalnih vodnikov lahko vidimo, da je bil velik del naših Alp že opisan. Po približnih ocenah naj bi bilo pri nas do sedaj preplezanih kakih 2500 smeri, od teh pa jih je bilo le okoli 1700 javno predstavljenih v publikacijah. Razmerje med preplezanimi in opisanimi smermi pa je bilo v preteklosti drugačno. Trenutno je pri nas mogoče dobiti 11 alpinističnih vodnikov, ki opisujejo okoli 1150 smeri. Drugi vodniki so razprodani. Pri ponovnih, dopolnjenih izdajah bi imela prednost območja, ki so bolj obiskana in zanje ni opisov smeri (stari vodniki so razprodani). Taka območja so Vrata, Tamar, Osp, Repov kot in Kamniška Bela, Raduha, Jezersko in Bohinjske gore. Obdelati pa bi morali tudi območja, ki sploh še niso bila opisana, na primer Črni kal in posamezne predele v Julijskih Alpah.

Z gotovostjo lahko trdim, da je trenutno pri nas na področju izdajanja vodniške literature kriza. Odraža se po eni strani z nezainteresiranostjo za pisanje novih vodnikov, po drugi strani pa z navideznim zasičenjem tržišča s takšno literaturo. K temu je prispevalo tudi postopno upadanje števila alpinistov. Potreben bi bil skupni dogovor o nadaljnji usodi vodniške izdajateljske dejavnosti med vsemi, ki jih plezalni vodniki zanimajo – med uporabniki in pisci, svetom za založništvo PZS, turističnimi delavci, oskrbniki planinskih domov in drugimi.

Pisanje plezalnih vodnikov je zahtevno in odgovorno opravilo, ki največkrat ni primerno cenjeno in poplačano. Kljub morebitnim pomislekom pa je in bo taka dejavnost še vedno potrebna. Zapisovanje smeri je bilo vedno odraz kulture nekega alpinističnega okolja in hkrati znak spoštovanja do dejanj alpinistov preteklih generacij. Upam, da se bo ta navada ohranila še naprej.

Avtor	Naslov vodnika	Leto izdaje	Št. izvodov	Je v zalogi	Založnik
4. Ciril PRAČEK s sodelavci	Turni smuki	1972		ne	PZS
5. Bojan POLLAK	Korošica	1973	1000	ne	AO Kamnik
6. Robert GABERŠČEK Matjaž DOLENC	Ravenska Kočna	1977	1000	ne	PD Kranj
Robert GABERŠČEK Matjaž DOLENC	Ravenska Kočna – nemška izdaja		1000	da	PD Kranj
7. Tine MIHELIČ	Kogel		50	ne	samozal.
8. Tine MIHELIČ	Bele vode		100	ne	samozal.
9. Tine MIHELIČ	Glinščica – Val Rosandra	1978	100	ne	samozal.
10. Uroš ŽUPANČIČ	Gorniška pot Planica – Pokljuka	1978		ne	AO Matica Lj.
11. Tine MIHELIČ	Pala – Civetta	1979	50	ne	samozal.
12. Tine MIHELIČ	Viš	1979	100	ne	samozal.
13. Tone GOLNAR	Peči	1979	150	ne	samozal.
14. Lojze BUDKOVIČ Janko HUMAR Marko ŠURC	Bohinjske gore	1981	1000	ne	samozal.
15. Tomo ČESEN	Julijske Alpe	1982	500	ne	samozal.
16. Tomo ČESEN	Kogel	1982	300	ne	samozal.
17. Tone GOLNAR	Logarska dolina	1982	2000	da	PZS
18. Mitja LO DUCA	Stene nad Ospom	1983		ne	samozal.
19. Andrej BOŽIČ Niko NOVAK	Vršič	1984		ne	PZS
20. Tine MIHELIČ	Sela	1984	560	ne	PZS
21. Tine MIHELIČ Peter PODGORNIK Franci SAVENC	Mangartska dolina	1984		ne	PZS
22. Bor ŠTRANCAR	Osp	1984	400	ne	samozal.
23. Več avtorjev	Raduha, Peca, Uršlja gora	1984	500	ne	ZTKO Ravne
24. Edo KOZOROG	Krnska skupina	1984	600	ne	samozal.
25. Silvo BABIČ	Kogel	1984	50	ne	samozal.
26. Tone GOLNAR	Lučka Bela, Robanov kot	1984	800	da	PZS
27. Slavko SVETIČIČ Milan ČRNILOGAR	Zadnja Trenta	1984	1000	da	samozal.
28. Iztok TOMAZIN	Storžič	1985	600	ne	samozal.
29. Igor ŠKAMPERLE Edo KOZOROG	Možnica & Koritnica	1985	750	ne	samozal.

Avtor	Naslov vodnika	Leto izdaje	Št. izvodov	Je v zalogi	Založnik
30. Miro ČRNIVEC Ciril PRAČEK	Turni smuki – druga dopolnjena izdaja	1985		da	PZS
31. Silvo BABIČ	Vežica	1985	500	ne	samozal.
32. Janko HUMAR Edo KOZOROG	Na sončni strani Julijcev	1986	850	da	samozal.
33. Igor MEZGEC	Martuljek	1986	700	ne	samozal.
34. Edo KOZOROG Franci SAVENC Igor ŠKAMPERLE	Zaledeneli slapovi	1987	800	ne	samozal.
35. Tine MIHELIČ Rudi ZAMAN	Slovenske stene	1987	2500	da	CZ
36. Tone GOLNAR	Repov kot, Kamniška Bela	1987	750	ne	samozal.
37. Tine MIHELIČ	Tri Cine	1987	700	da	AR
38. Tone GOLNAR	Tulove grede	1987	500	da	samozal.
39. Tone GOLNAR	Kamniška Bistrica	1988	800	da	PZS
40. Edo KOZOROG	Skupina Paine	1988	30	ne	samozal.
41. Uroš ŽUPANČIČ Dušan VODEB	Gorniška pot Planica – Pokljuka	1989–91	500	da	PD Matica Mb.
42. Dani BEDRAČ	Kotečnik	1990		da	samozal.

DODATEK:

- Članki v Planinskem vestniku od leta 1905 naprej.
- Opisi smeri v Alpinističnih razgledih od leta 1980 naprej.
- Stanko KLINAR: Karavanke (planinski vodnik) 1971
- Več avtorjev: Tjan Šan (SZ; bilten odprave) 1986
- Edo KOZOROG: Gorništvu v porečju Tolminke (Zbornik) 1991

Seznam okrajšav:

AO – Alpinistični odsek
AR – Alpinistični razgledi
CZ – Cankarjeva založba
DZS – Državna založba Slovenije

PD – Planinsko društvo
PZS – Planinska zveza Slovenije
samozal. – samozaložba
TK Skala – Turistovski klub Skala
ZTKO – Zveza telesno-kulturnih organizacij

* * *

Čokoladno mleko pri Vodniku

Posedemo pred Vodnikovim domom po travi. Vse polno nas je. Odvezujemo nahrbtnike, nato malicamo.

Blizu se pasejo ovce. Pridejo do nas. Ena, navajena obiskovalcev in dobrot iz nahrbtnika, gre skoraj k vsakemu in marsikdo ji da kruh.

Pride do mene. Od zadaj mi nasloni glavo na rame. Ker ravno jem čokolado, ji ponudim košček. Pokimáva z glavo, kot da se mi zahvaljuje. Pa pravi nekdo v bližini:

»Dobra poteza, le zaprtje ji boš povzročil.«
Jaz pa: »Jutri bodo namolzli čokoladno mleko!«

Malo zatem v domu pri točilni mizi pritiskam žige. Kakšnih pet let stara punčka vpraša oskrbnika: »Imate čokoladno mleko?«

»Ne!«

»Ali ga boste jutri imeli?«

»Tudi jutri ne, v dolini ga boš lahko kupila v trgovini!«

Punčka pa pokaže name, rekoč: »Tale stric je pa rekel, da ga boste jutri namolzili!«

Stane Štucin

ZAKAJ V GORE Z VODNIKOM?

OGRADE ZLATOROGOVE PRAVLJICE

BORIS MLEKUŽ

Bovec z okoliškimi dolinami, ki se globoko zajedajo v Julijske Alpe, je zagotovo eno izmed naših najprimernejših izhodišč za številne resne gorske ture ali krajše planinske izlete. Domači in tuji gostje, ki v Bovcu in njegovi okolici preživljajo svoje dopustniške dni, se v zadnjih letih čedalje pogosteje odločajo, da svoje počitnice popestrijo z najrazličnejšimi športnimi in zabavnimi aktivnostmi. Gosta mreža sprehajalnih poti, ki v dolini povezuje številne naravne, zgodovinske in kulturne znamenitosti kraja in bližnjih vasi, turistom omogoča daljše in krajše sprehode.

Nekateri gostje se želijo povzpeti višje na gore nad dolinama Soče in Koritnice. Glede na dobro uhojene, zanimivo speljane in vzdrževane planinske poti za nekatere to ni prehudo zahtevna naloga. Spet drugi želijo spoznati od poti odmaknjen gorski svet, stopiti na vrh katere od zahtevnejših gorá v spremstvu vodnika.

PLAČANI GORSKI VODNIKI

Nekako pred petimi, šestimi leti me je bovški »Kompas« povabil k sodelovanju, da jim pomagam predvsem pri posredovanju informacij gostom, ki se odpravljajo v gore. No, včasih sem gosta tudi prijateljsko pospremljal na to ali ono goro, če si je to res želel – pa če sem sam imel čas. Pred šestimi leti sem se malo na prigovarjanje »kompasovcev«, malo pa po svoji presoji odločil, da svoje poznavanje gorá ponudim kot »vodniško storitev«. S podpisom pogodbe sem postal nekakšen zunanji sodelavec »Kompasa«, zadevo pa je bilo treba tudi ustrezno registrirati kot »popoldansko obrt« in pri zavarovalnici ustrezno zavarovati.

Sprva je šlo vse skupaj sila počasi. Mnogo dela, truda, obiskov, pisanja in sestankov ni dalo nikakršnih rezultatov. Velikokrat sem bil še vedno le posrednik gorniških informacij. Toda vztrajnost je počasi rojevala sadove: poti v gore z gosti so postajale vse pogostejše.

Lani je bilo povpraševanje večje, a vendarle se pozna, da, žal, vsa športna in zabavna dejavnost (na le gorništvu), ki jo Bovec gostom lahko ponudi, še ni našla prostora vsaj z vrstico ali dvema v letnih katalogih domačih in tujih potovalnih agencij, ki »prodajajo« letni in zimski počitniški čas v Bovcu. Žal se še prepogosto dogaja, da gostje šele v Bovcu odkrijejo, kakšne možnosti za aktivne počitnice tukaj pravzaprav obstajajo, medtem ko je njihova športna oprema, hribovska oprema ali čoln ostal doma. Resda si je mogoče v Bovcu tudi kaj izposoditi, a izposojeno prav gotovo ni »ta pravo«. Trdno upam, da se bo kaj spremenilo – seveda na bolje za vodnike (saj nisem edini), ki smo se stvari lotili resneje, da ne bomo vodili gostov le za en dan, da bodo agencije prodajale tudi

»gorniške počitnice« v spremstvu vodnika z nekajdnevnim bivanjem na turah v Julijskih Alpah.

Mnogi se vprašajo, čemu v gore z vodnikom, češ, saj brez vodnika v gorah prav lepo shajam. To povsem drži in še vedno bo verjetno velika večina vsaj naših obiskovalcev gorá po njih hodila in plezala brez vodnika. Toda le redki med njimi bodo komaj kdaj zapustili uhojeno stezo z markacijami, obiskali v gorah naravne in zgodovinske zanimivosti, stopili na navidez nedostopno goro, uživali v drznih enkratnih razgledih. Ob vodnikovem spremstvu ne boste deležni le vsega tega, ampak še več: športni in duhovni strani gorništvu se boste lahko povsem predali, saj bo za vse drugo poskrbel vodnik, ki na resnih visokogorskih turah nikoli ne vodi več kot dveh gostov, ki ni le vodnik, temveč gostom gore odkriva, informira, poučuje, vodnik, ki se gostom posveti v pravem pomenu besede. Pustimo sedaj »suhoparnost« o vodništvu; oglejmo si raje, kam nas vodijo poti, drobne

Vodniki po gorskem svetu

V Sloveniji že dolgo premišljujemo o gorskem vodništvu, šele zadnji čas pa se začnemo tudi glasno spraševati, ali je tudi pri nas zdaj možno takšno vodništvo, kot je v Chamonixu, okoli Grossglocknerja ali kot je bilo pri nas v klasični dobi gorništvu. Ob teh premišljevanjih je slišati, da si vodništvo lahko privoščijo le ljudje z višjim standardom, zato pa so bili vsaj doslej slovenski gorski vodniki povojnega časa v glavnem značkonosci ali v najboljšem primeru vodniki sindikalnih izletov in društvenih pohodov.

Naše gore so za čisto pravo gorsko vodništvo predvsem nekoliko prenizke, posebno ob »najprometnejših« poteh pa so izdatno opremljene z jeklenicami, markacijami in še drugimi pomagali. Zadnja desetletja je prišlo tudi v naših gorah do uravnilovke: za vse naj bodo gorske poti enako dosegljive in torej primerno opremljene – čeprav s pravnega vidika ni natančno znano, kdo se pravzaprav sme podati v goro in kdo sploh sme tako ali drugače »izkoriščati« goro: doslej je bilo znano in jasno, da je gora pač splošno družbeno premoženje. Toda če gremo v globino tega vprašanja, bi lahko razglabljali o tem, čigava lastnina je potemtakem čaj iz planik in svišča, pa kakšna gorska gručica, pa devizni dohodek od odstreljenega gamsa.

V novih razmerah in razmerjih pa bodo ljudje, ki živijo z gorami in okoli gorá, vendarle spet postali varuhi in upravitelji gor-

stezice in brezpotja iz dolin ob Soči in Koritnici, če vas v gorske višave popelje vodnik.

DROBTINICE IZ ZLATE DOBE

Kaninske žičnice so nam olajšale dostop v odmaknjen svet Kaninove skupine, kjer »tišina šepeta«. Kanin s svojim 2587 metri je najvišja točka skupine, a hkrati tudi eden od najrazglednejših vrhov v naših gorah. Rombon, ves preoran od ran I. svetovne vojne, obiskovalce nehote popelje v tiste nekdanje čase. Tudi v gozdovih Javorščka, Golobarja in Polovnika se srečamo s spomeniki iz obeh vojn, hkrati pa spoznamo »bovško« sredogorje. Na »Bovški Matterhorn« Svinjak, ki je tako v nebo kipeče pomaknjen na rob visokogorja, pa se že skorajda moramo povzpeti, saj od tam leži pod nami Bavška kotlina kot na dlani. Ljubitelji gora, ki ljubijo samotno divjino, ozaljšano s preprogami mehkih trav in gorskih cvetov, naj se napotijo v gore nad Možnico ali Bavšico, saj jim bodo zapeljiva Jerebica, ljubki Briceljki, mogočna Krnica, dremavi Bavški Grintavec ali morda ostrice Pelcev prav gotovo ponudile obilo tega in še kaj več.

Če ste ali morda še boste nekoč s Strmca, vasice, kot lastovičje gnezdo pripete v breg

llovca, zri v vrhova, ki v koncu doline Koritnice tekmujeta, kdo se bo pogнал bližje »k zvezdam«, potem ste že sklenili, da se povzpnete na ta dva tekmeča – Mangart in Jalovec. Nič ne premišljajte, kar uberite jo nanju! Pa ne naokoli, kar po dolini Koritnice pojedite, doživeli boste zadnje ostanke nomadstva pri nas. Še je nekaj Ložanov, ki gredo čez poletje z živino v Loško Koritnico, na jesen pa se vrnejo domov.

Borna dolina Lepene, skromne domačije, ki so še ostale, zaprtost z vseh strani, vse to nekam tesnobno, mračno deluje na popotnika, ko hiti čez tisti gozdni prag višje h Krnskimi jezerom. Toda nenadoma se svet odpre – najprej romantični macesni, rušje, modrina jezera, v kateri se koplje ponosni Krn, pa Šmohor, Bogatin, pastirske staje z ovčami, sončni Lemež; človek bi v radosti zavriskal na vse grlo. A raje užij ta mir in spokojnost, ki je najlepša v pozni jeseni, tik pred prvimi snegovi.

Ali je med ljubitelji »nekoristnega sveta« sploh mogoče najti koga, ki zmore oditi mimo doline Trente, ne da bi si jo vsaj zaželel bližje spoznati, zabeležiti vsaj bežen vtis doline z »devetimi lunami snega in le tremi lunami poletja«? Redki so še pravi Trentarji, ljudje »mehkih src«, redke so njih domačije; zato, prijatelji gora, nahrbtnik

skega sveta: kmetje pod gorami, ki se bodo nemara ukvarjali s kmetovanjem in poleg tega še z gorskim vodništvom in kmečkim turizmom, bodo svoje goste peljali tudi po neoznačenih smereh na gore, če bodo za to izprašani in izurjeni.

Zdaj, v prehodnih časih, vodi po gorah marsikdo: turistične agencije (ki resda nima jo veliko dela) najemajo »vodnike«, ki samo radi hodijo po gorah, nikoli pa niso obiskovali nobenega tečaja za gorske vodnike in se udeležili kakšne alpinistične odprave ali reševalne akcije v gorah, niti niso nikoli kot člani planinskih društev sodelovali v sofinanciranju in vzdrževanju planinskih poti, naprav, objektov in markacij. Turistična agencija, ki hoče razširiti ponudbo z gorskim svetom, najame »vodnika« in ga pošlje s klientom v gorski svet – verjetno za nižjo ceno, kot bi jo zaračunala z izprašanim gorskim vodnikom: enako kot v Chamonixu in pod Grossglocknerjem in v Zermattu bi morali imeti gorski vodniki tudi pri nas monopol na svoje znanje, sposobnosti in izkušnje in bi morali od svojega honorarja plačevati tudi za izobraževanje bodočih vodniških kadrov in tudi za naprave in varovanje v gorah.

Pri nas imamo sicer Komisijo za gorske vodnike pri PZS, toda če njen član vodi v gore, ta komisija in ta planinska organizacija, ki ga je vsaj deloma usposobila za to delo, nima nič od tega. Še manj kot nič ima od tistih vodnikov, ki niso njeni člani. In še več: kako bi se »izšlo«, če bi se takemu priučenemu gorskemu vodniku in njegovemu klientu v naših gorah kaj zgodilo in če

bi morala posredovati Gorska reševalna služba? Kdo bi bil za to odgovoren, če bi se ugotovilo, da ne gre za (več ali manj) objektivni vzrok nesreče?

Zdaj se pri nas poklicno ukvarjajo z gorskim vodništvom le gorski lovci v Kamniških in Julijskih Alpah. Skrbijo za vodenje, za varnost, popolnoma odgovorni so za svojega klienta, vódijo po nadelanih poteh in po brezpotjih. Stroškovnik za gosta je zelo natančen, v njem pa je točno določeno, koliko je splošna tarifa, koliko stane vstop na goro in v lovski revir, koliko stane bivanje, potnina, prehrana tako za klienta kot za vodnika, turistična taksa, koliko stane fotografiranje gorske favne. Kljub dokaj visokim cenam pa je klientov dovolj: ta »segment« obiskovalcev gorá od nekdaj ve, da mora gori (in gozdu) povrniti (v denarju), kar ji (mu) vzame.

Turistične organizacije (vsaj nekatere) bi sicer nemara želele prave gorske vodnike, vendar bi bila njihova cena takšna, da bi lahko iz tega denarja poplačale tako kvalificirano storitev kot še marsikaj drugega, kar je pripeljalo do te kvalitete. Takšno ceno pa je malokdo pripravljen plačati: skoraj vsakdo je bil navajen, da je v gorah vse socializirano, od reševanja do pridobivanja znanja, in da torej mora biti zastoni.

Razen v lovstvu je pri nas zadnja desetletja veljalo načelo, da je v dolinah pač vse drago, v gorah pa je vse bistveno ceneje ali celo zastoni. Toda goram je treba vračati, kar vzamemo iz njih. In ljudem okoli gorá tudi.

Franck Ekar

na ramo, popotno palico v roke in pojdemo v Trento, med Trentarje in vrhove nad dolino, saj eno brez drugega ne gre, tako tesna je ta vez Trentarja in gore! Spoznajmo Zlatorogovo pravljico, ograde »gore gora« Triglava, mogočnost

Kanjavca, zasanjanost Lepega Špiča, igrivost Srebrnjaka. Stopimo na Razor ali Jalovec, morda Prisojnik ali še kam drugam! Odšli bomo zadovoljni z morda eno od zadnjih drobtinic Trente iz njene »zlate dobe«.

PRVIČ NA JAVORNIK

ODPRAVA PO SOSEDNIH ŠIRJAVAH

RAFKO TERPIN

Kdove katerega leta po petdesetem je bilo. Enkrat pač. Koča na Javorniku je bila še v bolj surovem stanju. V naši šestčlanski družini se je najmlajša toliko potegnila iz plenice, da jo je starejša sestra lahko povarvala tudi malo dlje. Midva z bratom sva bila kratkohalačnika; dolge hlače smo menda nosili le v snegu. Optan sva imela nekakšen pas, modro bi se le težko reklo, na katerega sva pripenjala dolge rjave nogavice. Škrpeti za v grič (a tudi drugi) so bili žirovski. Imeli so gladke podplate. Nove čevlje smo nesli najprej k čevljarju, da nam je na podplate spredaj in zadaj nabil plehce. Kupovali smo dovolj velike: »Da bodo za več let!« Del poti je bilo treba narediti že kar v čevljih.

PRVA POSTAJA: PRI KOŠEVNIKU

Sobota je bila napeta: za naju z bratom so se stvari premikale odločno prepočasi.

Preskočil bom vse onegaste priprave, s katerimi imajo mame opravka. Gremo na pot, pod gore!

Pri Ta debeli skali smo se zaguncali po visokem mostu. Sproti sva ribam vrgla nekaj krušnih mrv. Prav malo je manjkalo, da se ne bi iz kruha norca delala. Skozi Mejco smo se potegnili na Rake in po hladu mimo Studenčka do Podroteje. Tam sva jo udrila čez reko: kdo bo prej!

Z belške ceste smo takoj stopili na prvo bližnjico. Ključce, staro, strašno kačasto tovarno pot proti Vipavi, kasneje vozno cesto, sem dolga leta poznal le po njenih bližnjicah. Kot kurja čreva se vežejo ena k drugi. Mimo dražljivih bunkerjev (»Glej pod nogo, tod so radi modrasii!«) se pride v prvo rajdo nad Podrotejo, od tam v drugo, pa v tretjo, četrto... Bližnjice so bile karseda nagle in pokončne. K nekaterim stopnicam bi moral lestev pristaviti. Hudo je bilo, a hitro.

Vrh Ključ nama je prvič zakrullilo v želodcu. No, pa dajmo, se je sprijaznila mama. Oče je pokimal. Kruh je šel za med. Vodo smo lokali v kravjih požirkih. Ni je bilo nevredne stvari ne v maminem cekarju, ne v očetovem nahrbtniku.

Cesta nam je noge koj uhodila. Dobro smo tolkli s škrpeti po njej. Pod razpetim Bogom smo se pokrižali. Nekaj višje se je v levo odločila Francoska cesta. Kam neki? A ne gre z nami? Mi pa kar gor pod Pevc! V zanemarjeni senožeti sredi visokega gozda, imenovani »Na Roteji«, nas je vznemirilo zaraščeno ogrodje podrte kmečke hiše. Tik nad cesto. Z bratom sva zbrano gledala v jablane: kako zlahka bi bilo v

tej samoti oklestiti revne peške (jabolka)! Kmalu nad Rotejo se je cesta prevrgla navzdol v blag klanec. Z zadnje bližnjice pred gostilno v Koševniku smo stopili čez mah proti bližnjemu breznu brez dna. Mama naju je do belega tiščala za roki, da ne bi zlezla preblizu »žekna«. Tja notri so med vojno ljudi metali! Strašno! Toda grozovitost tedaj ni sedla do dna najinih dušic. Od daleč sva vrgla kamen, vsak svojega, potem smo utihnili. Z vsakim bolj oddaljenim tink-tenk je rasla moja groza. Saj gre do pekla!

V gostilni, kamor so Idrjčani peš že pred vojno prav radi zahajali, so nas glasno sprejeli. Ta velikim se je odvezal jezik; posebno birtna je imela dosti pribranega. Ata je igraje ožulil dva dička, midva pa sva se šla loviti okrog kostanja.

Koševnik za kostanjem se mi je videl neznan-sko poravnano, popeglano (a sem žnidarjev ali nisem!). Kje je tu kakšen resen breg? Nobene-ga visokega, daljnega, nedosegljivega Javornika ni videti! Saj gremo vendar morje gledat!

No, v očeta se je zalezala dobra volja; zlahka me je potolažil: če bova pridna, bova videla morje tudi brez slavnega Bernikovega daljnogleda. In še škornjev ne bo treba.

POVSOD SAMA REVŠČINA

S ceste smo zavili v desno. Dvignili smo se čez skromen grič, ki pa vseeno ni bil bogu ukraden čas. Kukavic je imel za celo morje. Z mambo bi se rada sklonila k vsaki posebej. Za kucijem se nam je odkrila prelepa dolina. Čez ponekod močviren travnik (»Glej, da ne zaliješ!«), polepšan z muncem, se je po ilovnatem grabnu točil prijeten potok, primeren za preskakovanje. V njem bi človek ves dan sledil pisancem in paglavcem. Kačji pastirji so brneli, lastovke so švigale. Pusti bregovi niso premgli kaj dosti trave, a rož jim ni manjkalo. Zaspančki, da, zaspančkov se spomnim.

S konca doline smo zasopihali v klanec. Nad lesenimi svislmi se je prvič ponudil nekakšen razgled nad Koševnikom – in še tja proti Predgrizem je seglo oko. Izpod gladkih bukev lepe gobove meje smo spet trčili na cesto proti Črnemu vrhu. Znašli smo se vrh belega klanca.

»Nu, viš, kako nas ima Bog rad!« se je odsopla mama. Od tu naprej smo le škrpete premikali: proti Trebčam je šlo samo.

Za naju, smrkava mulca, je bilo vse novo. Neverjetno je bilo že to, da se v teh krajih kmetuje kar po ravnem. Oče je rad pokukal v kakšen hlev. Vprej in vovoz na cesti sva bila

vajena iz gasarske soseske. Čutila sva drugačno govorico. Z mimoidočimi smo se pozdravljali. To je gola manira, je pribijal ata. V mrzlih vojaških stavbah ob robu prostranega dvorišča so živele cele družine. Povsod sama revščina, je kimala mama. Gotovo je tudi nas štiri štel zraven.

Pred vasjo smo si ogledali pokopališče. Po grobovih spoznaš še žive, se je v naši družini rado mislilo.

Zavili smo med hiše. Kakšna podrtija, mi je padlo v oči. Zidovi so bili vsi pošpikani, ranjeni, luknjasti. Strehe so se zdele le na silo poveznjene. Zvonik je nenavadno strašil s svojo glavo. Sledovi ognja so črneli izpod napuščev. Slepa okna. Ruševina, kupi kamenja, peska. Zane-marjen kraj.

Tedaj, tiste imenitne sobote, nama oče zanesljivo ni tvezil o belih in rdečih. Kaj neki bi midva pobalina razumela o prvem septembru 1944, o bitki med Slovenci, o hudem, ki so si ga zadajali. Kasneje, v gimnaziji, me je zmeraj zbolelo, ko sem slišal, kako Črnovršci že ne zaslužijo, da bi se kdo brigal zanje. Tedaj so bile v meni že zasidrane podobe s prve poti na Javornik. Dvom in občutek grešnosti sta se zblížala.

DRUGA POSTAJA: PRI PAGONU

Naša svetla pot se je ustavila pri Pagonu. Ogromna, veličastna hiša (še danes je taka) je premogla zelo znano gostilno. Mimo nje se v

tistih prašnih časih ni moglo. Tudi naš oče je božji roki zlahka popustil.

V prostranem prostoru z velikim pultom je bilo zadimljeno kot »v numari po miniranju«. Neznani možakarji so na široko sedeli. Otrjali so prav debele in glasne. K sreči so se vrata večkrat odprla in je lahko kaj ven smuknilo. Gulili so vsak svojo debelo glaževino. Zamaščne klobuke so čez pleše ali zlepljene lase drsali naprej in nazaj, kakor je pogovor veval. Oče je tudi tu staknil znanca. Prisedli smo. Z bratom sva poživala vsak svoj kelih sladkega malinovca – pa šla na zrak.

V tisti Pagonovi oštariji je dan skoraj konec vzel. Družba se je večkrat odločila za še. Preprosto. Midva sva medtem vso sosesko obrnila, vse pretaknila in prefirbcala. Še pri balinarjih sva se nasedela.

Nazadnje ga je mati le prepričala, da jo je vzdignil z zlatega Pagonovega stola. Ne vem več dobro, morda se motim, morda se mi le zdi, da je v vratih zavriskal. Kdo ve! Pustimo to. Odcamarili smo v neznanu. Kljuge nad vasjo so sekale pripravne bližnjice, a prvič je bilo treba celo te poiskati. Vrgla sva se na delo, spočita mlada kozla. Kar sama sva marsikaj postorila. Kakšna pustolovščina za tista pohlevna leta! Ata jo je nekam nerodno klamal. Ipavček mu je stopil na klekeljne. Bo že bolje, je dala vedeti mama. Res ga je kmalu dal klanc v plajbo, kot se krasno reče. Zažrlji smo se na Šajсно Ravan.

Pet novih slovenskih gorskih vodnikov

Zaključili smo še en krog izpitov za gorske vodnike (GV) pri PZS: v začetku junija je še zadnji kandidat opravil še zadnji izpit. Ta krog izpitov je bil krajši od prejšnjega, k temu pa so največ prispevali kandidati sami z resnim pristopom. Smo pa morali tudi tokrat prijavni postopek ponavljati zaradi nepopolnih in netočnih podatkov kandidatov, kar je izpite zavleklo za nekaj mesecev.

Za kandidate smo pred izpiti organizirali seminarje o organiziranosti naše planinske organizacije, o vodenju, vremenoslovlju, psihologiji vodenja ter organizaciji in izvedbi izleta, vzpona itd. Posebne učne literature za GV nimamo. Poseben Pregled tem za GV je bil kandidatom vodilo za izbiro obsežne planinske literature, iz katere so se naučili teoretičnih znanj. Praktična znanja kandidatov so bila pogojena z njegovo planinsko in alpinistično aktivnostjo.

Osebnostne lastnosti so eden od pomembnih kriterijev za GV. Teoretična znanja so kandidati dokazovali s seminarsko nalogo in na izpiti v Ljubljani. Pri praktičnih izpiti, ki smo jih imeli na terenu, pa je bil poudarek predvsem na naslednjih temah: tehnika vodenja, tehnika samoreševanja, tehnika reševanja z tipiziranimi in improviziranimi sredstvi, tehnika vzpenjanja in spuščanja,

turnosmučarska tehnika, reševanje v snegu itd. V izpitnih komisijah in pri izvedbi izpitov so sodelovali gorski vodniki in strokovnjaki za posamezne teme **Stanko Klinar, dr. Franc Bernot, dr. Evgen Vavken, Peter Markič, Jure Senegačnik, Zvonko Korenčan, Tone Sazonov, Bojan Pollak in Roman Robas.**

Po pravilniku o GV pri PZS in sklepih Zbora GV in Podkomisije za GV pri PZS so kandidati, ki so opravili izpit za GV, postali pripravniki za GV. Ta pripravniška doba traja dve leti; v tem času kandidat vodi natančno in kronološko evidenco vseh svojih vodniških in drugih planinskih akcij, njegovo matično društvo pa to spremlja. Primerna aktivnost je pogoj, da po dveh letih kandidat dobi naziv GV, ki pa je pogojen tudi z 10-letno aktivnostjo v alpinističnem odseku (registriran alpinist). Pri vsakoletni registraciji GV to upoštevamo.

Pripravnik za GV dobi izkaznico GV; po dveh letih, ko in če opravi pripravništvo, pa dobi tudi znak GV pri PZS.

Letošnje majske in junijske izpite za GV pri PZS so opravili **Dušan Polajnar, PD Dovje-Mojstrana, Franci Markič, PD Kranj, Bojan Pograjc, PD Železničar, Ljubljana, Rado Nadvešnik, PD Kamnik, in Janez Triler, PD Kranj.**

Čestitam in veliko lepih in srečnih vodniških vzponov!

Načelnik Podkomisije za GV pri PZS Roman Robas

Na odprtem smo bili vsi zasopli. Ob kapeli pod gozdom smo prvič začutili planino. Čeden zrak (»Le globoko dihaj!«) in mir (»A ga slišiš?«) sta buntila v nas. Furlan in Pehar sta molčala. Sonce se je že kdaj skrilo. Bližnji mrak nas je stisnil za vrat, posebno naju – pregnana žnidarjeva mulca.

Pobarali smo za pot in jo hitro potegnili dalje. Košenine nad hišama (pravijo jim »Na ravni«) so nas prve zapeljale: Smo že zavili k Snežni karju in kajpak v Kanji Dol. Ugotovili smo zmoto in se vrnili. Mrak se je zgotovil. V bližnji meji bi sama umrla od strahu, tako pa smo se družno spotikali. Čez pašnike »Na visokem« je nekako šlo; na odprtem se celo ponoči za silo sveti. V Rejčovo skrito rupo – hiša je tedaj še stala – smo padli kot v najbolj črno brezno. Bukovje je z vseh strani stresalo sence nad naše glave. Hiša je spala.

»Vprašati bo treba. Če so krščanski, nam bodo pomagali«.

LUČ V PLANINSKI KOČI

Potrkali smo na dveri: enkrat, dvakrat, močnejše. Nič! Nobenega glasu. Samo črn molk. Grozljiv mir – in mi izgubljeni v njem.

»Gotovo se bojijo,« je vedela mama. Oni v hiši se bojijo nas, ki smo zunaj? Huda je ta. Trenutek ni bil primeren, da bi mi, otroku, razlagala, česa in koga se ljudje lahko bojijo v teh samotah – nekaj let po vojni. Sem pa kasneje o strahu dosti razmišljal.

Nič ni pomagalo: sami smo se morali izvleči. Zabredli smo v črn travnik. (Na njem, se mi je zdelo še mnogokrat, ob vsakem času cvete podlessek.) Pod prvimi bukvami smo ukresali nekaj vžigalic. Odleglo je, ko smo jo rdeče-belo

staknili na deblu. Nad Strašnikom (danes vem, da obupno blizu) sva z bratom herojsko rešila planinsko čast. Od tam je šlo lažje. Tesnoba je popustila. Nekoliko. Stopili smo iz gozda na voznik, ki je sam od sebe vabil: Kar z mano. Tja do kala za Polharjem se ni zapletalo. Izpred mlake, ki je danes izsušena, je vodilo več poti. Na žalost se nismo držali pravila, da je srednja pot najboljša in smo rinili navkreber ob robu pašnika. Bilo je precej nesrečno. Vozniku pa ravnem smo zamerili, da nima v sebi več planinske žilice. A srednja pot je bila naravnost odlična. Spravila nas je iz meje na plano, od koder smo zlahka začutili Medvedovo domačijo in koj zatem še luč v planinski koči. He! To je bilo zmagoslavje!

Toda čakajte, ni še vse!

Vrata so bila karseda trdno zaklenjena. Na naše trkanje so znotraj vsi glasovi utihnili. Kako? A je to tista hiša, koča, v kateri so planinci zaželeni? Smo prav prišli, mi je zavrtalo v zgreto melono.

Oče je pobutal po vratih: »A bomo kar v režancu čez noč?«

Čez čas smo zaslišali:

»Kdo pa je?«

Po očetovi predstavitvi je vendarle škrtnil ključ: »A, ti si, Pulde. Smo mislili, da se kakšni rokomavhi klatijo okrog hiše!«

In so nas spustili noter. Sladko je zadišalo po znoju pa po ipavčku pa po tobaku.

Ko naju je v koritu zmanjkalo, nisva imela s spanjem nobenih težav več.

Javornik se nama je predstavil naslednje dopoldne. Na nedeljo. Imela sva budnico, oči sva zmočila pri koritu v gozdu. Na vrh smo bezljali morje gledat. In Bernika smo tudi nežno opravliali.

GREBEN NAD KORITNICO, GREBEN LOŠKE STENE

DOLGA VERIGA SAMOTNIH VRHOV

MARJAN BRADEŠKO

Ko človek enkrat prehodi vse grebene in vrhove Loške stene, mu ta postane pójem za strmino, nevarnost, razglednost in samotno.

Nekega poznomajskega večera smo v dežju pritekli na planino Balo in v podrtiji našli udoben prostor za spanje. Pred nami sta bila dneva naporne hoje visoko gori po grebenih in zato se je bilo potrebno dobro pripraviti. Tudi zajtrkovali smo, kot se spodobi. Pri lovski koči, kjer je voda, smo si skuhalii še čaja, ga precedili kar skozi zobe in popljuvali naokoli ostanke hibiskusa in mete.

Jutro je bilo po nočnem dežju jasno, vremenska napoved pa je govorila drugače, zato smo jo urno ubrali navzgor. Na sedlu Čez Brežice se začenja lepo, samotno in divje prečenje grebenov, ki se končajo tam nekje daleč, visoko nad Klužami. Konec maja smo za turo izbrali zato, ker v Loški steni ni vode prav nikjer, v dveh dneh pa jo človek seveda potrebuje. V tem

času pa še marsikje ležijo ostanke snega, ki se ga dá lepo stopiti na kuhaniku.

Tudi na sedlu je bilo še nekaj snega, zato smo okrog značilnih temnih skladov morali prav previdno prečiti v pobočja prvega vrha s severa v Loški steni, Plešivca. V strmem, sončnem pobočju so rože že na veliko cvetele in ko smo sopli v breg, smo vdihavali ves dehteči opoj. Cvetje je trepetalo v rahli sapi, ki je vela prek grebenov in nas prijetno hladila.

VRHOVI SE POGANJAJO IZ GREBENA

Plešivec je velika travnata pleša, mehka kot preproga, kjer bi človek lahko ležal ure in ure in zrl v divje zidove Jalovca, Ozebnikov in Pelcevo na eni strani in prek globoke Koritnice, dremajoče v senci jutra, tja prek Jerebice proti Zahodnim Julijcem. Tu smo ponovili zajtrk, saj je tod res naporno vlačiti težak nahrbtnik. Travnata pobočja so postavljena tako pokonci, da bi bil zdrs vedno usoden; odletel bi kot izstrelek, zato je potrebna res skrajna previdnost. Ravno

toliko skal je med travami, da se dá kam tudi prijeti. Če ni drugega, so zasilna opora tudi šopi močne trave, pa tudi cepin ne škodi.

Še en pogled smo namenili Mangartu, ki kraljuje na severu, zatem pa obrnili proti jugu, kjer so v dolgo verigo nanizani težko dostopni in zato toliko samotnejši vrhovi. Bavh, ki je naslednji na vrsti, je od Plešivca oddaljen kakšno krepko minuto več, kot piše v vodniku. Morda je tisti, ki je pot opisoval, računal zračno razdaljo. Tukaj še ni nič težkega – tudi z grebena se dá še zaviti navzdol v krnico Lanževico in končati turo, če bi prišlo do težav. Vrh Goleževice je tudi le štrleči izrastek v grebenu, ki na naši desni pada globoko v prepadnih stenah v Koritnico. Potem se pa začne zares. Bedinji vrh se pošteno požene iz grebena. Jure je nekdo na eni od svojih 'norih' tur izbral prehod, ki nam tokrat ni bil všeč. Zavili smo raje desno, na ramo na koritniški strani, od tam pa smo po skrotju zlezli naravnost na vrh. Malo je bilo še vlažno od ravnokar skopnelega snega, ravno toliko, da je bilo zopno. Je pa zato toliko bolj prišlo alpskim zvončkom, ki jih je bilo vsepovsod polno.

Z vrha se pogled že odpira naprej, proti Morežu, ki naj bi bil najteže dostopen v vsem grebenu. Naokoli so se medtem že začele obešati prve meglice, ki naj bi popoldne prinesle nevihte. Brž smo nadaljevali – levo v pobočju, nato desno na greben in po neugodnem svetu v škrbino pred neimenovanim vrhom. Vzpon nanj je po ostrem robu rahlo težaven. Z vrha smo se malo spustili, šli po lepi travni polici v desno in zložno po robu stene na najširšo škrbino v grebenu – Konjsko škrbino. Vreme se je še malo skisalo, oblačno je postalo in malo hladneje. Prišel je tudi čas kosila. Prav hitro se je stopil sneg na kahalniku in kmalu smo zajemali odlične raviole.

NEVIHTNA NOČ POD PREVISOM

Čakal nas je le še en vzpon za tisti dan: odločili smo se poskusiti še na Morež. Nahrbtnike smo pustili kar na škrbini in se po snežni vesini odpravili levo v iztek žlebu, ki pride prav izpod vrha Moreža. Tu smo zavili desno in čez manjši skok na trave, kjer je bilo ponekod še vse mokro od talečih se snežnih krp. Vzpenjali smo se levo po travah navzgor, v smeri vzhodnega grebena. Pogled navzdol, kjer se globoko spodaj vleče ravnica Lepoče tja do Stadorja, ni prijeten. Ob vzpenjanju, ko gledaš le navzgor, v res izredno strmino, še nekako gre. Še krajši skalni odstavki – in razgledovali smo se z vrha; toda zaradi oblakov, ki jih je bilo čedalje več, se je bolj slabo videlo.

Kar kmalu smo obrnili, saj nas je težji del – spust – šele čakal. Sploh je na takih turah z vrhom tako, da človek ne more biti prav sproščen, ko pa ve, da po težavah ni niti na pol poti. Izredna previdnost je bila potrebna, da smo varno prilezli nazaj do nahrbtnikov. Takrat pa je ravno začelo pršeti. Če bi začelo pol ure prej, ko smo bili v najhujših strminah, bi že tako gladke trave postale prava drsalnica. Spustili smo se pod škrbino, do razmetanega sveta, kjer naj bi pod stenami šli vse do pod

Briceljka, tam pa nekako prespali. Pa ni bilo nič. Pošteno se je ulilo in kot naročeno se je pojavil zasnežen dolec, nad katerega visi rahlo previsna stena, ki daje zasilno streho. Na celi dvodnevni turi smo potem le še na enem mestu našli primerno streho – torej smo imeli tu res srečo. To mesto je postalo naša jedilnica in spalnica, kajti dež ni ponehal, pa tudi v večer se je že nagibalo. V sneg smo si skopali nekakšna sedišča, na skale navesili pribor, našli mesto za »štedilnik« in kuhali, jedli, pili in upali na boljše vreme. Na začetku je sicer kazalo, da bo ture konec, ko bi ob menjavi bombice skoraj prišli obnjo, pa se je vse srečno izteklo.

Proti večeru se je nebo malo očistilo in začeli smo iskati kakšna primernejša mesta za spanje. Na ravnici nad steno si je vsak našel »udobno« posteljo. Toda komaj smo zlezli v vse mogoče vreče, se je v Jalovcu divje stemnilo, nebo se je spet pooblačilo in med treski v stenah Jalovca in Ozebnikov je že prihajala deževna zavesa proti nam. S strahom smo jo udri nazaj pod previs. Pred strelami ni bilo zaradi vlage varno pravzaprav nikjer. Grmenje se je sicer kmalu umirilo, dež pa ni ponehal. Ni nam preostalo drugega, kot da smo v snežno strmino skopali vsak svojo poličko za spanje. V temi ob bateriji to ne gre prav lahko, pa smo na koncu vseeno zaspali na armafleksih, posutih s snegom in zaviti v tople 'žaklje'. Včasih me je ponoči malo zazeblo, malo sem tudi zlezal »iz centra«, zjutraj pa z veseljem pogledal v jasno nebo.

Jure in Dario, ki sta se spravila na nekoliko višje položaje za mano, sta ponoči skrivnostno izgini-la. Kmalu sem našel dve speči gmoti na prvotno predvidenih mestih za spanje. Ko je namreč ponoči nehala deževati, sta vlažno in neudobno ležišče zamenjala za udobnejše.

UŽIVALI SMO SREČNE URE

Po zajtrku nas je čakal še težji del Loške stene kot prejšnji dan. Po dolcu rahlo navzdol in pod stenami Moreža smo tisto jutro začeli pot. Kmalu je izza »vogala« pokukal Bricelj, najvišji vrh celotnega grebena. Vzpon smo začeli po snegu nekako v sredini, potem pa prešli v malo bolj trdne trave, kot smo jih bili vajeni dotlej. Proti vrhu smo se vzpeli na desni greben, ker je bilo drugje še preveč snega; le nekaj prehodov čez jezike snega je bilo potrebno. Tik pod vrhom je bilo nekaj več težav. Na koritniški strani smo morali prečiti strmo snežišče nad prepadnimi stenami; po precej trdem snegu nam je prehod izbral Jure. Še ko smo se vračali domov skozi Log pod Mangartom, smo se ozirali v to divje izpostavljeno mesto več kot poldrugi tisoč metrov nad dolino.

Sredi izredne samote smo v čudovitem dopoldnevu na vrhu Briceljka uživali popoln mir. Sonce je razlilo svojo luč tudi prek grebenov, čisto na dno Koritnice, na svetlo zelene, bujne travnike, posute z rumenimi očesci regrata. Med mir tu zgoraj so priplavali čudoviti zvoki – zvon v cerkvi v Logu je klical k nedeljski maši in pel hvalnico veličastnemu obzidju nad dolino

in vsemu božjemu svetu tod okoli. Uživali smo svoje srečne ure.

Ture pa na Briceljku še sploh ni konec. Še štirje vrhovi so, preden se odpre pogled v Bovško kotlino. Z vrha smo pogledali še na drugo stran, v dno Bavšice, kjer je na pesku ždela modra pika – naš avto. Globoko, globoko spodaj. V Pihavcu, na drugi strani Bale, je neutrudno že tretji dan pela kukavica, brez katere bi kar nekaj manjkalo na naši turi.

Z Briceljka prek Vrha Rup je čudovit sprehod, eden od najlepših delov na celi turi: na desni Koritnica kot iz letala, na levi razdrapana travnata pobočja nad planino Balo. V Oltarjih pa se greben spet vzpne kvišku. Pod pragom, ki smo ga morali preplezati, je ležalo strmo snežišče. Precej težavno smo se prekopali prek tiste zaplate in navzgor po kaminu, malo levo in desno. Izstopili smo na travnato sleme le nekaj korakov od vrha. Spust čez preplezani prag bi bil za popotnika v nasprotni smeri težji in sploh bi bila tura v nasprotni smeri težavnejša.

PLEZANJE PO STRMIH TRAVAH

Vrh Krnice, zadnji vrh v grebenu, ki je iz Bovca videti kot velikanska gmota na koncu kotline, je zdaj že zelo blizu. Vendar je vmes še najtežji del na celotni turi – Oblica. Po skrotastem, precej težavnem robu smo se spustili v škrbino pred njo. Tam pa se je ustavilo. Lahkega »obvoza« namreč ni. Z Dariom sva se nekoliko spustila levo po grapi, od koder sva zavila desno v strahovito strme trave. Jure se je odločil preplezati skalne stolpe kar po grebenu, vendar ni imel nič manj težav kot midva, saj se je moral kar krepko prijeti. Med drugim je podrl ogromno skalo, ki je blizu naju divje oddrvela navzdol v Rupe. Z rokami sva grabila za šope trave in iskala mest, kjer bi človek vsaj za silo varno stal. Pa jih je bore malo. Drugi žleb, ki vodi proti vrhu, se mi je zdel rešitev, zato sem zavil vanj – pa tudi žleb ni bil nič boljši. Malo vlažne zemlje, slaba trava in sem in tja kakšna razrahljana skala. Malo pod vrhom se žleb razcepi in nadaljevati se dá čez krajše skoke. Pogled navzdol me je odvrnil od vsakršne misli po povratku in od same groze, da bi še lazil po teh strminah, sem zbral toliko moči, da sem se ob pomoči trav potegnil čez in zlezal na sleme, kjer sem si pošteno oddahnil.

Jure je bil že na vrhu, ko je nekaj sopihajočega v Darijevi podobi prilezlo globoko spodaj okrog roba. Dario se je odločil prečiti po travah povsem v levo, kjer se je potem po nekoliko »ravnejšem« svetu povzpel do mene. Težave, ki jih je imel, je opisala edina beseda, ki jo je izustil – rekel je: »Matr!« Jure, ki je enkrat že tekel tod čez, je bil na vrhu deležen kritike, saj težav na tem mestu sploh ni omenjal. Ali jih ni opazil, ko je tako brzel, ali pa naju ni hotel strašiti.

Po izpostavljenem robu smo se spustili z vrha čez edini možni prehod, zatem pa v prav tako izpostavljeni hoji po tokrat skalnem grebenu vodoravno odšli do že tolikanj čakanelega Vrha Krnice. Tukaj pa je zares konec veličastnega

grebena, verjetno najlepšega v Julijcih. Čeprav je do doline še dolg spust, smo čutili veliko zadovoljstvo, kajti za nami so ostali prav vsi vrhovi prekrasnega grebena Loške stene. Razgled je, kot že na celem grebenu, obsežen. Na drugi strani, nad tesnijo Koritnice pri Klužah, stoji gmota Rombona, lep pa je pogled tudi v Možnico in kamnito obzidje Jerebice.

Navzdol se z vrha ponujajo zapeljiva pobočja Velike Krnice, ki so Jureta pred leti spravila v zelo zoprno položaj – globoko spodaj se namreč končajo v neprelovljivih skokih. Moral je bivakirati in šele naslednji dan poiskati prehod nazaj čez vrh v Malo Krnico. Nam je bilo seveda zdaj lahko – še naprej je treba po grebenu proti vzhodu v smeri Kobile, ko pa se greben povese, se odprejo prostrana pobočja Male Krnice, globoko spodaj Bavšica in v čadu poznopomladanskega opoldneva tudi Bovška kotlina. Trave, ki vodijo v ozek kamnit žleb, so bile še vlažne, pa vendar mnogo manj strme, kot smo jih bili vajeni s Plešivca sem. V žlebu je treba še malo poplezati, pojavi pa se tudi nekaj zablodelih markacij.

Medtem smo postali spet lačni. Kraj je za taka opravila primeren – gruščnata krnica, ki se pahljačasto odpira navzdol. Zavetno in sončno je bilo, sneg je tudi še ležal za skalami in zato smo kar začeli s kuho in pospravljanjem vsega, kar je še ostalo v nahrbtnikih. V stenah nad nami so cveteli rumeni jegličiči, nad stenami pa sta plavala krokarja in se čudila pojavam, ki jih je tu videti res poredko.

VELIČASTNO – S TREMI KLICAJI

Medtem si je Bavški Grintavec že nadel nevihtno kapo, pa tudi greben na oni strani Bavšice, proti Svinjaku, je bil že nekoliko ovesen z meglicami. Vroče je postalo in soparno. Pod stenami smo med čudovitim cvetjem prečili desno na osamljeno ramo. Na tem mestu se odpre pogled v globoko grapo, ki se spušča prav v Koritnico pri Klužah. Nad njo se končajo skoki Velike Krnice. Prav divje mesto je to, sredi sten in prepadov, še vedno visoko nad dolino. V grapi smo že zagledali lovsko potko, ki prečka strmino in vodi levo na rob. Prevalili smo se čezenj, na stran Bavšice, in prešli še zadnje težavno mesto – izpostavljene ostanke potke tik pod robom, nad strminami, ki padajo naravnost v dno Bavšice.

Pobočje se nato razširi. Prišli smo v gozd, na udobno lovsko pot, ki se v lepih zavojih spušča do Izgore, ravnice nad Klužami, kjer stoji prijetna gozdarska koča. Zadaj, na koncu doline, je že nekaj ropotalo – oblaki so se nekoliko preveč drenjali na nebu. Malo smo pospešili korak, se spustili še po zadnji strmini in tik nad koriti pri mostu prišli na cesto, ki vodi v Bavšico.

Tisti trenutek so popadali nahrbtniki na rob ceste, težki čevlji so zapustili razgrete noge, ki so »sveže« zadihale, z neba pa se je vsul droban, topel dežek. Jureta je čakala še pot do avta – čisto na konec doline. Obul je copate, ki smo jih skrili v grmovje v petek zvečer in se odpravil. Pa se ga je prav kmalu usmilila neka gospodična z »bolhco«.

Z Dariom sva se počila na puhteči asfalt, ki je prijetno grel. Nežne kapljice so padale na moje utrujeno telo, ko sem ležal in zrl v ples oblakov nad seboj. Sončni žarki so jih razganjali in kukali skozi. Preprosto zadovoljen sem bil.

To je bil konec ture, pri kateri sem v svoji planinski dnevnik zapisal: »Veličastno! In to besedo opremil s tremi klicaji na koncu.

MINIATURA

POMLADNO DARILLO ZA SIVE DNI

MOJCA IPAVEK

»Proč je pusta zima in prišel je tisti letni čas, ki poživi srca in misli ljudi.« Tako se je začela ena izmed mojih šolskih nalog pred mnogimi leti. Kolikokrat se je pomlad že vrnila od tistega leta! Lahko bi preštela. Toda še vedno je ista: večno mlada in topla stopa z mehкими koraki čez travnike in njive, objame vrtove in sadovnjake in se rahlo dotakne tudi človeških src. In ko se začne vzpenjati proti pobočjem hribov in gozdov, se zdi, kakor da bi upočasnila korak. Vendar se vztrajno dan za dnem pomika proti cilju. S svojo nežno roko poboža vrhove smrek in gozdne jase in se nazadnje ustavi tudi v najbolj skritih skalnih razpokah, kjer jo nestrno pričakuje avrikelj. Od veselja si je oblekel praznično obleko – svojo rumeno srajčko.

Tudi jaz se vračam. Toplo pomladansko jutro je. Pot je sicer še kar dolga, toda prav nič naporna. Ravno prava je za prvo pot v novi sezoni. To niso visoke planine, s katerimi bi se človek ponašal, so pa naše, ker so doma. Hodim počasi in nalašč zaostajam za drugimi. Danes bi bila rada sama.

Lepo je tu zgoraj. Pred mano leži dolga valovita pokrajina, naša Gora. Na dolgo je raztegnjena, od Cola pa tja do vznožja Čavna. Gledam hiše, posejane po pobočjih, in na vsaki še tako majhni ravnini je njiva ali njivica. Znana slika: gorska domačija. Le malo hiš je strnjenih skupaj, in tu je središče vasi. Nad Čavnom in Kucljem je jasno nebo, tam zadaj proti Golakom pa se je stemnilo. Od tam rad pride dež. Blagi sunki toplega vetra mi mršijo lase in s seboj od daleč prinašajo zvonjenje vaških zvonov.

Ne vem, kam naj gledam. Preveč lepote se je nabralo na enem mestu. Pogled mi drsi mimo njiv, še vlažnih od jutranje rose, prek gozdov in prek blagih gričkov, po katerih hodim in kjer se počasi spreha pomlad.

Najlepša pa so tla, koder stopam. Saj to so pravi vrtovi, polni cvetočih rož! Vsak je drugačne barve. Eden je poln belih zvončkov, drugi ves moder od drobnih cvetic, tretji posejan s podleskom, ki je komaj prikukal iz zemlje. Na dolgem travnatem pobočju se med visoko, še lansko travo prerivajo proti soncu živo modri cvetovi svišča. Noben slikar bi ne mogel zmešati tako čudovite modre barve. Tudi avrikelj že cveti, kar po travniku; vse polno ga je. Nisem vedela, da raste kar po travi; vedno sem ga videla le pod visokimi skalami.

Opomba: Poskušal sem turo opisati tako, da bo v pomoč tistemu, ki bo kdaj hodil tod okoli. V vodniku Julijske Alpe so namreč pri opisu Loške stene določene pomanjkljivosti. Na koncu koncev je premalo poudarjeno, da je to vendarle zelo zahtevna tura, ki jo zmore le vsestransko pripravljen planinec. Vsekakor je zahtevnejša od mnogih, pri katerih je v vodniku to bolj poudarjeno. Če se torej kdaj odpravite tja, pojdite v zanesljivem vremenu (dva lepa dneva), v družbi, z dobro obutvijo in po možnosti z vrvo.

Počasi se obrnem še proti jugu in pogled mi seže čez rob, dol v zeleno dolino, in z vetrom išče steze in poti mojega življenja. Nekaj leze vame. V srcu se nekaj zgane, skoraj je podobno bolečini. Kaj je to, se sprašujem? Morda občutek nežnosti ob pogledu na vse te lepote, ali oživelji spomini, ali morda celo sreča? Saj sreča so majhne in drobne stvari: pogled na cvetoče trave, šumenje vetra v drevesnih krošnjah, vrhovi, obliti z mesečino, topel stisk roke, iskrena beseda brez laži in celo sled človeške stopinje v snegu. Vse to me osrečuje.

Da, tudi spomini so to. Spomini na neko drugo pomlad, bolj pozno, bolj toplo, že malo vročo, spomini na smrekov gozd na Nanosu, ki se je že ogrnil s svojo svetlo zeleno pelerinjo, in na dvoje rok, ki si pripogibata visoke veje in trgata smrekove vršičke – za zdravilo, seveda. In spomin na dvoje človeških src, ki sta si blizu, a tega ne vesta. Danes še ne. Tudi to je sreča, o tem sem prepričana, čeprav malo boli.

Zaostajam in zelo malo govorim, kar ni moja navada. Toda preveč bi lahko povedala in preveč čutim, da bi mogla govoriti. Čutim, kot bi nekaj padalo z mene, nekaj, kar me v dolini teži; čutim, da bom jutri lažje delala, da mi bo ta dan pomagal živeti.

Pogled mi še zadnjič objame slikovito pokrajino: poslovi se od rož, od gozdov in samotnih domačij in od spominov. Še zadnjič se ozrem proti Nanosu in s strahom obstanem, ko na Golakih zagledam nevihte. Slovo je naglo. Samo še vroča želja se utrne, želja, da bi prišla sem ob uri, ko se bo noč utapljala v dnevu in bi v prijetni tišini doživljala rojstvo novega dne.

Leta 1953 je bila ustanovljena prva vezna planinska pot v naši domovini, Slovenska planinska transverzala, ki je bila nasploh prva vezna pot v Alpah. V skoraj štirih desetletjih jo je prehodilo in dobilo poseben znak 4931 planincev, razširjeno Slovensko planinsko pot (transverzalnimi točkam je treba dodati še nekatere druge zanimive planinske cilje) pa je doslej prehodilo 469 pohodnikov. Rekordere te poti je Ljubljancan Slavko Krušnik, ki je Slovensko planinsko transverzalo prehodil kar trinajstkrat. Ob tem podatku je treba vedeti, da je ta naša transverzala od Pohorja do morja dolga približno 800 kilometrov.

LEPE NOČI, JUTRA IN DNEVI

JANEZ LONČAR

Stroj v prizidku planinske kočje je rohnel v mirno gorsko noč. Dajal je svečavo, a obenem uničeval gorsko romantiko, kvaril vzdušje, ki pristoji lepemu gorskemu okolju, obiskovalcem, željnim miru in počitka, pa paral živce. V podstrešni sobici je bila prva stvar ta, da sem zaprl okno, kajti zver pod njim je poleg ropota osmrjala še zrak.

Nekaj po deseti uri sem se prebudil. Železna zgaga je prenehala bruhati plin in nastal je blagodejen mir. Odprl sem okno, se nagnil ven in...

Spodaj nad pastirskimi stanovi je ležala meglena odeja. Zahodni del je bil osvetljen od še skoraj polnega meseca, bližji del v Vernarjevi sencu pa je bil temen kot oblaki pred poletno hudo uro. Enake barve so bili kot tisti, ki so tik pred nočjo pokrivali célo bohinjsko kotlino. Spešil sem namreč po poti okrog Tosca in premišljaj, da za naslednji dan kljub spodbudni vremenski napovedi stanje ni preveč obetavno.

Zgoraj pa je bila povsem jasno osvetljena podoba: Triglav v vsej razsežnosti od Škrbine prek vrha in veznega grebena do Malega Triglava se je skupaj s Triglavskim Voglom pod njim jasno odražal od temnega neba. Nad njim in nad macesni pod Vernarjem pa so mežikale vse zvezde Velikega medveda-voza razen spodnje desne – Meraka. Alcaid je visela tik nad vrhom, Mizar in Alioth nad grebenom in Malim Triglavom, Megrez in Phecda sta svetili nad Triglavskim Voglom, Dubha pa nekako nad Kredarico. Severnica je polno žarela nad Vernarjem.

Dolgo sem opazoval to večno in lepo dogajanje. Z vrtenjem našega domačega planeta se je ozvezdje počasi pomikalo desno navzdol. Pričakoval sem, da bo prva za Triglavov vrh izginila Alcaid, a je le drsela po vzhodnem razu navzdol in se je šele po dolgem času kot druga skrila za greben. Prva je v noč poniknila Phecda, tretja Dubha, tej pa sta sledili še Megrez in Alioth. Zadnja je zatonila Mizar, ki se je skrila za Triglavskim Voglom.

Med vso to predstavo sem kar pozabil na pozno uro. Hlad je kljub ogrnjenemu kocu postal nasilen. S pogledom sem objel osvetljena ostena, senčne temine v njih, pa še megleno jezero spodaj in se ob nastežaj odprtem oknu odpravil k počitku. Jutri, no, danes bo še en dan! Upam, da bo vremenska obveljala.

Pravzaprav bi se na tisto rohnečo civilizacijsko pridobitev ne smel hudovati. Brez nje bi bil lepo doživljal kar prespal.

PREDENJE NA KREDARICI

Jutro. Táko, kot si ga le more želeli gornik. Še ne povsem buden sem že bil pri oknu. Očak je bil rdeče osvetljen, zadaj za Planiko pa se je

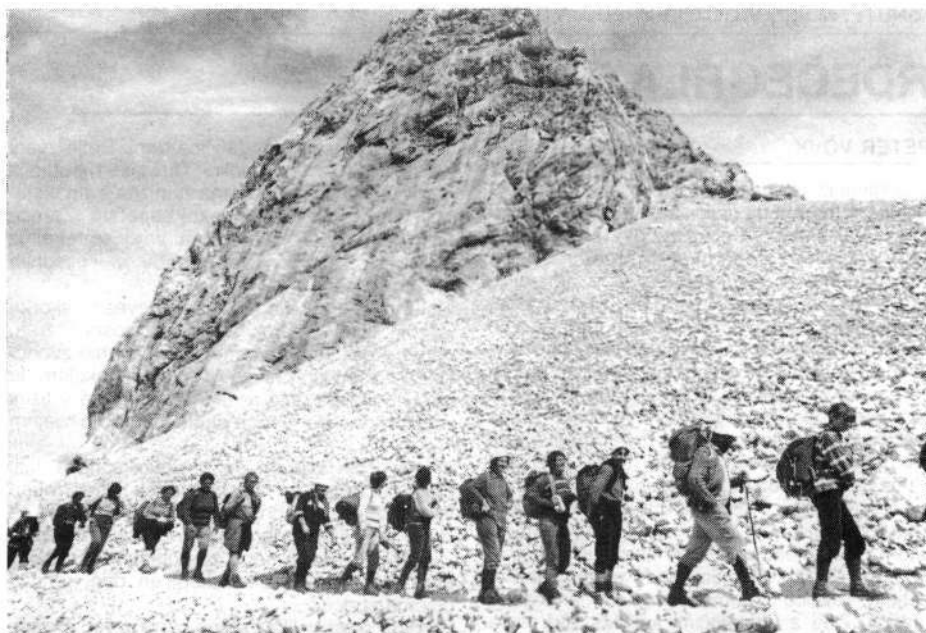
vodoravno vse do Škrbine vlekla dolga senca veznega grebena in Malega Triglava. Nebo pa modro, kot more biti le v gorah. Vremenarji se torej niso zmotili.

Nočno temno odejo nad Velim poljem je zamegnjal rahel čad. Le tistega pozvanjanja, ki ga je uho vajeno in naj bi prihajalo s pašnika v dnu doline, tokrat ni bilo. Pomislil bi, da smo pač že v drugi polovici septembra in se je poletno planšarjenje že končalo, če se ne bi spomnil svojega obiska sredi poletja, ko so stanovi tudi samevali.

Jutranji hlad mi je pomagal, da sem do Konjskega sedla kar dobro pobiral stezo. Od tam do Kredarice, ko je pobočje pod in nad Kalvarijo že močnejše ogrelo sonce, pa sem se bolj vlekkel kot hodil. Sam sebi sem pod pretvezo razgledovanja pripravljaj postanke in počitke in puščal, da so me prehiteli ne le mlajši, temveč tudi kdo mojih let. Tisti zadnji del, ko se že vidi sleme doma, pa mi je bil že kar zopri in odveč. Končno sem zmoget tudi tega. Vgnezdil sem se zunaj na zavetni sončni strani doma. Utrujenost je pojenjala, žejo pa sta gasila čaj in pivo. In tako sem potem do sredine popoldneva spremljal dogajanje. Prihode, odhode, pogovore, hvale, graje, pristanek helikopterja, razkladanja, nakladanje, odlet, razgled na bohinjsko stran, opazoval »mravlje« po steni Malega Triglava, ki so se pomikale gor in dol, vmes slišal kakšen vrisk Mlakarjevoga »hominis alp. utulantis« – planinskega vriskača, in gledal kavke, kako lebde nad prepodom. Še prej sem opazil dva turista, ki sta prišla na kavico in zato prepešačila celo tako dolgo razdaljo, kot meri pot od pristajališča helikopterja do vhoda v dom in seveda še nazaj. Nadalje sem dobil potrditev tržiškega reka, da na Tržičana naletiš – trofš – pač vselej in povsod. Ob mizi poleg se je družba možakarjev, ki so svoje boljše polovice pustili doma, spustila v politično debato in zraven ob prinešeni steklenici bistre tekočine nalivala še pivo. Prisluhnil sem tudi razgovoru ženskega dela osebja doma, ki je izkoristilo kratek predah za počitek na soncu in vmes slišal ljubeče besede kuharice – babice – o njeni vnučki. Skratka, časa za dolgčas ali pa za nekaj minut mižanja sploh ni bilo.

Pred seboj sem imel še pot do Doliča. Čeprav se mi ni dalo zapustiti prijetnega okolja, sem hrabro premagal odpor, na rame zadegal nahrbtnik, vzel svojo krevljo, okoličanom dejal »na svidenje«, oni pa meni »srečno«, in odrinil. V Planiki sem se ustavil za čaj, pa v koči nisem našel drugega kot planinko, ki je pestovala ožuljena stopala in čakala soproga, ki se je namenil na vrh.

Ni kazalo drugega kot pot navzdol, potem še nekajkrat navzgor, pa seveda ponovno dol – in pod noč sem pristal na Doliču. V kuhinjski recepciji so mi dodelili ležišče, čaj pa je bil hladen in zanič. Večkrat sem si že rekel: »Ja-

Nekoristen svet? Za gospodarstvo že mogoče, za dušo pa nikakor

Foto: Joco Žnidaršič

nez, presedlaj končno povsem na pivo!« A kaj, ko se kaj rado zgodi, da človeku ponudijo mrzel čaj in toplo pivo! No, naj povem po pravici, da je pivo v planinskih kočah običajno prijetno hladno. V prenapoljeni in zakajeni jedilnici mi ni bilo obstanka in se nisem dolgo obiral. Ven na zrak, potem pa spat!

SREČANJE Z DIRKAČI

Prebudil me je prihod skupine, ki je zasedla preostala ležišča. S koticom očesa sem videl le od baterije osvetljene dolge svetle lase. Mislim sem si: »Reveži, če nimate trdnega spanca in dobrih živcev ali pa če niste na smrt utrujeni, boste kaj malo spali!« Moja soproga mi namreč trdi, da neznansko smrčim. Vlegel sem se torej na trebuh – ta lega menda preprečuje smrčanje –, da sem jim dal priložnost v miru vsaj zaspati. Zjutraj pa sem že ob prvem svitu izginil iz sobice, da bi ne slišal kakšne pikre.

Za zajtrk sem popil sinočnji ostanek piva, se na daleč izognil čaju, nato pa se za kočico podal na Kanjavc. Pot je lepo speljana po grapah, ploščah in kratkih meleh (pod vrhom pa po skalah varovana z jeklenico), po kratki prečki na desno in nato po počni na vrh. Prijatelj mi je pred leti pripovedoval o tem, kako prima je spomladanska smuka s tega vrha na Hribarice, od tam pa po Velski dolini ali pa na zahod k Sedmerim jezerom. (Slednji del poznam s spomladne smučarske ture iz Krme čez Kredarico do Komarče.) Res mora biti po osrenjeni debeli snežni odeji smuka s Kanjavca čudovita. Moram pač verjeti, ker si je sam ne bom mogel več pripraviti. Sam sebe namreč še nekako

prenašam, čeprav imam vsaj šestino svoje teže preveč, skupaj sebe in nahrbtnik že težje, da pa bi si poleg skoraj že sedmih križev in vreče na hrbtu naložil še smuči, bi bila pa prehuda.

S Hribaric so pridirjali trije, ki sem jih prej pustil v jedilnici na Doliču. Eden od njih se je pohvallil, da so z Doliča odšli dolgo za menoj, pa so tik za menoj prišli na vrh. Tudi jaz sem pred tolikimi in tolikimi leti hitreje puščal pot in klance za seboj...

Malo sem še postopal po vetrovnem grebenu, vmes vse tri ovekovečil z njihovim fotoaparatom, potem pa sem se spustil na Hribarice, kjer sem si v zavetju vzel čas za postanek in prigrizek. Ta preval iz ene gorske doline v drugo je precej obiskan, kar potrjuje tudi odvržena embalaža, ki je veter sproti ne more odnesti drugam.

Namenil sem se navzdol po meli in mimo Doliča v Velsko dolino. Hodil sem po rahlo nagnjeni stezi, spotoma na daleč srečal dve divji kozi (pred tridesetimi leti bi jih vsaj trideset), slišal žvižge svizcev, videl njihove luknje, na stezi malodane pohodil drobčno miško, nabral pest pelina, pozdravljaj redko cvetje, nižje spodaj splašil iz borovcev snežnega jereba, in opazil skupino gradbenih delavcev, ki naj bi gradili zaježitve hudourniških prodišč, pa so mirno dremali. Ob vzponu do Vodnikove sem srečal delovodjo, istočasno pa čul zven delovišča tam spodaj.

V koči sem posedel za mizo in dočakal družino, ki je prenočevala z menoj v isti sobi na Doliču. Spoznal sem jo po dolgih plavih laseh podpiralke treh vogalov. Niso bili videti neprespani; moja žena prav gotovo nekoliko pretirava s tistim o smrčanju.

Končno mi je do noči ostalo še dovolj časa za pot do Rudnega polja in domov.

MINUTE, KO SE V GOZDU PREBUJA DAN

RDEČEGRLA TAŠČICA

PETER VOVK

S pogledom objamem drevo. Lahka krhka perutnica vztrepetna na vejici, zavita je še v jutranji mrak. Nejasni so še obrisi gibov. Med priprtimi očmi zagledam drobno kepico, rdeč rubin, na vrhu smreke pripet. Taščica stoji na vejici, izteza nožice, otresa roso, širi pisana krila, prhutajoča, nežna, lahka. Čutim dih razprtih peruti, oklepajo me v svoj čar. Moje besede molče. Perutnice se odmaknejo, oči zapro. Prsi se napno, grlo mehko izboči. Vsa narava otrpne, kot bi se bala skaliti prvo kitico. Glas taščice, utrgan kakor šopek cvetja, se spusti med drevje, grmovje, cvetice, trave. Bliža se, sprva rahel, in boža uho. Slišim ga, čedalje bolj zvočen in čist je. Polaga na uho opoj dehtečega jutra, pravcati snop vonjav. Spušča se z lahkim letom ptice, prebuja Jelenov studenec iz tišine. Čuti mi oživijo, ostrmim nad vse močnejšim petjem. Taščico motrim z občutkom nenavadne radosti. Zleti z utripajočimi krili kot živa iskra sonca na nižjo vejo in pôle.

Petje, pozlačeno s prvimi sončnimi žarki, prižiga opojno radost. Z zelenega svoda se spušča dehteča tišina. Ob prižganih lučkah rose čutim, kako se sonce tihotapi skozi najtanjše špranje. Se igra po vejah, se vzpenja po drevju, se razsuje po tleh, da so posuta kot šop razpletelih las. Razgrinja zlate prte po cvetcah in travah, pušča svoje bleščeče lase v krošnjah dreves, pije pri studencu s svetlimi ustnicami.

Motrim sence dreves, svetlikanje sonca, čisto rahlo zastrto z vejami, z zeleno tančico iglic. V bisernici ros na cvetlicah vise steklene kroglice. Svetijo se v mavričnih barvah. Med priprtimi očmi vidim žive liste bršljana, gnezdo v spletu vej. Sanjarim, dihati sploh ni več treba. Tišina jutranjega gozda je lepa, kot čudna glasba. Zdi se mi, da je petje taščice odzven neslišnega glasbila, ki ga uho le sluti. Nekaj se zgane; nič ni, le kaplja pade z veje. V zraku visi nemir drevja, ptičev in živali. Iščem drobne odprtine, prislomim svoje tankočutno uho, lovim srebrne zvoke taščice. Zdi se mi, da vsi udje drhtijo.

Jutro dehti po gostem lepljivem hladu jelk, bukev in smrek. Glasovi taščic trepetajo. Melodije se zarišejo v tišino, nato visijo po vejah. Uživam v lepoti zvokov. Taščica se vzpne s svojim petjem nad drobno, gosto linijo drugih ptičev pevcev.

V žuborečem petju je petje taščice nekaj posebnega. Poje kot primadona med ptiči. Za trenutek umolkne, zatem nanaglo ubere drugo kitico. V novem, hitrejšem in milem ritmu me vzame s seboj proti neznanim obetom. V meni zapusti podoba nove lepote.

Ves prevzet od petja ptic poslušam, gledam in molčim. Uho draži čudovito petje, stkano iz nežnih vrvičastih črt. Zrak je prešit iz čistih zvokov taščice. Neutrudni kolobarji petja plavajo na zeleni površini gozda.

V tišino zasejan glas taščice doni. Petje zveni kot najtišji motivi na violini. Duša se mi utaplja v ptičjem petju. Ena sama ponižna zamakrnjenost me je, sam sebi nekaj šepetam. Žareče niti sonca tipljejo pevko na vrhu smreke. Iz molka se sliši vse več glasov iz sosednjih dreves.

Tihi svet mahu, lišajev, brad, drevesne skorje, iglic in listov onemi. Glasnejši postaja zrak, napet. Poslušam posamezno cingljanje zvončkov iz sosednjih dreves. Karkoli pričakujem, je nekaj posebnega. Vznemiri se mi srce v tišini kakor voda Jelenovega studenca pod pihlajem vetra.

V mavričnih barvah se stiskajo sončne niti, črtala luči vise po vejah. Mehek, siv, droben sneg leži na tleh, hoja medi. Iz višin dreves se skozi veje preceja srebrni zvonki glas taščice. Z odtisi drevesnih senc so popisane moje oči. Med smrekami je že nakopičen dan, rhrove objema sonce.

Gledam skozi veliko zeleno okno iz vej. Trepalnice so spuščene na pol. Svetel blišč ros na cvetlicah jemlje vid. Bos stopam po travi, ne motim tišine. V tančico iz pajčevine se love sončni žarki. Natezajo se in krčijo v hladnem zraku. Mehki žamet vetra pobliskava po rosнем cvetju. Vse polno šumov, v zrak spuščeni, objema uho. Moje oči so polne v meglico zavitega ptiča, srebrne rose, molčečega drevja, mrtvega kamna; strmé in mežikajo.

Na razširjeni Slovenski planinski poti, kjer je bilo doslej 18 obveznih in 43 neobveznih točk, naj bi bilo odslej le 35 točk, ki pa naj bi bile vse obvezne. To bi bile Bavški Grintavec (2344 m), Boč (980 m), Bohor (1023 m), Debela peč (nad Krmo – 2015 m), GEOSS (Slivna – 660 m), Gradišče nad Stično (519 m), Janče (794 m), Kopa v Karavankah (2139 m), Košenjak v Kozjaku (1521 m), Kum (1219 m), Limbarska gora (768 m), Lisca (947 m), Lubnik (1024 m), Mala gora (nad Ribnico – 943 m), Matajur (1643 m), Mangart (2678 m), Menina planina (1508 m), Mirna gora (1048 m), Mrzlica (1119 m), Olševa (1929 m), Paški Kozjak (1172 m), Peca (2126 m), Pršivec (nad Bohinjem – 1761 m), Ratitovec (1666 m), Rombon (ali Veliki vrh – 2208 m), Slivnica (nad Cerknico – 1114 m), Stol (Kobariški – 1673 m), Škrlatica (2738 m), Špik (2472 m), Trstelj (643 m), Veliki vrh v Košuti (2088 m), Veliki Snežnik (1796 m), Visoki Kanin (2585 m), Zavrh v Slovenskih goricah in Žavcarjev vrh (914 m).

ZGODBA, KAKRŠNE NISO VEČ V NAVADI

NEPOTREBNO BREME

JOŽE PIKELJ

V gore je šel stric s svojim petnajstletnim nečakom. Janez je stricu, ki ga je na vsem svetu edini še kolikor toliko razumel, neprestano tožil, kako ga nihče ne razume in kako mu vsi na vsakem koraku (če se le da) grenijo življenje. Jezil se je na očeta, ki ima zanj premalo časa; če pa si ga že vzame, si ga vzame samo zato, da mu daje zoprne nauke in ga enkrat živcira zaradi njegove netočnosti, drugič zopet zaradi potepanja in lenarjenja, kot da je on, njegov sin, navadna zguba, pošiljka brez vrednosti, sploh nekdo, iz katerega nikdar nič ne bo, kakor navadno konča svoje lekcije njegov super uspešni oče, ki tudi ni dosti več kot nič. Saj, kaj pa je to, če dan za dnem, že deset let, vozi ljubljanskega zelenca! Ali je to sploh kaj?

Stric in njegov nečak Janez sta spešila po vijugavi stezi in fant je še naprej mrmraje stresal jezo na svojega očeta. Ko sta zapustila gozd in se je steza bolj strmo vzpela prek melišča, je prišla na vrsto mama: sitna, tečna, živčna, skratka, neskončno neznosna. Nič manj tudi ni zameril svoji starejši sestri: domišljavka, smrklja, ki misli, kaj da je, če jo je sosedov Andrej enkrat ali dvakrat povabil na kavo. Nato se je spomnil svojih učiteljev in učiteljic, ki v vsakem mladem človeku dokončno zatrejo sleherni in zadnje in sploh najmanjše in še tisto malo veselja do življenja.

Pot pa se je vijugala v breg. Stric je z mirnim in enakomernim korakom meril stezo vse do vrha Grintovca, Janez pa je še vedno slabe volje godrnjaje prisopihal za njim. »Kako lepo, kajne?« se je stric prek Dolgega hrbta ozrl proti v soncu se blesteči Skuti, za katero se je kot brezmejna modra zavesa širilo temno nebo.

»In še žejen sem in lačen!« je Janez zinil skozi zobe.

»No, kar podpri se!« je stric fantu prijazno pokimal.

Janez je odvezal nahrbtnik, segel vanj in izvelkel kar debelušno vrečko dobrot, ki mu jih je pripravila mama. Ko pa je zagledal posebno salamo, je razočarano zastokal: »Pa spet ta salama, ki je sploh ne maram!«

Stric je še vedno občudoval vrhove in grebene ter se ob Janezovem godrnjanju nasmihal.

Janez se je že kar krepko založil, ko je stric prisedel. Pogledal je Janeza v njegov nakremženi obraz, se nato sproščeno ozrl po grebenih in rahlih meglicah, ki so se dvigale iz dolin, pa spet pogledal Janeza, kot da premišljuje, kaj naj stori.

Nato je mirno vzel kar precejšen kamen in ga spustil v Janezov nahrbtnik. Janez je začudeno pogledal, toda stric se ni dal motiti. Drugega za drugim je spuščal kamne v Janezov nahrbtnik,

dokler Janez ni eksplodiral: »Ja, stric, kaj pa počneš? A si nor?«

Stric se zazre v dolino, nato pa skozi dobrodušen nasmeh pogleda Janeza: »Če si vse do sem gor prinesel breme jeze in slabe volje, teh nekaj kamnov pri vsem bremenu, ki ga nosiš, nič ne pomeni!«

Spev jezera

Zgodnji novembrski dan. Narava je umirjena, pripravljena na zimski počitek. Je pa drugačna kot običajno v tem letnem času. Na pozno jesen spominja le nizko sonce, ki svetlo sije z jasnine. Na prisojnih legah ponuja prijetno gorkoto, v osojeh pa osrejnena rosa in ponekod krpice zaledenelega snega le namigujejo na bližnjo sicer zapoznelo zimo. Tokratno s padavinami preskromno obdobje ni dalo vsakoletne obilice vodovja, še manj pa je v gorah nasulo snega.

K jezeru prihajava čez Prode. Grebeni in vrhovi bohinskih in tolminskih gora na jugu onstran Komne se blešče ožarjeni od sonca. Popolnoma mirna gladina čistega jezera ne daje vtisa gorskega zimskega časa. V njej odseva nazobčano Špiče tako kot poleti, le goli macesni imajo zimsko lice. Nebo je brez oblaka, temno zeleno gorsko borovje po meliščih pa očem nudi prijazno temno zelenilo. A vendar! Tu nečesa ni, tu nekaj manjka. To občutiva. Tokratni gorski mir je nenavaden. Je to morda zato, ker ni cvetja, visokih trav in ptic?

Šele ko se z najinim štirinožnim kraševcem približava jezerskemu bregu, doženeva, v čem je občutena nenavadnost. Jezero je namreč zamrznjeno, led pa popolnoma gladek, prozoren in čist. Skozenj se vidi dno, vsak kamenček posebej in še kakšna pločevinka vmes.

Nikjer ni nobenega zvoka ali znaka, da je še kdo drug v bližini. Nenadoma pa blagodejni mir pretрга nedoločljiv, presunljiv žaloben nihajoč zvok. Utihne, pa se pojavlja znova in znova. Ugibava, kaj bi to utegnilo biti: podoben je glasu pojoče žage. To ni oglašanje snežnega jereba, je premočno.

Ko pa hodiva nad severnim delom dvojnega jezera, je izvor zvoka pojasnjen. Na nasprotni strani sta dva planinca po ledu – tako kot poleti »žabice« – metala kamne in drsenje večjih je povzročalo nihanje ledne ploskve in pojoč glas.

Spev jezera – kot da žaluje za minulim poletjem in toži nad grobstvo človeškega poseganja v njegov mir in počitek!

Vračava se čez Štapce. Z vrha sedla vrževa še dolg, a vedno prekratek pogled: na lepo jezersko dolino, na okoliško gorovje, na oddaljene zahodne grebene, ki se vztrajno približujejo sončni obli.

Dolge sence za hrbtom, ki se hitro še bolj daljšajo, naju opozarjajo na krajši dan in na povratek čez Ovčarjov, Viševnik in Blato.

Janez Lončar

MALO NAGAIVOSTI IN MALO HUDOBIJE

SONČENJE NA BLEGOŠU

FRANC TEMELJ

Takole je bilo. Spomlad se je bila pričela in včasih je jug bučal okrog naših vrhov, da se je sneg topil po njih.

Ivan Tavčar, Med gorami – Holekova Nežika

Tiste nedelje, ko sva se z Miranom odločila, da greva na Blegoš, se je sneg topil po njem zaradi toplih sončnih žarkov, ki so ga objemali. Bila je ena od tistih prvih pomladnih nedelj, ko ti nekaj ne da miru, da bi jo preživel pod domačo streho.

Ker noge še niso bile ne vem kako uhojene, sva se odpeljala kar do Leskovic. Parkirala sva za pokopališčem; tam imajo namreč kontejner za smeti in okoli njega je še toliko ravnine, da se lahko parkira. Povrhu vsega je bila še nedelja, dan, ko ne vozijo smeti in se ni bilo treba bati, da bi bil avto komu v napoto ali da bi ga komunalci zamenjali za kontejner.

Telohi so že belili obronke poti proti Ogradom in prve zaplate snega so se začele šele nad Jelenci. Zato sva hodila brez besed, razmišljajoče, kako bi drug drugega zamenjala za pomladi primernejše bitje. Tako sva celo zavetišče na Jelencih obšla, čeprav je dim, ki se je valil iz dimnika, najavljal, da se tam morda kaj dogaja.

Na Muravah so se snežne zaplate začele združevati, čeprav jih je sonce pri tem močno oviralo. Ko pa sva zagledala kočo, je bila še vsa v snegu, le lesene klopi, ki so posejane okrog, so že nastavljale svoje deske toplim sončnim žarkom.

»Poglej! Ali so imeli žehto?« je rekel Miran, ko je zagledal, da se na balkonski ograji koče sušijo hlače, bunda in pulover.

»Nekdo se je levil. Pohitiva, da vidiva, kdo.«

Stopila sva in kmalu zagledala lastnico omenjenih rekvizitov, ki se je na eni od klopi nastavljala soncu in poslušala tranzistor.

»Pozdravljena! Kaj bolj greje, sonce ali glasba?«

Deležna sva bila ne ravno prijetnega pogleda in nekaj čudnih glasov, iz katerih ni bilo mogoče razbrati niti ene besede.

Ker sva bila deležna tako hladnega sprejema, se nisva niti ustavila, ampak sva začela gristi kolena proti vrhu.

»Danes pa ne bo nič z razgledom,« je rekel Miran, ko se je na vrhu ozrl naokrog in ugotovil, da sta Ratitovec in Porezen zadnja mejnika pred megleno zaveso.

»Pri koči je bila boljša «panorama», samo njena lastnica se je čudno obnašala.«

»Še žal ji bo, samo če bo še dol, ko se vrneva!«

In res je bilo še vse tako kot prej, ko sva se vrnila h koči, le glasba iz tranzistorja se je spreminjala. Miran, ki je prvi prišel do koče, je

najprej pogledal, kje visijo hlače, nato pa se je udobno zložil na klopci, ki je bila pod njimi. Jaz sem zasedel sosednjo. Pospravila sva vsak svojo malico in se dala v vodoraven položaj, kajti počitek po jedi prija. Ker za lastnico tranzistorja očitno nisva bila dovolj zanimiva, da bi nama vrnila kakšno besedo, sva še midva poslušala čestitke in pozdrave naših poslušalcev.

Čez čas, ko me je začelo že malo tresti, sem predlagal Miranu, da bi šla.

»Bundo si obleci! Jaz bi bil še kakšno uro tu,« mi je odgovoril in namignil na sosedo.

Oblekel sem bundo in vztrajala sva, dokler ni sonce zašlo in naju je že pošteno zeblo.

»Boš videl, ko bova prišla za rob, da se naju ne bo več videlo, bo šla po hlače, če bo še lahko vstala,« je rekel Miran.

Res sva stopila izza roba nekaj korakov nazaj in videla, da je še lahko šla po hlače, brez katerih se na Blegošu verjetno zlepa ne bo sončila.

Midva pa sva odhitela do Jelencev, kjer sva si privoščila malo močnejši čaj, da se ne bi prehladila.

ŽIVLJENJE NA MENINI PLANINI

ROJSTVO, KRST IN SMRT

MARTA REISSNER

Danes me je spet obiskal pastir Jaka s planine Travnik. Njega sem vedno vesela in dražim ga, kdaj mi bo pod okno pristavil »lojtro«. Radi se smejemo na račun teh besed iz znane popevke, Jaka pa le pravi, da bo raje skozi vrata prišel – na nočni obisk, se ve.

Prinesel mi je masla in ocvirkov, čeprav mu nisem naročila; vedel je, da mi bo prav prišlo, saj sem tudi kuharica v Domu na Menini. Ni maral plačila, rada pa ga vsakokrat postrežem – in ravno danes sem imela sveže pripravljene okusne vampe, ki so mu zelo teknil. Potem sva ga spila kozarček in se veselila sončnega dne in miru na planini.

Prihajali so planinci. Bili so veseli in utrujeni in med njimi je bila simpatična gospa, ki je prvič prišla na planino. Potreben je bil krst. Iz srca se je prešerno smejala in nastavila zadnjo plat – golo. Krstitelj je bil Jaka, ki na tej planini pase že prek 26 let in se tudi na krst spozna. Dan je bil vesel in prijeten.

Pozno popoldne je prišel kmet iskat svojo kravo: dan prej jo je odpeljal s planine, ker je prišel rok telitve, vendar je žival že zjutraj kar odšla iz hleva v dolini in jo popihala nazaj v planino

med svoje pašne prijateljice. Kravo je torej treba najti! Pot od doma nazaj v planino je dolga in nevarna – krava pa tik pred zdajci! Vsi so bili pripravljene pomagati pri iskanju, ki se je zavleklo v naslednji dan. Tedaj je prišel pastir in povedal, da je verjetno našel pravo kravo, z njo pa je nekaj dni star teliček, ki za materjo še pijano hodi. Na planini namreč krave kar same rojevajo; šele naslednje dni pastir opazi novo zdravo teličko, ki skače za materjo.

Vedno pa ni tako. Zgodilo se je že, da je krava telila dvojčka. Ker je to redko, nihče ni iskal še enega telička; pozneje so ga našli mrtvega. Včasih pa je nesreča hujša in najdejo mrtva oba, kravo in teleta.

Nismo še vsi videli krave, ko je spet prišel pastir in povedal, da je našel mrtvega konja; na planini se namreč pasejo tudi konji. Seveda je

bilo treba spet ukrepati. Po CB postaji smo obvestili predsednika pašne skupnosti **Knebla**, da je obvestil lastnika konja in pristojno higiensko službo, da so naslednji dan odpeljali poginulo žival. Kmet ni imel zavarovane živine, saj je zavarovalnina tako zelo visoka, da se skoraj ne izplača.

Dan je že spet šel v zaton, krave pa še niso našli. Naslednje jutro je kmet spet prehodil vse kucije na planini in končno pripeljal svojo kravo, z njo pa zdravo živahno tele.

Kmet je namreč nekaj dni prej kravo odpeljal v dolino in sploh ni opazil, da je že povrgla, dobra mama krava pa je pobegnila z doma nazaj v planino, da bi bila čimprej pri svojem otročičku – teličku.

Vse se je srečno izteklo: živina je zdrava, planina pa spet diha.

MINIATURA

SREČANJA S ŠTIRINOŽCEM

HELENA GIACOMELLI

Marsikdo rad hodi sam v gore. Pa ni vase zaprt, odljuden človek – celo užitek se je pogovarjati z njim! Potem, v planinski koči, na vrhu gore. Na poti pa si želi nemega sopotnika – tišino.

Lahko pa te spremlja na gorskih stezah štirinožni prijatelj, ki tiho stopa za teboj. Če te prehititi, naredi to nevsiljivo in te počaka, kadar te predolgo ne začuti za seboj. Prilagodi se tvojemu tempu hoje ali ti njegovemu, kakor se pač domenita. Pogovarjata se samo s pogledi. Le kadar se srečata z drugimi gorniki, ga z besedo, dvema, morda še z gibom, ki je zanj ukaz, opomniš, da mora ostati miren.

Jaz sem ob takih srečanjih z vama tujka, vsiljivka na vajini poti. Če je tvoj prijatelj majhen, bolj kuža kot pes, se prijazno spogledava in greva brez spotikanj drug mimo drugega po svoji poti. Kadar pa je velik, čeprav lep pes, mi je ob srečanjih z njim tesno pri srcu. Komaj da ga upam od strani pogledati. Še najraje bi se mu v velikem loku izognila. A se vselej ne da.

Tako sva se nekega dne znašla na stezi proti Kamniškemu sedlu iz oči v oči velik pasji gorohodec in jaz. Na obeh straneh gosto borovje. Drug mimo drugega greva lahko samo tako, da se eden umakne v grmovje. Stojiva in se gledava. Tu ne gre samo za vprašanje moje ali njegove »opraskane kože«. Če se premaknem, premišljujem, kdo ve, kaj si bo mislil pasji velikan in kako bo reagiral na moje početje. Varneje je počakati na njegovega gospodarja, se odločim.

Čez nekaj tesnobnih minut se izza ovinka le prikaže lastnik, ga pokliče, pes se ubogljivo stisne k njegovim nogam in naenkrat je na isti stezi dovolj prostora za oba.

Na poti k Sv. Primožu je bilo bolj napeto. Trije so mi prihajali naproti – starejši par in velik pes. Nič kaj prijazno me ni pogledal, ko smo se znašli na črti srečanja. Nenaodoma je šavsnil po moji roki. Ni je stisnil, samo v gobcu jo je držal.

»Veš kaj,« sem rekla, pa ne vem, ali glasno ali le v svojih mislih, »tale moj pulover je resda obnošen, toda za hribe mi še dobro služi. Nikar mi ga ne strgaj!«

»Nič vam ne bo naredil, gospa! Samo spoznava se z vami,« je pripomnila lastnica psa. Jaz ne poznam pasjih navad, ji bom že morala verjeti. Pes je res izpustil mojo roko, me obkrožil in zagrabil še za levo laketo. Čudno spoznavanje, sem si mislila in bila čisto pri miru. Menda pa sem okamenela od strahu. Končno se je pes najbrž naveličal igre in šli so svojo pot navzdol, jaz pa brez posebnega navdušenja navzgor. Toda v mislih mi je vrtalo: Kaj bi se zgodilo, ko bi takrat, ko me je pes prvič zgrabil za roko, zavpila in mu jo skušala potegniti iz gobca?

Sama nimam psa, v šoli nismo imeli predmetnika o pasji vzgoji (še česa pomembnejšega za življenje ni bilo na urniku!), izkušnje so tako edina šola. Kadar so neprijetne – in teh je praviloma več kot lepih –, ostane v človekovi podzavesti pritažen strah. Ne pravi zaman pregovor: kogar kača piči, v vsaki zviti vrvi vidi kačo. Saj se vsakokrat prepričuješ: tak velik pes je navadno šolan ali vsaj tako vzgojen, da te bo pustil pri miru, če se ti ne boš obregal obenj. Pa vendar... Ob srečanju s štirinožnimi planinci se počutiš nelagodno, naj ima pes še tako prijazne in pametne oči.

Da ne bo strahu na tej in slabe volje na drugi strani – roko na ovratnico, jaz pa bom – in kar je še meni podobnih planincev – brez besed, brez nepotrebnega giba, skoraj kot duh, zdrsnila mimo vaju.

Kaj ko bi v gore spet vpeljali staro, lepo navado pozdravljanja? Včasih smo se na gorskih poteh pozdravljali vsi, ki smo se srečevali, zdaj se le še nekateri. Ko v gore uvajamo številne stare navade, bi lahko spet zakoreninili tudi to.

DAN SE OBRNE TAKO ALI DRUGAČE

DRUŽINSKA IZLETA

VERENA MENCINGER

I.

Avtomobil požira kilometre proti Gorenjski. V njem so poleg družinskega poglavarja še žena in dva otroka, v prtljažniku pa športni pripomočki, »roštilj«, čevapčiči, stoli, miza, ležalniki in še marsikaj.

Vroč poletni dan je. Družina si je za svoj cilj izbrala dolino Radovne, da bi na svežem zraku in soncu preživela lep dan. Radovna je bila od avtomobilov zavita v oblak prahu. Peljali so se do mosta, tam pa je oče kljub v travo zabitim kolom zavozil nanjo in križaril po njej, dokler ni našel primernega kotička.

Vsem je po dolgi vožnji prijal rahel vetrič. Otroka sta bila v trenutku v kopalkah in sta pričela raziskovati okolico. Iz prtljažnika so znosili vse v senco pod košato drevo in si uredili taborišče.

Ko so si nekoliko oddahnili in se okrepčali s pijačo, so se lotili priprav na kosilo. Otroka sta morala nabrati suhljadi in znositi steklenice v hladno vodo, oče si je dal opravka z ognjem, mati s pripravo hrane. Opojne dišave so dražile nosnice in otroka sta kar naprej spraševala, kdaj bo kaj za pod zob. Res je jed na prostem vsem nadvse teknila.

Po kosilu se je oče udobno zleknil v ležalnik, prebiral časopis in občasno počil nadležno muho. Mati se mu je kmalu pridružila. Pa se oglasi Andrej:

»Očka, se gremo igrat?«

»Sedaj po kosilu se mi pa res ne ljubi. Pa tudi prevroče je.«

»Pa nama naredi mlinček, saj si obljubil!« vztraja Matej.

»Kasneje, kasneje, saj bo še dovolj časa! Pustita očeta, da si malo oddahne in zadremlje. Saj se boste potem igrali,« se oglasi mati.

»Pa se ti igraj z nama!« prosi Andrej.

»Dajta no mir! Ves teden tekam v službo, na sestanke, v trgovino, pa po hiši, vsaj tukaj me pustita malo v miru počivat!«

Čez čas se spet oglasi Matej:

»Mama, pridi pogledat, kako veliko mravljišče sva našla!«

»Tak dajta že enkrat mir! Igrajta se po svoje, saj imata toliko stvari s seboj! Ne drezajta kar naprej v človeka! Kot muhe sta tečna,« je bila že huda mama.

Tiho sta se otroka spravila k vodi.

Kar precej časa je minilo, da sta se starša zbudila. Oče se je najprej dodobra pretegnil, pogledal naokrog in zaklical:

»Kako je, fanta? Se lepo igrata?«

Brž sta pritekla otroka s prošnjo.

»Zdaj se bomo pa skupaj igrali, kajne? Se gremo nogomet ali lovit?«

»Ja, sedaj se mi pa res ne ljubi! Tako prijetno sem se ohladil, potem bom pa spet ves prepo-

ten,« se brani oče. »Ali se še nista dovolj naigrala?«

Otroka sta uvidela, da z igro ne bo nič, kajti tudi mama ni uslišala njunih prošenj.

»Pa pridi pogledat, kakšen bazenček sva naredila!«

»No, vidita, kako se znata lepo igrati!« ju pohvali oče.

»Očka, kam pa teče Radovna? Ali v Savo?« sprašuje Andrej.

»Radovna teče skozi sotesko Vintgar, potem pa menda v jezero,« modruje oče.

»Ali ne bi šli tudi mi v Vintgar, saj še nismo bili tam? Ali je daleč?« hoče vedeti Matej.

»Ne, ni daleč, le z avtom ne moreš skozi sotesko. Bi morali dvakrat peš po isti poti. Sicer pa ni nič posebnega. Le Radovna teče tam, na obeh straneh pa sta breg in skale.«

»Kam se gre pa od tukaj dalje?« stresa radovednost Andrej.

»Ta pot gre tja v dolino, pod hribe. Ne vem več, kako se imenuje. Saj bi se lahko zapeljali do konca, pa je slaba cesta. Škoda avtomobila. Pa

tudi nič ni videti. Le ena kočica je tam,« razlagala oče.

Po cesti jo primaha veselo razpoložena skupinica planincev. Smejejo se, vriskajo, pöjejo in obrzajo jim žarijo od zadovoljstva.

»Odkod so pa tile? A s hribov?« bi rad vedel Matej.

»Ja, najbrž,« se oglasi mati, ki se je medtem nehala manikirati. »Gotovo so se ga v kočici našli, sedaj pa razgrajajo po cesti. Saj jih bo še kdo povozil!«

»Očka, zakaj pa mi ne gremo nikoli v hribe?«

»Bodi no pameten, Andrej! Kdo bo pa rinil v breg in grizel kolena, pa še prenašal nahrbtnik! Vedita, da gora ni nora, nor je tisti, ki gre gor. Je pa že lepše tako: pripelješ se z avtom, uživaš na svežem zraku in se spočit vrneš domov. Če bi že rada v hribe, se bomo pa enkrat zapeljali na Vrščic. Tam bosta imela hribov dovolj.«

Mati meni, da bi se lahko že počasi odpravili proti domu.

»Gremo, fanta, pridita pomagat pospraviti!« reče oče. »Če bosta ubogala mamó, vaju peljem še na Bled na kremšnité.«

Kljub obljubi pa sta se fanta le nerada lotila dela.

»Papirje in smeti kar pustita, le to poglejta, da nismo česa pozabili,« poveljuje mama.

Ko so se odpeljali, je prijeten koticék postal smetišče. Tudi kolesnice v sočni travi so bile priče nedeljskih izletnikov.

Med vožnjo je oče zatrjeval, kako čudovit dan je bil, mati mu je pritrdjevala, otroka pa sta brez besed zrla v bežečo pokrajino.

II.

»Da bi le bilo jutri lepo vreme!« pravi mati, ko pripravlja nahrbtnik.

»Saj bo! Najbolje bo, da se do Poljške planine zapeljemo z avtom, naprej pa bo Mihec že zmogel pot. Počasi bomo že prišli do Robleka,« meni oče.

Še ne petletnega Mihca je samo to skrbelo, da ga bo mamica pravočasno zbudila.

Tako so se naslednje jutro odpeljali proti Begunjam. Mihec sploh ni bil zaspan. Poslušal je očeta, ki mu je kazal in razlagal, da so v gradu Kamen živelí Lambergarji, ki so se veliko bojevali, da rastejo tu murke, avrikliji in encijani, o katerih poje tudi pesem, ki so jo uglasbili Avseniki, ki so tu tudi doma. Hitro so se povzpeli do Poljške planine. Mihec si je optal svoj majhen nahrbtnik, v katerem je imel malico in izkaznico. Vedno ga je nosil sam. Na prvem ovinku nad Poljško mu je oče pokazal »ta debelo« jelko. Res je debela, saj se morajo kar štirje prijete za roke, da jo objamejo. Mihec se ji ni mogel načuditi.

Kaj ko bi letošnje poletje ostali kar doma na počitnicah? V krajih pod gorami, na primer, od koder bi vsak dan hodili na izlete in ture po gričevnatem in goratem svetu? V predelih, ki so kot nalašč za popotništvo ali za gorsko kolesarjenje? Kar pravi čas je, da pustimo svoj dopustniški denar doma in vsi skupaj poskušamo postaviti to našo Slovenijo na trdnjšo gospodarsko podlago.

Počasi so zakoračili v breg. Med potjo sta mu starša kazala drevesa in rožice, med katerimi mu je bila najbolj všeč bodeča neža. Razlagi, da pokaže vreme, če jo daš zvečer pod rjuho in ležeš nanjo, pa le ni verjel.

Po krajšem počitku so se odpravili naprej. Bili so že na zadnjem ovinku, ko je Mihcu začelo zmanjkovati sape in je spraševal, ali bodo kmalu pri kočici. Oče je to kar preslišal in dejal:

»Mislim, da slišim zvončkljanje. To so gotovo ovčke, ki se pasejo okoli kočice.«

Misel na ovčke mu pospeši korak.

»Kdo bo prvi zagledal dimnik in streho kočice?« se oglasi mati. – Mihec pohiti naprej, da bi bil prvi. In res, ves srečen vzklíkne, da vidi streho. Kar pozabi na utrujenost in steče naprej, da bi bil prvi tudi pri kočici. Oče se je delal strašno upehanega in utrujenega, pa tudi užaljenega, ker ga je Mihec tako prehitel. Res so se pasle ovčke za kočico, a ni bilo časa, da bi jih priklical. Oskrbnik jim je brž postregel s čajem, ki se je žejnemu Mihcu še kako prilegal.

Zunaj je sonce prijetno gredo, zato so sedli na klop pred kočico. Mihec se je spravil nad malico. Ovčke so se medtem približale ograji. Ni se jih bal, vendar jim soli iz roke le ni upal ponuditi. Oče mu je razlagal, kako se imenujejo bližnji vrhovi in posebno beseda Stol se je Mihcu zdela smešna. Bleščalo se je Blejsko jezero, videlo se je daleč proti Ljubljani. Pisan metuljček je počival na cvetki. Mihec ga je hotel prijete, a mu je ušel. Mama ga je poučila, da bi metuljček gotovo umrl, če bi ga ujel, ker bi mu polomil krila in ne bi mogel več leteti.

»Saj bi mu zrasla druga!« modruje Mihec.

»Ne, saj tudi ti ne bi mogel tekatí okoli, če bi ti kdo spulil nogico! Tako tudi metuljček ne more biti brez kril. Ne tebi ne metuljčku ne bi zrasla nova nogica ali krilo!«

Mihec je umolknil in premišljeval, kar mu je povedala mama. Pa je že bila tu mravlja s tovorom. Z očkom sta jo opazovala, ko ga je nesla na mravljišče. Samo malo je dregnil vanj, le toliko, da je Mihec videl, kako mravlje »stanujejo«. Kaj hitro so ga začele popravljati. Z očkom sta se potem še valjala po travi in gledala ter štela oblake, ki so počasi bežali mimo.

Zmotil jih je oskrbnik, ko je dejal, da je enolončnica pripravljena.

»Mihec, nesi vse papirje tja v kočico! Za seboj je treba vedno vse pospraviti. Kako grdo bi bilo videti polno smeti med temi lepimi rožami. Pravi planinci nikoli ne puščamo smeti za seboj.«

Pojedli so okusno enolončnico, še malo poseleli in pokramljali z oskrbnikom in se vpisali v knjigo. Mihec je ves ponosen sam žigosal svojo izkaznico.

»Na svidenje, pa še kaj se oglasite!« jih je pozdravil oskrbnik.

Po poti navzdol je oče nekajkrat zavriskal in Mihec mu je pomagal. Hitro so bili spet na Poljški. Še nekaj besed so izmenjali s pastirjem, nato pa so se zadovoljni odpeljali.

Zadnji sončni žarki so Mihca božali skozi šipo, da je prav kmalu sladko zaspal.

GAČNIK – GRAPA SLAPOV

DOLGA, SAMOTNA, DIVJA POT

MARJAN BRADEŠKO

V Trebušu se z vhoda, z Vojskarske planote, stekata dve grapi – Pršjak in Gačnik. Čeprav za obe večina niti ne ve, pa je bil menda Gačnik druga najhujša grapa nekdanje Avstro-Ogrske. Ko smo se v svežem zelenju majskega jutra v Trebuši odločali, v katero bomo krenili, je bila odločitev lahka: Gačnik je mnogo težje prehodni kot Pršjak. In to vleče. Torej bomo tokrat razgledne gorske grebene zamenjali za temačne, samotne globeli Gačnika.

Ko se odpravljamo na tako pot, niti ne vemo, kaj vse nas čaka. Ogledati si poti ne moremo od nikoder (od daleč le iz čepovanskih Vrš), v knjigi (Slapovi v Sloveniji) tudi ne piše vsega, povrh pa gremo še v nasprotni smeri opisa.

V začetku je grapa še široka, vendar prav kmalu že telovadimo s skale na skalo prek dokaj vodnatega Gačnika. Pri prehodih z brega na breg nam pojma ‚smrkav‘ in ‚solzav‘ iz opisa v knjigi postaneta takoj jasna. Skratka – ‚sluzavo‘. Vlažni bregovi in mokre skale nas dodobra ogrejejo, saj je potrebno precej previdnosti in spretnosti, če hočemo ohraniti suhe čevlje in vse drugo, kar tiči v njih. Sabina ugotovi, da ima rada nekoliko trdnjša tla pod nogami in se kmalu odpravi nazaj v Trebušo. Ostaneva sama z Dariom in nadaljujemo uspešni pomoči pohodnih palic, ki tu res mnogo pomenijo. Glede na hlad, ki veje v grapi, se ne nameravamo močiti, poskušala pa bova čimbolj slediti strugi. Dokler bo pač šlo. Po nekaj manjših slapičih in lepih tolmunih se namreč grapa za prvih večjih slapom močno zoži.

V strmih bregovih in stenah nad vodo že ves čas opazujemo belo-rumeno alpsko mastnico, nekoliko bolj osamljen pa se pojavlja domačin v teh krajih, jeglič. Cvetove ima nekoliko temnejše, kot smo jih vajeni s posnetkov, vendar je to le posledica temačnosti, ki vlada v grapi.

SLAPOV PA RES NE MANJKA

Na vrsto pride prva večja ovira – lepo zelen, globok in velik tolmun, stisnjen med kamniti steni. Prvič se spopadeva z izredno strmimi bregovi, drevjem in skalami, ki stojijo nad strugo. Visoko v levo se morava vzpeti, prek kamnitega rebra, ki se vleče nekam navzgor, nato pa ob manjši grapici prideva nazaj do vode. Ta način bo v nadaljevanju prevladujoč; pobere precej moči, na trenutke pa zmanjšuje tudi voljo – večino pridobljenih metrov morava znova in znova izgubljati. Razlika je kljub vsemu v prid vzponov, saj se struga kar pošteno spušča, posebno pri skalnih stopnjah, čez katere padajo slapovi. Teh pa v Gačniku res ne manjka: prvi že buči pred nama – **Slap pod balvanom**. Lep, kot so lepi vsi slapovi, le neskončno samotnejši od ‚razvpihitih‘. Slap je treba obiti po že opisani metodi: izbereva pobočje, ki je videti prijaznej-

še, se vzpenjava po kaki grapici ob skalnem rebbru, in sicer vedno do prvega sedelčka v takem grebenu. Taka sedelca pa so včasih tudi sto in več metrov nad strugo. Poskusi, da bi se prej prekobalila čez, so v glavnem neuspešni. Nato pa je spet na vrsti previdno dričanje navzdol, do ustja slapu in naprej po strugi. Ne poznavajo sicer grape, vendar kmalu ugotoviva, da bi ob morebitnih težavah lahko prej zaključila pohod tako, da bi se po strmih pobočjih vzpela vse do visokega roba, ki se vleče med Gačnikom in Pršjakom proti Vojskem. Misel na morebitni povratek ob strugi je namreč odbijajoča.

Ob vodi in v stenah nad njo je vse polno cvetja in zelenja. V skalah čepijo osamljene tise, bližje strugi pa se je razkošatila kranjska bunika. Med opazovanjem pomladi skozi veje pokuka dol v globačo tudi sonce, ki je prilezlo že visoko nad robove.

Pred nama pa že prši in drvi skozi tesni **Stopničasti slap** – v treh divjih spustih skozi nekakšen žleb se pripodi do tolmana, ob katerem ga občudujemo. Vse je izredno stisnjeno in spet se bo treba nekako ‚pretisniti‘ (izraz opisovalcev grape): visoko v desno, še višje kot prej, pa po že znanem načelu čez skalni rob in po grapici nazaj dol. Tokrat se ne bova spustila v vznožje, pač pa prek še enega roba do čudovitega tolmana ob ustju **Skritega slapu**, enega izmed najbolj samotnih in najmogočnejših v grapi.

Prod ob tolmunu, v katerega v divjem teku čez stopnje drvi najin današnji sopotnik, praelement voda, ravno pobožajo sončni žarki. Na najini levi, ob izteku tolmana, voda dobesedno omahne globoko navzdol. Da je mesto idealen ‚Frühstücksplatz‘ (kraj, primeren za zajtrk), o tem ni dvoma. Čas hitro teče, saj je zaradi stalnega ‚gor in dol‘ pot precej zamudna. Tudi moč nama hitro odteka, zato jo obilno nadomestiva. Zanimivost so tudi najini pogovori: kljub samotni se tako dereva, da naju že po prvih urah boli grlo. Pošteno moraš namreč vpiti, da prevpiješ vodo v njeni večni pesmi. Med malico se odločiva, da bomo prihodnjik na tem mestu kar prespali, tako je prijetno.

OPIČJI PREHOD

Zdaj gre za nekaj časa pot kar ob strugi, midva pa seveda sem in tja, s kamna na kamen, z brega na breg. Z leve prav kmalu ‚prileti‘ Statarska grapa – v lepem slapu pade potoček na kamne, se razlije in steče v mogočnejši **Gačnik**. Od tu naprej greva v glavnem tik ob strugi ali po njej nad lepimi tolmunčki do **Slapa v zelenem kotlu**. – Imena so zelo posrečena, saj je že v imenu skrit ves čar slapu in njegove okolice. Tistim, ki so slapove poimenovali, ni manjkalo ne navdiha, ne daru opazovanja. Iz zelenega kotla tokrat zakopljeva v breg po levi strani. Dario v bregu s svojimi goretex čevlji, ki imajo v povsem gladkih podplatih že

prenekateri kilometer, ni tako suveren kot v bližini vode, kjer včasih prav junaško brodi po plitvinah, medtem ko jaz divje skačem. Po vzponu se prerineva skozi grmovje nazaj do vode in čez, pa spet v breg, a tokrat ne visoko in strmo, pač pa na Gamsovo polico, nekakšen pomol nad strugo. Tukaj se Gačnik 'pretisne' skozi ozko korito spodaj pod polico. Navzdol pade s slapom, ki je s police težko viden. Kar krepko je treba stegniti vrat nad žleb, po katerem drvi. Kmalu po ravnem delu se vse še bolj zoži in pred nama je lep **slap, ki nekako nima imena**.

Sploh je težava s temi slapovi, saj jih je več, kot je opisano v knjigi. Zanimivo je, da v grapi doživljaš toliko stvari, da pozabiš pot za seboj že po pol ure. Za tole zgodbo sva delala opis skoraj po vsakem slapu, pa stavim, da je verjetno kaj zgrešenega.

Nad tolmunom in slapom vodi lepa polica vse do ustja slapa, tu pa je konec 'heca'. Levo navzgor je majhen skok, prek katerega se nekako nimam korajže prekopati, nad njim pa izredno strm breg. Po polici hodiva sem in tja in odločim se za 'opičji' prehod. Primem se za drevo, ki poševno štrli iz pobočja, se krepko zaniham in vržem noge navzgor, zatem pa še vse ostalo, da o nahrbtniku ne govorim.

Toda prišel sem z dežja pod kap, saj je pobočje nevarno strmo, vlažno in prepredeno s koreninami. Tako nevarno sem hodil doslej le po grebenih in travah Loške stene. Daria spodaj ne vidim več, še vedno pa 'izbira' prehod in hodi po polici sem in tja. Klicanje in usmerjanje in opogumljanje je brez pomena, saj še sam sebe bolj slabo slišim, kje da me bo on, ki je tik nad slapom.

Ko sem že visoko, na malo varnejšem mestu, pa pogleda na mestu, ki sem ga odpisal že na začetku, najprej sopihajoča glava, nato pa cel Dario, ki je prehod izbral ravno zaradi svoje dolžine: malo se je stegnil, pa je šlo. Včasih je pač dobro biti malo daljši.

Prilezeva na varno polico, ki se poševno spušča nazaj v strugo in ko že dvomiva o prehodnosti grape za navadne smrtnike, ugotoviva, da sva seveda pošteno zgrešila: levo navzgor sva krenila *nekoliko prepozno*. Morala bi, še preden sva prišla na tisto polico spodaj, ki pa je bila videti tako lepo shojena, da naju je zvabila.

Tukaj v grapi v glavnem ni poti, čeprav se na vseh prehodih dá slutiti, da sem in tja kakšen samotni romantik išče svoj mir po podobnih poteh kot midva. Včasih pride s pobočij prečno kakšna stečina, saj hodi divjad pit v grapo, dá pa se zaslutiti tudi kakšno nekdanjo stezo, ki je vodila z enega robu grape na drugega, k 'sosedom' med zdaj opustelimi kmetijami.

V STRUGI IN NAD NJO

Tik nad strugo prihaja izpod previsnih skal na dan studenček, po katerem ima ime naslednji slap, ki ga že slišiš – **Studenčkov slap**. Nežno ime, slap pa nič kaj nežno prši naokrog, če se mu preveč približaš. Vsi slapovi v grapi so dokaj močni, saj je Gačnik bogat z vodo. Visoka pobočja in še Vojskarska planota zgoraj

zberejo njegovo vodo. Desno navzgor naju vabi 'prijeten' vzpon, eden izmed mnogih, le da je ta verjetno najvišji. Kakih sto petdeset metrov višje je sedlo, ki omogoča udoben prehod. Zgoraj naletiva na stezico, ki se le počasi spušča nazaj, saj so pod nama tesna korita.

Ko se struga spet razširi, greva k vodi in po lepem, lahko prehodnem prou in zelenju v ovinek, ki pa se kmalu konča. Spet je pred nama soteska, ki bi jo bilo možno v poletnem, toplem času morda prebresti. Zdaj je maj in morava torej spet veselo v breg nad sotesko, v kateri bobni **Slap pod Luknjo**. Spust do njega naju ne veselil preveč, zato sva zadovoljna že s tem, da sva ga uzrla skozi bujno zelenje. Nekoliko višje prideva v strugo, ki je videti precej drugače kot doslej. V njej ležijo razmetani veliki balvani, med katerimi se prebija voda. Včasih je treba kar malo poplezati čez katerega. Da bi zmanjkalo slapov, se ni bati.

Po levi obideva lep, **neimenovan slap**, ki sem ga, če pogledam v svoje zapiske iz grape, označil kot posebno lepega. Bo že držalo, sicer pa gremo kmalu spet pogledat. – Zatem nekaj kolovrativa po grmovju in skalah nad strugo in se po 'opičje' ob pomoči vej spustiva nazaj v strugo. Še vedno je polno balvanov in na enem raste velik, zelen macesen, krepko oprijet s koreninami. Krasen stražar **Macesnovega slapa** – katero drugo ime bi pa tu sploh ustrezalo! Greva čez strugo in kot že ničkolikokrat navzgor v pobočje, malo prečno in po robu in po manjši grapi nazaj do vode, ki dela na tem mestu velik ovinek v desno. Midva torej zavijava levo. Ves čas so najine leve in desne strani ravno nasprotne levim in desnim stranem Gačnika.

NA VRHU PRI BRDARJU

Velik tolmun je na ovinku in vanj pada **majhen slap** – majhen zato, ker je bila večina doslej višja od desetih metrov, tega pa je precej manj. Slap pade iz tesnih korit, ki so zarezana med visoki steni na obeh straneh. Levo pobočje je prijaznejše in zato se prek skalnih rogijev in grmovja odpraviva navzgor.

Prvič danes prideva na nekoliko 'višji' položaj, saj je tu že slutiti počasno umirjanje in prehod v planotast svet. Prvič naletiva tudi na zapuščen pot, kolovoz iz nekdanjih dni, ki se, poraščen z grmovjem, lepo položno spusti do vode.

Voda pa še vedno ni mirna. Kmalu, ko že kaže, da bo konec 'vija-vaj', se morava spet umikati **manjšemu slapu** v desno. Nad tesnijo greva nekaj časa vodoravno, nato pa spet k vodi, ki se dokončno umirja. Žuboreče se pretaka po dolinici, med drevjem in travnatimi deli. Tudi civilizacija je že bližje, saj prav do vode vodi sveža rana – nova gozdna pot.

Romantika se za trenutek sreča z realnostjo, pa kmalu spet zaideva v ožje dele, kjer že šumi nov slap. Med velikimi balvani se prerineva skozi pravo luknjo, nekakšen spodmol, na najini desni pa plane voda v **Slap pri spodmolu**. Nekaj časa še kolovrativa po strugi, potem pa se zadnjič umakneva v levo, predzadnjemu slapu v grapi – **Slapu pod Brdarjem**. V bližini je **Brdarjeva** kmetija, ki jo s skalnega robu nad

slapom tudi uzreva. Nad slapom je lesena pregrada, do sem pa pripelje tudi pot od Brdarja. Pogled navzgor proti toku nama na koncu próda odkrije še zadnji, **Brdarjev slap**. Vode je tu že manj, zato tudi slapovi niso tako mogočni kot spodaj v grapi.

Tu jo ubereva desno navzgor in prečno nad strugo do poti, ki se rahlo spusti in izvije iz objema gozda. Pred nama se razprostrejo obširne planote in travniki okrog Gačnika – kmetije, po kateri nosi ime cela grapa z vodo vred. Gačnik je le še potoček, ki živahno teče prek travnika in odhaja na svojo divjo pot v sotesko. Kmetija je ogromna, ena od značilnih za idrijske hribe. Nekaj se sicer še dogaja tam okoli, toda hlev leze skupaj in svet se zarašča. Tako je lepo, da bi bila lahko tu ena sama pesem življenja in miru, sredi gozdov in osamelih skal, med vetrom, ki vleče prek planote, in sončnimi žarki, ki božajo komaj zelenečo travo. Tako visoko je tukaj, da prve pomladi še ni. Pozimi je verjetno težko, toda zagotovo bi bilo lahko drugače. Nekaj žalostnega in nezasišanega se naseli v človeku, ko gleda, kako kleka mogočen spomin na nekdanje življenje.

VODA STOJI NA OGNJIŠČU...

Modrujeva, kaj bi se tu dalo narediti in pospraviva zadnje zaloge iz nahrbtnikov. Ura je že štiri popoldne, treba pa se je še vrniti nazaj v Trebušo. Mimo Brdarja, močne in žive kmetije, se odpraviva po sončni strani roba nazaj proti zahodu. Na levi se svet počasi spušča v Pršjaško grapo, pogled pa nama ves čas že uhaja tja čez, v Zeleni rob, v Govce in Poldanovec, v robove Trnovskega gozda. Naslednjo nedeljo bova skozi Pršjak in prek Mrzle rupe naredila krožno turo vse nad Čepovan in nazaj v Trebušo.

Ob poti ravno cvetijo češnje in polja so sveže preorana. Toda spet prihajava v samotnejši svet, pot pride v gozd in tu naju kruleče pričakajo trije krepki divji prašiči. Nekaj naju ogledujejo in Dario reče: »Upam, da bodo odšli v pravo smer!« In gredo. Krepeke mrcine so bili.

Strašno razgleden in samotni je svet. V čadu popoldneva se na zahodu izgublja Čepovanska planota, prav tako osamljena in pozabljena. Pozabljenost in izgubljenost sta v teh samotah vsakdanja pojma, saj te opusteli zidovi nekdanjih kmetij znova in znova spominjajo na preteklost. Živo ponazori to stanje pesem, ki jo je nekoč zapisal pesnik **Dane Zajc**: »Dež je zlizal kamenje. / Voda stoji na ognjišču. / Dež podira peč. / Pesek zasipa klet. / Trta je podivjala. / Vodnjak se seseda. / Poslednji zid se kruši. / Osat raste v kotu, / kjer je stala miza.«

Pri Hvalu vendarle naletiva na življenje, na gospo in gospodarja, ki še kljubujeta, kljub veliki odmaknjenosti. Pogovorimo se o medvedih in divjih prašičih, toda vedno znova se v pogovor mešajo opusteli zidovi tu zraven in tam zgoraj, **pri Medvedu**, pa nekje vmes, pa tam čez, nad Pršjakom in v njem. Nekje je v bogve kakšnih blodnjah in obupu zažgala sama gospodarica, drugje spet je upepelila strelo, tam čez je bila partijska šola. Zdaj ni nikjer nič več,

le prerasli zidovi v samotnih nočeh še tiho ječijo nad usodo, ki jih je doletela. Pa bi bilo lahko tu živahno in veselo – taki, kot smo mi, bi kasneje, ko ne bomo več tako 'gajstni', prihajali na dopust. Z živinorejo in turizmom v nehrupni obliki bi verjetno šlo – edina težava je res izredna odmaknjenost.

KDO BO UKROTIL TRTO?

Po lepi, že nekoliko zapuščeni stezici se spuščava navzdol, da 'zašpiliva' današnjo klobaso. Ob poti med sončenjem zmotiva goža, ki se divje zapelje navzdol po listju. Neverjetno, kakšno hitrost doseže. Tudi midva jo hitro ubirava, saj naju Sabina verjetno že pošteno čaka. Nazadnje smo se videli pred enajstimi urami. Upava seveda, da ni kje padla v vodo. Ko nad brvjo čez Gačnik zagledava avto, Dario s skrbjo ugotovi, da nekaj manjka. Tisto nekaj čepi malo vstran na pesku in potrepljivo vegetira...

V spominu mi šumi voda (Dario jo je menda potem slišal še vso noč), ki sem jo poslušal dolge ure, bučijo slapovi in migotajo sončni žarki, ki so se skozi večjeve prebili do zelenih tolmunov. Prav tako pa ostaja trdno v spominu zapuščen svet visoko gori v robu med Gačnikom in Pršjakom, pa tudi na drugi strani Gačnika menda ni nič drugače. Lahko bi se vprašal tako, kot se končuje že prej citirana Zajčeva pesem: »Kdo bo ukrotil trto. / Kdo bo zakuril na ognjišču. / Kdo bo izkopal spod njega / razpadajoče obraze mrtvih let.«

Ne vem. Vem pa, da bo v Gačniku voda še dolgo padala prek skalnih stopenj v modro zelene tolmune, da bo še dolgo samotna in ena od najhujših grap daleč naokoli.

Obilni posveti

Le redkokdo od gorenjskih planincev in gornikov ne pozna Marjana, alpinista iz prvih povojnih let in nekajletnega oskrbnika planinskih domov na Zelenici in v Tamarju. Z leti je precej pridobil na obsegu in teži.

*Pred časom sva se na cesti srečala z danes že pokojnim **Tonetom Bučarjem**, takratnim podpredsednikom Planinske zveze. Postala sva v razgovoru. Prišel je še Marjan in Tone ga je prav nedolžno vprašal: »Kam pa greš danes igrat?«*

Začudeno ga je Marjan pogledal: »Saj ne grem igrat! Zakaj pa vprašuješ?«

»No, mislil sem, da greš igrat, ko nosiš boben s seboj!« mu je Tone smejé se pojasnil in ga potrepjal po trebuhu.

Ko smo tako še skupaj moževali, se je Tonetu, ki je bil obrnjen navzdol po ulici, obraz razlezel v smeh. »Čestitam ti, Marjan, v Trziču le nisi najbolj obilen!« je dejal. Obrnila sva se še midva in ugotovila, da prihaja še močnejši – Tržičan Blaž.

Janez Lončar

GORNIKI MODRE IN HUDE KRVI

LOJZ ŠTEBLAJ

Tako, osnutek študije o tipih planincev sedanje- ga časa je pri kraju. Seveda seznam niti za sedanji čas ni popoln, saj goroznanstvo odkriva iz dneva v dan nove tipe. Naš raziskovalec nam je poslal še nekatere izsledke s tega področja, ki jih bomo nemara kdaj objavili – skupaj s še kakšnim poskusom raziskave gornišstva s tega zornega kota. Planinski vestnik bo nasploh prav rad objavil vse nove tehtne doneske s tega področja. (Op. ur.)

* * *

30. Planinska pijavka ima ime po tem, ker pije in je še sploh nadležna. Pije oziroma »loka« in pridno ponavlja tisti znani gib z roko- od mize do grla. Vsebinska lokanja je, strokovno povedano, vse, kar ima dva grada več kot Ljubljana. Vpitje in tuljenje v oblakih dima izpopolnjuje in krepi z različnimi elektronskimi napravami, kot so tranzistor, gramofon, mag- netofon itd. Tako pije še potrpljenje, živce in kri ter kvari dober zrak ostalim plemenom, ki so po sili razmer pod isto streho. Pijavke so navadno nekakšni zahojeni samci, ki jih k pitju spodbuja- jo ustrezne samice.

31. Planinski kameleon je planinec, ki spreminja barvo po okoliščinah in je zdaj pijav- ka, zdaj alpinist. Moja preučevanja kažejo, da sega njihova barvna lestvica mnogo širše – od navadnega planinca do (sramežljivo) planinsk- ga pravičnika! Velja za samice in samce!

TRIBARVNA KRI

Pri vsem dosedanjem preučevanju me je pekli- lo, čemu s(m)o taki. Ko pa sem zagledal prvi stavek neizpodbitnih ugotovitev **Antona O.** »U- biranje planinskih poti« na 455. strani PV '90, se mi je posvetilo. Planinstvo nam je v krvi! Tri vrste planincev, ki jih opisuje, ustrezajo trem barvam in kakovostim krvi! Ta ugotovitev je Kolumbovo jajce na kvadrat! Sedaj je vse jasno! Oglejmo si podrobneje njegove opredelitve!

Plemeniti planinec (Tone skromno: plani- nec-hodač ali tako imenovani normalni plani- nec), je očitno plemenite, tako imenovane **modre krvi**. V hribe hodi iz zdravorazumarskih razlogov, o razgledih govori z dušo(?), to mu je motiv vlačjenja v gore! So planinski informatorji, poznajo standardne čase hoje med posameznimi točkami, razen tega svetujejo najboljša počivališča in razgledišča, pa če jih vprašaš ali ne. So predstavniki planinske kakovosti, kar jim jamči modra, plemenita kri. Občudujejo »nara- vo, razglede, zanimiva srečanja, družabnost, kolegialnost« itd.

Plebejec (preprost, neizobražen, neotesan, surov, zarobljen, nizkoten) – planinec (Tone: planinec-tekač, maratonec) je plebejske, tako imenovane **rdeče krvi**. Je proizvod (ne posledica?) sodobne družbe, daje prednost ko-

ličini obiskanih vrhov in postojank in prehojenih ur v dnevju. Ima popolnoma izkrivljen odnos do življenja, do sebe, do narave. Nima časa zase, za druge, za občudovanje planin v celoti. Zani- majo ga le dosežki, planinski rekordi, čista količina planinskega udejstvovanja.

Antiplaninec (Tone: planinec-neplaninec) je nekakšne še brezbarvne, začasno rečeno **bele krvi**, če je tistemu, kar mu polje po žilah, sploh še mogoče reči kri (antikri?). Le leze ali se plazijo po gorah. Je potencialni kandidat za gorske reševalce zaradi neprimerne obutve, neveščosti, strahu, pomanjkanja fizične in psi- hične kondicije. Je neveden, nerazsodен avan- turist, posnemalec in zasledovalec mode hoditi v gore. Praviloma niti ni član planinske organi- zacije, baraba, niti članarine ne plačuje!

PRISLUŠKOVANJA OB VEČERIH

O Tonetovi krvavi teoriji sem se pogovarjal s poznanimi krvosesi in preučevalci krvi. Bili so si edini, da naj kot nestrokovnjak rajne ne drezam v njihovo posvečeno znanost. Pritrdili so le, da obstajajo različne krvi in da se kri spreminja. Ali se kri spreminja po mojem teoremu od antikrvi do modre krvi zvezno ali stopničasto, pa je stvar posebne raziskave, ki se je bodo lotili takoj, ko jo bo kdo plačal.

Za vmesnih sto let pa pri polni zavesti, oprt na opazovanja planincev, postavljam teorem, da se kri iz antikrvi do modre krvi spreminja zve- zno, po različnih doslej še neznanih funkcijah. To pomeni, da nekdo, ki prične kot antiplaninec, ima nekaj možnosti, da se bo prelevil v planin- ca-plebejca in dalje morda celo v plemenitega planinca, če... Pa pustimo ta »če« za drugič. Opazovanja pričajo, da je v začetni fazi spre- memb (pa tudi na višjih stopnjah) ogromen osip. Da od sto antiplanincev postaneta le dva ali trije plemeniti planinci, drugi pa prej odnehajo ali za vedno ostanejo na kakšni nižji, navadno vmesni stopnji. Tudi hitrost preobraževanja je močno različna: nekateri potrebujejo le nekaj let, da dosežejo pravo plemenitost, večina pa šele takrat, kot pravi Janez: »Ko se mi je že zgrbil stas, mi trebuh visel je čez pas...«. Nekateri pa, žal, nikoli.

Tonetu sem neizmerno hvaležen za idejo in pobudo. Ker ga več stvari muči, jaz pa nisem ravnodušen, niti če se žival muči – čemu ne bi poskusil pomagati (krščenumu?) Tonetu?

Najprej ugotovitev **g. Erskina**: »... dolgotrajno urjenje nožnih mišic na svežem zraku izdre bridkosti želo.« Torej, več hoje!

Glede prisluškovanja ob večerih, ko sestavljajo moštva in načrtujejo ture, opozarjam na že opisani rod planinskih gobeždačev, razred hvalisavcev. Razen ur in točk obiska navadno najavljajo tudi uro odhoda, ob treh, ob štirih, redko ob petih. Nema lokrat se nato primeri, da jih po povratku z bližnjega vrha sredi dopoldne-

va vidiš, kako še krmežljavi motovilijo okrog koč.

Pri vsakem prisluškovanju je treba upoštevati možnost pretiravanja in lahkovernost. To velja tudi za navedbe časovnih razdalj. Še najbolj se lahko zaneseš na tiskane vodnike, kot so Julijske Alpe, Kamniške ali Savinjske Alpe, Karavanke itd. Če pa si pravi Gorenjec in si ne moreš privoščiti razkošja lastnega vodnika, si ga lahko ogledaš, žal pred turo, na PD ali v javni knjižnici.

Hitrost hoje je razen od stopnje treniranosti in let odvisna od vremena in od vsakokratnega počutja. Če ti zrastejo krila, pač letiš; steza ti sama beži pod nogami, kaj bi se plazil kot antiplaninec! Razgledovanje pa je še odvisno od sposobnosti hitrega dojemanja. Ljudje imamo pač različno dolge »lajtnege«! Nekateri tudi shranjajo vtise v notranjost, drugi pa se morajo o tem pogovarjati in potrjevati, kot bi ne zaupali vase. Vzkliki: Prekrasno! Divno! Čudovito! Res lepo! so lahko tudi posledica napačnega razumevanja dobre vzgoje.

KAJ PA PLANINSKA POLICIJA?

Tistemu, ki ga motijo tekači, maratonci, antiplaninci itn., povem, da lahko prične ubirati samotnejše planinske poti. Teh je, na srečo, pri nas še dosti. Tako se izogneš »poteptanih kakovosti planin in razvrednotenega poligona za hitrostne dosežke« na planinskih promenadah, če ti niso preveč všeč. Hoja po neoznačenih poteh in brezpotjih pa tudi še ni prepovedana. Lastna jetra je pač treba varovati pred jezo oziroma jezljivostjo!

Tone ima šolniško dušo. Planinskim društvom predlaga vzgojo, dobesedno v praksi, v gorah. Njegov predlog bi doživel zanesljiv polom. **G. Murphy** namreč trdi: Zapleteni problemi imajo preproste, lahko razumljive napačne odgovore. To potrjuje zadnjih 50 let obvezne vzgoje in izobraževanja v javnih šolah, vstevši nekakšno polkadetnico oziroma celodnevno šolo z usmerjenim izobraževanjem vred. Dvomim, da bi tako delo lahko prevzeli oskrbniki na splošno, saj jim je **Hudomušni Janko** pripisal, da je njihova glavna naloga striženje volne. V nekaterih kočah si kar kljuko podajajo; vem za primer, ko se je ves komplet zamenjal trikrat v letu. Tak oskrbnik ne spozna niti vseh loncev v kuhinji, kaj šele gore okrog postojanke. Mogoče pa bi bilo potrebno uvesti posebno planinsko policijo, ki bi v teh spremenljivih časih lahko zaposlila bivše pravoverne miličnike, ki že imajo potrebno »vzgojno« prakso, pa tudi stare uniforme. Ali bi to vlogo zaupali posebnim gasilcem?

Za našo rabo že poznamo planinskega gobeždača, razred zabavljač. Zbirko dopolnimo le še s plemenom, rodom, razredom, oddelkom. 32. Planinski naivni realisti, ki je pristaš naivnega realizma, za katerega **g. Verbinc** trdi, da je nezavedna, elementarna oblika materializma, ki ne loči bista pojavov od videza in jemlje neposredno čutno zaznavanje za pravilen odraz resničnosti. Naivca samega pa **g. Verbinc** razlaga: prostosrčen, prostodušen; naraven; neprisiljen (ne ozirajoč se na družbene konvencije); naravno preprost (pej. omejen);

nedolžen; pretirano zaupljiv; otročji; neuk, neizkušeni.

Dovolj!

Iz napisanega je očitno, da rod planincev po svojih lastnostih žal ni enoten.

Že navidez se loči: otroci, mladi, brsteči, cvetoči, plodni, umirjeni, uveli... kot iz škatlice vzeti in zanemarjeni... v pravih planinskih čevljih, v vse mogoče vrste dotrajalih in neprimernih obvalih... pisano oblečeni kot metuljčki in pusto, klasično odeti... zaviti do nosu, razgaljeni... s ogromnimi nahrbtniki in brez nahrbtnikov... s smučarskimi, kakšnimi drugimi palicami ali brez... težke sape, lahkotni... dame z mogočnimi modrci in tiste brez... taki, ki celo pozdravijo ali odzdravijo, pa taki, ki se molče zmuznejo mimo... itd., itn.

Hudomušni Janko jih je pred leti razdelil v devet plemen. Po globokem preučevanju smo dodali še triindvajset značilnih »tipov«, ki pa jih zaenkrat morfološko nismo določili, ali predstavljajo pleme, družino, razred ali le oddelek. To je tudi glavni vzrok, da jim nisem pripisal latinskih nazivov, malo pa tudi zato, ker ne znam latinsko.

Ponovno ugotavljam, da ni več čistih plemen, družin, razredov in oddelkov. Vse je nekako zmešano iz opisanih dvaintridesetih sestavin. Pri prvem osebu prevladujejo ene sestavine, nekaterih pa sploh ne premore.

Če koga še zanima, v kakšni družbi se rešuje ali pa se bo reševal, naj si iz zapisa izbere lastnosti, ki so mu všeč, po njih pa družbo. Kako bo dejansko ob morebitni katastrofi, bom preživelim še poročal. Seveda le, če se bom izmazal.

odmevi

Trepljanje po rami

V letošnji majski številki Planinskega vestnika sta **Črt Škodlar** in **Boštjan Hladnik** objavila zelo pohvalni oceni filma Katedrala Lotse scenarista in režiserja **Tomaža Ravnharja**. Ker ti oceni ne vsebujeta – razen zelo splošnih in posplošenih mnenj – nobenih relevantnih kritičkih ugotovitev, tega njunega pisanja ne gre razumeti drugače kot prijateljsko trepljanje po rami; kar pa spet ne gre razumeti drugače kot izraz zasebne spodbude, ki seveda z ničemer ne zavezuje samih avtorjev teh spodbud.

Pravo kritičsko delo, pisanje, recimo, filmskih kritik, je zagotovo neprimerno bolj resno, predvsem pa odgovorno početje, kot je trosenje prijateljskih pohval. Zato se tudi oglašam s svojim nepristranskim pogledom na Ravnharjev film.

Filmska kritika – če je res kritika – mora biti zasnovana na analizi filmske vsebine in forme, v kateri je ta vsebina posredovana. Filmska kritika – če poenostavim – mora najprej zaznati filmsko vsebino, jo miselno interpretirati, soočiti s filmsko sliko in ovrednotiti sozvočje filmske misli s njeno upodobitvijo. Če pri tem kritičkem početju ocenjevalec ugotovi harmonijo obeh temeljnih filmskih elementov, gre za uspešen

film; vsakršna disharmonija, ki ne ustvarja tretje dimenzije, pa avtomatično kaže na filmski neuspah.

Vsakršno drugačno kritičsko početje je zgolj impresija, ki s pravo filmsko kritiko nima nobene zveze, tudi ne nikakršne teže in ocenjevalne veljave.*

Zatorej pogledjmo, kaj nam Tomaž Ravnihar kaže v filmu *Katedrala Lotse*.

Čeprav je osnovna izrazna enota filma zaključena sekvenca, o sekvencah v Ravniharjevem filmu skorajda ne moremo govoriti. Forma sekvence pogojuje njen miselni lok, njeno koherentnost, ki se vizualno odraža v jasnem začetku in sekvenčni izpeljavi. Sekvence v *Katedrali Lotse* zaradi nekoherentnosti razpadajo na posamične kadre, ki so med seboj zelo ohlapno povezani; predvsem pa – prvi kader skoraj v ničemer ne pogojuje naslednjega. Prva večja enota v filmu kaže *Česnovo* spoznavanje mestnobiačnega miljeja. Kamera beleži same znane, že tisočkrat videne posnetke, ki zaradi klišejskega pristopa gledalcu ne posredujejo nobenega novega sporočila. Zaradi »uniformiranosti«¹ posnetkov se je že zdavnaj izgubila tudi njihova folklorno-etnografska vrednost.

– *Česen se vzpenja po stopnicah budističnega templja, sedi, zamišljeno strmi...*

Zakaj to Česnovo vzviljanje v drugo kulturo, drugo religijo, to vzpenjanje po budističnem svetišču, ni jasno. Česen-plezalec je prišel v Himalajo, med gore, prišel je osvojiti vrh Lotseja; vsakršna drugačna preokupacija ga samo »moti«² v njegovi kristalno jasni nameri. Če bi vsaj strmel v Lotse, bi človek še nekako sprejel ta filmski uvod; tako pa strmi »v prazno«³ in onemogočeno je že na začetku vsakršno vzviljanje v Toma Česna, filmskega protagonista.

– *Česen na poti v bazno taborišče...*

Česna vidimo samo v dveh, treh situacijah, na poti, na mostu, pred baznim taboriščem, kar je slikovno premalo, da bi avtorju uspelo prikazati »dolgost«⁴ te hoje; in kar bi bilo še bolj zanimivo, razumeti Česnovo »približevanje«⁵ gori. V tem sklopu kadrov manjka temeljna izrazna komponenta – obeležje časa, trajanje. Česen pač samo hodi, kot bi lahko hodil tudi po kranjskih ulicah. Ta njegova hoja je »prazna«, v njej se ne izraža niti ne Česnova želja po osvojitvi vrha, ne strah, ne neučakanost, nič.

– *Česen v baznem taborišču .... gore ....*

Dober, pomemben trenutek filma, ko se Česen sooča z Lotsejem. Moti samo ponavljanje istih izrezov kadrov in statičnost Česna samega. Razgibani plani bi montažno zagotovilo vzpostavitvi potrebno napetost, ki bi z glasbenim akcentom še potencirala izjemnost izpovedi.

Pripravljanje nahrbtnika deluje zaigrano, zato izumetničeno, »hitchcockovsko«⁶ pojavljanje filmskega avtorja pri slovesu pa je Česnovemu odhodu proti Lotseju odvzelo vsakršen pridih dokumentarnosti.

– *Česen napada steno Lotseja ....*

Gre za osrednji del filma, ki pa ga v filmu tako rekoč ni. Celotna sekvenca spet nima nobene-

ga začetka, plezanje v ledeniku je zaigrano, ne zasledimo nobenega napora, nobenega dvobojja s steno, plezanje ni locirano (ker je pač zaigrano), gore so plakatno daleč, statične, mrtve, Česnovo plezanje ne vzbuja nobenih emocij; nič se ne dogaja. Nobeni oblaki se ne podijo po nebu, ni plazov; zelo kmalu tudi ni več Česna. Gledalec pa se sprašuje; kaj naj sploh gledam, zakaj moram gledati ta »nič«⁷?

Osvojitve vrha! Kakšen izjemen Česnov dosežek – pa kako prazen film! Geografski vrh ni hkrati tudi filmski vrh. Film je linearen. Nobene borbe, nobenega napora, nobenih nevarnosti, nobenih težav z dihanjem, nobene utrujenosti. Same statične, koledarsko osvetljene gore – od daleč, seveda. Hkrati tudi nobenega vzdusja. V baznem taborišču kot da ni napetosti, negotovosti, skrbi za Česna v steni. Pa Česen sploh je v steni, se upravičeno vprašaš?

Bazno taborišče se v filmu spet pojavi s Česnovim vrnitvijo v dolino. Pravi čudež je, kako je avtorju uspelo izničiti vsakršno dokumentarno pristnost veselja ob srečanju, ob uspehu. Z vnovičnim vstopom avtorja v filmsko sliko se zastavlja temeljno vprašanje, kdo sploh je protagonist *Katedrale Lotse*, Tomo Česen ali Tomaž Ravnihar.

In kje je ta tako čudovita in tako prekleta Himalaja?

– *Tomo Česen v šotoru ....*

Predvsem – zakaj v šotoru, ki s svojo dominantno rdečo barvo »zakrije«⁸ Česna do te mere, da nanj, glavnega junaka, ne moreš biti pozoren? Vsakršna druga lokacija v naravi Himalaje bi govorila v prid Česnovi pripovedi in ljubezni do gora bolj kot scena v šotoru.

In to je pravzaprav vse.

Seveda, tu je še Česnov tekst. Ima dovolj osebne barve, da bi lahko »pomagal«⁹ sliki in jo skušal nadgraditi, če bi ta slika v filmu sploh bila. Na nekaterih mestih – na primer, ko se Česen po melišču »sprehodi«¹⁰ v bazno taborišče, tekst pa pripoveduje o hudem peklu sestopa – deluje slika prav smešno kontrastno s tekstom.

Slika nasploh: preveč statična, brez občutka za dokumentarnost, nesproščena, neodzivna, brez vsakršne prostorske dimenzije.

Film je posnet brez drugega, tretjega plana. Montaža: režijsko suhoparna, med posamičnimi kadri ni nobene kinetične zveze, nobene napetosti. Isto velja za ostre prehode med sekvenčnimi sklopi. Popolno pomanjkanje domišljije je pripeljalo do »mrtvega«¹¹ filma. Nobene »sile«¹² ni v filmu, ki bi ga gnal naprej. Ni ne dogodka (manjka namreč resno plezanje, manjka vrh, manjka spust, torej manjkajo vsi elementi uspeha), ni ne psihologije, ker ni Toma Česna v tisti obliki, da bi gledalec z njim lahko vzpostavil kakršenkoli odnos. Tudi tekst ne more preseči te psihološke aseptičnosti, kajti Tomo Česen je filmu posodil samo telo, duše pa zagotovo ne.

V montažnem smislu Tomaž Ravnihar ne loči med bolj in manj pomembnimi vsebinskimi elementi. Vse sekvence imajo isti ritem, nič ni bolj poudarjeno na račun manj pomembnega prizora. V tem nizanju kadrov ni nobene prispodobne

* Mimogrede: filmska ustvarjalca Črt Škodlar in Boštjan Hladnik sta v sodobni slovenski filmski kritiki popolna anonimneža.

(izjema je kader kapljic, ki pa zaradi šablonskega pomena sodi še v obdobje črno-belih melodram), ni pa tudi nobenega relevantnega sporočila. Avtor nam nič novega, nič originalnega ne pove.

Zavedam se, da je filmsko snemanje Toma Česna kjerkoli v Himalaji peklenski posel. Da ga tudi fizično ne zmore kdorkoli. Toda kot čezatlantske regate skorajda ne more snemati snemalec-neplavalec, naj tudi v Himalajo hodijo snemalci-alpinisti. In avtorji, ki jim gore niso tuje. Vsi drugi naj Toma Česna snemajo na Šmarni gori ali pri slapu Savica, da bomo gledalci verjeli v »dokument neprecenljive vrednosti« in v »briljanten filmski esej«.

Tone Frelih

Varne poti ob markacijah

V PV št. 5/91 sta objavljena dva prispevka, ki obravnavata delo Komisije za pota pri PZS, zlasti pa problematiko vzdrževanja in markiranja planinskih poti. Delno o tej problematiki razpravljamo že več let, verjetno pa se tudi po objavi teh prispevkov ne bo veliko zgodilo, če Komisija za pota ne bo bolj ekspeditivno in avtoritativno ukrepala. Tako se že več let govori in piše o vprašanju zaščite Knafelčeve markacije, s katero bi smeli markirati samo registrirane planinske poti. Komisija bi morala učinkoviteje ukrepati proti društvom, ki čisto nič ne skrbijo za vzdrževanje poti, za katere so zadolžena. Skrajni ukrep bi bil: nevdrževano pot odvzeti in jo oddati v vzdrževanje drugemu društvu ali pa začeti postopek za opustitev poti, zlasti če gre za takšno pot, ki pelje na izletniško točko, na katero se pride tudi po cesti.

Člani Komisije za pota bi morali tudi vedeti, da je z dobrim vzdrževanjem poti skozi gozdove več dela kot s potmi nad gozdno mejo. Le kako bi bile videti poti pod gozdno mejo, če bi jih označili samo s posebnimi tablami, ki jih objestneži že na izhodiščih uničujejo! Skoraj vsaka gozdna pot ima po več točk, kjer obstaja nevarnost, da bo popotnik zašel (pešpot iz Nemilj na Mohorja prečka na razmeroma kratkem gozdnatem pobočju gozdno cesto in pet traktorskih vlak!). Knafelčeve markacije so torej potrebne na vseh planinskih poteh, vendar jih je na marsikateri poti najmanj polovico preveč, kar velja tudi za poti nad gozdno mejo. Vse odvečne markacije je že zaradi estetskega razloga nujno premazati, in sicer z barvo, ki ustreza ljubju listavcem (z ljubja iglavcem jih lahko tudi ostrgajo), oziroma z barvo, ki ustreza skalam. Tako bo znatno hitrejša tudi obnova zbledelih in dopolnitev uničenih markacij na drevesnih deblih.

Mnenja sem tudi, da je na opučenih planinskih poteh in na poteh, ki so bile »na črno« markirane, potrebno premazati vse Knafelčeve markacije, ne pa samo ob vstopu oziroma izstopu (iz prakse vem, da je to delo hitro opravljeno, le da imaš ustrezno barvo). Edino PZS naj skrbi za objavo v sredstvih javnega obveščanja, za vpis v kataster poti in za obvestila izdajatelju zemljevidov, čeprav je pobudnik društvo. Vprašanje je tudi, kako naj bi opuščeno pot ekološko sanirali, če niti ne premažemo vseh markacij.

Redno vzdrževanje planinskih poti skozi gozdove je potrebno zaradi estetskega videza in varstva gozdov, saj pohodniki ugodijo vzporedne steze običajno tedaj, če so čez pot podrti drevesa ali leže veje posekanega lesa. Veliko je dela tudi s porezovanjem na pot razraslih se vej in podrasta, sicer jih pohodniki polomijo ali samo zalomijo. Zelo važno je tudi, da markacisti redno čistijo odtočne jarke in odtoke deževnice (praviloma po vsakem večjem neurju), sicer ob naliivih postajajo steze vedno bolj grapaste. Poti skozi listnate gozdove je v jeseni ali spomladi marsikje nujno očistiti listja (v pobočjih zapoljena ozka steza, stopinje po skalah in koreninah). Za čiščenje poti in odtokov skozi gozdove in potrebno porezovanje vej bi društva, ki nimajo dovolj markacistov, lahko vsako pomlad enkrat ali dvakrat organizirala prostovoljno udarniško delo, ki bi ga vodil aktiven markacist. Za taka dela ima vsako društvo sposobne člane. Marsikdo bi se prijavil vsaj na enkratno delovno akcijo, noče pa postati član odseka ter prevzeti stalne obveznosti in odgovornosti.

Med potmi, potrebnimi obnovitve, ki so jih društva prijavila Komisiji za pota, je tudi pot čez Psico na Storžič. Kolikor mi je znano, je na tej poti treba občasno samo očistiti naleteno kamenje in ponekod porezati razraslo ruševje. Nujno potrebna pa je obnova poti čez Taško, kar smo predvideli že pred desetimi leti. Preloženi odsek poti, ki se izogne Taški, pelje zgoraj tik nad prepadnimi stenami, prehod po hudourniški grapi pa je oviran ali celo nemogoč po vsakem večjem nalivu.

Dolžnost vsakega kulturnega planinca naj bi bila, da bi bil pazil in javljal matičnemu društvu objestneže, ki uničujejo Knafelčeve markacije, saj so zdaj skoraj vse tiste na drevju zrezljane ali prestreljene s šibrami. Običajno to vandalsko početje opravljajo, kot vemo, več ali manj vedno enake družčine.

Karel Bajd

iz planinske literature

Zemljevid Risnjaka

Zavod za kartografijo Geodetske fakultete zagrebške Univerze je izdelal, NP Risnjak pa lani izdal v merilu 1 : 18 000 izletniško karto narodnega parka Risnjak (format 56 × 84 cm, zložena 10,5 × 19 cm), natisnjeno v petih barvah in s plastnicami na 20 metrov ter s senčenjem, ki je po mnenju poznavalcev doslej najboljša karta Risnjaka in okolice, posebno kar zadeva planinske potrebe. Avtor karte **Paško Lovrić** je, kot piše urednik zagrebške planinske revije Naše planine, v zaključni fazi izdelave karte opravil vrsto terenskih ogledov in preverjanj, da stanje na karti v resnici ustreza stanju v naravi, posebno še kar zadeva poti in steze. Velik je tudi avtorjev prispevek k toponomastiki: številne pomembne točke brez imen na karti, posebno še križanja stez, je avtor imenoval tako, kot jih imenujejo domačini. Najpomembneje za planince je to, da je natančno vrisal vse markirane poti in vsako od njih preveril na terenu. Čeprav je karto naročila uprava narodnega parka Ris-

njak, se avtor karte ni držal mej narodnega parka, ampak je na vzhodu zajel še Crni Lug, na zahodu pa Snježnik, Platak in Gušlico in karti tako bistveno povečal uporabno vrednost. Z obdelavo risnjaških Bijelih sten, izredno atraktivnih, vendar planincem razmeroma slabo znanih, je opravil pionirsko delo, za katero mu morajo biti planinci še posebno hvaležni. Hrbtna stran karte je racionalno izrabljena za petjezični kratak vodič po Risnjaku s podatki o naravnih posebnostih in značilnostih (živalstvo, rastlinstvo, podnebje itd.). Prav lepo bi bilo, če bi imela vsaka naša gorska skupina tako kakovostno karto, kot jo ima zdaj Risnjak, je na koncu ocene zapisano v »Naših planinah«.

Vodnik po Biokovu

Planinsko društvo Biokovo iz Makarske je ob svoji 60-letnici izdalo v nakladi 2000 izvodov planinski vodnik **Iva Puharića** »Biokovo – planina i planinarstvo«, 387 strani debelo knjigo s 327 slikami ter s štiribarvno karto Biokova v merilu 1:50 000 in profilom kraške jame Stara škola v merilu 1:1600 kot priloga. Gre pravzaprav za življenjsko delo makarskega planinca Puharića, 65-letnega dolgoletnega člana in predsednika PD Biokovo.

Koncept je izviren: kronika, vendar ne suhoparna, temveč pisana z dušo in srcem. V knjigo je vložena veliko truda, napisal pa jo je avtor, ki zelo dobro pozna temo, ki se je je lotil. S to monografijo je PD Biokovo dobilo reprezentančno izdajo, kakršne doslej ni uspelo objaviti nobenemu planinskemu društvu na Hrvaškem. Knjiga pravzaprav vsebuje tri dele: Gora Biokovo, Planinstvo in Oda naravi. V prvem delu je deset podnaslovov, ki so posvečeni gori in človeku na njej. Drugi del je posvečen planincem iz Makarske, v tretjem delu pa avtor dobi krila in se poskuša spojiti z naravo, gorami, planinci in planinstvom, kot piše recenzent **prof. Milan Sunko** iz Splita. Knjiga je pisana v lahkotnem slogu in predvsem izraža velikansko ljubezen človeka do narave in gore, zato bo verjetno postala priljubljeno čtivo za vse tiste, ki imajo radi naravo, in priložnik za one, ki nameravajo obiskati Biokovo.

Knjigo je mogoče naročiti z odkupnino na naslovu: PD Biokovo, 58 000 Makarska, pp 75, in stane 200 dinarjev.

(Naše planine)

Nova karta Mount Everesta

Novembra leta 1988 je bila razkošni reviji Geographic Magazin priložena karta Mount Everesta v merilu 1:50 000, ki so jo pripravili na podlagi snemanj podjetja Swissair Photo + Vermessungen v sodelovanju s švicarskim Zveznim uradom za deželno topografijo. Ta kakovostno izredna karta je takoj naletela na zanimanje svetovne javnosti, posebno še zato, ker je v trgovinah ni bilo mogoče kupiti posebej. Švicarska ustanova za raziskovanje Alp je nato skupaj z bostonskim Muzejem za znanost poskusila vse, da bi dobila pravice za ponatis, pri čemer je želela pri novi izdaji hrbtno stran karte opremiti popolnoma na novo in jo preoblikovati.

To ji je naposled uspelo in karta bo sredi julija vnovič izšla v novi obliki in obogatena s številnimi, predvsem še za planince in alpiniste pomembnimi informacijami.

Na sprednji, čelni strani karte so bila v prvi izdaji za kitajski (tibetanski) predel natisnjena imena v kitajskem jeziku z angleško pisavo. To je pripeljalo do tega, da so že dolgo znane gore in ledeniki nenadoma dobili popolnoma nova imena. V novi izdaji so to transkripcijo spremenili tako, da so geografska imena spet dobila prejšnje tibetanske razpoznavnosti: na karti je spet prepoznaven dobro znan ledenik Rongbuk namesto ledenika Rongpu, prav tako so spet postala tibetanska imena vseh naselij in gorá severno od nepalske meje. Deloma so na karti natisnjena dvojna imena (na primer Changtse/Bei Peak).

Na hrbtni strani je predstavljeno območje kakšnih 150 kvadratnih kilometrov okoli Mt. Everesta kot barvna povečava s sprednje strani v merilu 1:25 000 (od Changtseja do južno od Lotse Šara in od baznega tabora pod Everestom do Peaka 38). Na tem izseku so narisane vse prvenstvene smeri na Mt. Everest, Lotse, Lotse Šar, Nuptse in Čangtse od leta 1953 (Hillary) do leta 1990. Označeni sta tudi prvenstveni smeri v južni steni Lotseja Slovenca **Toma Česna** ter **Beršova** in **Karatajeva** iz Sovjetske zveze iz leta 1990. Dodatno so kot dopolnilo k predstavljenim smerem na kratko opisana poročila o odpravah in opisi smeri.

Že samo nova hrbtna stran ponuja zato vsakemu poznavalcu Himalaje in tistemu, ki ga to pogorje zanima ter vsakemu zbiralcu kart ogromen vir informacij. Do konca julija je mogoče karto naročiti v založbi SAC za člansko ceno 24 švicarskih frankov, v knjigarnah pa bo karta stala 29 frankov.

Vodnik po svetovnih gorah

447 vrhov ali gorskih regij z vsega sveta, od Everesta do Gibraltarske skale, vse to je opisano v tretji izdaji knjige **Michaela R. Kelseya** »Climbers and Hikers Guide to the Worlds Mountains«, ki je z lansko letnico izida izšla v ZDA in stane 19,95 ameriškega dolarja. Ta vodnik po gorah sveta je lahko za vsakogar, ki se ima kdaj namen podatki še kam drugam kot v Alpe in ki namerava tod nemara celo malo plezati, kar nujno potreben pripomoček. Vsaka od izbranih gor od Mount Aspiringa na Novi Zelandiji do 3511 metrov visokega Zuckerhütla v Avstriji je predstavljena na dveh straneh: na desni z vsebinsko zelo bogato zemljevidno skico, ki je lahko v velikansko pomoč posebno za območja brez dobrih kart, in na levi s črno belo fotografijo in besedilom, v katerem je vsebovano (skoraj) vse, kar je treba vedeti za prvo silo: kakšne vrste gora ali pogorje je to, kako človek pride do tja, najlažja ali najlažje poti ali smeri in kaj človek, ki se poda na to goro, nujno potrebuje. Podatki o težavnosti bi resda lahko bili tu in tam izčrpnější in natančnejši, pri švicarskem Matterhornu, na primer, že. V vsakem primeru je vredno polistati po tej 928 strani debeli knjigi, ki niti ni draga.

Monografija o Karavankah

KARAWANKENLIED

Text und Melodie: Hans M. Tuschar

Walzer

Vorspiel

mf

1. Wo

mf zwi - schen Krain und Kär - n - ten die Kar - a - wan - ken

steh'n, da liegt ein Fleck - chen E - r - de, so

lieb - lich und so schön. Wo dunk - le Wäl - der

bra - n - den zur stei - len Fel - sen - wand, dort -

hin bin ich ver - bu - n - den mit Sehn - sucht,

Herz und Hand, dort - hin bin ich ver - bu - n -

den mit Sehn - sucht, Herz und Hand!

Zwischenspiel

mf

(Fine)

(Hans M. Tuschar, Karawanken, založba Johannes Heyn, Klagenfurt 1989)

Kjer se mešajo rase in kulturni vplivi, pravijo, mora nastati nekaj dobrega. Za petdesetletnega Hansa Tuscharja, Boroveljčana, ki živi na Dunaju, to vsekakor velja. Po očetu (doma iz Idrije) je Slovenec, po materi Korošici Nmec, po poklicu inženir in po srčnem nagnenju umetnik. Vse to je razvidno iz njegove knjige Karawanken, Brücke und Bollwerk (Karavanke, most in branik), s katero nas je na obeh straneh istoimenega gorovja krepko presenetil – ali, če pomislimo na njegov nenadkriljivi vodnik Karawanken, znova presenetil. (Razen seveda Tržičanov, s katerimi ima dobre stike, a ti so po šparovni gorenjski navadi vso vednost ohranili zase.)

(Sodeč po letnici izdaje je vodnik – glej PV 1991/5, str. 230 – eno leto mlajši od monografije, vendar je očitno, da sta deli nastajali več ali manj sočasno.)

Knjiga razodeva izjemnega ljubitelja koroško-slovenskega mejnega gorovja, ljubitelja, ki je po svojih zmožnostih absolutno poklican, da izpove svojo ljubezen. In izpovedal jo je v besedi, sliki in pesmi. Navdih je zgradil na globokih in svežih planinskih, plezarskih, smučarskih in fotografskih doživetjih, vmes pa se oprl na konkretne točke iz zgodovine, narodopisja, imenoslavlja in, razumljivo, zemljepisa in celo speleologije. K navdušujočim spisom je dodal tu in tam tudi vodniške podatke.

Sestava celotne knjige razodeva sistematika, nekateri spisi pa besednega umetnika, ki se je zgledoval pri planinskih klasikih. Slikovno gradivo je dokumentarno in umetniško (recimo slika jesenske Košute na ovitku – slika se v knjigi ponovi – veličasten pogled s Košutnikovega turna skozi poševno sonce proti zahodu čez Kladivo do Stola in Triglava), pogosto presenetljivo in malodane očitajoče, ko nam kaže stvari, ki jih tako malo poznamo. Med dokumentarnim gradivom naj omenim sliko slovenskega časopisnega poročila o plazovni nesreči na Storžiču iz leta 1937 (Tuschar šteje Storžič h Karavankam) in 49 fotografij karavanških prvopristopnikov (tudi Tržičanov). Drugo k drugemu naredi knjigo prijetno in bogato.

Kakšen pomislek se najde pri imenoslavlju na straneh 17 in 18. Lärchenturm ni Čajnik, pač pa Čajnik, to je gora, kjer raste »cjan« (t. j. encijan/Enzian); Vrtača se okoli Begunj imenuje Nemški vrh, ne Nemška gora; pri Storžiču je treba popraviti »štor« v »storž«, zakaj »štor« (ki v to zvezo sploh ne spada) ni »Zapfen«; Grlavec je knjižnoslovenski zapis tistega, kar so Nemci sprva zapisali Harlouz in ni mogoče trditi, da je ime umetno, kajti slovenščina nima črke za zveneči velarni frikativ, ki v književni izgovorjavi ni sprejet in se zapiše z »g«; (tudi nemščina nima črke za ta glas, zapisali pa so ga s »h«, kar je ravno tako »nepravilno«, samo na drugi strani). Še o kakem imenu bi se bilo mogoče pogovarjati in dogovarjati, vendar je pomembneje poudariti avtorjevo objektivno sprejemanje izvora imen in odpora do ljudskih zastrupljevalcev (»Volksvergifter«), ki tako ma-

nipulirajo s topografijo, »da se fronti gledata nasršeno« (»daß sich die Fronten verhärtet«).

Gre za medsebojno nacionalno sprejemanje, ki bi pri današnji stopnji humanizma, s katerim se tako radi trkamo na prsi, moralo biti samoumevno in bi ga že zdavnaj morali nehati poudarjati. A če ga poudarjamo, ga pač zaradi grenkih izkušenj. Tuscharjeva knjiga pa je v odnosu do slovenstva ne le dokaz avtorjeve osebne civilizacijske in kulturne širine, marveč celo dokaz spoštovanja (vidno tudi v njegovem članstvu v SPD Celovec). Zadnjo kitico svoje pesmi o Karavankah, ki jo je tudi sam uglasbil, je napisal v slovenščini, gotovo z željo, da bi pesem prepevali na obeh straneh državne meje. To tudi zasluži. Melodija je preprosta in impresivna. Našel se bo kdo, ki bo tudi prve štiri nemške kitice presadil na slovenski vrtec in morda se bo nekoč pesem prepevala tako v nemških kot slovenskih planinskih družbah. Zadnja, peta, slovenska kitica pa se glasi:

Kjer Kranj s Koroško združen je, tam Karavanke so.

Tam meni zemlja draga je, domača – lepa vsa.

Kjer divja jaga, pehra gre, zaslišim jak odmev,
Tam rad bi gledal dolgo v dol, počivat' b' rad hotel,

Tam rad bi gledal dolgo v dol, počivat' b' rad hotel.

(Naj v zvezi s slovensko kitico omenim, da je »Kranj« mišljen v nemškem pomenu, torej razumemo tukaj pod tem imenom »Kranjsko«, kot je bilo že pri **Valvasorjevi** »Slavi vojvodine Kranjske« – »Die Ehre des Herzogthums Crain«; – in jezikovno nenavadno povezavo na koncu brez škode za sporočilo in ritem lahko zapišemo »... počivat' bi hotel.« Srčno upam, da mi avtor tega »učiteljskega vtikanja« ne bo zameril.)

Summa summarum mojega vtisa o knjigi je ta, da nas je avtor peljal za pet minut v kot na sramovanje. Ali smo vpricho velikih dosežkov v svetovnih gorstvih pozabili na lepoto pred domačim pragom? Knjiga je dokaz, da je tudi doma brez publicitetnih žarometov, ki sijajo s Himalaje, mogoče živeti planinsko potešeno, človeško toplo in umetniško bogato življenje.

Stanko Klisar

Boningtonovi Vrhovi

Gorniške knjige, ki so jih napisali Angleži, spadata v vrh takšne literature: **Leslie Stephen** z Igriščem Evrope ali **Albert Frederick Mummary** s svojimi Gorniški potovanji po Alpah in Kavkazu sta že kar dobra primera za to trditve. Njim je uspelo »po možnosti karseda natančno in verno sporočiti vse vidike gornišva«. Tisti, ki je to povedal, je prav tako Anglež kot tudi avtor in fotograf: **Chris Bonington**. Zdaj 47-letni alpinist je postal znan predvsem s svojimi odpravami (južna stena Anapurne leta 1970, jugozahodna stena Everesta leta 1972) in kot prvopristopnik na visoke gore (Čangabang, Ogře), pa tudi zaradi svojih knjig, ki jih je napisal o teh turah. Zdaj polaga Bonington s

slikovno monografijo z glavnim naslovom Vrhovi in s podnaslovom »Izziv v gorah sveta« fotografski obračun svoje 30-letne dejavnosti v gorah sveta. 450 barvnih fotografij kaže najrazličnejše vidike gornišva od po dolgem času podarjene sreče do nenadne smrti, od neizmernih težav do brezskrbnega brezdelja. Natančni podpisi k slikam, ki so v vsakem pogledu velike, kratka spremna besedila k njegovim ekstremnim turam in močni uvodi k posameznim poglavjem zaokrožujejo to v glavnem s kamero napisano gorniško knjigo, v kateri pa so tudi besedila taka, da čisto nič ne zaostajajo za fotografijami. Kdor hoče tako razumeti, so Chrisa Boningtona Vrhovi najresničnejša in najbolj prava gorniška knjiga našega vizualnega časa. Velika gorniška literatura pa seveda še vedno nastaja, kot potrjuje **Joe Simpson** s svojim Padcem v prazno. Pa saj je naposled tudi on Anglež!

Diembergerjevi Vrhovi in tovariši

Kot spojka zajeme podnaslov »Med ničlo in osmimi tisočaki« celotno gorniško življenje. Najsi **Kurt Diemberger** v svoji knjigi »Vrhovi in tovariši«, ki je izšla v Münchenski založbi Bruckmann, popisuje, kako je šel iskat kristale, pa je pri tem odkril ljubezen do gor, ali pa opisuje svoje pustolovščine na kolesu svojega starega očeta, ni nikoli dolgočasen in pripovedni tok se mu nikoli ne ustavi. Nezažrno veselje do pustolovskega in brezmejnosti se povezuje z radostjo do fabuliranja, tako da nastane dobro sozvočje in da se človek zdrami šele takrat, ko je pripoved že pri kraju. Toda ali je res pri kraju? Ne! Ni mogoče dati večjega komplimenta, kot je ta – tako je dejal že **Goethe** o dobrih knjigah –, da knjigo spet začnemo brati od začetka.

Vsa ta doživetja so napisana v živahnem, tekočem jeziku, ki je učinkovit prav zaradi tega, ker ni visoko leteč in napihnen. Človeku je kar žal, ko spet pride do zadnje strani, toda brati knjigo tretjič zapored bi bilo vendarle nekoliko pretirano.

društvene novice

In memoriam: Minka Mali

V 98. letu starosti je letošnjega 8. maja v domu upokojencev v Kamniku pod Kamniškimi planinami za pljučnico umrla **Minka Mali**, v planinskem svetu splošno znana in med svojimi planinskimi prijatelji priljubljena pod imenom »Štampiljka«. Poko-

pali so jo 14. maja v Šentvidu pri Ljubljani ob ganljivo lepem spremstvu. Zadnjič se je javno vsa srečna pojavila v Mojstrani 27. avgusta

1989 ob odkritju **Aljaževega** spomenika, kar so ji omogočili njeni zvesti planinski prijatelji.

Pri nas je gotovo prav malo takih, ki bi bili s tako edinstveno ljubeznijo predani goram, kot je bila Minka. Ko je bila ob novoletnih praznikih leta 1953 prvič pri nas, je nekega večera, ki je bil že noč, odvezala svoj »bombadurček«, izvelkla iz njega in s posebnim spoštovanjem položila na mizo tri krasne v usnje vezane knjižice z zlato obrezo in pozlačenim napisom »Moje gore« in nam povedala, da je to njeno najdražje, kar ima. Naredila je – kot v dobri dramaturgiji – odmor in nato povedala, da bi nekoč že skoraj bila ob to bogastvo. Vozila se je namreč s čolnom po Bohinjskem jezeru, čoln se je prevrnil, zaplavala je proti bregu in v smrtnem strahu držala nad vodo svoj cekarček s knjižicami, da se ji ne bi zmocile ali padle v vodo, in vpila: »Moje gore, moje gore!« Pa se je vse srečno izteklo.

Po tem uvodu nam je pokazala notranjost tega svojega zaklada: več kot 2000 nadvse skrbno odtisnjenih žigov je bilo zbranih v njih, dvajset let pozneje pa je bil ta njen zaklad podvojen. Ob vsakem žigu je bila v kratkih in jedrnatih besedah opisana tura, ki je bila povezana s tem žigom. Končala je navadno s srčnim izlivom, ki je izražal njeno ljubezen do narave.

Takrat nam je pri nas doma rekla: »Ne zbiram žigov zaradi žigov, ampak zato, da imam potrdilo, da sem na tistem mestu res bila.« Imela je še posebno svojo štampiljko, na kateri je bil samo okvir. Če v določenem kraju in na določeni točki, ki jo je obiskala, ni bilo mogoče dobiti pričakovanega žiga, je v ta okvir vpisala ime kraja in nadmorsko višino. S seboj je vedno nosila tudi blazinico za odtiskovanje žigov, češ, ponekod so tako zanikrni, da ne posvečajo prav nikakršne pozornosti temu pomembnemu pisarniškem priboru.

Potem se je Minka še večkrat oglasila pri nas s svojimi najdražjimi planinskimi prijatelji. Med prvimi so bili **Fanci Špeletič**, **Ivan Lazar** in **Silva Keršinar**. Nameravala sta priti še **prof. Janko Mlakar** in **prof. Jos Wester**, pa je prvi zbolel in nato umrl, drugi pa se ni mogel odločiti za tako dolgo pot. Njene knjižice hranijo tudi spomine nanje: v njenih »Mojih gorah« so njihovi podpisi. Pripovedovala mi je o nekaterih od teh svojih znanstev, med drugim, kako je leta 1939 z **Elzo Urbančičevo** obiskala **dr. Juliusa Kugyja** v Ovčji vasi in kako ji je ob slovesu dejal: »Dober nasvet vam dam: ne poročite se. Mož bi vas oviral pri planinstvu.« Ta nasvet je upoštevala in se po njem ravnala.

Minkino življenje je bilo popolnoma zapisano goram. Menda nihče ne ve, na koliko vrhovih je bila, tudi zunaj slovenskega ozemlja, tudi na Zugspitze, na primer, in še na marsikaterem alpskem orjaku. Kadar je bila tam zgoraj, je bila v svojem pravem svetu; celo v starejših letih se je mladostno razživela, ko je stala na gori, še pozneje, ko tega ni več zmogla, pa so jo njeni avtomobilizirani planinski prijatelji vozili v osrčje gorskega sveta ali na njegove obronke, da so jo tako ohranjali v živem stiku z njeno največjo ljubeznijo, o kateri je pogosto povedala: »Vsak izlet v hribovski svet je zame požirek nebeškega

nektarja, ki mi oslaja trpko starost.« Na vrhu Triglava je bila, na primer, 32-krat, od tega dvakrat prek Severne stene.

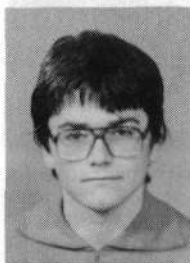
Na Minko Mali me bo med drugim vedno spominjala spominska knjiga, ki nam jo je pred mnogimi leti prinesla, da bi se vanjo vpisovali naši obiskovalci. Dne 11. maja letos, ko so pri naši domačiji odprli Ormoško planinsko pot, je bila ta njena knjiga polna: zadnji se je vanjo vpisal **dr. Matjaž Kmecl**, potem ko je odprl pot. Še isti dan smo iz časnika Delo izvedeli, da je Minka umrla.

Eno célo planinsko življenje je v teh knjižicah z naslovom »Moje gore«, ki jih je v oporoki zapisala planinskemu muzeju v Mojstrani.

Erna Meško

Robi Černilogar

*21. 6. 1968 + 18. 7. 1990

Mineva leto dni, odkar se je v Centralnih Alpah smrtno ponesrečil obeta-ven alpinist AO Idrija **Robi Černilogar**. Rojen v majhni vasi visoko nad levim bregom reke Idrijce se je Robi zelo zgodaj zazrl v kraljestvo Julijcev. Hrepenenje po odkrivanju gorskih skrivnosti ga je pripeljalo v Alpinistični

odsek Idrija, kjer si je izpopolnjeval alpinistično znanje. Obiski perujskih Andov, francoskih Alp in Dolomitov ter izvrstni vzponi v naših gorah dokazujejo njegove kvalitete. Postal je eden od najperspektivnejših primorskih alpinistov.

V visokih lednih stenah, v skalnih previsih, na robu svojih sposobnosti človek v sebi odkrije še drugačne vrednote življenja, kot se kažejo površnemu opazovalcu; toda kdor tega ne nosi v sebi, tudi ne more razumeti. Ti ljudje niso samotarji in čudaki; so ljudje, ki znajo poslušati in opazovati, znajo v ritem svojega srca ujeti mogočno goro in svoj korak na njej ter vse to združiti v čudovito harmonijo življenja. Ali ni največja vrednota življenja živeti polno življenje? Robi je hodil po težavnih poteh. Vendar mu niso bili težki bivaki v mrzlih nočeh, ne do krvi ranjene blazinice na prstih po plezanju v zahtevnih smereh. Ko smo se pred njegovim odhodom v Francijo pogovarjali, ni niti malo dvomil v svoje sposobnosti. Takrat smo si podali roke – in takrat smo se zadnjič videli.

Po uspešnem vzponu v steni Grandes Jorasses se je med sestopom 18. julija 1990 smrtno ponesrečil, star komaj dvaindvajset let. Živel je skromno in preprosto, z naravo, in se nikoli ni silil v ospredje. Le redki smo ga zares dobro poznali. Tisti, ki smo ga poznali, smo ga občudovali.

Ture na zanimive in visoke gore

Mladinska komisija in Komisija za mednarodno sodelovanje pri Planinski zvezi Slovenije bosta letošnje poletje pripravili vrsto zanimivih akcij,

od katerih so nekatere tako privlačne, da jim je vredno posvetiti posebno pozornost.

Mladinska komisija bo v svojem vzgojno-izobraževalnem centru in alpski dolini Bavšici nedaleč od Bovca organizirala od 2. do 10. avgusta tečaj gorništvá za tiste planince, ki so se na svojih planinskih potepanjih zaradi spleta nepredvidenih okoliščin ali pa zaradi lastne nepremišljenosti in neizkušenosti kdaj znašli v zadregi, pa bi z nekaj več znanja in spretnosti z lahkoto preprečili negotovo situacijo. Na tem tečaju, ki ga bodo vodili izkušeni planinski in alpinistični inštruktorji, si bodo udeleženci izmenjali praktične gorske izkušnje iz preteklosti, poskušali skupaj rešiti nepredvidene situacije na turah, se naučili gibati v manj obljudenem gorskem svetu, kjer se končajo planinske in lovske poti, in vsaj deloma obvladovati tehnično znanje, tako da bodo »izjemno težavne ture« postale kar znosne. Poleg tega se bodo seveda odpravili v divji svet gorá nad Bavšico in sosednjo okolico, tako na Bavški Grintavec, Bricelj, Rombon, Kanin, Jerebico, Jalovec, Mangart in še kakšen vrh in greben, poleg tega pa je predvidena nočna tura z bivakom, dvodnevno grebensko prečenje z lažjim plezanjem, orientacijsko zahtevna tura in tura po želji udeležencev.

Od 23. do 31. avgusta bo Mladinska komisija pri PZS prav tako v Bavšici organizirala republiški seminar za mentorje planinskih skupin, v sklopu katerega so predvidene tudi tri visokogorske ture.

O tečaju in seminarju je mogoče dobiti podrobne informacije v Mladinski komisiji pri PZS na Dvorčakovi ulici 9 ali po telefonu 061/312553 ali 315493.

Komisija za mednarodno sodelovanje pri PZS bo od 9. do 11. avgusta organizirala tridnevni izlet v Oetzalpe in predvsem na Weisskogel (3739 m), tretji najvišji vrh Avstrije, ter na še en bližnji tritisočak.

Od 24. do 31. avgusta bo organizirala planinsko turo na štiritisočake nad Saas Feejem v Švici. Izhodiščni kraj bo Saas Fee (1790 m), od koder se bodo udeleženci najprej povzpeli na Allalinhorn (4027 m), sestopili v kočó Britania (3029 m), naslednji dan šli na Strahlhorn (4190 m) in sestopili v Saas Fee, dva dni pozneje pa šli še na Alphubel (4206 m) in se vrnili v dolino. Komur niti to še ne bo dovolj, bo naslednji dan lahko šel še na Wiessmies (4023 m). Vzpon na nekatere od teh vrhov bo vsaj delno olajšala žičnica.

Dne 21. septembra bo Komisija za mednarodno sodelovanje organizirala enodnevno turo na Sonnblöck (3105 m) vzhodno od Grossglocknerja in Heiligenbluta.

Od 17. decembra letos do 6. januarja prihodnje leto bo ista komisija organizirala trekking v Kenijo in Tanzanijo, kjer bodo planinski cilji vrh Lenana (4985 m), Nelion in Batian (5199 m) in Kilimandžaro (5895 m) ter Mavenzi (5151 m), Kibov bližnji sosed.

Vse podrobne informacije o vseh teh planinskih turah po tujini je mogoče dobiti v Planinski zvezi Slovenije, Dvorčakova 9, Ljubljana.

Nova transverzala – Ormoška planinska pot

Planine v miniaturo so se slavnostno odele s prelepim majniškim soncem, ko je ormoška godba na pihala veselo zaigrala dobrodošlico vsem, ki so v soboto, 11. maja letos, pred deseto uro prihтели z avtobusom, osebnimi avtomobili, kolesi in peš v prijazno vas Lahonci, kjer je bilo pred domačijo Meškovich (tod se je rojevalo vse, kar v Prlekiji sanja o planinah) že vse pripravljeno, da prisrčno sprejme vesele planince, ki so v osrčju Prelekije hoteli prisostvovati planinskemu prazniku Planinskega društva »Maks Meško« iz Ormoža. Vse, kar je prišlo ali se pripeljalo, je bilo veselo razpoloženo v pričakovanju tega enkratnega slavlja med našimi prleškimi griči in dolinicami. Buren aplavz in veselo vzklikanje pa je završalo, ko se je pred slavolokom ustavilo vozilo, s katerim se je pripeljal naš gost, član predsedstva Republike Slovenije **dr. Matjaž Kmecl**.

Godba je zaigrala, nato pa je predsednik PD **Ciril Meško** navzoče prisrčno pozdravil in med drugim dejal:

»Vabljeni v naše kraje! Prihajali boste ob prebujanju narave, ko bodo po naših vinogradih cvetele breskve, ob cvetenju jablan, ob zorenju pšenice. V jeseni bodo vašo pot kratkočasili klopotci in razveseljevali tudi tiste, ki bodo že pospravljali sadove svojega celoletnega dela. Takrat se pobarvajo naše šume, polne kostonja, iz naših goric pa doni vesela pesem bračev. Po skrbno pripravljenih njivah takrat zemlja že sprejema novo seme, ki bo obrodilo stoteren sad – kot uspeh dela pridnih kmetovih rok. Pridite, spoznajte našega človeka, ki se trudi od zore do pozno v noč in bo vseeno našel še toliko časa, da bo spregovoril z vami in vas žejnega in lačnega tudi potešil!«

Njegovemu nagovoru je sledil govor dr. Kmecla, ki je izrazil posebno veselje, da smo ga povabili. Poudaril je, da je to 63. transverzala v Sloveniji, kar pomeni, da si želimo srečan in medsebojnih povezovanj in da nočemo mejá; hočemo se najlepše, prijateljsko razumeti. »OPP je speljana mimo prijaznih domov, ki jim je lastna gostoljubnost in vljudnost, kar je dragocena vršina tukajšnjega človeka,« je dejal. »Obljubim vam, da jo bom čimprej prehodil in že danes se veselim tega doživetja.« – V nadaljevanju je tudi omenil narodno zavedne, kulturne osebnosti in mnoge rojake, ki zavzemajo častno mesto v zgodovini slovenskega naroda, zlasti tega tu ob severovzhodni meji.

Predsednik Ciril Meško je zaprosil g. dr. Kmecla, da napiše spremno besedo h knjigi »Slovenske gorice«, ki bi jo naj slikovno opremil **Ciril Ambrož**, priznani mojster umetniške fotografije. Ob tej priložnosti je podpisana predlagala, da sprejmemo vsi Prleki dr. Kmecla za častnega člana Prlekije. Predlog je bil z mogočnim aplavzom sprejet, naša deželica pa za dragocenega človeka bogatejša. Zopet si bomo morali omisliti prijetno planinsko slavlje, na katerem bomo dr. Kmeclu izročili zaslužno diplomu.

Od mnogih spoštovanih gostov, ki so prišli predvsem iz Maribora in Ptujja, naj omenim še **Toneta Tomšeta**, člana PD Radovljica, načelnika Komisije za pota pri Planinski zvezi Slovenije, ki se je na slavlju ob otvoritvi o novi poti izredno pohvalno izrazil: »Pot je zelo lepa in pestra. Na njej je veliko zanimivosti, speljana

Želite prodati ali kupiti planinsko opremo, dobiti planinskega sopotnika, najti v gorah izgubljene stvari? Planinski vestnik še vedno objavlja za svoje bralce in naročnike brezplačne male oglase s planinsko vsebino!

je imenitno in bo za vsakogar posebno doživljeno.

Treba je pohvaliti lepo pripravljen kulturni program, ki so ga izvajali Pihalni orkester Ormož, Trobilni kvartet, Dekliški komorni zbor DPD Svoboda iz Ormoža in recitatorja **Saša Masten** in **Bojan Rajh** iz Ormoža, celoten program pa je povezovala **Majda Lukner**.

Po končanem kulturnem sporedu je bila brezplačna zakuska, za malo cvenka pa so bile pozneje na voljo tudi pijače. Po okrepčilu je bil dr. Kmecl naprošen, da prereže trak v znamenje, da je pot odprta. Z nasmejanim obrazom je naš imenitni gost to svojo nalogo opravil in z Meškovega dvorišča je odšla množica veselih planincev, ki so z lepo planinsko zastavo na čelu junaško zakorakali iz grabe na breg proti **Hujbaru** in proti Jeruzalemu. Bil je enkratni pogled, ko se je po vrteh vila pestra vrsta 150 pohodnikov OPP.

Ob koncu naj bo izrečena zahvala tistim članom Planinskega društva »Maks Meško« iz Ormoža, ki so z veliko truda pripravljali markiranje te transverzale in se drugače trudili, da je prireditve povsem uspela.

Iskrena hvala pa tudi pozornim novinarjem, ki so v javnih občilih seznanili javnost s tem našim planinskim uspehom.

Erna Meško

Kranjska šola Jakoba Aljaža

Osnovna šola Bratstva in enotnosti v Kranju na Planini se je preimenovala v osnovno šolo **Jakoba Aljaža**. Ob tej priložnosti so pripravili 8. maja planinski večer, na katerem so bili poleg učiteljev in učencev še častni predsednik PZS **dr. Miha Potočnik**, ki je bil Aljažev učencec, planinski fotograf **Jaka Čop**, minister za šolstvo Republike Slovenije **dr. Peter Vencelj** in župnik z Dovjega **Franc Urbanija**. Tam so bili tudi učiteljski pevski zbor te šole, občani Kranja in še drugi prijatelji gorá in planinstva. Kulturni spored s planinsko tematiko so izvedli učenci šole, s svojimi izvrstnimi diapozitivi pa jim je pomagal Jaka Čop. Ob tej priložnosti so izdali tudi šolsko glasilo »Beseda«, v katerem je celoten uvodni del posvečen triglavskemu župniku, po katerem se odslej imenuje šola.

V nagovoru je utemeljila spremembo imena šole ravnateljica **Antonija Weis**. Posebno pozornost so prisotni poslušali skoraj 20-minutno pripovedovanje dr. Mihe Potočnika o svojih srečanjih z Jakobom Aljažem. Njegovi spomini so segli v osnovnošolska leta, ko je Aljaž imel ure verouka, ki jim je kajpada prisostvoval tudi mali Potočnik. Ob tem je dr. Potočnik pripovedoval tudi o velikanskem Aljaževem poslanstvu za ohranitev slovenskih gorá Slovencem.

Zanimivo je, da so po Aljažu poimenovali šolo na Planini v Kranju, v največji kranjski koncentraciji bivalnih silosov, kjer je narodnostno zelo mešano prebivalstvo. Vendar med njimi ni bilo nasprotovanj temu preimenovanju.

Ob tem je bilo slišati, da o Jakobu Aljažu doslej še ni bila napisana znanstvena študija in da bi bila to nemara tema za podiplomski študij.

Zveneče novo ime šole v Kranju bo nemara

vplivalo tudi na ustrezen šolski program, na širitev planinske in glasbene vzgoje tako v tej šoli kot v bližnji osnovni šoli, ki se imenuje po **Matiju Čopu**.

Franc Ekar

Planinska pot po otoku Braču

Člani PD Priroda, ki deluje v Gospodarski banki Zagreb, urejajo na otoku Braču novo planinsko pot, ki jo imenujejo Bolska planinska pot. Štirje zagrebški planinci-markacisti so imeli veliko podporo na Braču in še posebno v Supetarju, Bolu in Blacah, tako da so lahko lansko poletno in počitniško sezono v prav kratkem času markirali poti po delu otoka.

Že dolgo je znano, da bi se na Braču nekateri turisti med počitnicami radi ukvarjali tudi s planinstvom in si spotoma ogledovali kulturnozgodovinske spomenike, ki so nekoliko bolj oddaljeni od naselij in hotelov. Zato morda ni nenavadno, da so imeli zagrebški planinci veliko podporo pri ljudeh iz turističnega gospodarstva, kulturnega življenja in gozdarske delovne organizacije na otoku, tako da so bili v času svojega planinskega in markacistikega delovanja na otoku celo gostje gostinskega podjetja Zlatni rat v Bolu, izdatno pa so jim pomagali tudi domači logarji, ki poznajo vsako stezico na otoku.

Lani so markirali traso Nerežišča (markacija je na zgradbi pošte) – kapela sv. Jakoba – Vela Stina – kapela sv. Lucije – Voda na Žurmu (mlaka) – Čelca – Stara voda (konec ceste pod Dragovodo) – Blaca. To pot je mogoče prehoditi v približno dveh urah. Markacije so ali še bodo nadaljevali letos na trasi Blaca – Blatačka vala (mandrač) – Vala lozna – Mala Farska – Vela Farska – Smrčeva luka – Planica – Veli Zagradac – Mali Zagradac – Vela Slatina – Mala Slatina – Dračeva luka – Murvica – kapelica sv. Pavla – Zlatni rat – Bol. Ta pot pelje največji del ob morski obali in mimo prelepih zalivčkov z drobnim peskom in mivko, kjer se je seveda mogoče spotoma okopati. Ta del poti je mogoče prehoditi v štirih urah.

Kot so napovedali markacisti iz Zagreba, naj bi označevanje te poti nadaljevali že letošnjo pomlad. Tako bo morda že do letošnjega poletja markirana z obeh strani trasa dominikanski samostan – središče Bola – Vidova gora – Blaca. Tako bo markirano celotno območje otoka in bo to nastala krožna pot, ki se bo začela v Bolu, tekala prek Vidove gore in znamenite pustinja Blaca po goratem delu otoka in se končala spet v Bolu. Ni torej izključeno, da bodo obiskovalci Brača lahko že letošnje poletje hodili po lepo markirani planinski poti, kar bo dodatna turistična ponudba otoka in predvsem Bola. Prihodnje leto pa naj bi začeli markirati še del Brača proti Škripu, Bobovišču in Milni.

Mladina in gore

V osnovni šoli **Edvarda Kardelja** v Polju pri Ljubljani je bilo v petek, 10. maja, finale republiškega tekmovanja Mladina in gore. Kviz za osnovnošolce »Spoznavanje in varstvo gorske narave« je pripravila Mladinska komisija pri PZS, finalni del pa je organiziralo PD Špik iz Ljubljane oziroma planinska skupina na osnovni šoli **Edvarda Kardelja** pod vodstvom mentorice **Mojce Grlic**.

Za tekmovanje je bilo precej zanimanja, saj se je na področnih izbirnih tekmovanjih v Mariboru in Ljubljani pomerilo kar 32 ekip iz vse Slovenije (prijavljenih pa je bilo celo 37). V finalni kviz se je uvrstilo šest najboljših ekip. Vsi udeleženci

Letos je bilo v Ljubljani že tretje tekmovanje v spoznavanju in varovanju gorske narave

so pokazali dobro poznavanje rastlinskega in živalskega sveta, geologije, razmerij v naravi in varstva narave, čeprav so bila vprašanja dokaj zahtevna.

Največ znanja so pokazali mladi planinci iz Nove Gorice, ki so si s tem priborili udeležbo na mednarodnem planinskem taboru v Sondriu v Italiji. Druga je bila (po dodatnih vprašanjih) ekipa PD Brežice, tretja pa PD Špik iz Ljubljane (planinska skupina iz Sostrega). Nagrado za drugo mesto, nahrbtnik Stenar, je prispeval izdelovalec planinske opreme **Rok Zelinka**, knjižno nagrado za tretje uvrščeno ekipo pa Cankarjeva založba.

Helikopterji v slovenskih gorah

Planinsko društvo Kranj je letošnjega 3. aprila v Kranju organiziralo okroglo mizo o helikopterjih v gorah, in sicer zaradi vsakršnih govoric in namigovanj o pretiranem hrupu, onesnaževanju, plašenju divjadi in neupravičenih poletih. Na okrogli mizi, ki jo je vodil **Franč Ekar**, predsednik PD Kranj, je bilo med drugim rečeno, da se je od leta 1968, ko je helikopter pri nas prvič nesel v gore tovor za lovsko zavetišče, helikopterski prevoz uveljavil, da je enako pogost kot v drugih alpskih deželah, da pri reševanjih v gorah sodeluje v skoraj 90 odstotkih primerov, da je izredno koristen tudi pri iskalnih akcijah in da je sodeloval kot cenovno in ekološko ugoden »partner« pri gradnjah več visokogorskih postojank, med drugim Triglavskega doma na Kredarici in Koče pri sedmerih jezerih, ter pri gradnji in obnovi skoraj desetih lovskih koč v Kamniških in Julijskih Alpah.

Ko so sodelujoči na okrogli mizi omenjali onesnaževanje s helikopterjem in ga primerjali s tistim, ki ga povzročajo reaktivna letala, je bila dana primerjava: srednje veliko potniško letalo, na primer DC-9, porabi v eni uri letenja toliko kisika, kolikor ga proizvede deset hektarov gozda, vsi helikopterji na slovenskem prostoru pa onesnažijo s kerozinom v enem letu zrak toliko

kot dva pristajalna dneva na Brniku, da o solah in testiranju pilotov na velikih reaktivnih letalih na mariborskem pa tudi brniškem letališču ne govorimo. Rečeno je bilo tudi, da se celo »sterilno čista Švica« odloča za helikopterski transport hlodovine z zgornjih gozdnih mej, medtem ko je naša gozdarska praksa gradnje gozdnih potov in cest izredno nevarna.

Dr. Tomaž Ažman, zadolžen za medicino v GRS, in **Marjan Salberger**, član Komisije za GRS, sta na podlagi analiz poudarila, da so helikopterji v gorah rešili že mnoga življenja in razbremenili reševalce nadčloveških naporov. Zato je treba stremeti k čim popolnejšemu vključevanju helikopterjev v reševanje v gorah in k čim popolnejšim helikopterjem.

Boris Žnidarič, odgovoren za letalsko helikoptersko enoto milice, in pilot helikopterja **Jože Brodar** sta povedala, da brez strokovnih vaj ni varnega letenja, pa tudi to, da je helikopterskih poletov v Triglavski narodni park komaj 10 odstotkov. Dejala sta, da po opazovanjih sodeč vpliv helikopterskih poletov na gorske živali ni kritičen, saj se živali enako kot gozdarjev in planincev privadijo tudi helikopterjev.

Emil Herlec iz postaje GRS Kranj je poudaril dvočlono nekaterih koristnikov helikopterskih storitev: čisto nič jih ne moti niti varstvo narave, niti hrup, kadar vozijo zanje (četudi je, na

primer, zidava na črno), ko pa je njihovo delo pri kraju, postanejo spet veliki varuhi narave.

Janez Bizjak iz Triglavskega narodnega parka se je zavzel za urejenost vzletišč, tako da vsako planinsko društvo ne bi imelo svojega. Medtem ko uporabi helikopterja za namene GRS ne nasprotuje, se ne strinja s prevozi lovskih gostov v gorski svet. **Jelko Kacin**, tedaj še namestnik republiškega sekretarja za ljudsko obrambo, je bil prepričan, da niti plovila RSNZ niti JLA ne predstavljajo omembe vrednega problema. Kot alpska država, je dejal, moramo težiti k še kakovostnejšemu razvoju na tem področju, odločati se moramo za nakupe še boljših tipov, za varnejše in zmogljivejše helikopterje. Načelnik Uprave za notranje zadeve Gorenjske **Ivan Hočevar** je prav tako mnenja, da je helikopter v gorskem svetu zdaj že nenaдомestljiv pomočnik, ki bi ga bilo treba še smotrneje izkoriščati in polete v hribe načrtovati tako, da bi plovilo nosilo v obe smeri, v dolino, na primer, smeti.

Okrogla miza je trajala skoraj tri ure. Ekologi, naravovarstveniki in inšpekcijske službe, ki se kljub vabilu okrogle mize niso udeležili, pa naj se spoprimejo z najpomembnejšim problemom, z domačimi in mednarodnimi letalskimi koridorji, ki zdaj močno ne onesnažujejo le alpskega sveta, ampak ogrožajo tudi gozd in okolje.

Franc Ekar

Karlovska planinska šola

Hrvaško planinsko društvo Dubovac iz Karlovca je uspešno organiziralo že sedmo karlovske splošno planinske šole, ki sta jo vodila inštruktorja Hrvaške planinske zveze **Mladen Kuka** in predsednik društva **dr. Ante Starčević**. Kot predavatelji so nastopili najbolj znani karlovske planinske strokovnjaki **Zdenko Kulaš, dipl. oec. Rudolf Starič-Juca, Mladen Kuka, Drago Tropčić, prof. Zlatko Bučar, Dubravko Butala** in drugi. Slavnostni podelitvi diplom na planinski izletniški točki Kalvarija so prisostvovali tudi visoki mestni gostje, tako župan **mag. Dragutin Pribanić, prof. Anica Šimunčić** in **Josip Perković**. Najbolj prizadevni v času dvomesečne šole so dobili dragocene nagrade. Nagrajeni so bili **Marija Furlič, Nikola Kresojević, Ivana Dijačić, Ivančica Kiseljak, Branimir Kuka, Palmira Novosel, Irena Janaković** in **Sandra Car**.

Dr. Ante Starčević

37. občni zbor PD PTT Ljubljana

Planinsko društvo PTT Ljubljana je lani uspešno delovalo, četudi se je moralo ubadati z nekaterimi težavami, ki so bile predvsem posledica zaostrenega političnega in gospodarskega položaja v državi. Še zlasti se je izkazal gospodarski odsek društva, ki je zelo dobro obračal in plemenitil društveni denar. Kot so malo za šalo in malo zares ugotovili na društvenem občnem zboru, ki je bil prvo soboto v marcu, se društvo spreminja v pravcato majhno podjetje.

Po obravnavanju poročil o delovanju društva so izvolili nov upravni odbor in druge organe dru-

štva. Novi predsednik društva je **Jure Srhoj**.

Vrsti društvenih članov so na občnem zboru podelili priznanja. Zlati znak društva so dobili **Rajko Gerdovič, Mile Guzina, Andrej Komatar** in **Stane Simšič**, pohvale pa **Leopold Balžič, Slavko Judež ml., Aleksander Jurejvič, Anica Osolnik, Darinka Pavlič, Ciril Štembal, Marija Štembal** in **Stane Trobec**. Zlati častni znak Planinske zveze Slovenije sta dobili **Ana Grbec** in **Helena Jarc**, srebrni častni znak **Lojze Cuznar, Anton Krauthaker, Marija Osterman, Lojze Terjav** in **Franc Troha**, bronasti častni znak pa **Gojko Bjelaković** in **Ivo Kastelič**. Zlati častni znak Planinske zveze Jugoslavije sta dobila **Stanko Jaki** in **Miro Marolt**, srebrnega pa **Vilma Mavec**.

(Signali)

Spomladanski pohod po Žumberku

V organizaciji PD Monter iz Zagreba je bil 18. maja četrti pomladanski pohod po Žumberku od Sošic oziroma Suhorja do cilja v Sekulicah (710 m). Čeprav je bil dež neizprosno, ni ustavil nekaj sto planincev iz Slavonske Požege, Pleternice, Travnika, Jastrebarskega, Samobora, Zagreba in iz več krajev Slovenije, da so se udeležili pohoda. Nekateri so si spotoma ogledali še znamenito kraško jamo Jazovko, ki je po vojni postala grob tako številnih ljudi, nekateri pa so zaradi visoke vode na poti in zaradi poplav odšli mimo Radatovića v Sekulice; le razmeroma redki so odšli iz Sošic, in te so poplave na poti zelo zadržale.

Kot je bilo slišati, bodo oskrbniki doma v Sekulicah do konca junija dom in okolico lepo uredili, da bi se obiskovalci čim prijetneje počutili v tem predelu Žumberka. Za še večji obisk pa bi bilo nujno urediti cesto iz Kostanjevice v Sloveniji in proti Zagrebu.

Josip Sakoman

»Za čistejšo Gorjance«

Dolenjski planinci imamo radi Gorjance. Dvigajo se nad Novim mestom 1181 metrov visoko. Zaradi prvobitnosti, lepota in bližine Novega mesta so zelo obiskani. Nanje hodimo planinci kot tudi množica drugih obiskovalcev. Košenice pri Sv. Miklavžu in Trdinov vrh so zelo primerni za taborjenje in preživljanje prostega časa ob koncu tedna. Žal so obiskovalci v teh okoljih pustili tudi mnogo odpadkov, ob poteh, ki vodijo na Gorjance, pa so jih celo namerno pripeljali in odvrgli.

Odsek za varstvo narave in gorsko stražo pri PD Novo mesto je zato v soboto, 11. maja 1991, organiziral in izvedel obsežno čistilno akcijo na Gorjancih. Vanjo je bilo vključenih 164 udeležencev, pretežno mladih planincev, veliko pa je bilo tudi odraslih, od tega 10 planinskih vodnikov. Predvsem za mlade je bila čistilna akcija tudi nazoren pouk, kako se v naravi ne smemo obnašati.

V akciji so sodelovali tudi Komunalno podjetje Novo mesto, Dinos, Gozdno gospodarstvo Novo mesto in Zeleni iz Novega mesta.

Očistili smo vse markirane planinske poti, ki

vodijo na Gorjance ali prek njih, največ dela pa je bilo v okolici planinskih domov pri Gosposdični in pri Sv. Miklavžu.

Ob tej priložnosti smo na samem Trdinovem vrhu, kjer je razgledišče, postavili panoramsko tablo, ki obiskovalce obvešča, kaj vse lahko vidijo, če pogled usmerijo proti severu in severozahodu. Transport in postavitve so opravili planinci UNZ Novo mesto.

Vsi udeleženci akcije smo bili zelo marljivi, saj smo nabrali več kot 25 kubičnih metrov odpadkov in za velik tovornjak kosovnih odpadkov.

Načelnica odseka za varstvo narave
Rozi Skobe

26. zimski vzpon na Stol

Že šestindvajsetič je Zveza telesnokulturnih organizacij občine Jesenice letos organizirala množični zimski vzpon na Stol (2236 m); medtem ko so ga 24-krat organizirali konec meseca februarja, so zadnja dva pripravili zadnji konec tedna v maju. Lani je bilo, na primer, veliko udeležencev, pa tudi lepo vreme z malo snega na naši strani Stola. Letos pa je bilo dovolj in preveč snega in ledu od nadmorske višine 1400 metrov dalje; hoja je bila dopoldne še prijetna in znosna, medtem ko je bilo popoldne zelo naporno in celo nevarno. Vendar to ni motilo nekaj tisoč udeležencev iz celotne Slovenije, pa tudi nekaterih iz BiH, Hrvaške in Vojvodine (Novi Sad), ki so prišli na pohod in na vrh Stola. Poleg bronastih, srebrnih in zlatih značk so organizatorji podelili tudi plakete in spominske diplome, ki simbolizirajo Stol pozimi. Čeprav so bile ta čas vse slovenske gore bele od snega, so dobro opremljeni udeleženci pohoda uživali v zimsko-pomladanski gorski naravi: po gorah je še na debelo ležalo snega, doline pa so že zelenele.

Organizacija pohoda in sprejem planincev na vrhu Stola in pri planinski Valvasorjevi koči (1180 m) sta bila izvrstna in na to ni mogoče dati nobene pripombe.

Josip Sakoman

Izlet po Zágorju

Ob dnevu državnosti, 30. maju, se je skupina 44 planincev-železničarjev iz Zagreba odpravila na Cesargrad, Zelenjak in Svete gore. Najprej so se ustavili v Klanjcu ob grobovih **Otona Ivekovića** in **Antuna Mihanovića**, od tod pa so peš odšli k planinsko lovski koči na Cesargradu, od koder so prelepi razgledi na vse strani, med drugim na Sotelsko dolino, na slovenske griče in gore, na Bizeljgrad in Kunšperk (Cesargrad in Kunšperk sta imela med prodiranji Turkov nalogo, da jih zaustavita, kar jima je tudi uspelo). Od tod so se spustili v Zelenjak do spomenika Lepi naši, ki so ga leta 1935 postavili člani Hrvatskega zmaja, in bili nadvse presenečeni, kako lepo je urejena okolica. Po postanku so se odpravili v Kumrovec in na Svete gore nad Bistrico ob Sotli, kjer so se ob Gorskem domu v prijetnem hladu zadržali do popoldneva, potem pa so se po Sotelski dolini in skozi Zaprešič vrnili v Zagreb.

Josip Sakoman

Zimski pohod na Raduho

Tretjo soboto v marcu je PD Luče pod pokroviteljstvom Gorenja Servis in Gorenja MGA organiziralo prvi zimski pohod na Raduho. Pohod je bil posvečen 90-letnici rojstva skladatelja **Blaža Arnič**a, čigar rojstna hiša leži pod Raduho. Izhodišče poti je bilo v Lučah, kjer so pohodniki dobili za popotnico skodelico vročega čaja. Pot je vodila mimo kmeta **Nadlučnika** čez Vrhe in mimo planine Kal do koč na Loki, kjer so pohodniki prejeli izkaznico pohoda. V koči je vsakega pohodnika čakal tudi pravi planinski čaj, ki ga je organizator pohoda delil brezplačno. Večina pohodnikov se je po krajšem počitku odpravila na vrh 2062 metrov visoke Raduhe. Pot je bila kljub snegu dobro pripravljena, tako da ni bilo nobenih nevarnosti za pohodnike. Na vrhu nas je pričakalo lepo sončno vreme in za ta letni čas presenetljivo malo snega. Pohoda se je udeležilo okrog 100 planincev pohodnikov, kar je za prvi pohod lepa udeležba in spodbuda za organizatorja. Zimski pohod bo tradicionalen in bo vsako tretjo soboto v mesecu marcu.

Miran Kos

Še so mecenil!

V korist Planinskega vestnika so odstopili avtorski honorar:

Jože Dobnik, Ljubljana, 1250 dinarjev;
Mitja Košir, Ljubljana, 800 dinarjev;
Jože Zupanc, Šentjur, 600 dinarjev;
Dušan Novak, Ljubljana, 350 dinarjev;
Luka Karničar, Jezersko, 250 dinarjev;
Franc Perše, Rimske Toplice, 100 dinarjev;
Vinko Božič-Humar, Solkan, 250 dinarjev;
Marinka Petančič-Jecelj, Ljubljana, 550 dinarjev;
Miha Potočnik, Ljubljana, 150 dinarjev;
Ljubo Meden, Podnanos, 450 dinarjev;
Jože Dvornik, Ruše, 200 dinarjev;
Roman Turk, Celje, 100 dinarjev;
Franc Ekar, Kranj, 750 dinarjev;
Fran Vodnik, Medvode, 250 dinarjev;
Janko Mirnik, Ljubljana, 350 dinarjev;
Miro Žolnir, Velenje, 200 dinarjev;
Dušan Vodeb, Maribor, 350 dinarjev;
V gotovini so prispevali za Planinski vestnik:
Sonja Kaizer, Maribor, 60 dinarjev;
OŠ Ludvika Pilberška, Maribor (namesto venca za **Ano Senger** iz Domžal), 1500 dinarjev.

V korist Gorske reševalne službe je odstopil avtorski honorar:

Pavle Šegula, Škofja Loka, 350 dinarjev.
V korist GRS Celje je odstopil avtorski honorar:

Stane Krempuš, Štore, 450 dinarjev.

Vsem tem planinskim mecenom in vsem drugim, ki so darovali za različne dejavnosti planinske organizacije, pa ne želijo biti imenovani, se uredništvo in uprava Planinskega vestnika v imenu vseh prejemnikov lepo zahvaljuje.

ALPIN

IZDELKI ALPIN ZA ČISTO OKOLJE V GORAH

RJUHA ALPIN, izdelana iz 100% česanega bombaža v treh velikostih, pakirana v praktični trajno uporabni vrečki, Vam omogoča prijetno, cenejše spanje v planinskih postojankah in je hkrati Vaš prispevek k čistemu okolju v gorah

ALPIN d.o.o. Ljubljana, tel. (061) 224 932

prihaja čas, ko potrebujete zanesljivega partnerja, ne
obljube.

**LJUBLJANSKA
ZAVAROVALNICA**

*LJUBLJANSKA ZAVAROVALNICA D.D., Ljubljana, Čopova 14, 610001 Ljubljana, p.p.
464, Telefon h.c. 061/217 015*